

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskernes Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Gamle Danske Minder

eller

Skildringer, Fortællinger og Sagn

om

Danmarks Byer, Kirker og Klostre,
Kongeborge og Slotte, Herregaarde

fsamt

mindeværdige Steder i ældre Tider.

Samlede og udgivne

af

Holger Bruun.

I.

Kjøbenhavn.

Boghandler V. Pios Forlag.

Salus v. Salomons Trøf.

1869.

Deres Majestæt

Kong Christian den Tiende

tilgæves

dette Skrift

om

Gamle danske Minder

fra de henrøndne Tider i Danmark

Allerunderdanigst

af

Sorfatteren.

Første Afdeling.

Sjælland.

I.

Byer, Kirker og Klostre.

Det gamle Kjøbenhavn.

Den, som færdes i det nuværende Kjøbenhavn, skulde neppe troe, at denne By skylder et Fiskerleie sin første Oprindelse. Sundet vrimlede dengang saaledes af Fisk, især Silb, at man ifølge gamle Beretninger ofte kun med Møie kunde med en Baad bane sig en Vei igjennem Fiskevrimlen, og at et Spyd, naar man stødte det imellem dem, kunde staae opreist. Derfor kunde ogsaa en af Datidens danske Gesandter ved et fremmed Hof, da en anden Gesandt broutede af sin Herres Rigdom, sige: „Lad den rigeste Konge i Europa kjøbe Trækar for al sin Rigdom; Kongen, min Herre, kan fylde dem alle med Fisk fra Drefundet.“

Om Kjøbenhavns Ælde ere Historieffriverne uenige. I Egils Saga omtales Aar 876 Markedspladsen Halsøre*), hvor Nordens Folk ud paa Sommeren pleiede at strømme sammen for at kjøbslaae, og dette menes meget sandsynlig at være det nuværende Kjøbenhavn. Antager man dette, vil Kjøbenhavn være over eet tusind Aar gammel, om ikke som By, saa dog idetmindste som Handels-

*) Refshaleøre, af Dret ved Refshale, forlortet til Halsøre.

plads. Efter flere Sagaer var Haløre i Oldtiden det vigtigste Samlingssted for Nordens Kjøbmænd og Handelsfibe, og Kjøbenhavn er da omtrent saa gammel som Historien.

Omtrent ved Aaret 1027 synes det at være første Gang, at Kjøbenhavn omtales i vore egne Krøniker. „Det var, medens Store-Knud var paa sin Romerreise, at Olaf Digre hjem søgte Danmark og lod Thing stævne paa Sjælland, ved Havnen, Kjøbmandshavnen, som de Danske dengang pleiede at kalde den, eller Sjællands Havn, som den ogsaa kaldtes af Fremmede. Olaf meente, at et godt og venligt Ord var altid billigere Priis paa Land end den haarde Staalhandske og betryggede endda Kjøbel nok saa godt; derfor opbød han sin hele Veltalenshed og gjorde sig ret Flid for at sige, hvad han meente, at Alle helst gad høre. En gammel Graaskjæg af Bonde lærte ham imidlertid Kunsten af og holdt ham op med Snak om hans egen Ypperlighed og Elskværdighed, til Bagten kom og meldte, at der var store Seilere i Farvandet. Herved blev Olaf noget tvivlraadig, men Gubben bad ham være trostig: „Det er Kjøbmandsfibe,“ sagde han; „af dem kommer her altid en Mængde ved denne Tid for Handelsens Skyld.“ Olaf blev ved at underhandle, til der kom nok et Bud, men skjøndt Bonden vedblev at ville gjøre ham tryk, fattede han dog nu Mistanke og skikkede selv et sikkert Bud til Stranden. Dette kom tilbage med den Bested, at det var Orlogsmænd, der bedækkede Havet, og strax hævdede Olaf Thinget, idet han skjældte Bonden for en Løguer, der havde drevet Spot med ham for at faae ham i Fælden. „Mintro er det sandt, hvert Ord jeg har sagt,“ svarede denne; „disse ere netop de rette Kjøbmænd, naar man vil handle om Danmarks Rige, og de holde det fal for godt Jern og

Staal!" Men Olaf maatte bruge Tiden for at slippe bort i det sidste mulige Dieblif. "*)

I Ruytlinge Saga omtales der, at Evend Estridsen i Aaret 1043 ved Inletid flygtede til Sjælland, efter at have tabt Slaget ved Narhuus, forfulgt af Magnus den Gode, som indhentede ham ved „Høfn“ paa Sjælland. Flere Historiefrivere have antaget, at dette „Høfn“ skulde være det nuværende Kjøbenhavn, men det kan med større Sandsynlighed ansees for at være en Havn paa Sjællands Vestkyst, der jo laa Jylland nærmest.

Noget over hundrede Aar efter omtales Kjøbenhavn i Historien, nemlig 1165, da en Landgang paa Sjælland ved „Havn“ af Erling Skakke forhindredes ved Erkebiskop Absalon. Tre Aar efter stjænkede Kong Valdemar den Store Byen (villa) „Hafn“ med Omliggende til Erkebiskop Absalon, for at den kjætte Helt kunde bekæmpe og forjage de mange vendiske Sørovere, der hærge de disse Kyster paa de Tider. Da Absalon nogle Aar efter stjænkede sine Efterfølgere i Roskilde Bispedømme Byen ved Hafn med en stor Deel af dennes Oppland, stadfæstede Pave Urban den 3die denne Gave, og nævnes da en Mængde omliggende Landsbyer, hvoraf Størstedelen endnu ere til, som hørende til Byen Hafn.

Absalon byggede sig paa den største af tre Holme i Havnen et fast Slot, Axelvold, som senere fik Navn af Steglborg. Denne Benævnelse hidrørte fra, at Holmen var et Klettersted, hvor Tyve og Røvere bleve straffede med Galger og Steiler. Som et Bidrag til Slotsholmens Historie hid sættes følgende af Saxo i den fjortende Bog af hans Danmarks Krønike berettede historiske Begivenheder.

*) Barfod: Færtællinger af Fædrelandets Historie.

„Da Erkebiskop Absalon efter Fredslutningen ved Eideren i Sommeren 1171 befandt sig paa Hjemreisen i Kong Baldemars Følge, lod han — skriver Saxo — sit Skib lægge til under Stevns Klint, for der paa Strandbredden at opsamle Haandsteen til Brug ved Forsvaret af sin nyelig ved Kjøbenhavn anlagte Borg. Da han Dagen efter ankom med sin Ladning til Kjøbenhavn, gik han ned for at bade sig i den paa Borgstuen indrettede Badstue, og medens han var isærd hermed, hørte han nogle af sine Folk, som stode udenfor, samtale ivrigt om et Skib, der stod syd paa. Han formodede strax, at dette maatte være en Sørøver, forlangte derfor sine Klæder, og skjøndt kun halvt afbadet, begav han sig øieblikkelig paa sit Skib, der laa seilfærdigt i Havnen, blæste paa sit Søhorn for at samle sit Mandskab og stak uførtøvet i Søen. Hans Foged og Staldmester Niels var ikke seen, men greb fat i et gammelt og læft Skib, som han øste læns og gjorde seilfærdigt i en Hast. Niels's Skib blev roet frem med Rærerne, medens Absalons Skib gik for Seil. Da Sørøverne saae, at Absalons Skib var en langt bedre Seiler end deres, søgte de paa en snild Maade at flygte, idet de pludselig strøg deres Seil og stræbte at roe op mod Binden, men medens de vare isærd hermed, mødte Niels dem med sit Skib. Sørøvernes Anfører fandt nu paa et nyt Raad, thi da Niels var kommen dem saa nær, at han kunde lægge dem omborde, løb Røverne ifølge deres Anførers Ordre over i den modsatte Side af Skibet og tyngede denne saaledes ned, at den anden Side stod høit op og bestjærmede som en Mur imod Fjendens Pile. Medens de paa denne Maade opholdt Fjenden længe, søgte de ved mange snilde Bendinger frem og tilbage at komme bort. Deres Higen efter at undflye var saa stærk, at de vedbleve at roe, skjøndt Pilene faldt over dem saa tæt som Sne og bleve

endog saa siddende i Hænderne, idet de ikke gave sig Tid til at tage dem ud. Deres Frygt betog dem i den Grad endog al Følelse, at de ikke fornam Smerten af deres Saar, ja — Nogle roede endog saa hæftigt, at de bleve siddende døde ved Arerue, medens Andre med Pile siddende i Ryggen gjorde sig mere Umage med at roe afsted end med at trække Pilene ud. Da Sørøverskibet efter paa den Maade at have kæmpet i nogen Tid blev taget, tabte nogle af Besætningen i den Grad Modet, at de styrtede sig i Havet, medens den største Deel maatte lade Livet for de Danskes Sværd. Disse Sidstes Hoveder bleve afhuggede og opsatte udenfor Slottets Vold og paa de samme Stager, hvorpaa kort før nogle af Sjællandsfareren tilfangetagne Sørøveres Hoveder havde været opstillede. Dette Syn indjog andre Sørøvere stor Skræk og bidrog ikke Lidet til at hæmme deres Streiferier. Da Anføreren for det opbragte Skib, der tilligemed nogle af sine Folk bleve gjorte til Fanger, saae sine Kammeraters blodige Hoveder, og tillige var i den falske Indbildning, at han skulde komme paa fri Fod igjen, truede han med at gjøre Gjengjæld, hvilket han dog aldrig opnaede, efter som han døde i Fængslet."

Efter at Absalon havde skjænkter Kjøbenhavn til Noeskilde Bispestol, forblev den en Bispestad i over halvandet hundrede Aar, indtil Borgerne aabnede dens Porte for Baldemar Atterdag, der indtog Slottet Axelhuus, som dengang var solgt af Tydskerne til de Svenske. Baldemar gav rigtignok Noeskilde Bisp den Forsikkring, at han skulde erholde den tilbage, men Baldemar var ikke den Konge, der gav Slip paa det, han engang havde bemægtiget sig, det være med Rette eller Urette, og Kjøbenhavn kan fra den Tid kaldes en Kongestad.

Byens Grændser i de ældste Tider kunne ikke angives med nogen Sikkerhed. Bencævnelserne „Lande-

mærket" og „Slippen“, der ere meget gamle, tilkjendegive imidlertid, at her har Byens Grændse været imod Nord.

I Aaret 1290 befæstedes Kjøbenhavn, da man kunde befrygte et Angreb af de Fredløse under Marsk Stig og Grev Jakob, der paa den Tid i Forening med de Norske hærgede Danmarks Kyster. Men det maa have været en meget svag Befæstning, thi omtrent 150 Aar efter under Christoffer af Baiern seer man af den Stadsret, han gav Byen, at paa den Tid bestod Befæstningen, eller skulde den bestaa af Mure og Planker, og har man da, efter en Ytring i dette Document, tillige benyttet Jordvolde til Befæstningen. Om nogen Grav taler den derimod ikke, saa man maa antage, at der ikke har været nogen Grav af Betydning.

Derimod hedder det 12 Aar efter, 1455, under Christian den Første, i et Brev, „at Byen skal plankes og fastgjøres med Broer og i andre Maader, som stor Magt paaligger.“

„Byens Grændse, der bestod dels af Muur, dels af Vold med murede Taarne og udenfor liggende Grave, men enkelte Steder vistnok ogsaa kun af Palisader, og det navnlig, hvor Gravene bredte sig, strakte sig omtrent i Aaret 1581 fra det vestlige Hjørne af det nuværende Barton, i en lige Linie til daværende Vesterport, hvilken Port laa der, hvor Sprøitehuset har ligget for Enden af Vestergade. Grændsen tog herfra Retning mod Hjørnet af nuværende Nørre- og Vester-Voldgade til den saakaldte Farners Skandse, nuværende Helmers Bastion. Omtrent 25 Alen Syd for dette Hjørne tog en oversvømmet Fordybning i Terrainet sin Begyndelse. Midt igjennem denne Dørsvømmelse, omtrent 50 Alen nordlig for St. Pederskirke, løb Grændsen videre fra Farners Skandse i en ret Linie mod Øst, til Nørreport,

hvilken dengang laa circa 250 Alen oppe i Nørregade, regnet fra Hjørnet af St. Pedersstræde. Her dannede Volden en næsten ret Vinkel og fulgte derpaa Nørregades Flugt (hvilken dog dengang i Midten bøjede lidt mere imod Vst end nu) indtil circa 100 Alen Syd for det nuværende nordlige Hjørne af denne Gade. Grændsen dreiede nu imod Nord i en Strækning af circa 200 Alen ud i en anden Vandfordybning, der gik bag Rosen-gaarden til Abenraa. Fra et Punkt i denne Fordybning, omtrent ved det østlige Hjørne af Nørrevold og Nørretorv, bøjede Volden igjen og løb midt igjennem Vandet tværs over nuværende Frederiksborggade, over Hjørnet af Rosenborggade, til den nordlige Ende af St. Gjertrudstræde. Her, hvor der ligesom i Abenraa endnu i en Forhøining tværs over Gaden sees Spor deraf, bøjede Volden mere mod Vst og løb derpaa stadigt i Vandet, der forfattes til den nordlige Ende af Høusefsgade, ved et Sted i Slippen ud for Brøndstræde. Herfra bøjede Volden imod Sydøst og løb i en lige Linie over en tredie Vandfordybning, som laa mellem Møntergade og Grønnegade, ned til det Punkt, hvor nu Hovedbagten ligger. Derfra bøjede den mod Syd til Østerport, der var beliggende paa Kongens Nytorv, omtrent 25 Alen lige østlig for det sydøstlige Hjørne af Østergade. Fra denne Port dannedes Grændsen videre imod Syd af et smalt Vandløb, omtrent paa samme Sted, hvor Christian den Fjerde senere lod grave Holmens Kanal, der nu nyligt igjen er bleven fyldt i Anledning af Gammelholms Bebyggelse. Dette Vandløb forfattes dog ikke heelt ud til nuværende Holmens Kirke, men endte i en lille Grøft, der flød ud i Havnen meget længere imod Vst. Fra Østerport løb bag dette Vandløb et lille Stykke lav Vold eller Muur indtil udfor Grosserer Grøns Gaard ved Holmens Kanal, hvor det

endte ved et derværende Vagthuus, medens Grændsen til nuværende Holmens Kirke forøvrigt dannedes af Plankeværk eller andet ringe Hegn.

„Paa hele denne omtalte Bold, der havde en Brede af 25 til 30 Alen, og bag hvilken løb en smal Gade, fandtes sex runde Taarne af circa 20 Alens Diameter. Det første laa ved det vestlige Hjørne af nuværende Barton, det andet i Philosophgangen omtrent midt imellem Ravendelstræde og Frederiksberggade, det tredje paa den omtalte Farmers Skandse, det fjerde omtrent midt i nuværende Larsleistræde, det femte paa Nørregade tæt Syd for derværende Nørreport, og endelig det sjette i Slippen udfor Brøndstræde.

„Graven, hvis Gjennemsnitsbrede var circa 50 Alen, strakte sig fra en Runddeel, der var anlagt nordlig ved Østerport, hvor en Kam var bygget for at holde Vandet i Graven, indtil udfor Møntergade; her udvidede den sig i det der omtalte Vandstade for at give Plads for tvende Holme, der strakte sig mod Syd fra Taarnet i Slippen. I det Graven nu indtog sin forrige Brede, fortsattes den omkring Bolden til Nørreport, udenom en derværende Runddeel, hvor der igjen var anbragt en Kam eller Dæmning for den høiere liggende Grav imellem Nørre- og Vesterport. Fra Nørreport løb Graven nu med sin oprindelige Brede forbi Taarnet i Larsleistræde, hvor den udvidede sig noget, videre til Farmers Skandse; her udvidede den sig atter i det der anførte Vandstade for at give Plads for en Holm og fortsattes ned til den Runddeel, der ligeledes var anbragt omkring Vesterport. Paa dette Sted standsedes Vandet igjen ved en Dæmning eller Kam, og det er sandsynligt, at dette Vand har haft sit naturlige Afløb fra St. Pederskirke igjennem den saakaldte Byens Kende, der var beliggende imellem nuværende Krystalgade og Kan-

nikestræde, og langs hvilken førte en smal Gyde eller Gang, der var bleven nedlagt efter Anlægget af det senere „Skidenstræde“, nu Kryсталgade.

„Fra den før omtalte Kam ved Vesterport, hvor Vandet naturligtvis stod meget lavere udenfor end indenfor, strakte Graven sig videre, indtil den udgød sig ved det yderste Taarn i det saakaldte Rattesund. — Dette Vand benævnedes formodentlig saadan efter en Kat (en Tværdækning, opført for at forhindre Enfilering af en Staudse) mellem yderste Hjørne af Befæstningens Contrescarpe og en lille Holm, der laa omtrent 70 Alen udenfor det yderste Taarn.

„Hvad Stadens Søgrændse paa denne Tid angik, begyndte denne fra det omtalte Ybertaarn ved Rattesundet, gik langs nuværende Løngangsstrædes nordvestlige Side og fortsattes til et Punkt i nuværende Raadhuusstrædes nordøstlige Side ud for Midten af Vandkunsten, hvorfra Kysten gik imod Øst til en Skibsbro, hvor der senere hen i Tiden blev bygget en Forbindelsesbro, kaldet Knarbro, der førte over til Slotsholmen. Kysten fulgte derpaa Nybrogade og Gammelstrand paa samme Sted som nu, forbi et der anlagt Veierhuus, som nu er nedrevet; herfra gik den noget høiere op i Gaden „ved Stranden“, end for Tiden, til Holmens Bro, hvor der var en Bom (ved den derværende Toldbod), som lukkede for Havnen. Fra Holmens Bro, dengang kaldet Nybro, gik Kysten derpaa langs med Kanalens nuværende nordre Side og om i Havnen indtil den Grav, der begrænsede den botaniske Have mod Vest, hvilken Gravs vestre Side den fulgte op imod Kongens Nytorv, dreiede her i nordlig Retning hen imod St. Anna Bro, der laa i nuværende Toldbodvei, noget nordvestlig for Nutidens Toldbod.“ *)

*) Both, Kjøbenhavn, historisk-topografisk beskrevet.

Den nuværende Slotsholm bestod dengang af tre Smaasøer, som ved Opfyldning i Havet ere blevne forenede. Paa den største af dem byggede Absalon, som vi allerede have fortalt, Axelvold eller Axelhuus. Den mindste af disse Søer kaldtes Skarholmen, hvilken Benævnelse forbødes i Aaret 1650, da der gaves den Navn af Slotsholmen. Absalons befæstede Slot havde fire høie Taarne mod de fire Verdenshjørner; Murene vare opførte af Rampestene.

I det sextende Aarhundrede, der menes i Slutningen af det, udvidedes Byen saaledes, at Nørreport flyttedes fra Midten til Enden af Nørregade, og befæstedes Byen efter den nye Befæstningsmaade med Bastioner istedetfor Taarne. I Begyndelsen af det syttende Aarhundrede, under Christian den Fjerde, udvidedes Byen fremdeles. Christianshavn begyndte at anlægges 1618, og i Aar 1639 menes der, at Christian den Fjerde har paataænt den ny udvidede Befæstningslinie omkring hele Staden. Han oplevede ikke at see dette sit Værk fuldført; Frederik den Tredie fortsatte det, indtil det tildeels blev afbrudt ved Beleiringen 1658—59. Aar 1660 begyndte man atter at arbejde paa Volden, og nu fortsattes disse Arbejder uafbrudt under hele Frederik den Tredies Regjeringstid og i Begyndelsen af Christian den Femtes. Efter den Tid have kun nogle ringe Forandringer fundet Sted.

Staden voksede tillige til Søfiden; thi efter Christian den Fjerdes Plan opdæmmedes og indtoges der betydelige Strækninger fra Havnen saavel paa Amagerfiden som paa Kjøbenhavns Side, og Frederik den Tredie skulder man Opdæmningen af det hele Stykke imellem Volden fra Barton til Langebro paa den ene Side, det nuværende Kongens Bryghuus og den paa samme Tid anlagte Frederiksholmskanal til Vandkunsten paa den anden Side.

Byens Udseende er blevet forandret betydeligt fra de ældre Tider ved store Ildebrænde. Saaledes i Aaret 1386, da en heel Deel af Stadens vestlige Side afbrændte, deriblandt Vor Frue og St. Petrikirke. Ligeledes afbrændte 1654 nogle Huse bag det daværende Raadhuus, hvilket foranledigede Nytorvs Udvidelse. I Aaret 1728 fra den 20de til den 23de Oktober ødelagde en stor Ildebrand den største Deel af den gamle Stad. Vor Frue, Helliggeistes, Trinitatis, St. Petri og Reformeert Kirke, samt Raadhuset og 1640 Huse afbrændte. Atter i 1795 fandt en stor Ildebrand Sted. Den vedvarede ligeledes i 3 Dage, fra den 5te til den 8de Juni, og lagde Nicolai kirke, Raadhuset, Vaisenhuset og 943 andre Huse i Aske. Den udbrød paa Gammelholm, fortærede Partiet mellem Amagerstorv, Vimmelkæftet og Slotsholmen, fremdeles Skoubogade, Klædeboderne og en Deel af Skindergade, ligesom hvad der laa mellem Farvergade og St. Pedersstræde. Kun hist og her reddedes en enkelt Steenbygning ved anvendt særdeles Omhu.

Aaret iforveien, 1794 den 26de Februar, afbrændte det prægtige Christiansborg Slot, hvorom siden mere.

Endelig i Aaret 1807 ødelagdes den nordvestlige Deel af Kjøbenhavn ved Englændernes skjændige Overfald. Ved den Ildebrand, som Bombardementet af Byen foranledigede, afbrændte atter Fruekirke, og Ødelæggelsen strakte sig langs Volden fra Frederiksborggade til Teglgårdstræde, fra Volden paa den ene Side til Vandentæret og Krystalgade, hvor den standsede ved Rundetaarn og Kirgentjen, paa den anden Side til St. Pedersstræde, hvor den standsede ved St. Petrikirke, og herimellem lige til Skindergade og Klædeboderne, ja heelt ned ad Klosterstræde og Maboløs.

Kjøbenhavn har allerede fra den tidligste Tid været underkastet fjendtlige Overfald og Angreb.

Omtrent 80 Aar efter, at Abfalon havde bygget sit Slot Axelhuus, ødelagde og plyndrede Bybefkerne den aabne Stad og afbrændte Slottet. — Aaret 1259 indtog Venderne den efter Slaget ved Næstved. — I Aaret 1306 gjorde de Norske et frugtesløst Angreb paa den nu befæstede By. — I Aaret 1361 indtog Baldemar Atterdag den mægtige Hansestad Visby. Hanseforbundet, der bestod af 77 Hansesteder, besluttede da at hævne Visbys Ødelæggelse og sendte Kongen et Feidebrev, som de forlangte hurtigt besvaret. Baldemar opfyldte ogsaa deres Begjæring ved at paafrive Brevet sit Svar med følgende, just ikke hoviske, plattyske Rim:

„Sewen und sewentig Hensen
 Hebben sewen und sewentig Hensen;
 Wo mi de Hensen nich bitten,
 Na de Hensen vrage ich nich en Schiten.“

I det paafølgende Aar 1362 kom de i Forening med Holstenerne med en mægtig Flaade, der anførtes af den holstensk Grev Henrik og den lybske Borgermester Johan Wittenborg, i Sundet, plyndrede Kjøbenhavn og ødelagde Slottet. Vel sluttede de 2 Aar efter en fireaarig Stilstand med Kongen, men da den Tid var udloben, indgik de et Forbund med flere jydsk Herremænd, Holstenerne, Mecklenborgere og Svenskere mod Baldemar, og det gik atter ud over Kjøbenhavn, som de indtog.

Tresindstyve Aar efter, 1428, udsattes Kjøbenhavn atter for et Angreb af vore gamle Fjender, Tydskerne. Men der var dengang i Kjøbenhavn en Kvinde, som besad et Mandshjerte, det var Erik Pommerincks gjæve Dronning Philippa. Da Kongen, enten af Feighed eller og fordi han ikke vilde stride imod sine Landsmænd, begav sig til Sorø, overtog hun Befalingen over Kjøbenhavns Forsvarere. Hun sammenkaldte Byens

Borgere og Omegnens Bønder, og bade dem stride mandigt for deres Fødeland. Det var første Gang, at der hørtes Kanonstød udenfor Kjøbenhavn, men Kjøbenhavnerne besvarede rask Tydskernes Ild. Der tilføiedes dog ingen synderlig Skade paa nogen af Siderne. Tydskerne havde, da Krigen begyndte, nyttret, at nu var Tiden kommen, da de vilde slagte den danske Flo. Benævnelsen var vistnok rigtig, thi Danmark havde desværre i Mækket af Nar været Tydskernes Malkeko, som de malte, saa det faldt til Eierne. Disse vilde da nu haane deres Fjender. De førte en Flo ud paa en stor Bram, vendte dens Bag imod dem og bad dem ved Tegnet at rykke den i Galen. Tydskerne forsøgte at spærre Indløbet til Kjøbenhavn ved at forsænke flere gamle Skibe, fyldte med Stene, i Høfshaledybet. Men istedetfor at disse skulde ligge paatværs, kom de til at ligge paalangs; de danske Skibe formaade derfor at løbe ud, Tydskerne mistede deres Skibe, og deres Foretagende mislykkedes aldeles.

I Sommeren 1523 beleiredes Kjøbenhavn af den af Adelen nyvalgte Konge, Frederik den Første, og forsvarede af den landflygtige Konges, Christian den Andens Tilhængere, Byens troe Borgere. Det var altsaa under en Borgerkrig. Stadens Befæstning var endnu ikke Andet end, som vi allerede tidligere har omtalt, en Mmur med en lav Jordvold bag, paa enkelte Steder endog kun en Række Bæle, hvor Stranden strakte sig tæt op til Stadens Grændser. Det var i Beleiringskunstens Barndomsdage, og derfor vovede Frederik den Første ikke, skjøndt han laa for Byen med ottetusinde Mand, at tage den med Storm. De Beleirede vare derfor ved frist Mod og endog saa kjække, at de gjorde flere Udfald, ligesom de ogsaa holdt Fjenden i en behørig Afstand med deres Skyts. Paa den nuværende Øster-

fælled slog Frederik først en Leir for at hindre Tilførsel fra Søen; men da Rybækkerne, hans Allierede, lagde sig med deres Skibe paa Øheden, kunde han tillige opslaae en anden Leir paa Valbybakke og derved indeslutte Byen imod Vest. Kjøbenhavns Borgere have til alle Tider viist sig som modige, uforfærdede Mand. De havde lovet den landsflygtige Konge, at de vilde holde Byen i tre Maaned, men det lakkede allerede ad den ottende Maaned, uden at han sendte dem nogen Hjælp imod Kong Frederik, der ikke foretog nogen ordentlig Beleiring, men agtede ved at udhungre Byen at tvinge den til at overgive sig. Hungersnød begyndte ogsaa allerede at indfinde sig; da blev der en stor Jubel i Kongestaden, thi fire Skibe, som Kong Christian sendte med Levnetsmidler, Krudt og Stugler ombord, løb, trods Beleirerne, ind i Havnen. Hvad der bragte Glæden paa den høieste Tinde, var den Efterretning, at Kongen havde hævret 26,000 Mand i Tydsffland og vilde snart komme Staden til Hjælp. Staffet var imidlertid denne Glæde, thi kort efter kom der den sorgelige Tidende, at de ovennævnte Dropper, Leiesoldater, havde adspredt sig til alle Kanter, da Kongen ikke kunde betale dem deres Lønning. Nu indsaandt Hungersnøden sig i den skrækkeligste Skikkelse, og skjøndt ugjerne, nødtes Kjøbenhavns tappre Forsvarer, Christian den Andens troe Mand, Henrik Goye, til at overgive Byen til Kong Frederik, dog kun paa de hæderligste Betingelser.

I Maret 1533 døde Kong Frederik den Første, og Danmark var uden Konge i mere end eet Aar. Nu saae Kjøbenhavn sig atter om efter sin gamle Konge, Christian den Anden, der sad fængslet paa Sønderborg Slot. Kjøbenhavns Borgermester, Ambrosius Bogbiinder og Malmøs Borgermester, Jørgen Skovt, euedes om at slutte sig til Rigets gamle Fjender Rybækkerne, der lovede dem

at hæve Christian den Anden paa Thronen, ved hvilken Heilighed de meente at kunne meele deres Kæde og muligen forskaffe sig Enehandel paa Danmark. Frederiks Søn, Christian den Tredie, havde afflaaet deres Hjælp til at kunne bestige Tronen, og nu valgte da Rybækkerne til deres Hærfører Grev Christopher af Oldenborg, efter hvem Krigen blev kaldet Grevens Feide. Aldelen og Geistligheden valgte paa samme Tid Frederik den Førstes Søn til deres Konge, medens Borger og Bønde trindt om i Danmark og især i Kjøbenhavn sluttede sig til den fangne Konge. Her saae man da i Juli Maaned 1535 en ny Leir paa Østerfælled, og det var den nye Konge, som leirede sig her og opfordrede Kjøbenhavn til at overgive sig. Borgerne viste under den tydske Greve det gamle kjække Mod, men besynderligt var det, at medens man kæmpede for Christian den Andens Sag, søgte Bugen at befrie den fangne Konge. Han brugtes nemlig kun som et Skalkeskjul for Grevens og Rybækkernes egenlyttige Hensigter. Beleiringen strakte sig ind i Vinterens Hjerte, Levnetsmidler manglede der ikke paa; da sluttede Rybækkerne pludselig Fred, fordi de indsaac, at de ikke kunde opnaae deres Døste, at blive Eneherrer i Danmark, og nu stod da Kjøbenhavn ene tilbage. Under disse mislige Forhold bleve Kjøbenhavnerne dog troe og lode sig ikke friste af Christian den Tredies Tilbud, at Alt skulde være glemt, naar de vilde aabne deres Porte for ham.

Da Foraaret kom, indesluttede Christian Kjøbenhavn saavel fra Landfiden som fra Søfiden. Levnetsmidlerne i Staden vare nu opslupne, og da ingen Tilførsel fandt Sted, begyndte Hungersnøden at indfinde sig. Desuagtet vilde Borgerne Intet høre om Overgivelse, og Nøden tiltog derfor i Staden i en saadan Grad, at man ikke alene spiste Heste, men Alt, hvad Levende man kunde faae

fat paa, som Hunde, Ratte, ja endog Røtter og Muus, og disse væmmelige Fødemidler kunde ikke engang faaes for Penge.

Byens Borgermester var en haardhjertet Mand med en Fjernvillie. En Dag saae han et Opløb af Byens Borgere, der formeente, at Dyrigheden dulgte Levnetsmidler, som burde uddeles blandt dem. Han troede, at de vilde gjøre Oprør, og angreb derfor de værgeløse Borgere i Spidsen for de tydske Leiesvende. Den raae Soldatesque benyttede Leiligheden til at plyndre Borgernes Huse. De trængte ind i dem og dræbte, hvemt de traf paa, saa at der formenes at være omkommet over 200 Borgere. Hungersnøden voxede imidlertid i en utænelig Grad. Paa Gaderne laae der Mennesker døde af Sult. Saaledes sad der en Dag ved Helliggeistes Klostermure en fattig Kvinde gauste stille med to Børn ved Brystet. Da man saae rigtig til, bemærkede man, at hun var død, og at Barnet udsugede Blod og ikke Mælk af hendes Bryster.

Borgermester og Raad vilde imidlertid endnu ikke høre Noget om at overgive Byen. „Naar det først kommer saa vidt, ligesom engang i Jerusalem, at Mødrene slagte og spise deres egne Børn,“ sagde de, „saa er det paa Tiden at tale om Byens Overgivelse.“ For at hjælpe paa Nøden aabnedes Stadens Porte for gamle og svage Folk, Koner og Børn, men da de nærmede sig den fjendtlige Leir, var Fjenden saa grusom at modtage dem med Spyd og skarpe Vaaben, og de arme Stakler maatte derfor vende tilbage til deres udhungrede By.

Endelig kunde Nøden dog ikke længere udholdes; Staden blev tvungen til at overgive sig paa Naade og Unaade, og til den udvalgte Konges Hæder tjener det, at han ingen Fjendtlighed øvede imod Stadens Borgere, men tilgav dem deres Modstand og lod dem beholde

den frie Besiddelse af deres Stad og alle tidligere Friheder, kun at de mistede Retten til selv at vælge deres Dyrighed.

Mere end hundrede Aar henrandt nu, inden Kjøbenhavn igjen led under noget fjendtligt Angreb, og Staden tiltog i Størrelse og Skjønhed, især under Christian den Fjerde. Byen var imidlertid ligesom det øvrige Land fra katholisk bleven lutherisk, og denne Omvæltning var ikke gaaet af uden nogle Uroligheder.

Hans Tausen, hvem de Katholske kaldte „Fænnike-drageren for det ganske Lutheri her i Danmark“, optraadte i Aaret 1529 i Nicolai Kirke i Kjøbenhavn som den lutheriske Læres Apostel. Han havde her indrettet en evangelisk Gudstjeneste, Menigheden sang Davids Psalmer efter Klaus Tøndebinders Oversættelse, og han uddeelte Madveren, saaledes som Christus havde indstiftet den, og ikke paa katholisk Viis. Dette var en stor Forargelse for de Nættroende, som de Katholske kaldte sig, men de kunde ikke gjøre Tausen Noget, skjøndt han talte saa djærvt om Bisperne og Præsterne, at han kaldte dem Voldsmand, Sjælemordere, Ulve i Faareklæder. Denne heftige Tale ophidsede imidlertid de kjøbenhavnske Borgere, som med Begjærlighed lyttede til den nye Lære. I Frue Kirke hortest Suledag 1530 latinisk Munkesang; foran Kirkens 44 Altare laae de Andægtige paa deres Knæ og anraabte enten den hellige Jomfru eller de mange forskjellige Helgener. Da brød en Sværm, der kom fra Nicolai Kirkens Gudstjeneste, bevæbnet med Kniver og Stofte, og med Borgermester Ambrosius Bogbinder i Spidsen, ind i Guds Huus. Det gik ud over Helgenbillederne, som bleve omstyrkede, nedrevne og traadte under Fødder. Man mishandlede Præsterne, som vilde forsvare Kirkens Helligdomme, jog dem bort, kuldkastede de mange Altere og vilde netop nedbrøde det prægtige

Høialter, da Byfogden indtraadte med sine Soldater og hundrede denne Volds gjerning paa Helligdommen. Det var et Eecho af den Billedstorm, der omtrent saantidig foregik flere Steder i det nordlige Europa, hvor de ivrige Evangeliske trængte ind i Katholikernes Gudshuse og ødelagde deres indre Prydelse.

Kort efter døde Frederik den Første, og Katholicismen begyndte igjen at faae Overmagten, thi der var ingen Konge i Landet. Nøesildes Bisp, Ronnow, forlangte Tausen straffet paa det Haardeste og bevirkede, at han skulde forvises fra Sjælland og Fyen, og at han ikke maatte prædike for Fremtiden. Men Kjøbenhavns Borgere havde Been i Næsen, de toge deres kjære Præst i Beskyttelse, samlede sig udenfor Raadhuset, forlangte, at man skulde give Hans Tausen fri, og belavede sig paa at storme Raadhuset. Raadherrerne nødtes til at bede Tausen om at gaae ud og tiltale Folket. Dette hjalp vel, men da Bispen vilde gaae, vilde han være bleven mishandlet af den opbragte Mængde, naar Tausen ikke havde taget ham ved Haanden, tiltalt det forsamlede Folk og ført ham uskadt til Bispegaarden.

Tausen nødsagedes desuagtet til at forlade Kjøbenhavn, men dog kun paa en kort Tid, thi Borgerne tvang Ronnow til at lade deres Præst komme tilbage, imod at Niogens Goye, Katholikernes argeste Fjende, indestod for, at han skulde være Bispen horig og lydige. Snart fik Kjøbenhavnerne Andet at tænke paa, da Grevens Feide begyndte; men sluttelig feirede Reformationen, Pavenes Magt tilintetgjordes, og Kongen blev Geistlighedens Overhoved, hvorved Religionsstriden ophørte.

Skride vi videre frem i Kjøbenhavns Historie, komme vi til den svenske Kong Carl Gustavs Angreb paa Danmark og Beleiring af Kjøbenhavn. Frederik den Tredie havde selv givet Anledning dertil, da han erklærede Everrig

Krig 1657, fordi det hed, at Svenskerne havde lidt et stort Nederlag i Polen, hvor Carl Gustav huserede. Den haarde Vinter 1658 lagde en Isbro over Vandet imellem Langeland og Lolland. Carl Gustav havde sieblikkelig ved Tidenden om Danmarks Fjendtlighed imod Sverrig forladt Polen med sin Hær, var rykket gjennem Hamborg ind i Holsteen og var marscheret igjennem Slesvig til Jylland, hvor han havde indtaget Fredericia Fæstning med Storm. Derpaa var han gaaet over Isen til Fyen, derfra over Langeland med sin Hær, 12,000 Mand, til Lolland og betraadte nu Sjællands Grund.

Kongen og hans Rigsraad vilde gjerne have gjort deres ubesindige Færd om igjen, men da dette ikke lod sig gjøre, maatte Kong Frederik give Kjob, eftersom det seige Rigsraad skjælvde og ikke vilde tillade ham at gjøre den svenske Konge Modstand. Rigsraaderne Sorkum Gersdorf og Christen Skel sendtes til ham for at underhandle med ham om Fred. Carl Gustav overlod Forræderen Corfits Ulfeld at underhandle med de danske Uffendinge. Hans Fordringer vare imidlertid saa ublue, at de ikke kunde indgaae derpaa, men ilede tilbage til Kjøbenhavn. Kongen vilde ikke indgaae Fred paa saadanne Betingelser, men forsvare sig i sin Hovedstad, men Rigsraadet vilde ikke tillade det. „Kjøbenhavns Borgere ere ikke til at stole paa,“ sagde Adelsmændene, som selv ikke vilde vove Liv og Blod for deres Fædreland; Gersdorf og Skel maatte paany afsted, de møbte den svenske Konge allerede i Hvietaastrup, og nu sluttedes en Fred, der var vanærende for Danmark ved de Dffre, det maatte bringe.

Men denne Fred var kun et Spilfægteri af Carl Gustav, han fandt det paafølgende Aar paa et Paaskud til at begynde Krigen paany med Danmark, som det var

hans Hensigt at erobre, og vi komme da til Kjøbenhavns Beleiring af den svenske Konge, en Epoche i den danske Historie, der havde en heel Omvæltning i Danmarks Regjeringsystem til Følge.

Kong Frederik den Tredie besluttede at „blive i sin Rede“ hos sit Folk og forsvare Staden med sine Borgere til den sidste Blodsdraabe. Da Kjøbenhavnerne saae de Svenske nærme sig, stak de alle Husene imellem Staden og Søerne i Brand. Den svenske Konge studfede ved denne energiske Handling, der viste, at Kjøbenhavn agtede at værge sig og ikke, som han havde troet, strax vilde overgive sig. Han havde besluttet ved sin Ankomst at angribe Staden og tage den med Storm, og havde han gjort det, vilde Staden vistnok ogsaa have været hans. Men da han saae Tegnene paa Kjøbenhavns Modstand og horte, at Kong Frederik havde givet dens Borgere adelige Rettigheder, meente han, at det ikke vilde være saa let at beseire dem, og han vilde derfor først afvente Forstærkning. Denne hans Beslutning frelste Kjøbenhavn.

Thi nu toge Kjøbenhavns Borgere Mod og Mands Hjerte til sig; de vilde før lade Livet, førend de vilde overgive sig, og deres kjække Dvinder bestyrfede dem i dette deres Forsæt. Paa deres Mod gave de allerede den anden Dag efter den svenske Konges Ankomst Prøver ved et Udfald om Morgenen under den tappre Ulrik Christian Gyldenløve. Med sine tohundrede Fodfolk og saa Ryttere nedhuggede han halvfjerdsindstyve Tjender og tog flere til Fangen.

Tid efter anden fandt saadanne Udfald Sted, og den 2den September foretog Gyldenløve et Hovedudfald ved høilys Dag med hele Rytteriet og syvhundredde Fodfolk, Studenter, Haandværkere, Matroser og Soldater. Angrebet var voldsomt, og de overraskede arbejdende Sven-

skere i Løbegraven bleve nedhuggede, især af de norske Matrosers Morgenstjerner og Bredøjer. Trehundrede Svenskere faldt, og tohundrede saaredes. Kanonerne bleve fornaglede, og Gyldeuløve førte 5 af disse med sig til Kjøbenhavn tilligemed trehundrede Fanger. Selv havde de Danske kun mistet 30 Mand. Ved denne Leilighed udmærkede sig især Niels Rosenkrands ved Kongens Livregiment, den nuværende Livgarde.

Fra det Dieblif, Fjenden nærmede sig, havde man arbejdet paa Kjøbenhavns Fæstningsværker, og i nogle Dage havde man opkastet Bolde, hvortil man ellers vilde have brugt Nar. Men der var heller Ingen, der undsaae sig ved at arbejde med paa Fæstningsværkerens Forbedring. Fornemme Herrer brugte Spader, høihjertede Qvinder opmuntrede deres Mænd og bragte selv Jord paa Skudbarren til Volden. Kong Frederik foregik selv med et godt Exempel. Man saae ham ride paa Volden, udsat for Fjendens Kugler, hvoraf en dræbte en Oberst ved hans Side. Hans Dronning viste sig ligesaa heltemodig og red oftere med den 12aarige Prinds Christian ved hans Side.

Da indløb der i Begyndelsen af September en Tidende til Kjøbenhavn, som nedflog de Belciredes Mod. Det var Efterretningen om Kronborgs Overgivelse til Svenskerne ved de tre overste Befalingsmænd i Fæstningen, Beenfeldts, Brunows og Billes Dumhed og Feighed. Ved at affyre Kanonsalver under det Foregivende, at Kjøbenhavn var indtaget, samt ved Trudsel bevægede Svenskerne de tre Krigsmænd til at overgive en Fæstning, som de neppe havde formaaet at indtage, naar den var bleven forsvaret som den burde. Fjenden blev her ved rigeligt forsynet med Skjts, thi 77 Kanoner faldt i hans Hænder og bleve nu anvendte imod Kjøbenhavn, som kom til hvilgen at føle Følgerne af de tre Hovids-

mænds Feighed eller Mangel paa Omfigt. Fra fem Skandsør imellem Vester- og Nørreport, ved den første Port alene med flere smaa og 27 svære Kanoner, tordnede Skryftet uafslædig. En Brestje i Volden blev vel skudt, men den blev øieblikkelig stoppet af de Beleirede. Kuglerne anrettede endeel Skade, men antændtes et Huus, vare de flinke Brandfolk strax ved Haanden og slukkede Ilden, saa den kunde ikke gribe om sig.

Midt i al denne Vaande faldt der dog et Glædesglimt i de Beleiredes ængstede Hjerter. Til deres store Forbauselse indløb der en Dag i Havnen en svensk Fregat paa 16 Kanoner, tilhørende Admiral Wrangel. En ved den tidligere Fredslutning med Sverig afstaaet dansk Underofficeer, Jacob Nielsen, senere adlet med Navnet Dannefærd, havde nemlig vundet den svenske Admirals Yndest, saa at han betvoede ham Opsyntet over Skibet, der skulde føre hans erobrede Bytte fra Kronborg til Sverig. Ved endeel paa Skibet værende sjællandske Bønderkortes Hjælp lykkedes det ham at overrumple det svenske Mandskab og indelukke det i Skibets Munn, og nu tvang han den svenske Styrmand med Kaarden i Haanden til at styre imod Kjøbenhavn.

August og September Maaneder vare heurundne under Fjendens idelige Beskydning, og Indbyggerne bleve saa vante til Bomberne, at de ofte loe ad dem. Da foretog den svenske Konge sig i Begyndelsen af October at affjære Kjøbenhavn Tilførselen fra det frugtbare Amager, for fra denne D at bestorme Byen. Det lykkedes ham vel at ødelægge Amager og afbrænde dens Byer, men han var nær selv bleven tagen til Fange af de Danske, der under Kongens øverste Commando gjorde et uventet Udfald fra Kjøbenhavn.

Dagen efter saae Kjøbenhavnerne den svenske Flaade styre Nord op i Sundet. Nu vidste de da, at en hol-

landst Flaade, som de ventede vilde komme Dansken til Hjælp, nærmede sig, og Hjertet begyndte at slaae friere, thi nu oprandt maaskee snart Befrielsens Time. Men to Uger forløb, Vinden var bestandig sydlig og tillod ikke Hollænderne at løbe ind i Sundet. Da hørtes der tidlig om Morgenen den 29de October en heftig Kanontorden. Det var Hollænderne, der her kæmpede for Danmarks og deres egne Interesser. Da Carl Gustav fra Sjællands Kyst saae dem seile ind i Sundet, skal han have raabt forbitret: „Disse Kræmmere have forladt deres lovlige Herre, nu ville de fra deres Sumpe beherske alle Riger!“ — Men Kræmmerne maalte ikke deres Varer ud med en Allen, men med Jern og Bly, som Svenskerne kom til at føle. Ildet tilredte vare de nødsagede til at tage Flugten til Landskrones Havn, og snart var Havnen ved Kjøbenhavn fyldt med Skoffardskibe, der bragte Levnetsmidler og Hjælpetropper fra Holland.

Næste Morgen faldt en tung Steen fra Kjøbenhavnerens kjække Hjertes. Frysende af Harmen saae Carl Gustav sig nødt til at opbryde sin Leir og opflog nu en anden ved Brøndbyøster, som han kaldte Karlstad, hvor han nu forventede Vinterens Komme, som han formodentlig meente skulde blive ham lige saa gunstig som Vinteren 1657 til at gjennemføre hans store Planer. Men Mennesket spaaer, og Gud raa'er. Herren holdt sin Haand over Kjøbenhavn, og derved over Danmarks Rige.

Svenskerne forholdt sig nu rolig indtil Juleaften, da meente de at finde Danskerne sorgløse ved Julebordet; men ogsaa dette deres Haab glippede. Ved Svenskernes Mærkelse ilede Borgerne til Volden og stode parate til at modtage Fjenden, der ikke forsøgte noget Angreb.

Inseglæden var imidlertid forspildt, og i Kulde og Sneefog maatte de staae hele Natten paa Volden.

Efterfom Vinteren skred frem og Frostentiltog, belævede Svenskerne sig paa at tage Kjøbenhavn med Storm. Et Forsøg over Isen til Amager og igjennem Christianshavn mislykkedes, men Natten imellem den 10de og 11te Februar 1658 beredte Carl Gustav sig til en almindelig Storm. Nu skulde det gjælde, hvo der skulde være Herre i Danmark, enten han eller Kong Frederik.

Patriotiske Mænd havde med Livsfare underrettet Kongen om det forestaaende Angreb, saa man var forberedt paa at modtage Svenskerne. Det var en alvorlig Stund Natten til den 11te Februar. Vel vare de danske Mænd, der stode paa Volden, ved freidigt Mod og beredte til at offre Liv og Blod for Fædrelandet; men Hjertet slog dog stærke Slag, da Midnatsstunden nærmede sig. Klokkerne blussede nogle paa Valdbyskænt antændte Tjæretønder, og de beleirede paa Volden begyndte at skinte nogle hvide Skikkelser, der nærmede sig over den sneedækte Sisbro omkring Byen; det var Svenskerne, iførte hvide Skjorter over deres Klæder. Da de vare komne temmelig nær Volden, modtoges de af en Salve fra Danskens Kanoner paa denne Side af Byen, og Sneen farvedes rød af Blodstrømme. I samme Dieblid oplyste antændte Begrandse Kjøbenhavns Vold. Nu gjaldt det at seire eller døe.

Svenskerne begyndte at klatre op ad deres medbragte Stiger, men kun fire Mænd lykkedes det at bestige Voldens Brystværn. Generalvagtimester Klaus v. Ahlefeldt, der stod her, gjennemboede en af dem med en Pisk, og de tre andre, hvoriblandt en Officer, bleve nedhuggede. Nu toge de nærmeste Bastioner de stormende Svenskere i Flauek, Granaterne sprang i deres Midte, og Carl Gustav maatte med indædt Harmesee

paa, hvorledes „Futen“ tumlede med hans „Gosfar“ i den blodige Beg. Selv Dviinderne toge Deel i den og styrkede Kjædler med sydende Lud, Beg og Tjære ud over de Stormende.

Tre Angreb gjordes ialt af Fjenden paa dette Sted; da befalede Carl Gustav, at de Stormende skulde drage sig tilbage. De efterløde Graven og Sisfladen trindtom Volden opfyldte med lemlestede Lig. Tre høie svenske Officerer vare faldne, iblandt dem Rigsskeltøimester Grev Erik Stenbock.

Under hele Kampen havde den tappre danske Konge været paa Volden, hvor det gik varmest til, og hans personlige Nærværelse bidrog ikke lidet til at oplive Borgernes Mod. De vare muntre midt i Kampens Hede: „Nu convoiere vi dem tilbage!“ raabte de, da Svenskerne vege, idet de sendte dem nogle dræbende Kugler.

Stilhed herskede efter Kampens Bulder, men Danskerne vare forberedte paa et nyt Angreb, og dette udeblev heller ikke.

Klokken slog 4, og svenske Colonner under General-lieutenant Gustav Banér nærmede sig Volden ved Østerport. Her stode krigsvante Folk, nemlig de hollandske Hjælpetropper, for Størstedelen kjække Matroser, der hjulste Svenskerne, da de nærmede sig, med Skraasække og siden med Musketfalver. De Stormende havde Sisbroer med sig, men de vare for korte og faldt ned i de af Dansken gjorte Baager. Her lede Svenskerne et frygteligt Nederlag. Dyrger af Lig, flere Tusinde, viste, da Dagen frembrød, Seirherrerens stundsende Dine et rædsomt Skue. Fjendens Tab angives forstjelligt, fra 1500 til 5000; Midtertallet er vel det rigtigste. Ved en almindelig Takkefest feirede Byen den vundne Seir.

Men Kjøbenhavn kunde endnu ikke aande frit. Fem Fjerdingaar hevrandt endnu, før Befrielsestimen slog.

Dette havde vi vore Allierede, Hollænderne, at takke for. De vilde ikke staae Kongen bi, fordi han fordrede Staaene. Deres Politik tillod ikke, at een Magt var Herre over begge Sundets Bredder. England sluttede sig til Hollænderne. Svenskerne bleve vel totalt slagne i Fyen, hvorfra sin General Stenbock reddede sig, saa Carl Gustav sagde: „Har Fanden taget Gederne, kunde han ogsaa have taget Bukken med!“, men Freden blev først sluttet i Mai 1660, og først da forlode Svenskerne Danmark.

Den 27de October s. A. udraabte Herolder under Paukeslag og Trompetklang paa alle Kjøbenhavns Gadehjørner og Torve, at Kongens Haandfæstning var tilintetgjort, og Slotspladsen var den næste Dag opfyldt af en stor Menneskemasse. Med sure Miner hylkede Abelen, med Glæde Præste- og Borgerstanden den nye Arvekonge. Bondestanden kom dengang slet ikke i Betragtning. Kjøbenhavn var nu en Gnevoldskonges Residens.

Fyrrethve Aar henraadt, da var atter en svensk Konge begjærlig efter Danmarks Rige; det var den unge kjække Kong Carl den Tolvte. Kjøbenhavn var nu bedre befæstet og havde endog en ikke liden, slagfærdig Flaade. Men Sverrigs Konge havde England og Holland paa sin Side. Frederik den Fjerde laa i Strid med den gottorpffe Hertug, og Carl den Tolvte fandt Tiden gunstig til at udføre sin Bedstefader, Carl Gustavs Planer. Englænderne og Hollænderne, der vilde have Fred i Norden for enhver Priis, fordi en blodig Krig hver Dag kunde ventes i Syden, toge den Stærkeres Parti, og snart laa der, foruden en svensk Flaade, en engelsk og en hollandsk i Sundet. De Sidste kom som Venner, sagde de, men Venstabet forvandledes snart til

Fjendskab; thi de forenede sig med den svenske Flaade, og den danske maatte tye ind i Havnen.

Uden nogen Krigserklæring prøvede de paa at ødelægge Kjøbenhavn, og i Juli Maaned 1700 lode de en Mængde gloende Kugler og Bomber regne ned over Kongestaden; men Borgerstabets kjække Færd tilintgjorde deres skammelige Hensigt. Naar et Huus antændtes, var man strax rede til at slukke Ilden. Paa Flaaden, som Fjenden ogsaa gjerne vilde stikke i Brand, vare Matroserne ligesaaaarvaagne, naar en Bombe faldt paa et Skib.

Af Angrebet paa Kjøbenhavn benyttede Carl den Tolvte sig til at landsætte Tropper ved Charlottenlund og Skovshoved og nærmede sig Kjøbenhavn, men ligesom under Frederik den Tredie stode Kjøbenhavns Borgere igjen uforfærdede rede paa Volden for at modtage Fjenden.

Den danske Flaade havde lagt sig forkeert paa Rheden, saa man ikke kunde skyde fra det unopbyggede Citadel paa Fjenden uden at ramme den. Men ved Pramme og Kanonbaade, der vare lagte ud paa Grunden, lede de fjendtlige Bombardeerskibe betydelig Skade, og Fjenden trak derfor sine Skibe hen mod Hveen, hvor de laae i flere Dage. Men nu fik den danske Flaade Leilighed til at forandre sin Plads, og da den fjendtlige Flaade et Par Dage efter paany lagde sig udenfor Amager og begyndte at bombardere Nyholm og Christianshavn, saa kunde man nu skyde fra Citadellet, og fra Kanonbaadene, Christianshavns Volde og Skanser paa Amager gjengjældtes dens Skud. Fjendens Hensigt, at ramme Frelserens Kirke, opnaaedes ikke, og kun et Par Bomber naaede Staden, men gjorde ingen Skade.

Imidlertid nærmede Carl den Tolvte sig Hoved-

staden, skjøndt han vidste, at hans Allierede ikke vilde tillade ham at erobre Danmark.

Commandanten i Kjøbenhavn var en egenfindig Mand, som foragtede Borgerne, der, som han sagde, ikke kunde lignedes ved Soldater, og nægtede dem endog Kanoner til at besætte de Skudser, de paa egen Haand havde opkøbt. Men Charlotte Amalie, Christian den Femtes Gifte, bød Commandanten at give de modige Borgere de forlangte Kanoner. Kort efter sluttede Frederik den Fjerde Fred med Hertugen af Gottorp, hvorved Danmarks Herredømme i Slesvig tilintetgjordes, den svenske Konge saae sig til sin store Uergrelse nødsaget til at indskibe sine Tropper, og Kjøbenhavn var nu fri for Angreb i hundrede Aar.

Men ti Aar efter, 1711, hjemføgtes Byen af et Ude, der var mangfoldige Gange værre end en Beleiring, nemlig Pesten. Kjøbenhavn havde just ikke tidligere været forskaaet for denne Landplage; man udregnede endog, at den havde fundet Sted næsten en Snees Gange i Tidrummet fra 1511 til 1624; men nu var der hengaaet over halvhundrede Aar, siden den flemme Sygdom havde gjæstet Staden, og den omtaltes kun af gamle Folk som en Erindring fra deres Barndom.

Pesten havde allerede nogle Aar tidligere viist sig i Europa og rasede i Byerne ved Østersøen, og man ventede den derfor hvert Dieblit i Kjøbenhavn. Folk gik i den dødeligste Angst for dens Komme, og Uengstelsen tiltog ikke lidet, da der i Slutningen af Aaret 1710 kom den Tidende til Kjøbenhavn, at Pesten var udbrudt i Helsingør.

Vel blev denne By affærret og bevogtet af Soldater, der skulde skyde Enhver ned, som vilde snige sig bort fra Staden, men disse Sikkerhedsmidler betød Intet; Pesten udbrød desuagtet i April og Mai 1711

i Kjøbenhavn. I Begyndelsen døde der kun Faa, og Lægerne vare uenige om, hvorvidt det var Pesten eller en anden Sygdom, men snart fik de Overbeviisningen i Hænderne, og i Juli Maaned begyndte man da at gjøre Anstalter til at modtage den skrækkelige Sygdom.

Rige og formuende Folk forlode Byen over Hals og Hoved, men de Fattige nødtes til at blive tilbage. De fleste Soldater, som laa i Kjøbenhavn, bleve sendte til Holsteen; Flaaden, der laa udrustet, fordi Landet var i Krig med Sverrig, forlod ogsaa Staden, og tilsidst forlod Kongen den, da Døden krævede mere end 50 Offre om Dagen.

Nu var det ikke behageligt at være i Kjøbenhavn. Ingen, hverken Naboer eller Beboere af samme Huus, nærmede sig hinanden af Frygt for Smitte. Alle Døre til Gaden vare tillukkede, og paa flere af dem saae man et hvidt Kors, der betød, at Pesten rasede i Huset, og at Ingen maatte betræde det. I Gaderne saaes kun enkelte Mennesker, der vogtede sig for at komme hinanden nær, og af og til skred en Mand i en sort Borbugskappe, med en Hætte med udskaarne Dine over Hovedet, igjennem Gaderne og blev paa et givet Tegns lukket ind i et saadant beforsæt Huus; det var enten Lægen eller Præsten, der besøgte den Syge. Om Natten derimod saaes forte Stikkelser snige sig igjennem Gaderne; det var Ligbærerne, der kom for at hente de Døde og bringe dem bort. Paa Gader og Torve saae man hist og her syge eller døde Folk ligge, indtil dertil beskikkede Folk bar dem bort.

Saa flette vare den Tids Foranstaltninger til at modtage og formilde den frygtelige Farsot, at først i Begyndelsen af August havde man faaet et Hospital for de Pestsyge indrettet paa den saakaldte Bodrupsgaard uden-

for Vesterport. Senere, da Pesten tog Overhaand, benyttedes Ladegaarden til samme Brug.

Pestens Doffe voxede nu i en utrolig Grad, og der paaftaaes, at der døde fra Slutningen af August til Midten af September hver Uge omtrent 2000 Mennesker. Elendigheden var stor, mange Syge laa forladte i deres Seng uden Menneskehjælp. Hvor man ikke saae sorte Kors paa Husene, som betegnede, at de vare uddøde, saae man næsten overalt hvide, og kun faa Huse vare frie for disse Mærker.

Hvad der ogsaa meget bidrog til at udbrede Sygdommen, var Datidens Skik, at begrave de Døde paa Stadens Kirkegaarde. Folk troede dengang, at de ikke kunde hvile i No i deres Grav, naar denne ikke var i Kirken eller i Pladsen rundt om denne. At skulle begravnes langt fra en Kirke, udenfor Stadens Porte, som i vore Dage, var en Vederstyggelighed i deres Dine. Derfor vare Stadens Kirkegaarde saa opfyldte af Lig, da den ene Ligfiste blev sat oven paa den anden, saa den øverste Knap var bedækket med Jord, og det er da let begribeligt, at de skadelige Uddunstninger af Pestligene maatte end mere fordærve Luften. Da der ikke var Plads længere paa Stadens Kirkegaarde, gravedes der dybe Gruber udenfor Østerport, og her bleve nu de Døde slængte den ene oven paa den anden, indtil en saadan Grube var fuld, hvorpaa der blev kastet Jord over dem. De Døende jamrede sig, fordi de ikke vilde blive ukristeligt begravede, men Nødvendighed bød denne Begravelsesmaade.

Det var et stort Held, at den kongelige Proviantgaard var vel forsynet med Levnetsmidler, thi ellers vilde Kjøbenhavn tillige have kommet til at lide Hungersnød. Vel var der anvist Bønderne en Torveplads udenfor den spærrede Stads Nørreport, men der indfandt sig

kun faa, da de frygtede for at nærme sig den forpestede By. Heller ikke tilføes kom der nogen Levnetsmidler til Kjøbenhavn.

Endelig aftog Pesten lidt efter lidt, da den kolde Værstid nærmede sig, og henad Foraaret ophørte den aldeles. Men den havde krævet mange Offere, imellem 20 og 30,000.

Siden den Tid har Kjøbenhavn ikke været hjemstøgt af nogen pestagtig Sygdom indtil i den allerseueste Tid, da Choleraen udbrød i Kjøbenhavn 1853.

Slaget paa Kjøbenhavns Rhed 1801, Kjøbenhavns Udelæggelse af Englænderne 1807 og andre Begivenheder, der høre til dette Aarhundrede, forbigaae vi.

Før vi slutte Stadens Historie, maae vi endnu tilføie nogle Ord om Christianshavn.

Denne By anlagdes i Aaret 1617 af Danmarks store Byggherre, Christian den Fjerde, paa Den Amager. Hidtil var Overfarten skeet ved en Færge, men Kongen lod ved Opfyldning, saavel paa Kjøbenhavns som Christianshavns Side, det mellemværende Vandløb gjøre smallere og forbandt derpaa begge Kysterne med Knippelsbro. Der paabegyndtes ogsaa Fæstningsværker omkring Byen, hvilke dog først bleve færdige 1692. Amagerport var færdig 1625, men Broen først 1628.

Allerede 1619 havde den nye By faaet Kjøbstadsret samt en Byfoged og voxede efterhaanden, indtil den af Christian den Femte i Aaret 1671 indlemmedes under Kjøbenhavn.

Den bekjendte Adelsmand Kai Lyffe byggede paa det nuværende Christianshavns Torv en Gaard, hvilken, da denne Adelsmand formedelst en formeentlig Fornærmelse mod Frederik den Tredies Dronning dømtes for Høiforræderi og flygtede fra Danmark, blev indbragen og anvendt til deri at indrette det saakaldte „de Fattiges

Børnehuus". Med dette Huus forenedes en Tvangsanstalt for Lediggængere og Tiggere under Navn af „Spindehuset“. I 1760 blev den udvidede Bygning foren Deel nedbrændt ud imod St. Annagade, og i 1817 afbrændte flere af Bygningerne samt Kirken under et forøgt Udbrud af Fanger fra det daværende Tugthuus.

Kjøbenhavns Kirker.

Vor Frue Kirke.

Denne Kirke er uden Tvivl den ældste af Kjøbenhavns Hovedkirker, at slutte efter et Brev af Bisp Absalon fra Mærene mellem 1199 og 1201. Kirken er stiftet af Bisp Peder Sunnesøn, og dennes Broder, Lavrens Sunnesøn, stjænkede den de første faste Eiendomme. Den har paa den Tid været Byens eneste Sognekirke. Da de andre Kirker reiste sig i Staden, blev den kaldet „den store Kirke“ og var, som Navnet uddiiser, indviet til Jomfru Maria.

I Tidernes Løb har denne Kirke flere Gange været afbrændt, bestadiget af Lynild, Stormvinde og Tjendeskud. Da Kirken blev opbygget paa ny i Mæret 1316, havde den fire Gange været lagt i Aske efter sin første Opførelse, den sidste Gang ved Vaadrild 1314. Senere, i Valdemar Atterdags Tid, da Tybakterne i Mæret 1362 indtog Kjøbenhavn, ravede de Kirkeklokkerne, og da de sex Aar efter næsten aldeles ødelagde Staden, er det meget sandsynligt, at den ogsaa har maattet lide af deres Plyndringer. Aar 1386 i Juli led Kirken meget ved en Ildbrand; dens Kirketaarn maa i ethvert Tilfælde være brændt, da den mistede sine fire bedste Klokker.

I Tidrummet fra 1316 til 1728, altsaa i over 400 Aar, antages det, at Kirken ikke er bleven ombygget,

men derimod har modtaget væsentlige Tilbygninger og Forstjænkninger til forskjellige Tider.

Til denne Kirke strømmede der, som en Følge af Middeltalderens Religiositet, en Mængde Gaver af faste Eiendomme saavel i Kjøbenhavn som udenfor i de om- liggende Landsbyer, skænkede af Mænd og Qvinder i deres levende Liv eller i deres Dødsstund til „deres Sjæls Frelse“, som det hed, for at Kirkens Tjenere skulde holde Sjælemesser, Martider eller Begjængelser for Givernes Sjæle. Giverne troede da at kunne døe roligt, thi Præsternes Bønner lode dem gjenennem den luttrende Skjærsild gaae ind til Himlens Salighed for evige Tider.

Da Kjøbenhavn fra Midten af det 15de Aarhundrede blev en kongelig Residensstad, betragtedes Fruekirke som Landets Hovedkirke, og Kongerne og Dronningerne bleve fra Christoffer af Bairens Tid kronede her af Rigets Erkebisp.

3 hundrede Aar havde Kirken staaet uden Taarn, da fik den et saadant i Tidsrummet 1483 til 1486, men Spiir fik den først i 1514, og det af den anseelige Høide 114 Allen, hvilket skulde stemme overeens med den omgivende Kirkegaards Længde. Paa hvert af dette høie Spiirs Hjørner var der bygget et mindre Spiir af 8 Allens Høide.

Om dette Spiir fortæller den gamle Historieforfatter Hvitfeld følgende:

„Den samme Mester, som hug Spiren, han var halt; hannem og hans Mestersvend kom nogen Trætte imellem. Mestersvenden meente sig at være saa god som Mesteren. Da paa det Paa Spiren var forfærdiget, til Knappen skulde paasættes, da befoel Mesteren en Bjælke at udlægges og fastgjøres, paa hvilken han gif ud til Enden og hug der en Dre udi, befoel saa Svenden, efterdi han lod sig være saa god som han, at han skulde

gaa ud og tage hannem samme Dye tilbage, og idet som den Anden gif ud, og vilde ikke være ringere end hans Mester, faldt han ned og sloges ihjel.“

Det syntes ellers, at Svenden havde Ret, thi allerede Aaret efter blæste Knappen af Spiret. Men efter de Beskrivelser, man har af denne Storm, kan man ikke undre sig over, at det maaskee endnu ikke fuldbendte Spirr bukkede under for den, eftersom mange Bygninger, der vare mindre udfatte, bleve ødelagte. Spiret var tækket med Kobber, hvortil der medgik den uhyre Vægt af 96 Skippund.

„Nu stod da Kirken*) færdig saaledes, som den i alt Væsentligt uforandret bevaredes til Aldebranden 1728 — en majestætist Bygning i gothisk Stiil. Den havde et bredt og høit Mellemstib og lavere og smallere Sidestibe, der gif rundt om Choret. I det Ydre og Indre har den upaatvivlelig haft megen Lighed med St. Peders Kirke i Malmø, der omtrent er fra samme Tid. Foruden Hovedspiret paa Taarnet var der et mindre Spirr over Choret. Paa Siden af Kirken og i Dørgangene var der indrettet flere Kapeller. Ved Indgangen stod „Løvekarret“. Midt igjennem Kirken var almindelig Gjennemgang; i Nærheden af denne stod uidentviol det Kulbækken, der var oprettet ved St. Dionysii Alter, at Fattigfolk om Vinteren kunde varme sig derved. En stor Mængde Altare opfyldte Kirken, hvorfra Messesangen stadigt lød; mellem disse færdedes til enhver Tid af Dagen Præster og Folk, der forrettede deres Andagtsøvelser. Selv efterat „Natsangen“ havde sluttet den daglige Gudstjeneste, var Kirken dog ikke forladt, da to Degne og Klokkeren om Natten havde deres Leie her for

*) Nørkam, Kjøbenhavns Kirker og Klostre i Middelfalderen, 1859—63.

at bebogte Helligdommen og Menodierne. Men om Fesfdagene straalende Kirken med dobbelt Glands, medens Skarer af Menneſker strømmede til for at blive deelagtige i den Afløsning fra Synderne og de Betsignelsesønsker, der udtaltes over Alle, der nærmede sig med angergivent og andægtigt Sind."

Men hvor prægtigt Kirkens Indre ogsaa var, saa blev dog dette ikke anset for noget imod de Reliquier og Helgenlevninger, der gjemtes i denne Kirke, og som den rettroende Katholik vistnok anfaae for dens rigeste Skat.

"Jo flere Reliquier og Helgenlevninger man i Pavedømmets Tid kunde sammenstrabe og berige en Kirke eller andet Sted med, jo helligere agtedes Stedet, og jo flittigere besøgtes det af den ensfoldige og overtroiske Almue, og jo mere Fordeel gav det til vedkommende Geistlige. Vor Frue Kirke har i det Fald slet intet eftergivet nogen af de fornemste Hovedkirker i Riget*)."

Som Prøve paa, hvad det var for Sager, der her vare Gjenstand for de Frommes Andagt, skulle vi nævne nogle af disse Reliquier.

Der fandtes saaledes her i et stort gammelt Kors: Et stort Stykke af det hellige Kors.

Et heelt Hoved af de 11,000 Jomfruer med Krone paa.

Et andet Hoved uden Krone.

I en Glasrukke fandtes der Reliquier af det hellige Korsens Træ. Af St. Peder, St. Andreas og St. Nikolaus. Af St. Inger Jomfrues Grav. Af St. Marie Magdalene, St. Kathrine, St. Dorothea, St. Margrethe, St. Skolastica, St. Appolonia og St. Affra. To Stykker af St. Ursula og af de 11,000 Jomfruer med flere.

*) Langebek.

Nogle specielt hellige Reliquier opbevaredes i et Sølvæg; saaledes et Stykke af den hellige Krybbe, af det Sted, hvor Christus blev korsfæstet, af Herrens Grav og det Sted, hvor han foer til Himmels, af den Støtte, ved hvilken Christus blev hudflettet, af Jordans Flod, af den hellige Zomsrues Grav og af St. Olafs Banner.

Dette maa være nok for at vise Nutiden, hvad man dengang betragtede med Ærefrygt og tilbad.

Foruden Reliquierne besad Kirken en anden næsten ligesaa høit æret Skat, nemlig Helgenbilleder, hvoraf flere vare rigt smykkede med Perler, Guldkjæder og andre Prydelser, skjænkede af fromme Mennesker til deres egne og deres Slægtninges Sjæles Frelse.

Hvor rig Kirken ellers var, viser sig af det store Antal Gaarde og Huse, som den eiede, nemlig nogle og halvfemsindstyve i Kjøbenhavn og en Mængde trindt omkring Hovedstaden. Kirkens øvrige Indtægter vare ogsaa betydelige.

Ved Frue Kirke var der 7 Kapeller, der enten vare større eller mindre Udbygninger paa Kirken, eller ogsaa Afslukker i Kirkens Sideffibe. Disse vare indviede til en eller anden Helgen, og i ethvert Kapel var der et eller flere Altare.

Af disse havde Frue Kirke oprindelig kun et Hovedalter, indviet til Kirkens Patronesse, Zomfru Maria, og to Sidealtere, men Tid efter anden oprettedes der flere Altare, og henimod Reformationstiden var Kirken næsten overfyldt dermed. Høialteret stod midt i Choret, og rundt om i Kirken, i selve Choret, ved Pillerne og paa enhver dertil passende Plads fandtes en Mængde mindre Altare. Efter Nørdam har, saavidt vides, Antallet af Altare udgjort 44.

Af disse Altare bleve flere ødelagte den 3die Jule-

dag 1530 af en Deel af Stadens Borgere, der anførtes af deres Borgermester Ambrosius Bogbinder. Helgenbillederne nedrevs og tilintetgjordes, og Udelæggelsen var saa stor, at Kirken stod lukket det meste af et Aar.

Reformationen medførte mangfoldige Forandringer ved Frue Kirke. Universitetet fik Patronat over den, og dens Sogn udvidedes ved Nedlæggelsen af to Sognekirker, St. Clements- og St. Peters Kirke. Fra nu af foretoges her ogsaa Bispeordinationer saavel som Universitetsfester. Alle Kongerne og Dronningerne af den oldenborgske Stamme indtil Enevoldsregjeringen kronedes her.

I Aaret 1606, da Kirkens Spiir var blevet saa brøstfældigt, at det truede med at styrte ned, blev det nedtaget, efterat Kong Christian den Fjerde selv var krøben op i Spiiret for at undersøge det og anwise, hvor og hvordan det skulde fastgjøres med Jernankre. Det, hansaa lod opsætte, var 100 sjællandske Alen høit foruden Jernstangen, som var 14 Alen lang og prydet med en forgyldt Krone. Af de fire tidligere omtalte, mindre Spiir nedblæste det ene, og de tre andre bleve senere nedtagne. Ved den østlige Gavl havde Kirken endnu eet Spiir.

I Kirken bisatte man ogsaa Vigene af flere af Danmarks store Mænd, saaledes af Søhestene Otto Rud og Cort Adeler. Over den Sidstes Levninger saaes der, indtil Kirken afbrændte 1807, et af de kostbareste Gravminder i Danmark af sort og hvidt italiensk Marmor.

Bombardementet 1807 tilintetgjorde denne skønne Kirke med alle dens Kapeller og Altere. Den nuværende Kirkes Ydre er kun en Stygge af den ældres, men derimod kan dens Indre ved de thorvaldsenske Kunstskatte vel nok maale sig med Datidens.

St. Petri Kirke.

Denne gamle Kirke omtales først i Aaret 1304, men der er Sandsynlighed for, at den maaskee dengang allerede har været hundrede Aar gammel. Den om- liggende nordvestlige Deel af Staden tilligemed Birket udenfor Byen udgjorde dens Sogn. I Aaret 1386 afbrændte den og mistede derved sine to Klokker, men opførtes snart igjen med et Taarn og et lille Spiir.

Kirken var fattig og trængte til Gaver, og derfor gave i Aaret 1445 flere Biskopper fyrgethve Dages Afslad for paalagt Bod til Enhver, som i gudelig Henseende besøgte og iblandt Andet især betænkte Kirken med aarlige Indtægter og Gaver.

Efter Kjøbenhavns Indtagelse ved Christian den Tredie affkaffedes Gudstjenesten i St. Pederkirke, og Sognet deelttes imellem Vor Frue Sogn og det ny op- rettede Helliggeistes Sogn.

Kirken har sandsynligviis kun havt tre Altare, af hvilke det ene, St. Peders Altar, uden Tvivl har været Høialteret.

I nogen Tid anvendtes derpaa Kirken til et Klokke- og Kanonstøberi, indtil Kong Frederik den Anden i Aaret 1575 indrømmede de tydske Familier i Kjøbenhavn den til en Sognekirke.

St. Nicolai Kirke.

Denne Kirke maa allerede have været opført i Begyndelsen af det 13de Aarhundrede.

Helgenen St. Nicolai var de Søfarendes Beskytter, til ham henvendte disse sig for at bede om en god Bør og en lykkelig Reise, og Kirken blev formodentlig derfor ogsaa opbygget nær ved Stranden. Der menes, at Kir- ken er bygget paa tre Smaaholme.

Den nævnes første Gang i Aaret 1261. Senere, i Aaret 1296, fortælles der, at dens Kirkegaard var en Forsamlingsplads om Matten for kjøbenhavnske Borgere, der gjorde Oprør mod deres daværende Herre, den roeskildste Bisp. Den var dengang ligesom senere den anseeligste Kirke efter Vor Frue Kirke.

Fra Aaret 1511 til 1528 anskaffede Kirken tre nye Klokker.

St. Nicolai Kirke har fra Begyndelsen havt et lavt Taarn med takkede Gavle, ligesom en almindelig Landsbykirke. Men efterat det i Aaret 1566 var blevet beskadiget af Lynilden, opførtes der et nyt Taarn med et høit og skjønt Spiir, hvilket imidlertid en stærk Storm omstyrtede saaledes i 1628, at Kirkens Hvælvinger ødelagdes. Christian den Fjerde lod derpaa Kirken reparere, Taget blev tækket med Kobber og smykket med tre smaa Spiir. Fra 1666 til 1669 blev der bygget Kirken et nyt Spiir, der var meget høit og skjønt.

Da Fløistangen blev reist til dette Spiir, fortælles der, at en Trompeter, som var Livsfange, fik sin Frihed ved at krybe op ad Stangen og staae frit paa Fløiet, medens han blæste et Stykke paa sin Trompet og drak nogle Glas Viin paa Kongens Sundhed.

At den under den store Ildbrand 1795 afbrændte, er tidligere omtalt.

I Aaret 1520 hørtes den første lutheriske Prædiken i Kjøbenhavn i Nicolai Kirke af en Magister Martin Reinhart fra Eifelstedt i Bispedømmet Würzburg. For at kue den katolske Geistlighed havde Luther efter Christian den Andens Begjæring sendt ham denne Prædikant, og hans Prædikener samlede en stor Mængde Tilhørere. Men hans sære Lader og besynderlige Fagter drog Opmærksomheden mere paa sig end hans Ord. Kannikerne og Vikarerne ved Vor Frue Kirke frygtede dog for, at

hans Lære skulde faae Fremgang. For at gjøre ham latterlig faldt de paa det Indfald at leie en voksen Dreng, der besad Talent til at efterabe den tydske Prædikants sære Lader. Han løb omkring i Kjøbenhavns Gader og i Husene, efterlignede Prædikantens Tale og fremfagde forstjellige Vers, af hvilke et lod saaledes:

„Aldrig haver jeg gjort noget Godt,
 „Ei heller jeg agter at gjøre.
 „Enhver, mig kender, han veed jo nok,
 „Hvad jeg i Skjoldet mon føre!“

Med Reinharts Prædiken fik dengang den lutheriske Lære ingen Fremgang; men da Hans Tausen, om hvem Digteren Ingenium synger:

„Det var hiin lille Blodbreng fra Virdende By,
 „Hans Navn sløi over Danmark med folkeligt Ry.
 „En dansk Morten Luther, han siret med Ordets Sværd
 „Og seired' med Aanden i Fjertefolkets Hær,“

optraadte i August 1529 som Prædikant i Nicolai Kirke, fik den Rodfæste, og da lod her første Gang dansk Psalme-sang. Det var en haard Hund, de katholske Præster havde faact at bides med. Han kaldte de papistiske Præster Sjælemordere, haarde Rnubbe, Ulve i Faareklæder osv.

Om Tausens øvrige Virksomhed er her ikke Stedet at tale. Karmelitermunken Poul Eliæsen, som man gav Ogenavnet Poul Bendekaahe, fordi han først var en varm Talsmand for den nye Lære, men senere kæmpede med Mund og Pen imod Reformationen, kalder Tausen „alle Lutheranerens Fæmikedrager (Fanebærere), ved hvis Komme til Kjøbenhavn Ondskaben voksede saaledes i denne Stad, der før standhaftig havde elsket og holdt fast ved Fromhed og Gudsfrugt, at den blev al

Ugudeligheds og Stjændfels mest forbryderiske Gule; thi den forførte, raa og uvidende Almue rasede med en saadan Affindighed og Forbittrelse mod Kirkenes Helligdomme, at de ikke alene omstyrtede Helgenernes Billeder, men med gruelige Forsuædelser vanærede det høihellige Messcoffer, og tilsidst gif ligesaa vidt i deres Ugudelighed, som de havde hørt, at de urensvorne Malmboer og de affindige Viborgere vare gaaede, og de forbryderiske Borgere lode ikke nogen af Lutheranernes Byer overgaac den i nogen Stjændsel og Ugudelighed*)."

Psalmesangen, der, som vi have fortalt, første Gang i Kjøbenhavn lød i Nicolai Kirke, vakte ogsaa Poul Eliæsens Forargelse; han fandt det stridende mod St. Pauli Bud, at Kvinder „kvæde og klynke med de Moder og Læder, som mere have Fadson efter Springeviser end hellige Psalmer og Lovsange*)."

Nicolai Kirke havde idetmindste to Kapeller, St. Nicolai Kapel og Vor Frue Kapel, det sidste vistnok stiftet 1501 af Rigets Hofmester Poul Laymand.

Af Altene skal Kirken have haft tretten, af hvilke formodentlig St. Nicolai Alter har været Kirkens Høialter.

Ligesom i Vor Fruekirke nedbrødes her de fleste Altene ved Reformationen.

Følgende Fortælling knytter sig til Nicolai Kirke efter Reformationen. I Aaret 1567 blev en gammel Kvinde viet i St. Nicolai Kirke til en ung Mand; da dette var den syvende Mand, denne Kvinde blev viet til, havde Begivenheden loffet en stor Mængde Nysgjerrige til Kirken. Over denne hensynsløse Tilstimlen blev den gamle Kvinde saa fortørnet, at hun udbrød saa høit, at

*) Nordam.

de Nærmeste kunde høre det: „Seg skal faae Eder idag otte Dage Andet at tage vare end mig.“

Søndagen derpaa, da man var forsamlet i Kirken til Høimesse, indtraf pludseligt et betydeligt Mørke. Formodentlig erindrede man sig Brudens Ord fra foregaaende Søndag, thi der udbredte sig en panisk Skræk over den forsamlede Menighed. I Forfærdelse stimlede de Forsamlede ud baade af Døre og Vinduer, ved hvilken Leilighed Mange lede Brøst, og mange Klædningsstykker gik i Løbet. Da Begivenheden fra den foregaaende Søndag ved denne Leilighed blev almindelig bekjendt, blev Bruden anholdt, og da det ikke varede længe, inden man ved Datidens Maade at føre Sag paa fik hende til at bekjende, at hun virkelig var en Trold kvinde, blev hun henrettet tilligemed Flere, som hun havde udlagt som Medskyldige*).

Helliggeistes (Helligaands) Kirke.

Paa den Plads, hvor omtrent Helliggeistes Kirke ligger, laa i Slutningen af det 13de Aarhundrede et saakaldet „Helligaandshuus“ (domus Sancti Spiritus), grundet af den roeskilste Bisp Johannes Krag. Her fandt de Fattige, der enten formedelt Sygdom eller Svaghed ikke kunde forskaffe sig Føden, et Tilholdssted, og „den Helligaands“ Bedere (tiggende Munk) gik da ud paa de Fattiges Begue og indsamlede Almisser, der kom disse tilgode ved deres Forpleining.

Efter Kong Christian den Førstes Romerreise i Aaret 1474 opførte han et nyt Helligaands Hospital, og det gamle Helligaands Hospital benyttedes da til et Kloster,

*) Both, Kjøbenhavns Beskrivelse.

medens den nye Bygning nærmest bestemtes for Hospitalsslemmer.

Det gamle Helligaands Hospital havde en Kirke. Efter Kyndiges Mening finder man i en enkelt Deel af den nuværende Helliggeistes Kirke, nemlig i Choret, en Levning af den gamle Kirke. *) Den var forsynet med flere Altære og havde et Kapel, St. Anna = Kapel. Christian den Anden lod opføre en Udbygning ved Kirken, i hvilken to Tvillinger, Dronning Elisabeth havde født, bleve begravne i Aaret 1519.

Under Herredagen i Juli 1530 mødte Hans Tausen og hans Tilhængere i denne Kirke for at forsvare deres Tro og Lære. De fremlagde her 43 Religionsartikler, hvilke de lutheriske Præster deelte mellem sig, og under et umaadeligt Tilløb holdt de daglig to Prædikener over dem og siden fire Gange om Søndagene og tolv Gange om Søndagen allevegne i Byen.

De katholske Prælater havde faaet en Tydsker, Doctor Stagefyhr, til Hjælp, som imødegik Lutheranernes 43 Artikler med 27 Artikler; men disse besvarede hurtig i 27 andre, der tillige klagede over Bispens Embedsførelse. Papiisterne forlangte nu, at Kampen skulde fortsættes paa Latin, hvilket Protestanterne ikke vilde indlade sig paa, da Folket saa ikke kunde forstaae, hvad man talte. Herredagen opløstes derpaa uden nogen Beslutning i denne Sag.

Efter Reformationen i Christian den Tredies Tid blev denne Hospitalskirke en af Kjøbenhavns Sognekirker, tildeels istedetfor St. Clements Kirke, en ubetydelig Kirke, der nedbrødes, og hvis Fordegods, Huse og Grunde bleve henlagte til Helliggeistes Kirke. Det nu-

*) Herdam.

værende Taarn blev bygget i Aarene 1582 og 1583 paa Sognefolkets og Christoffer Valkendorfs Bekostning. Det fik et Spiir 1594, og Christian den Fjerde stiftede det 1643 et Sangværk, bestaaende af 19 Klokker, som hver halve Time spillede et forskjelligt Psalmevers. En Seierskive paa hver Side af Taarnet viste, hvad Klokkeren var. Aar 1650 tilkjøbte Kirken sig den gamle Klosterbygning, der det paafølgende Aar indviedes til et Gravkapel, hvilket den er endnu.

Under Ildbranden 1728 afbrændte Kirken. Et Sagu fortæller, at da den stod i fuld Brand, begyndte Sangværket at spille Psalmemelodien „Breden Din afvend, Herre Gud, af Naade“. Allerede den 30te November 1732 var den opført paany og indviet.

Holmens Kirke.

Paa Bremerholn, nu kaldet Gammelholn, havde Frederik den Anden opbygget en Ankermedie, som Christian den Fjerde lod ombygge til en Kirke for Flaadens Mandskab samt Andre, der havde Noget at forrette paa Holmen eller Flaaden. Den blev kaldet Holmens Kirke og indviedes i September 1619 af Biskop Hans Resen.

Da Kongen bemærkede, at den blev for lille for det Personale, der besøgte den, lod han den udvide til en Korskirke med to Udbygninger, og var den da færdig i Aaret 1641. Spiret, som havde staaet ved Kirkens østlige Ende, flyttedes hen over Korset. Kirken smykkedes med en rigt udskaaren Prædikestol af Billedstjæver Abel Schrøder, der ogsaa udskar Kirkens store Alter.

Kirken gjemmer inden sine Mure i sit Gravkapel Gravmonumenter over to af Danmarks største Søhelte, Niels Juel og Peter Tordenskjold.

Den forstes Monument indtager hele Bredden af Kapellet og et lidet Stykke paa hver Side deraf. Det

er forarbejdet af flere Slags Marmor, og i Midten sees Heltens Brystbillede i overnaturlig Størrelse med en dansk Underskrift af Thomas Kingo. I otte store Marmorplader sees Heltens Seire i Basrelief. Her hviler Niels Juels og Hustrues Støv.

Tordenstjolds Monument, ligeledes af Marmor, er forfærdiget efter Frederik den Sjettes Befaling af Professor Dajon efter en Tegning af Professor Malling. Ogsaa her viser en Marmor-Medaillon Heltens Brystbillede. Sarkophagen, som staaer herinde, er af sort Marmor og har tidligere udgjort en Deel af Frue Kirkes Alterbord. Paa Ristens Side staae kun de tre Ord:

Dynekilen, Marstrand, Elfsborg.

Heltens Støv havde tidligere hvilet i en simpel Fyrreriste og været nedsat i Kjælderen.

Trinitatis Kirke eller

Hellig Trefoldighedens Kirke.

Denne Kirke, hvis Grundsteen blev lagt 1637 af Christian den Fjerde, skal være opbygget efter denne Konges egen Tegning. Den indviedes dog først efter hans Død 1657 af Biskop Svane. To Aar efter fik Universitetets Professor jus patronatus over Kirken af Frederik den Tredie. Den var fra først af bestemt til Universitetskirke, men blev 1683 gjort til en Sognekirke.

Ved Kirkens sydvestlige Ende staaer det berømte Rundetaarn. Det er især mærkværdigt ved sin brede Sneglegang, der fører op til Taarnets Tinde og gjør det til et vistnok enestaaende Bygningsværk. Det er opført af den berømte Bygmester Johan Steenwinkel. Astronomen Christen Longberg, en Syde, skal have staaet Kongen bi med Opførelsen af Taarnet.

Det har en Høide fra Jorden til Gefimsen af 111 Fod. Op ad Snegelegangen, der hviler paa murede Hvelvinger, og som er brolagt med paa Kant stillede Muursteen, og tilbage igjen kjørte i Frederik den Fjerdes Tid den russiske Keiserinde Catharina i en med fire Heste forspændt Vogn, ledsaget af Czar Peter den Store til Hest.

Overst paa Taarnet fandtes der tidligere Bærelser, indrettede til astronomiske Observationer.

Maaret efter Kirkens Indvielse 1657 fik Universitetet anviist Lokale paa Trinitatis Kirkes Loft ovenover Kirkens Hvelvinger til sit Bibliothek, til hvilket Christian den Fjerde havde stjænkent sin egen Bogsamling.

I Ildbranden 1728 afbrændte Kirkens Tag og Overdeel med det kostbare Bibliothek; men da de stærke Piller og Hvelvinger havde standset Ildens Fremgang, var den Skade, Kirken havde lidt, igjen erstattet efter tre Aars Forløb, hvorpaa den nye Kirke indviedes den 7de October 1731. Uerstatteligt var derimod det brændte Bibliothek. Det nuværende Bibliotheks ikke ringe Størrelse skyldes flere betydelige private Gaver. I Tidens Længde kunde Lokalet ikke mere rumme dets Bøger, og nu findes Universitetets Bibliothek samlet i en pragtfuld Bygning ligeoverfor den af det danske Bogaevsen saa høit fortjente Ludvig Holbergs Bolig.

Paa Kirkens tilstødende Kirkegaard hviler den udødelige danske Digter Johannes Ewald, om hvem Dehleschlæger skrev det skjønne Vers:

„O Kirke, skjærm ham med din stærke Muur!
 Nd gyldne Blade, høstlige Natur!
 Vred ud din Røst, o Orget, som et Hav,
 Og tone lad den over Ewalds Grav!
 Kald med din Straale frem, o stærke Sol,
 Ved Søsen mangan lille Martsviol!“

Rigeledes hviler her Digteren Johan Herman Wessfel, ham, om hvem Baggesen kvad:

„Graad smelted' hen i Smil, naar Wessfels Lune bød,
Men Glædens Smil forsvandt i Taarer ved hans Død!“

Hans Gravsted kan ikke med Bestemthed paavises, men for faa Aar siden reiste et kjøbenhavnsk Selskab ham et bramfrit Gravminde paa denne Kirkegaard.

Bor Frelser's Kirke.

Da Christian den Fjerde havde anlagt Christianshavn paa Den Amager, søgte dens Indbyggere, eftersom Byen ingen Kirke havde, til Holmens Kirke. Men da Christianshavns Indvaanere for Størstedelen bestode af Danste, Tydske og Hollændere af den reformeerde Troesbekjendelse, lod Christian den Fjerde 1639 og 1640 bygge en uanseelig Kirke af Træ paa Christianshavns Torvs nordøstlige Side, lidt syd for den nuværende Frelser's Kirke.

Denne Trækirke, der kaldtes Bor Frelser'skirke, blev nu benyttet i 56 Aar, indtil den nye Kirke af samme Navn, paa hvilken man begyndte at bygge 1687, da Christian den Femte lagde Grundstenen til den, var færdig og blev indviet 1696. Den gamle Kirke blev først nedreven 12 Aar efter, at den var solgt for 462 Rddl. Fra den Tid af var Bor Frelser's Kirke en Sognekirke.

Kirkens Spiir er bekjendt for sin eiendommelige Bygningsmaade efter en Tegning af den bekjendte Laurids Thura. Omkring Spiret snoer sig en Dypgang lige op til en Kobberkugle af 4 Alens Gjennemsnit, paa hvilken Frelserens Billed, 5 Alen høit, er anbragt. Spiret er 90^{1/2} Alen høit, og Taarnet, hvorpaa det

er bygget, 73^{1/2} Alen. Det blev først opført i Marenen 1749 og 1750.

Endnu skulle vi med nogle faa Ord omtale en gammel Kirke, St. Clements Kirke, som laa der, hvor nu Ravenslstræde ligger. Den antages at være bygget omtrent i Midten af det trettende Aarhundrede og har vistnok lidt meget, dengang Bybefferne 1248 plyndrede og afbrændte Kjøbenhavn. Kirken omtaltes i Mæret 1419 som ynkelig forfalden paa Grund af sin Fattigdom, hvorfor flere Bisper tænkte paa at afhjælpe denne ved at udstede et Brev, hvorved de skænkede 40 Dages Afslad til dem, der med andægtigt Sind besøgte Kirken og skænkede den Landeiendomme, Huse, Agre, Dvæg, Gods, Væstager, Klædningsstykker eller andre Kjerligheds-gaver. Ved denne Leilighed viste Katholicismen sig i sin rette Glæde, thi Afsladet blev beregnet saaledes, at 12 Bisper gave hver 40 Dages Afslad, altsaa tilsammen 480 Dage. Om dette Afsladsbrev hjalp Kirken noget, er tvivlsomt, thi omtrent 1536 eller 1537, da Christian den Tredie var kommen i Besiddelse af Kjøbenhavn, blev den nedbrudt, og Aarsagen til dens Nedbrudelse angives at være „en ringe Bygning, ubeleilig og nu bygfældig“; man har ikke villet nævne dens Fattigdom.

De øvrige Kirker med Undtagelse af Slotskirken, som vil blive omtalt under Christiansborgslot, tilhøre den nyere Tid og fremvise ikke noget synderligt Mærkværdigt eller Mindeværdigt.

Kloster.

Graabrødre Kloster.

„I Mæret 1232 kom Graabrødrene eller Franciskanermunkene vandrende paa deres bare Fødder herind

til Danmark, og tyve Aar efter havde de allerede Klostre i de fleste af Landets Kjøbstæder. Ingen anden Munkesorden har havt en saa hurtig Fremgang hertilands, som disse „Fratres minores“, ringere Brødre, som de ydmygt kaldte sig selv. I Aaret 1238 grundede de deres Kloster i Kjøbenhavn; Grevinde Inger af Regenstein, Datter af Jakob Sunesen, skjænkede dem Byggegrund her, ligejøm ogsaa i Roeskilde, Kallundborg og Næstved. Klosteret reistes midt i Kjøbenhavn paa det Sted, hvor endnu Klosterstræde, Graabrødre-Torv og -Stræde minde om det forsvundne Kloster. Her byggedes Munkecellerne, Refektoriet, Konventstuen og det øvrige Klostertilbehør; en Kirke opførtes, og Pladsen til en Kirkegaard blev afstukken. Smidlertid gif Munkene ud med deres Table og deres Kurve paa Gader og Stræder eller ved Stranden for at „terminere“ eller samle Almisser, som de ogsaa fik i rigeligt Maal, da deres Efterligning af Herrens fattige Liv strax vakte almindelig Deeltagelse*).

Disse „Fratres minores“, som Almuen kaldte Minoriter, bencevntes ogsaa Graabrødre efter deres affarvede Klapper og Barfodmunkes, fordi de baade Sommer og Vinter maatte gaae med bare Been. Det Æneste, der var tilladt dem i haardt Veir, var en Træklovs, fastbunden under Fodsaalen. Tiggerbrødre hed de efter deres Bestilling.

Franciskanerne vare i Begyndelsen en streng Orden. Dens Statuter foreskrev Faste, Taushed, Afholdenhed og idelig Spægelse, bare Been, en affarvet Kappe, en Skjorte af Haardug eller af grovt Lærred, to Brædder til en Seng, et Knippe Halv og et Tæppe. Fra Midnat til Middag skulde en Franciskaner holde idelige Bønner,

*) Nordam.

den øvrige Deel af Dagen sysselsætte sig med strengt Hævearbeide.

Klosteret, der byggedes i Kjøbenhavn, var en stor Bygning med Taarn og Spiir; thi det var en fornem Orden, der havde Privilegier som ingen anden. Guardianen (Garden blev han almindelig kaldet) var en fornem Mand, der bestyrede Klosteret, under ham stode Prior, Subprior og Cellarius eller Kjældermesteren. Den Sidstnævnte var ingen ringe Person, thi han fik endog undertiden Brev fra Paven.

Kirken skal have været stor og prægtig. Der fandtes Celler for Munkene, for Converser og Lægbrødre, som opholdt sig i Klosteret for at føre et gudeligt Levnet uden at være indklædte, og for det vistnok meget talrige Kjøkkentjende.

Bibliotheket, Kagestuen, hvor Munkenes Æsse blev raget, Kapitels- eller Konventstuen, Refektorierne eller Spisestuerne, Klosteromgangene, Sygestuerne, Herrestegeret, hvor der blev kogt for Klosterets Zverste, Broderstegeret, for Munkene, Evendestegeret, Bryggeret, Kjældermesterens og Underkjældermesterens Huus, Vævernes Huus, Evendehusene, Vaabenstuerne og Hævehusene indtog et betydeligt Rum. Ved Klosteret fandtes Gaarde og Haver, baade til Blomster, Urter og Apothekersager, og saaledes indtog dette eneste Kloster et betydeligt Qvarteer af Staden.

Det var omgivet af en høi Ringmur. Over Indgangen, Porten, som var vel tilluftet indenfor med Bolt og Stang, stod Ordenens Vaaben udhugget i Steen. Den bevogtedes med den strengeste Omhu af en Broderdørvogter.

Gik man gjennem de tause Gader, hørte man Dag og Nat de hellige Sange, Vigilier eller Nattepsalmer, Ottesange eller Morgensange, Horaer eller Timesange samt Sjælemesser for Afdøde.

Der fandtes vistnok flere Altare i Klosteret, men hvad der især fandtes, var en stor Mængde Helgenlevninger — vistnok 400 til 500 af alle mulige Arter. Der haves endnu en fuldstændig Fortegnelse over kostbare Reliquier, blandt hvilke der, som naturligt er, fandtes en Mængde af nordiske Helgene, som St. Knud, Konge og Hertug, St. Oluf, S. Erik Konge, St. Birgitte, St. Eskil Bisp, St. Wilhelm Abbed, St. Ansgar o. A.

Blandt dette Klosters Munkke fortjener blot at nævnes Broder Johannes Paasse, der i Løbet af 22 Maaneder affrev Bibelen i to store Bind for Ordensministeren i Danmark. Han affrev tillige flere geistlige Skrifter.

Til Klosteret knytte sig ingen synderligt mærkelige Begivenheder. I Aaret 1513 maatte Kong Christian den Anden efter Pavenes Fordring i Overværelse af Biskop Lage Urne af Nøeskilde og Erkebiskop Erik Valkendorf af Trondhjem gjøre Knæfald i dette Kloster og love Bod, fordi han havde fængslet Biskop Karl af Hammer. I Klosters Kirke skal ogsaa denne Konges Søn Frands, der døde som spædt Barn, være begravet 1520, ligesom det ogsaa formenes, skjøndt ubeviislig, at Torben Dres Skriver, Hans Faaborg, skal være jordet paa Graabrødre Kirkegaard.

Det var i hine Dage almindeligt, at naar Noget skulde henrettes, blev Sacramentet budet dem. I November 1517, fortæller nu Hvitselt, mødte et Tog af Graabrødre Klosters Munkke den til at miste Livet domte Slotsherre paa Kjøbenhavns Slot: Torben Dyr, ved Høibro. De standsede Vegge, Slotsherren faldt paa Knæ for de hellige Fædre, der rakte ham det hellige Sacrament. Da han saae dette, sagde han saa høit, at alle Omstaaende kunde høre det: „O, almægtige Gud, Du, som haver skabt Himmel og Jord, forbarm Dig over mig og min gode Broder, Knud Pedersen“. Han frygtede nemlig for, at hans Broder ogsaa skulde blive henrettet.

De havde i Begyndelsen siddet sammen i eet Fængsel og spøgt med hinanden om den Skjæbne, der forestod dem, og kastet Tærninger om, hvo af dem der først skulde række Hals; Loddet var da faldet paa Torben.

„Slette Sæder og foragteligt Levnet havde nedsat Graabrødrene i Almeenhedens Gunst.“ Folkets tidligere Yndlinge, Tiggermunkene, bleve nu forfulgte af det; man meente, at Hans Tausens Prædikener havde ophidset det; dog gik det ikke videre, end at det nægtede Munkene Tildelse til at gaae i Termin og bede om Guds Almisse. Men derved var det ogsaa blevet en Umulighed, at Klosteret kunde bestaae, thi det havde hidtil levet af, hvad Munkene tiggede sammen.

Klosterets Foresatte udstedte derfor den Erklæring, at da de vare „indelukke“ og ikke maatte tigge mere, overlode de til Borgermester, Raad og menige Borgere i Kjøbenhavn paa Kongens Begne deres Kloster med de Klenodier og Huusgeraad, som deri fandtes.

Kort efter forlode Munkene Klosteret. Nogle af dem droge bort fra Byen, men andre, der kunde et Haandværk, gave sig til at vare Muurmestere, Tommermænd, Glasmestere, Skræddere eller Skomagere, giftede og bosatte sig i Staden, hvortil saavel Raadet som Borgerne vare dem behjælpelige.

Klosteret blev imidlertid ikke nedrevet. Det, eller enkelte Dele af det, blev udleiet til forskjelligt Brug. Senere lod Christian den Fjerde i det Huus, hvor der i sin Tid havde været „Prison“ eller Fængsel for ulydige Munke, en Kirke indrette for det af ham stiftede Bornehuus. Naar Klosterbygningen nedreves, vides ikke; Pontoppidan omtaler, at Klosterets Taarn og Spiir endnu sees paa Tegninger af Kjøbenhavn fra Slutningen af det 16de Aarhundrede.

Sankt Klare Kloster.

Fru Inger, Grevinde af Regenstein, som hidrog faa meget til Stiftelsen af Graabrødklosteret i Kjøbenhavn, var ogsaa den, der indkaldte Klarisserne, en Orden, som den hellige Franciscus ligeledes havde stiftet, i Aaret 1259 her til Danmark. Denne Orden blev opkaldt efter Helgeninden Clara, der, paa samme Tid som Franciscus, blev henreven af et lignende Sværmeri som han og fik Lyst til at efterligne hans Strengthed i Levemaade. Ordrens Regler vare en streng Faste og Tausshed; der tilstodes Nonnerne to Kjoler, en Kappe, en Scapulier til Arbeidet, en Særk af Haar eller grovt Lærred, to Brædder til Seng, en Matte eller et Stykke Løi med nogen Halm og en Halmfæk til Hovedpude. Ved ovennævnte Grevinde fik de det første Kloster i Roeskilde. Kong Hans og især Dronning Christine, som yndede Franciskanerordenene, stiftede to Boliger for Klarisserne, i Kjøbenhavn og i Odense. Det førstnævnte Kloster grundedes 1497, altsaa kort før Reformationens Indførelse.

Til Klosterbygningen med Kirke, Kirkegaard og Have skal have hørt al den Grund, som ligger imellem Klareboderne og Silkegaden, samt Gammel og Ny Mønt lige til Brøndstræde.

Paa Grund af Reformationen blev Klosteret ikke gammelt, og derfor er dets Historie kun lidet bekjendt. Ogsaa drog det nærliggende roeskildske Kloster, til hvilket især adelige Jomfruer tyede, og som var rigt doteret, de Fleste, der havde Lyst til at træde ind i denne Orden, til sig.

Man har et Brev, skrevet af Broder Anders, Skriftefader for St. Klare Kloster i Odense, i Mai 1527 til Christian den Anden. Heri omtaler denne Graabroder, at da Moder Sigbrit var i Kjøbenhavn, og han paa den Tid var hos Søstrene i St. Klare-Kloster sammesteds (formodentlig som Skriftefader), havde hun givet ham et

Skriin i Forvaring med „Et og Andet“, som hun havde samlet til de Fattige. Han beder nu paa Grund af Søstrenes store Armod saavel i Odense som i Kjøbenhavn, at Kongen vilde være ham behjælpelig hos Moder Sigbrit, saa hun gav sit Samtykke til, at Strinets Indhold maatte deles mellem Søstrene i disse to Kloostere. Det var jo samlet til de Fattige, og nu herskede der stor Armod blandt Søstrene paa begge Steder, skjøndt de søgte at holde den skjult for ikke at glæde deres Fjender, som de desværre nu havde mange af. Han omtaler til Kongen, at Klarisjerne havde været hans afdøde Fru Moders „sønderlige og udkaarne Børn“, og siger, at de stadig anraabte Gud om, at han snart maatte komme tilbage til sit Rige*). Man har Intet om, at Begjæringen blev opfyldt, men den skildrer Klosterets Tilstand paa den Tid.

Klosteret skal være ophævet i Aaret 1532, da Nonnerne vandrede ud, formodentlig fordi de manglede Midler til at opholde Livet.

Efter Reformationen blev en Deel af Klosteret anvendt til et Gjethuus eller Stykke- og Klokkestøberi, førend et saadant anlagdes i den nedlagte St. Petrikirke, og den anden Deel til en kongelig Mynt, hvoraf Gamme Mynt og Myntergaden fik deres Navne.

Christian den Fjerde skal have havt i Sinde her at bygge en Kirke til Erindring om sin Dronning Anne Katrine, som da levede (1611), og Fundamentet og Grundvolden skal ogsaa være lagt, men da Kongen begyudte Krigen med Sverrig, fik Bygningen ingen Fremgang, og da Dronningen døde paa samme Tid, standsede man med Kirkens Opbygning.

*) Allen, Antiquiteter og Breve etc., 1ste Bind.

Karmeliterklosteret.

(Hvidkloster.)

Karmeliterne, eller de hvide Munk, som de almindelig benævntes efter deres hvide Ordensdragt, vandrede ind i Danmark paa Kong Erik af Pommerns Opfordring, men først omtrent hundrede Aar efter blev deres Kloster, eller, som det mere passende maa kaldes, deres Kollegium, thi de Forelæsninger, som holdtes, og ikke Klosterlivet synes at have været Hovedsagen, anlagt i Kjøbenhavn efter Christian den Andens Opfordring for at ophjælpe Universitetet i Kjøbenhavn, der trængte til flere Lærere og til et større Antal Studerende.

En Gaard i St. Pederstræde, der tilhørte et Karmeliterkloster i Helsingør, omdannedes til Bolig og Forelæsningslokale.

I Foraaret 1519 traadte Kollegiet i Virksomhed, og en Karmelitermunk fra Helsingør, Broder Poul Eliæsen (senere kaldet Poul Vendekaa) udvalgte til dets Forstander. Han var en efter de Tidens Begreber videnskabeligt dannet Mand og holdt Forelæsninger i Kollegiet. Disse Forelæsninger vare frugt bærende, thi ikke faa af hans Tilhørere bleve siden nævnte blandt den lutheriske Læres Forsvarere og Evangeliets nidkjæreste Prædikanter i Danmark, iblandt disse den bekjendte Frands Wormodsen, der tilligemed sin Lærer senere oversatte Davids Psalmer 1528 og døde som Biskop i Skaane 1551. Eliæsen bar stor Kjærlighed til sine Tilhørere, og det skal derfor have smerttet ham meget, da han senere blev uenig med dem, fordi de skredet rask frem ad den kirkelige Oplysnings Bane, medens han, forstræffet over Følgerne af de nye Ideer, som han selv havde været ivrigt til at udbrede, vendte om igjen og modarbejdede dem. Dog fandt

dette ikke Sted, førend efterat han havde forladt Karmeliter-Kollegiet i 1522.

Han havde seet sig nødsaget til at forlade dette, fordi han en kort Tid iforveien, paa St. Hans Halsbyggelsesdag, den 29. August, havde prædiket paa Kjøbenhavns Slot for Kongen og da med Hensyn til Dagens Text yttret sig paa en Maade, der ikke kunde ansees for Andet end en Hentydning til Kongens Grusomhed. Derfor tilbagekaldte den fornærmede Konge den ottende Dag efter denne Prædiken et Gavebrev paa St. Jørgens Hospital og Gods, som han tidligere havde tillagt Karmeliter-Kollegiet til evig Tid. Men dermed ophørte ogsaa Kollegiets Pligt, at holde en Docent ved Universitetet.

Poul Eliæsen var klog nok til at fjerne sig fra Kongens Nærhed, tog først til Nøestilde, og da han heller ikke antog sig der for sikker, begav han sig til Aarhus.

Efter den Tid veed man Intet om Karmeliterklosterets Skæbne; Klosterbygningen skal senere have staaet øde og ubrugt, indtil Rigshofmester Christoffer Valkendorf kom i Besiddelse af den og i Aaret 1595 her stiftede det Kollegium, der bærer hans Navn.

Helligaands Kloster og Hospital have vi omtalt under Helliggeistes Kirke, hvortil vi henvise.

Slotte.

Christiansborgslot.

Vi have tidligere under Kjøbenhavns Historie omtalt det af Absalon opbyggede Slot Axelhuus paa Slots-holmen.

Det var vistnok Frygt for, at den kongelige Gave, Kjøbenhavns Slot, By og Omegn, som Baldemar den Store havde skjænket Absalon, skulde blive tilbagekaldt af de

efterfølgende Konger, der bevægede Bispen til at formaae Pave Urban den Tredie til i Aaret 1186 at stadfæste den Anvendelse, han havde gjort af Kongens Gave, nemlig at skjænke den til Roeskilde Bispestol til evig Arv og Eie.

Absalons Frygt var ikke ugrundet; thi ingen af Kongerne har stadfæstet enten Valdemar den Stores Gave til ham eller Bispens til Roeskilde Bispestol. Flere af de efterfølgende Konger tragtede endog efter Besiddelsen af Byen og Slottet. Saaledes Erik Ploppenning, der 1248 bemægtigede sig Slottet, hvilket dog kort efter indtoges af Lybekkerne og nedbrødes lige til Grunden.

Da Slottet paany var opbygget, satte Christopher den Første sig i Besiddelse af det, medens den roeskildske Bisp Jens Bang var flygtet til Pommern. Denne fik den rygenste Fyrste Jarmer til at hjælpe sig, og 1259 indtog og afbrændte han Slottet, som dog kort efter reiste sig igjen.

Under de paafølgende Konger, Erik Menved, Valdemar Atterdag og Erik af Pommern, blev Slottet atter angrebet. Erik Menved havde forbedret Byens Fæstningsværker betydeligt, og det blev 1306 angrebet af de Norske, uden at de kunde indtage det. Under Valdemar Atterdag slap Slottet derimod ikke saa godt; thi 1361 blev det indtaget og ødelagt af Hansfæstæderne og 1368 paany af de vendiske Stæder. Slottet blev derpaa atter opbygget fastere og bedre end tilforn. Omtrent 60 Aar efter, 1428, vilde Lybekkerne bemægtige sig det, men til deres store Uergrelse lykkedes det dem ikke, thi den kjække Dronning Philippa, Erik af Pommerns Gemalinde, viste sig som en Mand ved Kjøbenhavns Forsvar, medens hendes Gemal tæede sig som en Kvinde ved at tage til Sorø og bede for Høialteret for Riget. Formodentlig vilde han, som tidligere omtalt, ikke kæmpe mod sine Landsmænd,

der vare komne for at tage og salte alt det Fæ, der var i Riget, hvorfor de ikke havde Andet i Ballast end Salt og tomme Tønder. Men Philippa vidste saaledes at opmuntre Kjøbenhavnerne, at de bade Tydskerne at trække Koen, de vilde saltc, i Halen, hvis de kunde, og Lybækkerne gif bort med uforrettet Sag.

Endelig lykkedes det Christopher af Bayern ved et Mageffiske at faae Kjøbenhavn ihænde; den blev nu hans og de følgende Kongers Residentsstad, og han drog ind paa Slottet, som nu fik Navn af Kjøbenhavns Slot.

Fra nu af var Slottet kun underkastet nogle Forandringer af de forskjellige Konger. Saaledes begyndte Christian den Første, og hans Søn Kong Hans fuldendte en Ridderfal, der var 86 Skridt lang og 40 Skridt bred. Væggene vare beklædte med kosteligt spanst, forgyldt, trykt Læder, paa hvis blaa Bund man faae Engle, Dyr og Lovværk. Loftet var af Panelværk og Tavl. Ved Dgangen til Salen stode Steenbilleder af Kong Hans og hans Dronning.

Af de eftersølgende Konger foretog Christian den Tredie betydelige Forandringer med Slottet. Det blev omgivet med Grave, beklædt med Sandsteen, og fra Grunden opførtes en mod Vest og Syd vendende Deel. Det forvædes med Gemakker for Kongen og Dronningen. En Slotskirke blev indrettet paa Slottet, og dette blev tækket med Kobber. Under Slottet anlagdes store og lange Biinkjældere.

Da Christian den Fjerde skulde krones, lod han 1596 opføre et stort Taarn (kaldet det blaa Taarn); det blev tækket med Kobber og prydedes med et Spiir, ovenover hvilket der anbragtes to fiint forgyldte Kroner, den ene over den anden. I dette Taarn var der indrettet Fængselslokaler for Hoffet, og Bygherrens egen Datter,

Eleonora Ulfeldt, sad her i et usselt Fængsel i 23 lange Aar.

Ovennævnte Konge og hans Søn Frederik den Tredie udvidede Slotsholmen ved at indpæle Grunde fra Kallebostrand, der endnu i Aaret 1669 gik lige op til Slottets Fæstningsmure. Aar 1669 opførte sidstnævnte Konge Kitchuset og Staldene bag Slottet.

Omtrent 5 Aar før sin Død lod Frederik den Fjerde det næsten faldsfærdige Slot nedrive, opfyldte Graveaer, der omgav det, og byggede fra 1725 til 27 en mod Nord 6 Etager høi Bygning, til hvilken dog enkelte af de gamle Mure bleve benyttede.

Denne Bygning stod neppe i 5 Aar, saa blev den igjen nedreven og Grunden ryddet; thi ikke saa snart var Frederik den Fjerde død, før Christian den Sjettes pragtelstfende Dronning fandt det nyt opbyggede Slot for snevert for Kongen, hende selv og deres Hofstat. Derfor maatte der opføres et andet, anderledes pragtfuldt Slot, og dertil gjordes da Begyndelse netop et Aar efter Frederik den Fjerdes Død. Et heelt Aar medgik for at nedbryde endeel omkring det gamle Slot liggende Bygninger samt rydde Grunden. Arbeidet betroedes Elias David Hausser, og nu lod denne nedramme i Grunden, hvor Hovedbygningen skulde opføres, over 9000 Bøgetræer fra 3 til 24 Alens Længde. Den første Grundsteen lagde Kongen den 21de April 1733 under Slottets søndre Hjørne, og hans Søn, den senere Frederik den Femte, lagde den anden Grundsteen under Slottets nordre Hjørne 3 Maaneder efter.

Paa Bygningen arbeidede der dagligen aldrig mindre end 2000, men hyppigt henved 4000 Mennesker, og allerede den 26de November 1740 var Slottet færdigt, og Kongen holdt sit Indtog og tog det til Beboelse. I vor Tid vilde man have taget Forargelse af denne

Pragtfulde, men dengang vare Kjøbenhavnerne loyale Folk, der lode Fem være Rige, og derfor illuminerede de tre Aftener itræk, fordi Kongen og Dronningen vare flyttede ind paa det nye Slot. De vidste imidlertid vel neppe, at det havde kostet Landet over halvtredie Millioner Rdl. D. G.

Men pragtfuldt var det. Hovedbygningens Façade vendte ud imod Marmorbroen, dens Bagside til Slotspladsen, og den indvendige Slotsgaard indesluttedes af 4 Fløie. Midt over Hovedfaçaden var der opført et Taarn, som var 50 Alen høit. Det var overalt tækket med Kobber og prydet med stærk Forgyldning; paa Spiret var der 3 gyldne Kroner, den ene over den anden med et betydeligt Mellemrum in mellem hver. I Taarnet var der tre Klokker, af hvilke den største havde den dybeste Tone af alle her i Staden. Hovedindkjørselen til Slottet var under dette Taarn, og to Marmortrapper førte op i Slottet. I den Fløi, der vendte ud mod Slotspladsen, var der en anden Indkjørsel med to Trætrapper, og i den inderste Slotsgaard var der en 5te Trappe af Steen. Over Taarnets Port havde man indhugget en latinſk Inſcription, der paa Danſk lød ſaaledes:

„Christian den Sjette opførte denne Kongeborg i en Tid af 7 Aar uden Byrde for sine Undersaatter; han helligede den til Beboelse for sig og sine Efterfølgere og holdt ſit Indtog der 1740 efter Chriſti Fødsel, i ſit 10de Regjeringsaar.“

Slottet var beklædt med Sandſteen. Det havde været paſſende at beklæde det med norſk Marmor, men Dronningens Begjærighed efter at drage ind i det nye, prægtige Slot var altfor ſtor, til at hun kunde vente, til det førſt blev tilhugget. Da man dengang ikke kjendte noget til bornholmſke Sandſteen, bleve Stenene med

uhyre Bekostninger bragte her til Staden tildeels fra Gulland og tildeels fra Sachsen og Westphalen.

Slottet var nu færdigt. Det kunde maale sig med ethvert Kongeslot i hele Europa, og det var ogsaa Dronningens Duffe.

Det havde en Høide af over 57 Alen og bestod af 6 Etager, tre Hoved-, to Mezzanin- og en Kjælder- etage. Murene vare forneden over 5 Alen tykke. Alle Etagerne vare høie, og Kongens Etage havde en Høide af over 10^{1/2} Alen. Hele Taget var tækket med Kobber.

Til Slottets pragtfulde Ydre svarede ogsaa dets Indre. Gemakkerne vare prægtigt udstyrede og meublerede, og mange af dem, især Kongens, vare smykkede med en Mængde udmærkede Malerier, Billedhuggerarbejder og andre Kunstskatte.

De pragtfuldeste af disse Sale vare Kongens Audientsgemak og Ridder salen.

Det første, der var paa 3 Fag, vendte ud imod Slotspladsen. Det var betrukket med fransk Tapet, hvorpaa var malet Alexander den Stores Bedrifter. Gardinerne vare af Purpurfløiel, besatte med Guldfryndser og Galoner, og et tyrkisk Tæppe bedækkede Gulvet. Meublerne vare tildeels af Sølv; saaledes havde tre Speile Sølvrammer, og to Consohborde samt fire Seridoner, hver med en Lysestage til 11 Lys, vare af Sølv. Audientsstolen svarede naturligviis til den øvrige Pragt. Den var ligeledes af Sølv, betrukket med Purpurfløiel og prydet med Guldgaloner, og over den hvælvende sig en Baldaquin af Purpurfløiel, rigt broderet med Guld og behængt med Galoner og Franzer. Sølvet, der fandtes i dette Gemak, udgjorde 738 Pund.

Ridder salen overgik imidlertid Audientsgemakket i Pragt. Den var 64 Alen lang og 31 Alen bred; den vendte ud imod Ridebanen, var paa 9 Fag Vinduer,

gik igjennem 3 Etager og var 24 Alen høi. Loftets Platsfond var malet af Professor Mandelberg og forestillede Danmark og Norge samt Bestandighed og Benvillighed, Forsigtighed og Overflodighed. Et Galleri, der omgav Salen, hvilede paa 24 rislede, corinthiske, rigt forgyldte Marmorsøiler. Væggene vare betrukne med Tapeter, forestillende Telemaques Historie, og behængte med 22 forstjellige store Prospekter af Hoflandskabsmaler Lund, $7\frac{1}{2}$ Alen høie og $4\frac{1}{2}$ Alen brede, 3 store historiske Malerier af Professor Ubbildgaard samt Kongens Billede i Legemsstørrelse af Professor Uls. Her fandtes ogsaa Mesterstykker i Billedhuggerkunsten af Professorerne Stanley og Wiedewelt. Oven over Prospekterne hang alle Kongens Forgjængere af den oldenborgske Stamme paa den danske Throne. Dørstykkerne forestillede de 4 Verdensdele, malede af Mandelberg. Kaminerne og Bordene vare af blaat Marmor, og paa Væggene fandtes en Mængde Speile. Foruden Lysearmene, der vare anbragte i Vasen, var der 12 Krystal-Lysekroner samt 22 Kroner af bøhmisk Glas, tilsammen med 372 Urne.

Denne Sal med alle dens Prindelser blev dog ikke fuldført enten i Christian den Sjettes eller i hans Søn, Frederik den Femtes Tid, men først da Christian den Syvende blev formælet med Caroline Mathilde. Hofbygmester, Professor Jardin havde Arbeidet i denne Pragtful.

Slotskirken svarede i Pragt til Slottet. Den var saaledes smykket med 24 Marmorpiller og beklædt overalt med hvidt Marmor. Alterbordet var af sort Marmor, og oven over det var der anbragt den hellige Nadver i Basrelief af hvidt Marmor. Platsfonden, malet af Krack, forestillede Opstandelsen, den yderste Dag,

Himmerig og Helvede, og ansaaes for det største Maleri i Danmark.

NoGLE og halvtredsfindsthye Aar efter Slottets Opførelse laa det i Aske. Den 26de Februar 1794 ved Middagstid udbrød der Ild i Kronprindsens Etage, den 5te Etage, i Arveprindsens Værelser udad mod Ridebanen, i det næstsidste Gemak ved Hoftheatret. Man havde flere Timer isorveien mærket Røg paa Slottet. Allerede Klokken 5 slog Ilden ud af Slottets Binduer, og Klokken 7 stod Taget i fuld Brand. Klokken 8 angreb Ilden Taarnet og Klokken 10 Fløiene ud imod Slotspladsen. Efter at have brændt i 3 Timer sank Spiret med Klokkerne. Henimod Klokken 1 om Nat-ten antændtes Slotskirken og den op til denne stødende Remisbygning, og Klokken 5 om Morgenen var Alt nedbrændt til Grunden, med Undtagelse af Hoftheatret og Staldbygningerne, der bleve reddede. Desforuden reddedes Bibliotheket, Proviantgaarden og Cancellibygningen, da Vinden bar Luerne til den modsatte Side. Men over den nordvestlige Deel af Byen reguede det med Ildgnister og gloende Aske, og kun ved Beboernes store Aarvaagenhed med strax at øse Vand, hvor Ilden faldt ned, reddedes Byen fra at antændes.

Omtrent 20 Mennesker skulle have tilsat Livet ved denne Ildbrand.

Medens der var anvendt Millioner paa Slottets Opbyggelse, havde man været karrig med at betale Arbeidsfolk paa Slottet, og denne Karrighed var Skyld i Slottets Udelæggelse. Kjørenes Reengjøring blev, for at der kunde spares, bortliciteret, og den blev ved Licitationen tilslaaet en svensk Plattenflager, der ikke kjendte deres Beliggenhed og Gang. Det var den Mængde Kaffelovnsrør, der laae hele Slottet over mellem Loft og Gefims, som vare stidne og paa engang førte

Ilden trindtom i hele Slottet, inden Nogen anede, at der var Ild. Hertil kom, at Ilden udbrod i 5te Etage, hvorved den hurtigt naaede Loftet, hvor en Mængde tørre Brændematerialier fandtes.

Da det paafølgende Aar en stor Deel af Kjøbenhavn afbrændte, gjorde dog denne Slottets Ildbrand den Nytte, at de Ruiner, den havde efterladt, kunde tjene til Bolig for en Mængde Huusvilde, som indrettede sig Bopæle imellem Pillerne, paa Gangene og i de store Vinduer.

Derfor lode Digterens Ord, som han lagde Christian den Syvende (egentlig Frederik den Sjette) i Munden:

„Fra min Borg jeg maatte flytte,
 Da den røde Hane goel;
 Lige fast i hver en Hytte
 Jeg dog sad paa Kongestol,
 Mens Kon: Ludvig maatte bløbe,
 Og hans Slot stod tomt og øde.
 Næste Aar gik op i Luer
 Snart min halve Hovedstad,
 Og for mine Kongestuer
 Sælsomt da sig vendte Blad;
 Brandlidt selv jeg hused' Mange,
 Hyttebørn fik Bueganqe. —
 Her det jaaes ved Ildbranden:
 Huus vi laante godt hinanden.“

Ved denne Slottets Ildbrand viste det danske Folks Kjærlighed til dets Konge sig, thi fra Dagleieren til Rigmænden indstrømmede der Gaver til Slottets Gjenopbyggelse. Holmøns Folk stod ikke tilbage for Nogen, de bade Kronprindsen fradrage dem hver daglig to Skilling, indtil Slottet igjen var opbygget, hvilket Tilbud denne dog ikke vilde modtage.

Det nuværende Slot, der ikke frembyder gamle Minder som det afbrændte, skulle vi kun omtale i Korthed.

I Begyndelsen af dette Aarhundrede istandsattes det, men kun langsomt, og endnu i vore Dage er det saavidt ikke færdigt, da flere Værelser i de øvre Etager endnu ikke ere decorerede; dog var det 1828 saavidt opbygget, at den kongelige Familie kunde beboe det. Men Kongerne Frederik den Sjette og Christian den Ottende yndede ikke at boe i de store Værelser; kun ved enkelte festlige Leiligheder opholdt de sig der. Frederik den Syvende tog vel undertiden Bolig her, men elskede dog mest at opholde sig paa sit kjære Frederiksborg eller paa Skodsborgslot. Vor nuværende Kongefamilie, hvis tarvelige Liv danner en saa stærk Kontrast til Christian den Sjettes og hans Dronnings Pragtshyge, beboer ogsaa hellere et ringere udseende Palads end det storartede Christianborgslot, der altsaa som Kongebolig nærmest kun bruges ved store Gallaer og Festligheder.

Slottets Hovedfacade er i Birkeligheden den, der vender ud imod Nidebanen, saavel paa Grund af den pragtfulde Indkjørsel til Slottet, som fordi dens Udseende er skjønnere end den modsatte Facades mod Slotspladsen. I Almindelighed antages dog den sidstnævnte for Hovedfacaden, fordi den vender ud imod en aaben Plads, og Inscriptionen findes paa denne Side.

Slottet har ligesom det ældre fire Fløie, da det er bygget paa Grundlag af de ældre, hvælvede Kjældere og Mure. Hvor før det gamle Taarn stod, forbinder nu en Colonnade den nordlige og sydlige Fløi af Slottet. Facaden mod Slotspladsen er 11 Alen lavere end det gamle Slot.

Det nuværende Slot imponerer vel ved sin store Steenmasse og Udstrækning (Længden angives til 180 Alen og Dybden til 42 Alen), men dets Ydre har ligesaa lidt som flere af den samme Bygmesters Arbejder,

saaledes Frue Kirke og Raadhuset, Noget, der i Pragt kan taale at lignedes ved det gamle Slot.

Ogsaa det Indvendige af Slottet staaer langt tilbage for det gamle, skjøndt dets Værelser ere smagfuldt decorerede og flere af de deri værende Malerier vistnok af større Kunstværk end mange af de brændte.

Medens saaledes det gamle Slots Audientsegemåls Meublement for en stor Deel var af Sølv og Audientstolen ligeledes af Sølv, er Meublementet i det nye Slots Throngemål langt ringere. Istedetfor et Speil med Sølvramme findes saaledes her et med en forgyldt Ramme, og Thronstolen er kun hvid lakkeret og forgyldt.

Ridder salen har vel omtrent samme Længde og samme Høide som den gamle, men dens Bredde er betydelig ringere. Medens Galleriet i det gamle Slot bæres af 24 corinthiske, rigt forgyldte Marmorsøiler, bæres det i det nuværende Slot af ialt 16 corinthiske Colonner af Stuckmarmor med forgyldte Capitæler og Basis'er. Galleriet har imidlertid det store Fortrin for det gamle, at det smykkes af Bissens fortrinlige Frise, Ceres- og Bacchustoget, udført i Stuck. Medens Væggene i den tidligere Ridder sal vare betrukne med Tapeter, forestillende Telemaques Historie, og behængte med 22 Prospekter af Lund, tre store historiske Malerier af Albildgaard, samt Kongens Brystbillede, tilligemed flere udmærkede Billedhuggerarbejder af Stanley og Wiedewelt, ere Væggene her kun chamoisfarvede og afbeelte med Pilastre af hvidt Stuckmarmor. Loftet i det gamle Slot havde Professor Mandelberg smykket med et ypperligt Maleri, i det nye derimod er Loftet inddeelt i Casetter med forgyldte Zirater. Et langt større Antal af Lysekroner, bestaaende for en Deel af Krystal, fandtes ogsaa i den gamle Ridder sal; i denne ere de fleste derimod af Bronze.

Til de historiske Minder om Christiansborgslot

hører, at tre Konger, Christian den Syvende, Frederik den Sjette og Christian den Ottende, ere fødte paa dette Slot, og at Frederik den Femte er død her. Ligeledes at 1772 foregik her den bekjendte Statsrevolution, da Struensee blev styrtet og Regjeringsstøilerne kom i Enkedronningens og Guldbergs Hænder.

Paa Slotspladsen nedsatte Christian den Anden i Aaret 1517 en saakaldet Gaardret eller Slotsret inden fire Thingstokke, som Datidens Brug var, over Adelsmanden Torben Dye, Slotsherre paa Kjøbenhavns Slot, der beskylldes for at have besmittet den kongelige Seng, fordi han havde forgrebet sig paa Dnyveke, Kongens Frille, og fordi han ved Gift havde rhyddet hende af Veien, da han ikke kunde forsøre hende. Rigsraadet havde fritjendt ham, men Bønderne, der vare forlegne for at fælde en Dom over en Adelsmand, valgte smildt den Form, at ikke de dønte Torben Dye, men at hans egne Gjerninger dønte ham. Hermed var den hævn-gjerrige Konge, der tørstede efter Slotsherrens Blod, tilfreds, og han bestemte, at Torben Dye skulde henrettes.

En anden offentlig Begivenhed fandt Sted i Aaret 1660 paa samme Slotsplads. Det var Kong Frederik den Tredies Arvehylding, under hvilken han lovede, at han „ei alene skulde regjere som en christelig og naadig Arvekonge og Herre, men og med det Første indrette en saadan Regjeringsmaade og Form, at de kunde være fuldkomment beroligede for Fremtiden“. Det vare gode Løfter, men de bleve slet holdte, thi først efter hans Død udkom Kongeloven, og i den erklæredes det, „at Kongen skulde holdes og agtes for det ypperste og høieste Hoved her paa Jorden, over alle menneskelige Love, der ingen anden Hoved og Dommer kjender over sig, enten i geistlige eller verdslige Sager, uden Gud alene“.

Eden blev aflagt knælende af det forhenværende Rigsraad, Adelen, Geistligheden, Professorer og Borgere; Bondestanden repræsenteredes af een, siger een Amagerbonde, og Festen sluttedes under Kanonernes Torden. Frederik den Tredie drog derefter ind i Kjøbenhavns Slot som uindsfrænket Enevoldsregent.

En næsten modsat Akt fandt oftere Sted paa den modsatte Side af Slottet, nemlig ud imod Ridebanen. Her modtog nemlig Frederik den Syvende ved flere Leiligheder, navnlig paa Grundlovens Naarsdag, det frie Folks Hylдинг, og fra den aabne Plads lød Takkesangen op til Grundlovens Giver. Men forinden havde Slotspladsen seet det store Tog den 21de Marts 1848. Her ved tyvetusinde Mennesker dannede et Tog, der kom fra Stadens Raadhuus, med Communalbestyrelsen i Spidsen og den gamle Laurits Nikolai Hvidt som Fører. Hvad Folket vilde bede Kongen om, det var allerede givet, og et tordnuende Hurra lød hen over Slotspladsen, med Echo igjennem Kjøbenhavns Gader. Det er ogsaa et Minde, der til sin Tid vil blive gammelt, men ikke glemmes.

Som paa en Maade hørende til Christiansborgslot ville vi her omtale

Det store kongelige Bibliothek,

om hvilket Werlauff siger i sit Skrift: historiske Efterretninger om det store kongelige Bibliothek 1844, „at det har opnaaet en Fuldkommenhed, en Almeennytte og et Navn, som kun faa Bibliotheker, selv i de store og mægtige Stater“.

Bibliotheksbygningen er begyndt af Frederik den Tredie i Aaret 1667 og fuldført efter hans Død 1671. Denne Konge, „der var hjemme i mange og ikke ganske fremmed i nogen Videnskab“, kan egentlig siges at være

dette udmærkede Bibliothekets Stifter, thi Christian den Tredie og Frederik den Anden havde vel efterladt sig en ubetydelig Bogsamling, og Christian den Fjerde havde skænket Bibliotheket 1100 Bind, for det Meste af alle Fag, der tilligemed Bøger, som kjøbtes, dengang dannede Bibliothekets Grundlag; men Frederik den Tredie opførte en Bygning, der kom til at inde Slutte denne Nationalstat. Af de første Giveres Gaver, siger Werlauff, findes der kun svage Spor.

Hvorledes Bibliotheket i hans Tid samlede og efter ham forøgedes, kunne vi ikke indlade os paa at beskrive, men blot omtale det i enkelte Perioder. Tredive Aar efter dets Stiftelse befalede det, at Enhver, som noget Skrift i Kongens Riger og Lande lod trykke og oplægge, skulde deraf levere fem Exemplarer til Kongens Bibliothek. I Aaret 1732 nedfattes de paabudne Exemplarers Antal fra fem til tre, som skulde leveres af Bogtrykkerne i Kjøbenhavn alene, og senere, 1756, befalede det, at af disse tre Exemplarer skulde eet afgives til det kongelige Cabinets-Bibliothek (Haandbibliotheket). Aar 1781 udvidedes Paalæget til alle Bogtrykkere saavel i Kongerigerne Danmark og Norge som i Hertugdømmerne, der havde at levere tre uindbundne Exemplarer af alt det, som i deres Bogtrykkerier var blevet trykket, ligesom det ogsaa paalagdes Udgivere af Portraiter eller Tegninger, stukne i Kobber, at levere tre Exemplarer af disse til Bibliotheket. To Aar efter blev Antallet af tre Exemplarer nedsat til to, af hvilke det ene skulde være paa Skrivpapir. I 1821 gjordes den Forandring med disse Friexemplarer, at de skulde leveres af Forlæggeren istedetfor af Bogtrykkeren, men denne Foranstaltning fandtes senere usyldestgjørende, og i 1832 forandrede dette Paabud atter til Bogtryk-

keren, men med Indskjærpninger, der sikrede Bibliotheket en fuldstændig Aflevering af alle Skrifter, som trykkes i hele Danmark, hvilken hidtil langtfra havde fundet Sted.

I Begyndelsen af Aaret 1830 bestod Bibliothekets systematiske Katalog eller Hoved-Katalog af 192 Bind, 20 Bind Folier, 65 Quarter og 107 Octaver og mindre Format. Dette systematiske Katalog omfatter kun den udenlandske Bogsamling. Et Katalog over den danske og Hertugdømmernes samt Norges særskilt ordnede og opstillede Literatur blev paabegyndt 1842. Skriftets indskrænkede Rum tillader os ikke at omtale de mange videnskabelige Skatte, dette Bibliothek indeholder. 50 Haandskrifter paa Pali-Sproget og Singalesisk, forærede af Professor Rask, ere for det Meste skrevne for Tempel-Bibliotheker med utrolig Flid som Værker af Fortjeneste, og ere sølgelig i Landet selv neppe for nogen Priis at erholde; denne Samling er, saavidt vides, den eneste i sit Slags i Europa, ja man kan sige udenfor de buddhistiske Lande; thi endog i Kalkutta findes Intet i de nævnte Tungemaal, som kan lignedes derved. De fleste ere paa Palmblade i aflangt Format.

Bibliotheket tæller vel nu for Tiden omtrent 450,000 Bind samt omtrent 20,000 Haandskrifter.

I Aaret 1838 blev Bibliothekets Kobberstiksamling, bestaaende af 70,000 Blade, erklæret for en selvstændig, fra Bibliotheket adskilt, Institution. Efter den lærde og berømte Kunstjænder Rumohrs Uttringer opdagede han i denne Kobberstiksamling uskatteerlige Sager, især af thidske og nederlandske Original-Koderinger, henved 1100 Blade af en udmærket Sjældenhed og til en Værdi, efter hans Angivelse, af 50,000 Rdl. Courant.

Blandt de berømte og lærde Mænd, der have været Bestyrere og Bibliothekarere ved dette Bibliothek, kan næv-

nes: Gram, Hauch, Langebet, D. Malling, Molbeck, D. G. Moldenhawer, Myrup, J. H. Schlegel, Thiele og Werlauff.

Rosenborg Slot.

Opførelsen af dette Slot begyndtes af Christian den Fjerde, og Byggearbeidets Ledelse var betroet den engelske Bygmester Inigo Jones. Bygningen paabegyndtes i Aaret 1606.

Det var bestemt til et Lustslot, hvor Kongen og den kongelige Familie kunde nyde Sommerens Behageligheder uden at være langt fjernede fra Hovedstaden, og byggedes i den saakaldte tydsk-nederlandskte Renaissancestil, en Sammensmeltning af Gothiken og Antiken.

Efter den Tids Bygningsmaade blev Slottet omgivet med Vandgrave og Volde. En Vindebro satte Hovedbygningen i Forbindelse med den tilhørende store Have. Slottet fik Navn af Rosenborg, vistnok fordi Benævnelsen Rosen anvendtes almindelig i dets Omgivelser, saaledes Sydvest for Rosenborghave: „Rosen-gaarden“, imod Ost „Rosenvænget“ og imod Sydvest „Rosenaen“.

Først i Aaret 1625 fuldendtes dog den skønne Bygning med sine slanke, gjennembrudte Taarne, takkede Gable, spidse Tage, Vindeltrapper og antike Ornamentering. Den Stil, hvori Slottet er bygget, og som endnu i vore Dage finder Efterligning formedelst sin Skjønhed, kan med fuld Frihed, siger Forfatteren til „Rosenborg, Mindeblade fra de danske Kongers kronologiske Samling, 1867, Carl Andersen“, med Hensyn til mange af hans Værker kaldes „Christian den Fjerdes Stil“. Endnu den Dag idag bærer Slottet, trods alle de Forvanskninger, der skylbes senere Slægters

Bandsmag, overalt Præget af sin Mesters Eiendommelighed.

„Slottet*) blev opført af røde Muursteen og gullandske Sandsteen. Disse sidste ere anvendte overalt til Udsmykning i Kanter, Vindueskarme, Figurer, Spidser, flade Baand og andre Ornamente, hvilket Altsammen bidrager til at bringe Liv og Afvevling i de store Flader. Slottet bestaaer kun af een Floi med tre Stokværk, nemlig Stue=Etage, 1ste og 2den Sal, hvortil endnu kommer en Kjælder=Etage. Hovedfacaderne have en Længde af 150 Fod; de vende imod Vest og Øst og ere prydede, hiin med eet, denne med tre Taarne, der ere ulige høie, idet det vestlige Taarn har en Høide af 160 Fod, medens de to firkantede Ydertaarne paa Østfiden kun have en Høide af omtrent 116 Fod og det ottekantede Taarn i Midten endog maa anstrenge sig for med sin øverste Spids at naae Tagryggens Linie eller 65 Fod over Slottets Grundflade. Indgangen var i Christian den Fjerdes Tid ad tvende mægtige Steentrapper, der paa hver Side af det mellemste Taarn førte ind i Slottet; disse Trapper ere siden borttagne, og Indgangen til Slottet er nu ad en Trappe og Dør lige sønden for det nordligste Taarn. Naar denne Forandring har fundet Sted, vides ikke med Bestemthed, men efter al Sandsynlighed skriver den sig fra den anden Halvdeel af forrige Aarhundrede; fra samme Tid daterer sig vel ogsaa Forandringerne ved de to fremspringende Karnapper, der nu bryde hver af Endefacadernes Flade fra øverst til nederst, men i Christian den Fjerdes Tid kun naaede til nederste Stokværk, hvor de afsluttede, hvilende paa nedentil afrundede Consoller.

*) Efter ovennævnte Skrift af Inspektøren ved Slottets Samlinger.

„København har overhovedet i Tidens Løb undergaaet mange Forandringer, saavel med Hensyn til sit Ydre, som navnlig hvad hele dets indre Udsmykning angaaer. En Forandring til det Bedre var det, da Skifertaget blev ombyttet med et Kobbertag. En mindre iøinefaldende Forandring med Hensyn til Slottets Ydre, men dog ligeledes i god Retning, var Opstillingen af den Række Broncebuster, som Kong Frederik den Fjerde kjøbte i Italien 1708 og 1709, og som tilligemed Christian den Fjerdes Brystbillede pryde den vestlige Façade, medens det derimod var Skam og Skade, da en smagløs Tid viste sit Moderniserings-Talent ved at overstryge Murene med Farve og ved at anbringe de stygge og karakterløse moderne Vinduer istedetfor de oprindelige karakteristiske Vinduer med blindhattede Ruder og fritstaaende Karne. Det blev forbeholdt den nyeste Tids bedre Kunstsans og Kjærlighed til Fortidens Minder at gjøre den stete Uret god igjen, og den Istandsættelse af Slottets Ydre, der nu (1867) er i fuld Gang under en kyndig Bygmesters Ledelse, lader os allerede i Perspektiv see et smukt Billede af Slottet, som det vil vise sig, naar det heelt staaer i fornyet Skikkelse.

„Haven ved Slottet var anlagt i den ældre franske Smag. Snorlige Alleer, hvis ranke Træer vinkede den Spadsferelystne, viklede med frodige Buskadsler, hvor Bænkene indbød til Hvile og stille Betragtninger; hist tittede en sneehvid Statue frem fra den grønne Baggrund, her blinkede Fontainens Perler paa en svulmende Rosenhæk; her „det grønne Lysthuus“, her „det røde“, her Lysthuset „med de fire forgyldte Knapper“, her, ved Enden af „Billedalleen“ (Kavaleergangen, hvor nu Herkules-Pavillonen staaer), den pragtfulde „Eremitage“, hvis Værelser vare betrukne med glindsende flamske Silketapeter, hvis Loftet vare smykkede med alle

de kostelige Materier; her foran den vestlige Hoved-facade „Parterret“, den egentlige Blomsterhave, med Statuer, Springbænde, duftende Levkøier og „Laurierhuset“ langsmed Volden, med Kobbertaget, der om Sommeren kunde skydes tilside, for at Solens Straaler ret kunde komme til at varme og vække alle de sjeldne Planter og Træer, — Figentræerne, Laurbærtræerne!

„Kong Christian hvilede ikke længe i sin Grav, før Forstyrrelsen greb ind i hans skønne Værk; Vadsferhuus, Stald- og Kjøkkenbygninger trængte sig disharmonisk frem, og selve Haven blev i lang Tid pleiet med mindre Kjærlighed, saa at Meget af den gik af Lave og forfaldt. Da fik den under Christian den Sjette en kort Blomstringstid, ja naaede, hvad der vel helst skyldes Dronning Sofie Magdalenes Pragtløst, sit Culminationspunkt. Nu prangede atter Pragtblomsterne, de grønne Pyramider hævede sig, kantende de firrlige Bede, Fontainerne sprang, og Laurbærhuset fik en glimrende Facade.

„I de derpaa følgende Tider blev den smukke Blomsterhave — Exerceerplads, det pragtfulde Laurbærhuus en styg Kaserne! — Men, lader os ikke længere dvæle ved Ddelæggelsen, men glæde os over, at en ny Aand er vakt, at en Gjenfødelsens Tid er i Frembrud. Kjøkkenbygningerne og de hæslige Smaaskure ere forsvundne, Kartoffelbedene vege Pladsen for fløielsbløde Græsflader, Kaafløkkene for luende Rosenbuske.“

Efter denne Skildring af Slottets Ydre og dets Omgivelser skulle vi omtale det Indre af den smukke Kongeborg, der gjemmer saa mange interessante „historiske og kunstneriske Gjenstande, at de danske Kongers kronologiske Samling med Rette bliver henregnet blandt Europas mærkeligste Musæer“.

Den nederste Etages nordligste Sal, hvori man ind-

træder fra en Steengang, var i Christian den Fjerdes Tid hans Audientsfal. Væggene ere heelt af Egetræ og afdeelte ved 22 slanke, rigt udskaarne Søiler, ligeledes af Egetræ, og smykkede med 95 Malerier, af hvilke næsten alle ere fra Slottets Opbyggelse. De ere malede af hollandske Kunstnere, som Kongen havde indkaldet, og skjøndt de ere uden noget synderligt Kunstværk, saa give dog Genrebillederne, de mythologiske Scener, Jagtstykkerne m. fl. Salen Liv og Hygge.

I fire Stæbe i denne Sals sydlige Væg (hørende til Audientsfalen) findes der flere Minder om de tidligere oldenborgske Konger. Saaledes fra Christian den Førstes Tid det berømte oldenborgske Horn, om hvilket Sagnet fortæller Følgende:

I Aaret 989 jagede Grev Otto den Første af Oldenborg et Stykke Vildt i en Skov og mærkede ikke i sin Jagtiver, at han var bleven skilt fra sine Hofmænd og red alene, førend han allerede var oppe paa Bjerget Dffenberg, hvorhen det jagede Dyr søgte for at skjule sig i dets Kloster. Det var en varm Solskinsdag, og Greven følte en brændende Tørst. „Gid jeg havde en kjørende Drik!“ tænkte han, og neppe var denne Tanke opstaaet hos ham, førend Bjerget aabnede sig og en fager Bjergmø med Kinder som Roser og en Blomsterkrands om det flagrende Haar traadte ham imøde. Smilende rakte hun ham et sølvforgylt, herligt forarbejdet Horn og sagde med en bedaarende Stemme: „Drik heraf, Grev Otto! Da skal det gaae Dig og det ganske oldenborgske Huus vel; men vægrer Du Dig ved at tømme dette Horn, da skal Splid og Ulykke hjemføge Dit Huus, og det skal gaae Din Slægt ilde!“ Da satte Grev Otto Hornet for sin Mund, men idet han vilde til at tømme det, opdagede han, at Drikken var uklar og grumset, hvorfor han med Modbydelighed kastede den bag sig

Gamle danske Minder. 6

over Hesten. Drikken var saa stærk, at hvor blot en Draabe var bleven spildt paa Hestens Lænd, der havde den svedet Haarene af. Bjergnøen forlangte nu sit Horn, men Grev Otto ønskede at beholde det, han traf Haanden til sig, sporede sin Hest, og medens Trolden igjen forsvandt i Bjerget, naaede han sit Jagtfølge, der undredes saare over hans kostelige Horn.

Dette Horn skal da være det oldenborgske Horn, som findes paa Rosenborg. Saaledes fortælle de gamle Krøniker, og fra dem nedstammer dette Sagn.

Oprindelsen til Hornet tilskrives derimod mere rimelig det 15de Aarhundrede og knytter sig da til en historisk Begivenhed i Christian den Førstes Historie.

Efterat han i Slutningen af Aaret 1474 var hjemkommen fra sin Romerreise, anmodedes han af den tydske Keiser Frederik den Tredie og Hertug Carl den Dristige af Burgund om at mægle i en Strid, der var opstaaet imellem Erkebispnen af Cöln og det derværende Capitel. Kong Christian paatog sig dette hæderlige Hverv, drog med et prægtigt Følge igjennem Holsteen ind i Tydskland, var nær bleven opsnappet af nogle Ryttere, som Erkebispnen havde udsendt for at fange ham, og traf derpaa sammen ved Rhinen med Hertug Carl, hvis Fremtræden og glimrende Følge langt overgik den danske Konges. Endnu i det paafølgende Aar finde vi ham paa de hellige tre Kongers Dag i Cöln, hvor „disse hellige Personer skulle være begravne“; man kan naturligviis troe det, om man vil. Men trods dette lange Ophold i Tydskland lykkedes det ham dog ikke at mægle Fred imellem de stridende Parter. Hans Reise havde kostet ham 15,000 Guldgylde, og det eneste Udbytte, han bragte hjem fra dette Mæglingsforsøg, var denne „Credentz“ — saaledes kaldtes det oldenborgske Horn — som han havde ladet den af ham fra Corvey i West-

phalen indkaldte berømte Billedhugger Daniel Arctæus udføre og bestemt til Gave til de hellige tre Konger i Cöln, hvis det var lykkes ham at mægle Fred.

At beskrive dette Horn usiagtigt vilde optage for megen Plads. Vi skulle derfor kun anføre, at det er prydet med støbte og drevne Sirater og emaillede Farver, at det har den i Middelalderen saa yndede Form af et Drikkehorn, og at det hviler foran paa Fødder og bagtil paa to Gripper. Paa Laaget findes Navnene paa de hellige tre Konger, til hvilke det var bestemt. Paa Kanden om Hornets Munding sees fire Baabenskjolde, nemlig den keiserlige Örn, de danske Löver, Burgunds Lilier og Brabandts og Flanderns Löve, samt et Baaben med en Bispehue, der formodentlig skal betegne en af Paven til Christian den Førstes Hjælp affendt Legat.

Hovedkarakteren af hele den ydre Ornamentering synes at være det tydske Riddervæsen. Afvexlende, det ene oven over det andet, seer man galopperende Ryttere, Skjoldholdere, fremspringende Altaner med luthspillende Damer, Taaruvægttere osv. Laaget og Knappen udgjøre ligesom Borgens Tinder, hvortil Indgangen kunde være forneden igjennem de Fødder, hvorpaa Hornet hviler.

At dette Horn skriver sig fra Kong Christian den Første, Stamfaderen til den oldenborgske Stamme, har givet det Navnet „det oldenborgske Horn“. Hvad der end mere gav Anledning til dette Navn, var den Omstændighed, at det i mange Aar gjemtes paa Slottet i Oldenborg, indtil det i det 17de Aarhundrede, efter Anton Günthers Død, blev bragt til Kjøbenhavn, hvor det blev opstillet i det af Kong Frederik den Tredie dengang nys oprettede Kunstskammer.

Fra Christian den Tredies Tid findes der i et af de ovennævnte Stabe: „Dronning Dorthæas Brude-

smykke", hvilket hun i Aaret 1557 skænkede til Staden med den Bestemmelse, at det kunde bæres af enhver Borgermands Datter, som stod Brud paa Kjøbenhavns Raadhuus. Det var nemlig den højeste Mode paa den Tid at holde Bryllupper paa Raadhuset. Det blev naturligtvis hyppigt brugt og ansaaes for et kosteligtklenodie; men da senere Raadhuusbryllupperne gik af Moden, og det ikke længer gjorde officiel Tjeneste, bevarede man det paa Raadhuset iblandt en Mængde andre kostbare Ting. Da Raadhuset afbrændte i den store Ildbrand 1728, blev heldigvis dette Smykke reddet, og efterat Raadhuset paany var opført, blev det opbevaret der indtil vore Dage, da det for nogle Aar siden blev tilligemed det bekjendte griffenfeldtske Drickehorn overflyttet til Rosenborg for der at opbevares som et mærkeligt historisk Minde.

Ovenpaa en forgyldt Sølvplade af $5\frac{1}{2}$ Tomme i Længden og $3\frac{1}{2}$ i Bredden slynger der sig en Krands af Blomster og Løvværk om et Mellemparti, der bestaaer af en Orn, som i Kløerne holder det sachsiske Vaaben, hvis øverste Rand viser Aarstallet 1557. Paa Brystet bærer den en stor, usleben Saphir og paa hver af sine Binger en lille Fugl. Ovenover Ornen sidde to Stene, en lys Smaragd og en Saphir, og under Vaabenet ligeledes to Stene, en Saphir og en Amethyst af en betydelig Størrelse. Sex temmelig store norste Perler findes trindt om det midterste Parti. Arbejdet er imidlertid intet Kunstarbejde og vidner heller ikke om en god Smag.

I den chronologiske Samling findes flere interessante Uhre, saaledes et lille sølvforgyldt Taffeluhr, der har tilhørt Christian den Tredies Dronning Dorthæa. Ligeledes et Uhr fra Christian den Fjerdes Barndom. Det er en firkantet, stærkt forgyldt Sølvkasse, omtrent

to Tommer høi og fire Tommer lang og bred, hvilende paa fire Løvesødder og paa alle Sider prydet med nydelige Figurer, Frugter, Blomster og Løvværk, i drevet Arbeide. Skiben, der er anbragt ovenpaa Kassen, er af Sølv, med indgravede Prydelser og sort emailleerede romerske Tal. Viserne ere fra en senere Tid, og Frederik den Femtes kronede Navnetræk, der findes paa Kassen, er formodentlig anbragt, fordi Uhret er blevet istandsat under denne Konge.

Dette Stykke er vist det ældste Stykke, der har tilhørt Kong Christian den Fjerde fra hans tidlige Barndom, og har i sin Tid været en stor Sjeldenhed, saa at et saadant Uhr endog blev anseet for at være forfærdiget af En, der forstod den „sorte Kunst“.

Fra Christian den Fjerdes tidligere Regjeringsaar findes her og et meget stort Taffeluhr. Det er virkelig kunstigt indrettet, forsynet med Spilleværk, Klokkespil, omdreieude Figurer, en pibende Hane og meget Mere, saa at det, ligesom sit Forbillede, Uhrværket i Strasborg Münster, vistnok er blevet høiligen beundret.

Reliquier for ethvert danst Hjerter ere de Klædningsstykker, som af Christian den Fjerde bleve baarne og brugte den Dag, han i Søslaget ved Femern blev haardt saaret og mistede Diet. Disse ere en Hue af rød Fløiel, Halskrave, Manchetter og hans Kommetørklæde, hvorom Digteren synger:

„End see vi paa Rosenborg Klædet,
Som kongeligt Blod haver vædet;
To hundrede Aar ei udsletter
De kostbare purpurne Pletter!“

Christian den Fjerdes Arbeidsværelse ligger sønden for Audientsalen. I den allernyeste Tid (1867) har man begyndt paa at gjengive

dets oprindelige Udseende i Christian den Fjerdes Tid. Væggenes Egepaneel er i Christian den Femtes Tid, da hans Dronning Charlotte Amalie beboede det, blevet overstrøget med en brunnlig Farve, medens Fyldingernes grønne Lakering med japanse Figurer i Guld har vedligeholdt sig fra Slottets første Tid. Trægulvet bliver nu ombyttet med det oprindelige Flisegulv. En Sandsteenskamin, der efter Christian den Fjerdes Tid er bleven tilmuret, og hvis skønne Ornamente ere skjulte under et Lag af mørke Farver, bliver nu istandsat i sin oprindelige Skønhed med en overordentlig rig og glimrende Udsmykning, som den var i hiin Tid.

Værelsets smukke Stukkaturloft daterer sig derimod fra Christian den Fjerdes Tid. Et Skrivebord og en Lænestol, der ere blevne reddede fra Branden paa Frederiksborg, findes her. Et Speil, der har tilhørt Christian den Fjerdes Dronning, indfattet i en smuk Iben-træes Ramme i Renaissancesstil, rigt smykket med fiirligt udarbejdede Figurer og Ornamente af Sølv, hænger paa Væggen i dette Værelse.

Ligeledes findes i dette Værelse blandt andre mindeværdige Gjenstande et „Drikkebæger“, som er et Minde om et Ridderspil eller en Ringenden, der i Anledning af Kongens Kroning holdtes i Sommeren 1596 paa Amagertorv. Dette Drikkebæger bestaaer af Kongens 28 Tommer høie Rytterstatue. Man seer ham iført Harnisk, en Fjederhat paa Hovedet og en Kædestage i Haanden, hvormed han nedtager Ringen, der hænger imellem to 48 Tommer høie Sviler. Under Hesten danser en sælsom Figur, der skal forestille Kongens Hofnar. Paa Svilerne findes indridset de Fyrsters og Ridderses Navne og Vaabenskjolde, der udmærkede sig ved hiin Leilighed. Det Hele er af Sølv, stærkt forgyldt, og har en Vægt af omtrent 2,000 Rod.

Naar Hesten skal gjøre Tjeneste, stilles dens Hoved fra Kroppen, men der hører en stærk Mands Kræfter til at opløste dette Drikkebæger, naar det er fyldt, til Munden.

Kongen havde i de to Dage, ovennævnte Ringreuden varede, rendt 340 Gange og nedtaget Ringen 206 Gange, deriblandt endog 17 Gange i Træk. Prisen for den største Færdighed blev tilkjendt ham, men han undslog sig for at modtage den, og den blev da tilkjendt Administratoren af Magdeborg.

Ligeledes findes her en Fontaine af Sølv, der har tilhørt Christian den Fjerdes Dronning, Anna Cathrine, og formodentlig været en Toiletgjenstand, da der i Foden er anbragt en Skuffe. Tre ottekantede Søiler bære to Beholdere, den nederste bestemt til vellugtende Vand, den øverste til et Røgelskar. Øverst staaer Actæon med sin Hund i det Dieblis, han forvandles til en Hjort. Nedenunder begge Beholderne seer man en Gruppe, forestillende Diana, der med tre Nympfer overraskes af Actæon, ligesom hun er kommen op af Badet. Hver Søile har en Hane, hvorfra Vandet kan springe i tre Sølvfade.

Ogsaa findes her Christian den Fjerdes Ridderflags Kaarde. Ringen er en af de berømte Toledoelinger. Fæstet er af Guld, men Rappen og Boilen ere overtrukne med en særdeles smuk, blaa Emaille, der atter brydes af en fin og smagsfuld Tegning i Guld og en rig Besætning af skinnende Taffelstene.

Christian den Fjerdes Sovestue, tillige hans Dødsstue, ligger ved Siden af Audientssalen i det nordøstlige Taarn. Væggene ere betrukne med grønt vattret, guldblommeløst Mør, Loftet prydet med rigt forgyldt Billedstjærerarbejde, i hvis Midte sees et Maleri, der forestiller Medor og Angelica, og Gulvet er belagt

med gullandske Steensfliser. Dvindelige og mandlige Portraiter smykke Fodpanelets Fyldinger. Over Kammen sees Christian den Fjerdes Tiffer med Kronen over.

Her i dette Bærelse findes mange Minder om den gamle Heltkong, saaledes hans Kompas, Vægtstaa, Drikkebæger, Alterkalk og Disk af Guld, begge veiede 87 Rod, Skibsligte m. M. Paa et Sølvbæger med Kongens Navnetræk med Kronen over findes følgende Indskrift, der giver en Charakteristik af denne Konges Tidsalder i Henseende til Drukkenstab:

Konningen med fire sine Hermand rund
Som Albrecht Scheel og Peder Mundt,
Og saa derthill Anders Ziuklar
Og siden Anders Gronchberg,
De gjord eet, Bedd ymelom sig
Om tredive Daller foruden Svig,
Hvo fyrst auff dem sig druckten dract,
Fran blide Waanets den sjette Dag
Till Paast i det fogangue Nar.
Men de som sidst bestressuit staa
Syg fyrst forbrid en Dag alleene,
De vilde gjern vere fraa Driek saa rene.
Aff deris Pending er jeg gjort,
Og staa nu for Dig her paa Vord.

Paa Bæggene findes flere mindeværdige Billeder, hvoriblandt Christian den Fjerde paa Sottesengen og samme Konge som Fredsmægler, omgiven af flere af sine Børn med Ægtefæller og fremmede Magters Gesandter.

I Mellemstokværket eller anden Etage findes følgende Bærelser: Rosen, det brune Gemat, det chinesiske Bærelse, Speilkabinettet, 5 Bærelser, der i sin Tid have været benyttede til den kongelige Mynt- og Medaljesamling, og nogle mindre Bærelser.

Først skulle vi omtale det Bærelse, der benævnes „Rosen“, og som er undergaaet store Forandringer fra dets Bygmesters Tid, hvilke man dog nu, 1867, søger at oprette igjen.

Det hvide, glatte Loft stak af imod de tidligere omtalte, med Billedsfjærerarbejder prydede Loftet. Væggene vare panelede og malede med en grø, lysgraa Farve. Nu ere denne store Sals Vægge smykkede med Tapeter af en overordentlig Skjønhed fra Begyndelsen af det forrige Aarhundrede. Man formoder, at de ere bragte hertil af Frederik den Fjerde fra hans italienske Reise i Aarene 1708—1709 og forfærdigede i Florents, hvor Væverkunsten havde naaet sit Hødepunkt paa den Tid. De have vel været anvendte paa det gamle Kjøbenhavns Slot og Hørsholm, men laa nu paa Pulterkamre blandt mange andre henlagte Sager.

Tre af disse Tapeter, paa Hovedvæggen og den venstre Sidevæg, ere af Silke; Bunden er blegrød med paafyede og indvævede Felter og Borter, forestillende de herligste Malerier, Efterligninger af Raphael og andre store Mesteres Billeder, alle for det Meste af mythologisk Indhold. „Væver-, Maler- og Brodeerkunsten have her forenet sig om at give Skjønheden Liv, og dette er lykkedes i en saadan Grad, at de med Rette vække enhver Kjenders udeelte Beundring.“

Tapetet paa den høiere Sidevæg er af Guldbrocade med to runde Felter, bestaaende af Silkebroderi, ligeledes mythologiske Billeder. Tapeterne have holdt sig overordentlig godt og kunne anses for noget af det Skjønneste, der endnu eksisterer af hiin Tids italienske Kunstfrembringelser.

Af Meublementet i dette Værelse kan nævnes en prægtig Lysekroner, der hænger midt under Loftet. Den er af sleben Bjergkrystal, der sammenholdes af Grøne og Bløde af udskåret Jern. Den er formedelst Slibningen og Jernarbejdet af „et sjældent Værd og skattes af Antikvitetsamlere til en for os Andre noget nær svimlende Priis“. Den skal være en Gave fra Ludvig den

Fjortende til Christian den Femte, foranlediget ved, at Frankrig, understøttet af Griffensfeldt, søgte at forhindre den skaanske Krigs Udbrud.

Under Uyskronen staaer der et Bord tilligemed en Lænestol. De ere fra 1715 og ere blevne brugte af Kongerne, naar Høiesteret aabnedes og de indtoges Hovedpladsen blandt de forsamlede Dommere. Bordpladen, Stolesædet og Stoleryggen ere overtrukne med rødt Fløiel med Guldbroderi, det Dvrige af begge Meubler er derimod beklædt med Søl. Her findes isvrigt en Mængde andre Gjenstande, bestaaende af Portraiter, Buste, Speile, Stole osv., hvilke alle ere reddede fra Frederiksborgs Brand.

Af Portraiterne skulle vi kun fremhæve et af Frederik den Fjerde, malet af den berømte Hofmaler Rigaud og fremstillende Kongen i en ung Alder; det skal have stort Kunstværld.

Det chinesiske Værelse, benævnet saaledes, fordi der i de sorte Fyldinger i Væggen, Døren og Loftet er anbragt forgyldte chinesiske Figurer, og Speilcabinettet, hvis Loft, Bæge, Vinduesfordybninger og Døre, ligesom ogsaa en stor Oval i Midten af Gulvet, ere beklædte med folieret Speilglas, indrettet af Frederik den Fjerde, nævne vi blot her.

I den tredie og øverste Etage forefindes Ridder-salen, Glascabinettet i det sydøstlige Taarungemaal og det røde Kabinet.

Riddersalen er ligesaa lang og bred som selve Slottet. Den er noget over 75 Alen lang, 14 Alen bred og 9¹/₂ Alen høi. Denne Sal besidder aldeles Intet af sit Udseende i sin Bygherres Tid; det Eneste, der findes her fra den Tidsperiode, er to Marmorkamminer. Ved Skildringen af denne Sal i hiin Tid kan man blot holde sig til en Beskrivelse af Charles Ogier,

Sekretair hos Kongen af Frankrigs Bryllupsgefandt, Grev d'Abauz, der var tilstede den 9de October 1634, da Christian den Fjerde i Anledning af sin Søn, Prinds Christians Formæling med Magdalene Sybille af Sachsen gav en Fest i denne Sal paa Rosenborg, der var saa glimrende, at han aldrig kunde glemme den.

Salens Loft var efter hans Beskrivelse prydet med 29 store Malerier af Peter Hsaaks, Frants Cleyn, Morten Steenvinkel, Reinhold Timm, Peter de Meir og fl., der deels vare allegoriske og deels fremstillede Livets daglige Gjerning, Lege osv. Væggene, der skulde have været beklædte med Guldlæder, vare smykkede med op-hængte Malerier og viste under disse et Panel, rigt paa Guld og stærke Farver. Gulvet var belagt med guldlandste Fliser, og i begge Ender af Salen fandtes de uanstalte Kaminer af mørkt, blanktpoleret Marmor.

Bed Enden af Aarhundredet fandt en fuldstændig Ombygning af Salen Sted. Christian den Femte lod de tolv Tapeter, der nu beklæde Salens Vægge, forfærdige i den dengang nyligt anlagte Tapetfabrik i Rjøge, og Frederik den Fjerde var den, der lod Salen forandre til dens nuværende Udseende.

Aaret 1705 begyndte der at arbeides paa det nuværende, prægtige, hvælvede Loft. Rundtom dette løber der en Stuccaturgesims, marmoreret af Charles Bracht, paa hvilken i de fire Hjørner er anbragt fire allegoriske Figurer, de fire Verdensdele: Europa, Asien, Amerika og Afrika, og bag dem de fire Hovedvinde. I Midten af Loftet sees det danske Rigsvaaben, omgivet af Ordenskjæderne, i en Indfatning af Løvværk og andre Ornamentter. Over Indgangsdøren og en Dør til Regaliekammeret sees en Løve, der bekrandses af Genier og hviler i et med Festens smykket Felt. Til Høire og Venstre for Vaabenet ere de fire kongelige Regalier,

Sværdet, Rigsæblet, Kronen og Scepteret, baarne af Genier og allegoriske Figurer, malede paa Lærred af Heinrich Rodt. Et rigt Løvbærf omgiver disse store Malerier. De forbindes med hinanden ved rigt dekorerede Felter, fra hvilke der udbreder sig paa hver Side af Hvælvingen en Kongekaabe, der hænger paa en Elefantsnabel. Raabens øverste Hjørneflig løstes af Genier og danner Baggrunden for et Skjold med Frederik den Fjerdes kronede Navnetræk og to liggende Løver som Skjoldbærere.

Paa begge Sider af Loftet findes fire ypperlige Relieffer med legemsstore Figurer, der bære Prisen fremfor alle de andre skønne Arbejder i denne Sal. De forestille Frederik den Fjerdes vigtigste Regjeringshandling, nemlig: Borneedskabets Ophævelse, Landmilitiets Opretrettelse, Dragonernes Oprettelser og Matrosernes Indrullering.

De tidligere omtalte tolv Hautelisse-Tapeter, der pryde Bæggene og ere vævede efter Maleren Peder Andersens paa Slottet opbevarede Kartons, fremstille Emner af den skaanske Krigshistorie. De Dragter, Baa-ben, Skibe m. M., som disse Tapeter tilligemed Reliefkerne fremstille for Beskueren, give vigtige Bidrag til Datidens Kulturhistorie. De Personer, der findes paa dem, som Christian den Femte og Griffenfeldt, have Portraitlighed. Tapeterne ere 6 Alen høie og fra 5 til 8 $\frac{1}{4}$ Alen brede.

De fremstille: 1) Wismars Erobring, 2) Landskrones Kastels Erobring, 3) Slaget paa Colberger-Heide, 4) Fæstningen Marstrands Erobring, 5) Landgangen i Skaane, 6) Søslaget ved Dland, 7) Landskrones Erobring, 8) Søslaget i Rjugebugt, 9) Erobringen af Damgarten i Pommern, 10) Kongens Ero-

bring, 11) Christianstads Erobring og 12) Helsingborgs Erobring.

Under hvert Tapet findes indvævet et tydsk Vers paa fire Linier, der skildrer Billedets Indhold. Som Prøve skulle vi anføre et af disse eiendommelige Rimmvers:

Bed Christianstads Erobring 1676.

„Die kühne Kraft des selbst anwesenden Monarchen
Giebt seinen Dänen Muth, daß kein Carttaunen Schwarcken
Gefährlich ihnen scheint, dies Christianstadt spürt,
Das mit dem Degen in der Faust wird emportirt.“

Gulvet, der i sin Tid har bestaaet af Fliser, er malet i marmorerede Tabler, hvilket stemmer overeens med Salens hele Charakter. „Glædeligt er det for enhver Ven af Fortidens Minder, at alle Salens tidligere forkeert anbragte Vinduer nu ere vegne for Vinduer med fristaaende Karne og blyindfattede Ruder.“

I denne Sals nordre Ende er den kongelige Throne opreist med Rygstykke, Himmel og Repose, Alt beklædt med carmoisinrødt Fløiel, kantet med Guldgalonier og Fryndser. Paa begge Sider af Reposen (Forhøiningen) hænge to mægtige Speile med Rammer og Consolborde af Sølv. Paa Reposen staae to Kroningsstole, foran den sees tre Løver i naturlig Størrelse af drevet Sølv, hvis lange Maner ere forgyldte. Hver af Løverne veier henved 3000 Lød Sølv. Paa Siderne af Thronen staae fire Candelabre, der med 12 laugs Sidevæggene opstillede Sølvgueridoner af drevet og graveret Arbeide benyttes saavel ved Kroninger, som ved andre høitidelige Feiligheder.

Blandt de smukke Meubler i denne Sal skulle vi blot nævne en Skjærm af drevet Sølv foran den sydlige Ramin og to store Sølvbarmefugler, hvilende paa Fernbukke.

Til Ridderfalen støde tre Kamre, hvoraf det ene i det vestlige Taarn i Almindelighed ikke er tilgængeligt for Publikum, da det gjemmer de kongelige Regalier, der kun, naar en Kroningshøitidelighed finder Sted, nogle Dage iforveien have været til Skue for Publikum paa Slottet, ligesom de ogsaa henstilles ved castrum doloris, naar Kongerne skulle begraves.

Dette Kammer har i de senere Aar faaet en pragtfuld Udsmykning og Indretning, passende til de mange betydningsfulde historiske Gjenstande, som det indeslutter. Dets Vægge ere saaledes blevne behængte med kostelige, gulbindvirkede orientalske Tæpper, der skrive sig fra Christian den Fjerdes Tid og siden ere blevne benyttede ved Kroningshøitideligheder. Midt paa Gulvet i dette Kammer sees en Pyramide af det klareste Speilglas, hvorunder Guld og Edelstene ligge paa rødt Fløiel. „Millioners Værdi og mangt et saare skjønt Kunstarbejde møde her det studsende Øie, og lægger man hertil disse Gjenstandes nationalhistoriske Betydning, saa vilde det være ganske naturligt, om dette Kammer sagdes at gjemme Perlen iblandt Rosenborgs mange straalendeklenodier“. *)

Regalierne bestaae af Kronen, Scepteret, Sværdet, Øblet og Salvebuddiken.

Kronen er af Guld og rigt besat med Edelstene, saavel paa Randen som paa Bøilerne. Blandt disse Edelstene ere 4, der sidde i Randen, meget store. Den ene er en firkantet Saphir, som veier 81 Karat 2 Gran, den anden en aflang Saphir, 144 Karat 1 Gran, den tredie en Rubin-Spinel, 107 Karat 2 Gran, og den fjerde en Granat-Rubin, 90 Karat 1 Gran 1 Green.

*) Her, som flere Steder, have vi citeret Carl Andersens „Rosenborg etc.“

Æblet paa Kronen og Korset, der sidder ovenpaa Æblet, ere rigt besatte med Dikstene og Rosenstene; ovenpaa Korset sidder en Rubin.

Scepteret er ligeledes af Guld og rigt besat med Blofstene; det har mod Spidsen en blaat emaillet Lilie.

Sværdet. Fæstet er af Guld og besat med Dikstene; Grebet, Knappen og Pareerpladen ere besatte med Rosenstene. Paa Balgen ere Danmarks, Norges, Fyrstendømmernes og Provindsernes Vaaben af Guld emaillede, og paa hvert Vaaben findes en liden Diamantkrone. Dopskoen og det guldbroderede Livgehæng ere ogsaa besatte med forskjellige kostbare Stene.

Æblet er og af Guld, og omkring det en Rand af temmelig store Dikstene; ogsaa Korset paa Æblet er besat med samme Slags Stene.

Salvebuddiken er rund, af Guld, emaillet og prydet med Diamanter.

Ved Insignierne opbevaredes tidligere Kongeloven, der var i Folio, skreven paa Pergament og med Frederik den Tredies egenhændige Underskrift og laa i et Skrin af Sølv.

Ligeledes gjenmes her den carmoisinrøde Fløiels Kroningskappe, broderet med Guldkroner og foret med Hermelin; en stor Amethyist, der sættes i den kongelige Thrones Himmel og veier 18 Lod 2 Ort; et Guldsfad og en Kande, der veie 159 Lod og bruges ved de kongelige Børns Daab; og en gammel Krone og et Sværd, besatte med Diamanter, m. M. *)

Det sydstjellige Kammer, der først er indrettet 1863, indeholder en Samling af sjældent og udvalgt

*) Efter Sterms Beskrivelse af Kjøbenhavn.

Porcellain. Saaledes paa Kammerets Sydvæg japansk og chinesisst; paa Væggene ind til Ridderfalsen gammelt sachsist og det navnkundige, kostbare blaa Sevres=Porcellain; paa den nordlige Væg Prøver af Flora danica Stellet, samt flere Vaser og ypperlige Buster, Alt af ældre dansk Fabrikation. I Binduet endelig nyere dansk og svensk Fabrikata, iblandt hvilke sidste særligt bør fremhæves tvende pragtfulde Vaser, der nyligt ere blevne skænkede til Samlingen af Kong Carl den Femtende og paa en høist fordeelagtig Maade havde den svenske Porcellainfabrikations Ry.*)

Det saakaldte Glaskammer i det nordøstlige Taarn, siger E. Andersen, har alt længe havt et Ry, der naaer langt ud over Danmarks Grændser; og det er ikke saa underligt; thi man kan uden Overdrivelse sige, at selv den meest Vidtbereiste skal have ondt ved at nævne nogen anden Samling af ældre venetiansk Glas, der nu kan gjøre denne Rangen stridig. Her findes i rig Mængde det gamle dyre Rubinglas, Spalglas, Amethystglas, Smaragdglas, Saphirglas, kort sagt, Glas af de forskjelligste Farver. Her er en broget Mangfoldighed af Former. Drikkeglas af enhver Art, saasom det nu brugelige brede og lave Champagneglas, det fladtrykte Glas, bestemt til at skjære sig igjennem Overstjæget, der ikke maa vædes; Duusdrikkers Glas med de to Rum og de to Hals; Fixerglasset med den hule, kugleformede Bund, hvis Indhold maa tømmes til sidste Draabe, før den Drikkende kan sætte det fra sig uden at male en rød Plet paa den hvide Dug, og mange andre. Bordklokker, Knive og Gaffler, Skeer, Gryder, Kander, Kopper, smaa Kyskroner, farvede Blomster, ja, man

*) Efter E. Andersens Rosenborg.

kunde blive ved at opregne Gjenstande i det Uendelige. Mange af disse Glas udmærke sig ved en fortrinlig Slibning, men hvad der dog navnlig gjør denne Samling saa mærkelig, er dens store Rigdom paa Filigran- eller Traadglas. Dette, der, ligesom næsten alt det øvrige Glas, er fabrikeret i den engang saa navnkundige Glas- og Speilfabrik paa Den Murano ved Benedig, skriver sig fra Begyndelsen af det 17de Aarhundrede og blev dengang til i betydelig Mængde; men da det be- roede paa een Mesters Hemmelighed, der ved hans Død fulgte ham i Graven, blev det efterhaanden sjældnere og saaes tilsidst saa sparsomt paa Markedet, at det i bog- stavelig Forstand neppe lod sig opveie med Guld. Af dette dyre Glas har Rosenborg Mere end nogen anden enkelt Samling, selv om Benedigs Musæer tages med, og mangen Samler har neppe troet sine egne Dine og har vist følt sine Tænder løbe i Vand ligeoverfor alle disse mangfoldige bedaaende Fade og Tallerkener."

Alle disse Glasfager har Frederik den Fjerde med- bragt fra Benedig, og Værelsets Indretning ligesom Samlingens eiendommelige og smagfulde Opstilling ere, ligesom denne Konge indrettede det i Aaret 1714. Loftet er smykket med et lystigt Bacchustog, der svæver hen over alle de skinnende Pokaler.

Vi have nu omtalt, saa meget Rummet har tilladt, Minder om og fra Rosenborgs Bygmesters Tid og skride nu over til de følgende Konger.

I første Etage, sønden for Christian den Fjerdes Ar- beidsværelse, ligger et temmelig mørkt Værelse. Til Høire fra dette Værelse kommer man ind i et Taarukam- mer, det saakaldte Hævekabinet, og til Venstre ind i „Marmor salen“.

Saa vel i de to første Værelser som for en Deel i Gamle danske Minder.

Marmor salen findes der Dragter, Vaaben, Meubler osv. fra Kong Frederik den Tredies Tid. Blandt de forskjellige Gjenstande skulle vi blot omtale følgende:

En Pokal eller et Bæger af Bjerg-Krystal, der ansees for en af Samlingens skjønneste Prydelser. Det skjønnes at være c. 200 Aar gammelt, har næsten Form af en Coquille og bestaaer af en omtrent fem Tommer lang og tre Tommer høi Skaal, der hviler paa Ryggen af en smukt sleben, foroverbøiet Figur, medens en bevinget Genius staaer opreist paa Skaalens bageste Deel. Omkring Skaalens ydre Sider sees otte overordentlig skjønt slebne Hoveder, alle i Relief. Hele Bægeret har en Høide af ti Tommer.

Dronning Sofie Amalies Smykkeskrin. Dette Skrin er af Sølv, forgyldt. Det har en Høide af næsten en halv Alen, forneden en Bredde af 14 og foroven 12 Tommer. Laaget og Siderne ere gjennembrudte paa flere Steder af 15 slebne Krystaller. Paa Bunden af Skrinet sees et skjønt Arbeide i Relief: Paris's Dom. Skrinet hviler paa fire forgyldte, med Granater prydede Fødder. Om Krystallerne og Granaterne slynger der sig Blomster, Blade og andre Ornamente. Næsten hvert Blad og hver Knop omfatter en Diamant, og der findes derfor anbragt Tusinder af disse. Skrinet er en Foræring fra Dronning Anna af England, der var gift med Frederik den Tredies Søn, Prinds Jørgen, til hendes Svigermoder, Dronning Sofie Amalie. Før Christiansborgs Brand fandtes det paa dette Slot, og man fortæller, at det i den ved Branden opstaaede Forvirring blev stjålet, og at Tyven slap heldigt ud af Slottet med det. Men paa Amagertorv bemærkede en Borger, nuværende Cancelliraad Schultz's Fader, Tyven. Han turde ikke lade ham gribe, fordi

han da kunde kaste det kostbare Skrin paa Steenbroen, hvorved det vilde beffadiges, men affjøbte ham det for en billig Priis.

I sine sidste Regjeringsaar lod Frederik den Tredie forfærdige de tidligere omtalte Regalier af den bekjendte Guldsmed Rasper Herbach, ogsaa kaldet Kunst-Rasper, lod Sølvløverne gjøre i Augsburg og anskaffede den kostbare Kroningsstol, som vi nu skulle omtale. Denne Stol er for det Meste forfærdiget af Enhjørnings- eller Narhvalstænder, der dengang skulle have havt en Værdi lig med Sølv i Vægt. Man kan derfor tænke sig Stolens Kostbarhed, da dette Materiale er meget tungt og Stolen har fra Gulvet til det Øverste en Høide af fire Alen. Rygstødet, Sædet og Armlæernes Øverdele ere betrukne med Guldbrofaade. Af otte forgyldte, i Metal drevne, allegoriske Figurer ere to anbragte paa Thronhimmelen, fire ved Lænerne med to forgyldte Kugler foran, og to staaende i Rygstykket. I Himlen er anbragt et forgyldt Æble, og nedenunder dette funkler den store Amethyst, som tidligere er omtalt, men i hvis Plads der, naar Stolen ikke skal anvendes til Kongernes Kroning, er anbragt en fløien Glasflus. I Himlen er ogsaa anbragt to Møkkastene af en ikke ubetydelig Størrelse, der skulle være en Foræring fra en indisk Tyrste. Denne Stol blev første Gang brugt ved Christian den Femtes Kroning i Frederiksborg Slotskirke 1671.

Christian den Femtes Sæger findes i tre Værelser, hvoraf det ene er det nysomtalte Marmorgemak. Dets Vægge ere af Gibsmarmor, Loftet dekoreret med Stukkaturarbeide, og Gulvet er af Mosaikarbeide. Her findes ogsaa mange sjeldne Skabe, indlagte, udskaarne og forgyldte, Gobelinstapeter, venetianske Speile m. M. De kostelige Dragter afgive det Vidnesbyrd, at Christian den Femte paa sin Udenlandsreise i Aaret 1662—

1663, under sit Ophold i Paris har faa at sige ind-
 fuget Ludvig den Fjortendes stive Etikette, Pragts- og
 Glimmersyge. Paryktiden begyndte ogsaa da.

Af mindeværdige Ting skulle vi nævne Wismar-
 Bægeret. Det er af Krystal og blev den 13de De-
 cember 1675 overrakt Christian den Femte af Wismars
 Kommandant, da han blev nødsaget til at levere Sta-
 dens Møglers til Kongen. Det har Form af en Flyvesift
 og bestaaer af forskjellige Stykker, der ere sammensatte
 ved Hjælp af emailleerede Guldringe, hvoraf nogle ere
 smykkede med Rubiner. Det bæres af to sammenslyn-
 gede, smukt slebne Delfiner af Bjergkrystal, hvis Hove-
 der hvile paa et prægtigt Fad, ligeledes af Krystal, der
 har en Længde af henved 11 Tommer.

„Dette Bæger har ikke alene en historisk Betydning,
 men tillige en overordentlig Værdi som et Kunstværk.
 Det tilligemed et Par andre Gjenstande af Bjergkrystal
 kunne paa Grund af deres Størrelse og den udmærkede
 Slibning ligefrem henføres til Europas Mærkværdig-
 heder af den Art.“*)

Af historisk Betydning er ogsaa et Skibsanker,
 der frelst det Skib, hvorpaa Kong Christian den Femte
 var ombord under Bornholm. I en pludselig opstaaende
 Storm løsreves og mistedes alle udkastede Ankere und-
 tagen det mindste og tillige det sidste, der holdt fast i
 Ankergrunden og derved reddede Skibet fra at forlise.
 Et Bærs af Ringo er vedheftet Ankeret og lyder saaledes:

„Gud holdt paa mig, og jeg holdt Christian den Femte,
 Da en fortøivlet Storm i Østersø ham klemte;
 To Nigers Liv og Død paa to Jernhager laa,
 Jeg derfor her skal til et evigt Minde staae!“

*) Carl Andersens „Rosenborg“.

Hvo kan uden Beemod betragte et Portrait af Christian den Femte, der er udfyret og broderet med Silke af Eleonore Christine Ulfeld i hendes toogtyveaarige Fængsel? I Portraitets Ramme, som er udfyret med Guldtraad over en Belægning, forestillende Kronen, Scepteret, Sværdet og Tæblet, er omkring Kanten nærmest Portraitet indfyret følgende Vers:

See her en Konge god, en Engle-Sjæle-Mand,
 Der i Guds Frygt med Ret regjerer Folk og Land.
 See her en stor Monark, hvis Hoved værdig var,
 At han i tusind Aar al Verdens Krone bar.

Men disse smigrende Ord hjalp hende ikke ud af hendes Fængsel. Kongen turde ikke løse hendes Lænker for sin hævnjerrige og haardhjertede Moder, og først flere Aar efter kunde dette Mønster af en trofast Hustru igjen aande frisk Luft udenfor sit Fængsel.

Frederik den Fjerde har efterladt sig en Mængde Minder paa Rosenborg, først og fremmest Ridder salen. Man faaer ved at besøge hans Værelser en Anskuelse af hans Samtids Kulturhistorie. Overalt seer man Pragt og Glæds. „Nige Dragter, kostelige Meubler, enten iførte en heel Beklædning af drevne Sølvplader eller smykkede med Mosaikindlægning, Skildpadde, forgyldt Træstjærerarbejde osv., sleben Krystal og det sjeldneste Glas (allerede omtalt) og Edelstene, kort sagt, overalt en Glæds og dyr Herlighed, der nødvendigviis maa give Enhver store Tanker om, hvor huusholderisk Kong Frederik var, han, om havde Raad ikke blot til alle disse Ting, men ovenikjøbet til kostbare Keiser og langvarige Krige, til at bygge Skoler i hundredeviis, til at raade Bod paa Nød og Elendighed, forarsaget ved Ild, Oversvømmelser og

Best, og til meget Andet, og som dog ved sin Død efterlod sig et fyldt Skatkammer.“*)

Bed Keiser var denne Konges Kunstfaands bleven luttret i flere Retninger. Saaledes antages en af hans Dragter, formedelst sin Rigdom og Skjønhed, at kunne nævnes som den første blandt alle Rosenborgs øvrige Dragter. Den bestaaer af en Frakke af tykt, carmoisinrødt Fløiel, prydet med et saare smagfuldt Sølvbroderi foran, langsmed Sømmen, paa Lommerne og Opslagene. Beenklæderne ere af samme Stof. Denne Dragt har ogsaa historisk Værd, da det var hans Bryllupsklædning, da han 1695 blev viet til sin første Dronning i Kjøbenhavn.

Som mindевærdige historiske Ting findes her to Mindebægere om Slesvigs Indlemmelse i Danmark, Eiderstrømsbægeret og Hyldingsbægeret. Eiderstrømsbægeret er af Guld og veier næsten 1½ Pund. To Medailler ere indfattede i det, den ene med den Indskrift:

„Fra Kong Fridrichs Arverige
Eyderstrømmen ei vil vige.“

Den anden med en Fremstilling af Kronborg og den Indskrift:

„Dend Told som Bor Told 1720.“

Smellem disse to Medailler er graveret en Fremstilling af Frederik den Fjerde og Anna Sophies Foræmæling og Kroning 1721, med følgende Inscriptioner:

„Af Guds og Kongens Haand
Blev kuyttet dette Vaand.“

*) Carl Andersens „Rosenborg“.

Og:

„Gud Sette evig fast
Kong Friderichs Arve Throne
Som Stenkte sin Gemahl
Sii Hjerte, Spir, og Trone.“

Hyldingsbægeret er ligeledes af Guld, veier et Pund og 6 Lod, og er ligesom det andet forsynet med Laag. Paa den forreste Side sees Arvehyldingen paa Gottorps Slot med den Indskrift foroven:

„Stænderne i Høystend. Schlesvig
hylde Kong Friderich IV. 1721 d. 4. Sept.“

Og forneden:

„At anden halve part
Af Schlesvig Danmarks bleev
Den fjerde Friderich
Med sliid igjennem dreev.“

Paa den modsatte Side findes Kongens Brystbillede, hvorunder staaer:

„Det halve er forbi,
Gud syld hundred' aar!
En bedre Souverain
Vor Norden aldrig faar.“

Paa de to Mellemfider af Bægeret er der indfattet to Medailler, prægede i Anledning af Carl den XII's Fald for Frederikshald, paa den ene Side med følgende Indskrift:

„Den Svenske Løve faldt
For Norste Løvens Fod.
Der midste han sit Lif,
Og sidste helte Blod.“

Og paa den anden med disse to Linier:

„Saa var hans Skæbne.
Friderichshald d. 11. Decbr. 1718.“

Vi nævne endvidere et stort og prægtfuldt Guldbæger med Laag. Tre Løver, der bære det, danne dets Fødder. Paa den ene Side findes Frederik den Fjerdes Navnetræk i funklende Rosenstene, og Laaget er prydet med en Krone, der er besat med Diamanter. Dette kostbare Stykke er af pureste Guld og veier omtrent 137 Lod. Det er en patriotisk Gave fra en af Landets afdøde adelige Stormænd, Grev Holstein til Holsteinborg, i Aaret 1807. Det blev nemlig i sin Tid af Frederik den Fjerde foræret til Grev Holstein, der var gift med en Halvsøster til Anna Sofie Neventlow og var Deeltager i hendes Bortførelse fra Clausholm i Aaret 1712. Det gjemtes som en dyrebar Gave fra Søn til Søn, men da i Aaret 1807 og følgende Aar Ulykker strømmede ind over Danmark, stjænkedes det af dets daværende Besidder som et frivilligt Offer paa Fædrelandets Alter og indsendtes til Banken for at smeltes og forvandles til klingende Mynt. Frederik den Sjette vilde dog ikke have, at denne kostbare Gave fra en af hans Forfædre skulde saaledes tilintetgjøres; han betalte Banken dets fulde Værdi, og fra den Tid er det opbevaret paa Rosenborg.

Af de til Frederik den Fjerdes Tid hørende mærkværdige Sager skulle vi endnu omtale en Kaarde med Messingsfæste og en sort Læderskede, omtrent 7 Kvarteer lang. Den er simpel i sit Udseende som den, der engang bar den, nemlig Kong Carl, „den unga hjelte“, om hvem Sangen lyder:

«Han kunne icke vika,
Blot falla kunne han».

Den er en Gave fra Kongen til den norske Oberst Kruse. Sammenhængen dermed er følgende:

„I Marts 1716 havde Carl den Tolvte gjort et Indfald i Norge og taget 300 norske Soldater, der til-

ligemed deres Anfører, Oberstlieutenant Brüggemann, anede ingen Fare, til Fange. Men samme Nat, inden Dagen frembrød, kom pludselig Oberst Kruse med 200 Dragoner og stormede ind paa den svenske Avantgarde, omtrent 600 Mand, der anførtes af Heltekongen. Der blev kæmpet tappert paa begge Sider, det større Antal Svenskere bleve endog flere Gange drevne tilbage, og Kong Carls Svoger, Prindsen af Hessen, blev farligt saaret af Oberst Kruse. Men da Svenskerne fik flere Forstærkninger, Nordmændenes Antal formindskedes ved de Saarede og Døde, og Kruse havde saaret saa mange Saar, at han ikke kunde løfte sit Væрге mere mod Fjenden, nødsagedes han til at overgive sig med sine overblevne Folk. Kong Carl, der altid beundrede Heltemodet, selv hos sin Fjende, viste stor Omsorg for den saarede Kruse og lod ham forbinde af sin egen Læge. Da han derpaa afslagde ham et Besøg, fandt han, at en saa tapper Mand, hvem man havde frataget hans Raarde, ikke burde være værgeløs, spændte sin egen fra Væltet og gav Kruse denne vældige Raarde, der blot kan gjøres Brug af som et Huggevaaben.“

Ligeledes findes her et andet historisk Minde, nemlig et Oliemaleri, malet af den fangne svenske General, Feltmarskal, Grev Magnus Stenbock i Aaret 1713. Han sidder selv paa det, omgiven af flere Fjederkreaturer, og holder i Haanden et aabent Brev med den Indskrift:
 „Herr laß deinen gefangenen loß.“

Fra Kong Christian den Sjettes Tid findes her et kostbart Chatol, der skal have kostet 1000 Guld-ducater, efter Pengeens da næsten tredobbelte Værd en overordentlig Priis. Men har det været kostbart, er det maaskee ogsaa det eneste i sit Slags. En i sin Tid berømt Kabinets-snedker Lehmann har anvendt flere Aar paa dette Taalmodighedsarbeide. Det er udført i

Roskøstilen, og der er anvendt de kostbareste Materialer til det, som Rosentræ til Skufferne, Indlægning af Guld, Speilglas, Perlemoder, Elfenbeen, krumme Linier, Snirkler, Udfjæringer osv. Der findes endog et Klaveer i dets Indre. Det maa sees for at kunne bedømmes og beundres. Dette sjeldne Meubel blev indlemmet i Samlingen efter Frederiksborgs Brand.

Ligeledes findes her et Minde om det aldeles forsvundne, smukke Hørsholmslot, nemlig et Kredentsbæger af Sølv, der i sin Tid kaldtes „Hirschholms Velkomst“. Det er omtrent 22 Tommer høit og er egentlig et Slags Opsats. En Dreng, som staaer paa en Sølvfod, bærer en Staal med 6 Udbøininger, i hvilke der hviler 6 Bægere. Fra det Indvendige af Staaalen hæver der sig en Stang, der bærer en Ananas. Stangen er huul, og Ananas'en er en Beholder for Vinen, der skal skjænkes i Bægerne. Saa snart man dreier en Hane i Form af en Delfin, der findes paa Stangen, springer der tre fine Straaler ned i Bægerstaaalen. Det er et udmærket sjønt Arbeide, drevet, forgyldt og graveret.

I Frederik den Femtes Bærelse ved Siden af Middelsalen finde vi kun værd at omtale som et gammelt Minde en Folkegave fra Kjøbenhavns Borgere til den almindeligt elskede unge Konges Kroning den 4de September 1747, nemlig to Pistoler af 3 Qvarteers Længde, udstyrede med overordentlig Pragt. Lobet er af det pure Guld i drevet Arbeide. Skæftet, der er af Træ, er smukt udstaaret og overalt prydet med svære Guldbeslag, paa hvilke findes drevne og ciselerede Figurer. Paa Enden af Kolben findes Frederik den Femtes Navnetræk graveret i en Guldplade, ovenpaa Skæftet sees det danske Vaaben, og ved Laasen findes Vaabensmedens Navn, nemlig Valentin Mar, en bekjendt Kustmester ved Kjøbenhavns Arsenal.

Hermed skulle vi afslutte Beskrivelsen over Rosenborgs Mærkværdigheder og Minder fra en henrunden Tid. Vi have opholdt os længe ved dette smukke Slot, men det var en Nødvendighed, naar vi vilde omtale de mange rige Minder, saaledes som de fortjente. For en Deel skylde vi Carl Andersens livlige Beskrivelse af Rosenborg, at vi have kunnet give saa mange Oplysninger om disse.

Charlottenborg.

Dette Slot blev opbygget for omtrent 200 Aar siden 1672 af Grev Ulrik Frederik Gyldenløve af det Materiale, der indvandedes fra det nedbrudte gamle Kalls Slot i Jylland, og benævnedes da det Gyldenløveske Palais eller Gyldenløves Gaard. Da Christian den Femte døde, blev det 1699 afkjøbt den gyldenløveske Familie til et Enkesæde om Vinteren for Kongens efterlevende Dronning Charlotte Amalie, efter hvem nu Slottet blev opkaldt. Senere boede her Prindsesse Sophie Hedevig og Kong Frederik den Femte som Kronprinds med sin Gemalinde Louise, indtil det kongelige Palais i Skalleboderne var sat istand til dem. Efter den Tid indrømmede Kong Frederik den Femte Slottets fleste Værelser til det af ham stiftede Maler-, Billedhugger- og Bygnings-Akademi, ligesom der forundtes det kongelige danske Selskab til nordisk Historie og Sprogs Forbedring og et Natural- og Huusholdnings-Cabinet nogle Værelser paa Slottet.

Til Slottet hørte en stor Have, som i Aaret 1778 blev stænkent Universitetet til Anlæg af en botanisk Have.

Slottet er tre Etager høit, har en Længde af 80 Alen og imod Nyhavns Kanal 100 Alen. Her have mange Kunstnere, der endog have et europæisk Ny, som Thorvaldsen, begyndt deres Løbebane, og maangt et her-

ligt Kunstens Mesterstykke har her ved de aarlige Udstillinger smykket Væggene i dets første Stages lange Række af Bærelser. Her have Abildgaard, Eckersberg og Thorvaldsen havt deres Bolig.

Det kongelige Palais i Kalleboderne,

som almindelig kaldes Prindsens Palais, fordi Kongerne Christian den Sjette og Frederik den Femte have boet her som Kronprindsen, er en stor, anseelig Bygning, der har en Længde mod Kanalen af 100 Alen og til den anden Side mod Ny Vestergade af 150 Alen. En Kjøbmand og kongelig Kjeldermester Gysbert Wygandt Michelbecker havde her i Aaret 1680 bygget en anseelig Gaard tilligemed flere Bygninger, hvorfor Gaarden benævnedes efter ham Gigantesgade. Da det gamle Kjøbenhavns Slot blev ombygget af Frederik den Fjerde, blev ovennævnte Gaard kjøbt og nedreven i Forbindelse med en anden tilstødende Bygning, der ligeledes tilkjøbtes; paa Grunden opførtes det nuværende Palais.

Det har senere været Bolig for Dronning Sophia Magdalenes Søster, Enkesyrstinde Sophie Caroline af Ostfriesland, Landgreve Carl af Hessen og Gemalinde, og derpaa været indrømmet til en Fribolig for adskillige høie og adelige Embedsmænd med deres Familier, hvorfor Almuen gav det det satiriske Navn: „de Adeliges Bartou“.

Efter Slotsbranden 1794 holdtes her i mange Aar Høiesteret, og nu for Tiden findes her Kjøbenhavns berømte oldnordiske og andre offentlige Samlinger.

Palaierne paa Amalienborg.

Disse Palaiere høre til den nyere Tid, og det første af dem tilvenstre, naar man træder ind i Amaliegaden fra St. Annæplads, blev opbygget af Grev Berkentin,

der siden folgte det til Grev Adam Gottlob Moltke i Maret 1750. Det opførtes paa en stor, vidtløftig Plads i en Ottokant, kaldet Frederiks-Plads eller Frederiksstads Torv. Paa den modsatte Side af Amaliegade opbyggede Enkegrevinde Schack et andet lignende Palais. Ligeoverfor Moltkes Palais paa den modsatte Side byggede Generallieutenant Levetzau et tredie, og paa det fjerde Hjørne af Pladsen opførte Geheimeraad, Baron Brockdorff et fjerde.

Da Christiansborg Slot var afbrændt, blev Moltkes og Schacks Palais indrettede til Bolig for Christian den Syvende og Kronprindsen med deres Hoffer, og nu blev den Træcolonnade, der forbinder disse Palaisier, opført. Her have Christian den Syvende og Frederik den Sjette boet om Vinteren indtil deres Død.

Det Levetzauiske Palais, der var kjøbt af Arveprinds Frederik, valgtes af Sønnen, Christian den Ottende til Bolig, og nu for Tiden beboes det af hans efterlevende Dronning, Caroline Amalie.

Det Brockdorffske Palais kjøbtes i 1768 af Christian den Syvende og indrettedes til Kadetakademi først for Landetaten og senere for Søetaten. Siden efter beboedes det af Kong Frederik den Sjettes Datter Wilhelmine Maria. I den seneste Tid har det indtil for kort siden været Bopæl for Landgrev Wilhelm af Hessen og Familie.

Det Schackke Palais beboedes efter Frederik den Sjettes Død af hans efterlevende Dronning og er i vor Tid blevet indrettet til Bolig for Hs. Maj. Kong Christian den Niende og Gemalinde. Alle fire Palaisier ere for Tiden Statseiendomme.

Ved Navnet Amalienborg forstodes, efterat et Slot af samme Navn ved en Ildbrand i Maret 1689 var blevet lagt i Aske, i Almindelighed hele det nye Dvar-

teer Nord for St. Annæplads og Vest for Havnen, men nu for Tiden er det kun de fire Palais og den af dem indeslattede Plads, hvis officielle Navn er Frederikspladsen, som man benævner saaledes.

Midt paa denne Plads staaer en fortrinligt udført Statue af Frederik den Femte til Hest. Det asiatiske Kompagni lod den reise i Maret 1768, den er modelleret af Sally og støbt i Bronze i Gjethuset paa Kongens Nytorv.

Stadens offentlige Bygninger.

Universitetet.

Ved en pavelig Bulle af Maret 1418 fik Kong Eric af Pommern Frihed til at oprette et Universitet ved en af Domkirkerne, dog kun hvor Erkebispens af Lund eller af Roeskilde fandt det passende; men der foretoges ikke Synderligt til Tilladelsens Benyttelse.

Da imidlertid Christian den Første paa sin Romereise udvirkede Tilladelse af Pave Sixtus den Fjerde til at stifte et Universitet i Danmark, hvor alle Videnskaber maatte foredrages, blev der taget alvorligt fat paa denne Sag. Kongen indkaldte tre lærde Mænd, Baccalaureus i den hellige Skrift, Magister Peder Skotte, Licenciat i Lægekunsten fra Lund, Magister Peder Albretsen og Magister Thillemand Slect, der i Forening udkastede Universitetets Privilegier, daterede St. Francisci Confessoris Dag Mar 1478. Den første Juni 1479 gik Indvielsen for sig med stor Høitidelighed i Frue Kirke, efterat Messen var holdt. Den første Rector Magnificus, der blev creeret, var en dansk Adelsmand af Familien Dvitzov. Han var Magister Artium, Decanus Capituli ved Bor Frue Kirke i Kjøbenhavn, Rannik i

Odense og Koeskilde og kaldtes Jesper Henrichsen til Sandagergaard. Kapitles Skole paa Frue Kirkegaard indrømmedes det et Aarstid, hvorpaa Kongen laante foreløbigt paa ti Aar det gamle Raadhuus af Stadens Borgere, og i dette, der laa paa Hjørnet af Nørregade og nuværende Studiestræde, hvor de lutherste Visper siden have boet, fik Universitetet nu sine Lokaler.

Da de ti Aar vare forløbne, og Borgerne ikke fik deres Bygning tilbage, satte de sig ved Borgermester Esbern Jepsen Skriffuer igjen med Magt i Besiddelse af deres Raadhuus og jage Lærerne bort i Aaret 1491. Fortørnet herover paalagde Kongen ved en Befaling Borgermester og Raad, som voldeligen havde taget det gamle Raadhuus fra Doktorerne og Mestrene, strax at lade disse bekomme det igjen og forøvrigt opsætte deres Klage, indtil Kongen selv kom tilstede. Endelig blev der i det paafølgende Aar indgaaet et Mageskifte mellem Erik Nielsen, Doktor i Kirkeloven samt Degn i Kjøbenhavn, paa Kapitlets og Borgermester og Raad paa Stadens Vegne, hvorved Raadhuset blev afstaaet, og Universitetet vedblev nu at benytte denne Bygning indtil Reformationens Tid.

I Aaret 1479 gav Kong Hans Universitetet det Privilegium, at Ingen, det være sig Adel eller Uadel, maatte i Fremtiden stikke deres Børn ud for at studere i fremmede Lande, dog Upsala Universitet undtaget, førend de havde opholdt sig i tre Aar paa Kjøbenhavns Universitet, og hans Søn Christian den Anden, befalede, at Ingen maatte forlade Universitetet for at studere i Udlandet, førend de havde „promoveret in Baccalareum“.

Da den lutherste Lære begyndte at faae Udbredelse i Danmark, fik den naturligtviis ogsaa Indpas i Universitetet, skjøndt de katholske Biskopper satte sig imod det af

alle Kræfter. Dog først da den evangeliske Lære blev ophøiet til Statsreligion i Aaret 1536 ved Christian den Tredie, begyndte Universitetets uafbrudte Virksomhed og med denne dets egentlige Historie. Kongen befalede nemlig Afholdelsen af en almindelig Disputats om de omstridte Artikler og indbød hertil Rannikerne fra Koeskilde og andre Kapitler, hvorved Kongen selv af og til var tilstede. Disputatsen vedvarede hele otte Dage; da den var endt, underskrev samtlige Tilstedeværende den nye Læres Artikler, og derved blev den lutheriske Lære indført. Universitetet fik nye Privilegier, og et Lektionskatalog, det ældste, man har, blev udstedt. Nu fandt ogsaa et Magestikste Sted, hvorved de forrige katholske Bispens gamle Gaard, der har ligget omtrent hvor det nuværende Universitet ligger, indrømmedes Universitetet, medens den gamle Universitetsbygning bestemtes til Bolig for Sjællands Biskop, hvilket den nu har været i over 300 Aar.

Det nuværende Konsistoriehuus skal være den nordlige Sidefløi af den gamle katholske Bispegaard og saaledes Kjøbenhavns ældste Bygning.

En af de første Kongegjæringer af den 20aarige Kong Christian den Fjerde, samme Aar han tiltraadte Regjeringen, var at reise en ny Universitetsbygning paa den gamles Ruiner, og det en rummelig og anseelig Bygning. Arbeidet gik kun langsomt for sig i Begyndelsen, men i Aaret 1600 blev der taget kraftigere Forholdsregler, vistnok af den virksomme unge Konge selv, og det paafølgende Aar 1601 var Bygningen saavidt færdig, at den blev indviet samme Aar den 26de Juni.

De egentlige Universitetsbygninger skulle have bestaaet af forskjellige Partier med dertil hørende Gaardspladse, haver osv.

Universitetet stod nu saaledes i over et og et fjerde-

deel Aarhundrede indtil den store Ildbrand 1728, da Frue- og Petri Kirker stode i Brand, og det saaledes var en Umulighed at redde denne Bygning, af hvilken dog ligesom ved et Underværk, som der siges af Decanus paa Klosteret, Magister Anders Henrichsen Bremsonius Brunchman, den lave, paa den nordre Side af Studiegaarden beliggende Consistoriumsbygning blev staaende uskadt midt imellem Ruerne. Ved denne Bygnings Redning frelstes ogsaa Universitetets i og ved Consistorium opbevarede Archiv af Brevstaber.

Foruden Universitetsbygningerne ødelagde denne Ildbrand alle øvrige til Universitetet hørende offentlige Bygninger, som Vorchs og Elers Collegium, det astronomiske Observatorium og Universitetsbibliotheket. Ogsaa samtlige Professorgaarde bleve lagte i Aske og med dem flere kostbare, tildeels uerstattelige Bibliotheker og Samlinger. Den Skade, Universitetet havde lidt, ansloges til flere hundrede tusinde Rigsdaler.

Efter Brandens Dphør tænkte man snart paa igjen at opreise Universitetets afbrændte Bygninger af deres Ruiner; dog blev det kun den gamle Studiegaards østlige Længde eller Auditoriebygningen, der blev opbygget, og den havde i det Væsentlige Lighed med den ældre Bygning, men var noget moderniseret og i det Hele anseeligere; dog udmærkede den sig hverken i arkitektonisk eller anden kunstnerisk Henseende.

Forinden denne nye Bygning blev fuldført, gav Christian den Sjette Universitetet en tredie Fundats 1732, som indførte en ny Tingenæs Orden i flere Henseender. Indvielsen af den nye Bygning fandt Sted i Decr. 1732.

Bombardementet i 1807 ødelagde igjen Universitetsbygningen, og Krigsurolighederne, Pengevæsenets flette Tilstand og flere Aarsager tillode ikke, at en ny Bygning reistes, før 24 Aar efter, i 1831, da den

nuværende Univerfitetsbyggnings Opførelse paabegyndtes af Stadsbygmester, Profefor Malling; den fuldførtes i 1836.

Raadhuset.

Stadens første bekjendte Raadhuus har ligget paa Hjørnet af Studiestræde og Nørregade, hvor Bispegaarden nu ligger*), og Staden har, da den bortmageskiftede dette gamle Raadhuus, havt et andet nyt paa Gammeltorv, paa samme Plads nemlig, hvor der stod et Raadhuus indtil Ildbranden 1795, imellem Gammeltorv og Nytorv. Det er derfor urigtigt, at Christian den Fjerde skulde være den, der først har anlagt det paa dette Sted, men derimod er det maaskee muligt, at denne Konge har tilbygget det daværende Taarn, som stod ved Siden af Bygningen.

Dette Raadhuus blev fortæret af Luerne i Ildbranden 1728, men blev opført paany paa samme Sted af Frederik den Fjerde.

Halvfjerdsfindsthye Aar efter nedbrændte atter det nye Raadhuus i den store Ildbrand 1797. Ved denne Leilighed bleve begge Torve, Gammeltorv og Nytorv, gjorde til eet Torv.

Det nye Raadhuus, der nu blev opbygget, kom til at ligge, hvor det ligeledes afbrændte Vaisenhuus havde staaet, og dettes Grund tilligemed flere omliggende Smaagrundesamt en nedlagt lille Gade, „Slutterigade“, var den Plads, hvorpaa det nuværende Raadhuus blev

*) Da Both i sin Beskrivelse af Kjøbenhavn har bebiist, at Fremstillingen af Raadhusets Historie i Pontoppidans Orig. Havn., der har været Kilden til alle senere Beskrivelser af Kjøbenhavn, er aldeles urigtig, have vi her naturligtviis fulgt ham.

opbygget. Grundstenen lagdes i 1805, og 1815 blev den færdige Bygning indviet.

Kancellibygningen,

hvor nu de forskjellige Ministeriers Kontorer findes, omtale vi blot, fordi den hører blandt Kjøbenhavns ældre Bygninger. Dens Bygherre er Frederik den Fjerde, som derfor ogsaa sees i Brystbillede af hvidt Marmor i Frontespizzen over Porten.

Børsen.

Dette herlige Minde om Christian den Fjerde ligger paa et Sted, hvor der i ældre Tider seilede store Skibe, og hvor Bølgerne sloge op imod Bredden, nemlig paa en opfyldt Grund af Havnen. Det er urigtigt, naar der fortælles, at Børsens kunstige Taarnspir skal hidrøre fra Calmars Indtagelse 1611*).

I Aaret 1619 gjordes der Forberedelser til Børsens Bygning, 1620 opfyldte man Grunden, 1621 var man allerede kommen saa vidt med Bygningen, at den var over Jorden, og 1624 blev Taarnet bygget ligesom ogsaa den Gavl, der vender ud imod Slotspladsen, hvilket kan sees af det indhuggede Aarstal. Christian den Fjerdes Deeltagelse i Trediveaarskrigen standsede den indvendige Indretning og Udsmykning; dog toges Børsen allerede i Brug 1632, og fra 1636 blev den bortleiet til Kjøbenhavnske Handlende. I 1640 blev det Gavlparti, der vender ud imod Christianshavn, færdigt, og 1642 var hele Bygningen fuldendt.

Samme Aar leiede Christianshavns Borgermester Jacob Madsen hele Børsen for egen Regning. Sex Aar efter kjøbte han den for 50,000 Rigsdaler af Cor-

*) See Laessens Bidrag til Børsens Historie.

fitz Ulfeldt, der folgte den paa Kongens Vegne. Den forblev fra denne Tid i 21 Aar i Henrik Møllers og hans efterladte Enkes Bærg, indtil den 1669 tilbagekjøbtes af Staten for 1,002 Tønder Hartkorn Strøgods. Indtil for nogle Aar siden eiedes den af Staten, men blev da afhændet til Grossererfocietetet.

Bygningen skal være 203 Alen lang og $33\frac{1}{4}$ Alen bred og bestaaer af toende Etager eller Stokværk. Den laa i Begyndelsen frit, men i Slutningen af forrige Aarhundrede blev den ved en Gang sat i Forbindelse med den mod Syd da opførte Bankbygning, hvilken nu om søie Tid vil blivenedreven, saa at Børsen atter kommer til at ligge frit som i dens første Tid.

Begge Bygningens lange Façader ere i gothisk Stiil, prydede med Billeder i Form af Termes, hvilke bære begge Etagers Hovedgesimsen og bestaae af mange Slags Figurer samt pudseerlige Hoveder over hvert Vindue. Portalen til den Ende af Børsen, der vender ud imod Slottet, og hvor Hovedindgangen er, er meget skjøn og pragtfuld. Den er prydet med fire toskanstte Piller af italiensk Marmor, som hvile paa Postamenter af samme Steenart. Bygmesteren Hans von Steenvinkel har givet Tegningen til denne Portal, hvorpaa der er anbragt en latinsk Indskrift, udhuggen i Steen med forgyldte Bogstaver, der vuffer Held og Lykke, omtaler Kongens Begjærlighed efter at forsøge Danmarks Folkmængde, Handel og Velstand, og ender med:

„Ikke til Lurendreieri og andre Underfundigheds Skalkeskunster, men til Guds Ære og til redelige Kjøberes og Sælgeres Nytte og Bequemmelighed“.*)

Ovenover denne Inscription findes Kong Christian

*) Nyerup: Charakteristik af Kong Christian den Fjerde.

den Fjerdes Navnetræf med Kronen over. Opgangen fra Slotspladsen til Børsen dannes af en Straaplant, der er omgivet af et opmuret Brystværn, beklædt med Sandsteen, paa hvis yderste Ender der tidligere har staaet to Figurer, Mercur og Neptun, som Symboler paa Handelen og Skibsfarten. Opgangen er beplantet med Træer i to Rækker. Ved den nye Bro, der nu er paa= begyndt fra Kjøbenhavn til Christianshavn, vil denne Opgang dog sikkert lide en Forandring.

Portalen ud imod Christianshavn er, efterat Børsen er bleven solgt til Grossererersocietetet, bleven forandret derved, at en stor Steentrappe, der førte op til andet Stokværk, er borttagen, saa at Indgangen nu er lige med Gaden, hvorved Bygningen har tabt noget af sit gamle Præg.

Taget er af Bly, og midt paa det er anbragt et spidst Taarn af en ganske egen Construction. Spiret bestaaer nemlig af fire Drager eller Lindorme, som hvile paa deres Buger og vende Hovederne nedad til de fire Verdenshjørner. Deres Haler suoe de sammen omkring hverandre opad iveiret, saa at de tilsidst danne en Spids, der ender med tre Kroner, den ene ovenover den anden, og et Fløi. Taarnets Høide fra Steenbroen til Fløiknappen er 88 Alen. Da det ældre Taarn var blevet brøstfældigt, blev der 1777 opsat et nyt af samme Bygningsmaade.

Den underste Etage bestaaer endnu af lutter hvælvede, 6 Alen høie Kjældere, indrettede til Kramboder.

Den øverste Etage har undergaaet betydelige Forandringer, siden Grossererersocietetet har kjøbt Bygningen. Tidligere traadte man fra Hovedindgangen ind i en stor, rummelig Sal, der indtog Bygningens hele Brede, hvis Loft blev baaret af ti fritstaaende Træcolouner, og hvor de Handelende dagligen forsamledes i Børstiden. Til= lige fandtes der i denne Etage alle de Kontorer, der

endnu findes der, ligesom i den mellemste og største Længde af Børsen en Mængde Handelsboutiker og nogle Boglader. I den store Sal fandtes dengang et stort Maleri af Kunstmaler C. F. Hoyer, forestillende Christian den Fjerde, der besøger Tycho Brahe paa Hveen i Aaret 1592.

Fra Børsen skride vi til i Northed at omtale to andre af Christian den Fjerdes Bygninger, der ligge i Nærheden, nemlig:

Proviantgaarden

og

Løihuset.

Proviantgaarden ligger imellem Kancellibygningen og Løihuset paa en Plads, hvor de kongelige Orlogsskibe i det sextende Aarhundrede have ligget, og som Christian den Fjerde lod indpæle og dæmme fra Havnen eller Søen og opfyldte til Bebyggelse. Den opførtes 1604 og er ligesom Løihuset opbygget af det Materiale, der indvandedes ved Nedbrydningen af flere katolske Kirker og Klostre i Roskilde.

Her har hidtil været Hovedmagazinet for al Slags Provision til Matroserne og til Orlogsskibflaadens Udredning, til hvilket Sidste et ved Bygningens sydlige Side anlagt, lille firkantet, med Bolværk indpælet Bassin eguede sig, da Proviantsskibe kunde ligge her for at losses.

Proviantgaarden har to Gange, i 1626 og i Frederik den Fjerdes Tid, været et Bytte for Luerne, men er opbygget paany.

Ved Indgangen til Proviantgaarden mod Vest ligger det store kongelige Bibliotheks Bygning, hvis underste Etage indtil vore Dage benyttedes af Landetatens Arsenal. Nu har det kongelige Bibliothek taget den i Brug.

Bed Siden af Bibliotheksbygningen ligger Løihusets anseelige Bygninger, der ligesom Proviantgaarden ere opbyggede deels paa en Plads, hvor der tidligere har staaet et Løihuus, og deels paa en fra Havet indpælet, afdæmmet og opfyldt Grund. Det er opført af lignende Materialier som hiin og forsynet med et lille Taarn. Over Porten staaer følgende Indskrift paa Latin:

„At have i Fredens Tid tænkt paa Krig, fortryder Jngen. Tvungen Krig er en retfærdig Marsag.“

I Løihuset indrettedes der Værksteder for Bøssmagere, Sværdsegere og flere Haandværkere. Aar 1647 afbrændte hele Overdelen af Løihusets Bygninger ved en Drengs Uagtsomhed med nogle fyldte Granater, der stode Raffelovnen for nær. Skaden ansloges til mere end en Tønde Guld, og desuden bleve flere Menneſker lem-læſtede.*)

Naar man træder ind i Gaarden, seer man strax en overordentlig lang Bronceanon eller Slange, der har en Længde af $23\frac{1}{4}$ Fod, er prydet med det oldenborgske Vaaben, og paa hvis Bagstykke der er fremstillet Samsons Kamp med Løven, omgiven af følgende Vers:

„De starcke Samson min Name is,
 Ich schete gewelbichlic unde rame gewis.
 Anno Domini MDLVIII Jar
 De got mi Matias von Korenbarch. Dat is war.“

Den er støbt 1559 for Grev Anton af Oldenborg.

Iøvrigt findes her mere end 100 Kanoner, Morterer, Haubiger af Metal, Bronze, Jern, hvoriblandt flere af fortrinligt Arbeide. Saaledes paa begge Sider af Indkjørfelsen to 24pundige Metalkanoner i Rapperter, den ene af smedet, den anden af støbt Jern. Disse præg-

*) Pontoppidans Origines Hafnienses, S. 333.

tige Kanoner ere støbte her i Kjøbenhavn 1633 af Felix Fuchs. Begge ere ganske eens, og paa dem begge findes udført i ophøiet Arbeide tre Stamtavler for den oldenborgske, den brandenborgske og den brunsvigiske regerende Familie. Kanonerne vare en Foræring af Christian den Fjerde til Grev Anton Günther, men da Grevskabet Oldenborg 1667 ved dennes Død tilfaldt Danmark, kom de her tilbage.

Vi forbigaae det øvrige Skyts, hvor minderværdigt og skjønt end meget af det er, for at træde ind i det saakaldte Edskapel, der adskilles ved et Gitter fra Løihuusbygningens underste, hvælvede Etage, som vender ud imod Løihusgaden. Navnet hidrører fra, at Artilleristerne indtil for faa Aar siden der bleve tagne i Ed til Kanonen.

Paa en Pille mellem de tvende i den nyere Tid anbragte Vinduer er der paa en Piedestal opstillet et Brystbillede af Kong Christian den Fjerde. Denne Buste har i sin Tid staaet over Vesterport, og Svenskerne skulde efter Sagnet under Kjøbenhavns Beleiring 1658 have gjort den til Maal for deres Kugler, dog uden at kunne ramme den.

Her finde vi to pragtfulde 36pundige Metalkanoner, tilligemed en ikke mindre rigt dekoreret Morteer, minderværdige, fordi de ere støbte 1708 til Ære for Frederik den Fjerde under dennes Ophold i Venedig.

Det var ogsaa i denne Konges Tid, at man begyndte med i et „Prøvekammer“ at samle Exemplarer af de i den danske Hær Tid efter anden indførte Haandvaaben.*)

I Kapellet finde vi endvidere to Trofæer fra Krigen i 1849, nemlig to 12pundige sachsiske Kanoner i deres

*) Otto Blom, „Artilleriets historiske Vaabenamlinger“ 1858.

Rabatter, erobrede paa Dybbøl-Banke den 13de April 1849.

Udenfor Gitteret finde vi samlet endeel Skjts, for det Meste Projekter og Prøver paa allehaande Opfindelser. Iblandt Andet findes her en 1. Pds. Bagladekanon, konstrueret i forrige Aarhundrede af den daværende Røstmester ved Arsenalet, Valentin Marr, som vi tidligere under Rosenborg have omtalt, ligesom et for den danske Armee eiendommeligt Vaaben, de saakaldte Spingoler, der ere opfundne i Begyndelsen af dette Aarhundrede af Chefen for Raketkorpset, Oberst Schumacher. Ligeledes findes her en dansk 6 Pds. Kanon af Saint Germain's System, der blev erobret i Slaget ved Isted den 25de Juli 1850. Fænghullet er fornaglet af Insurgenterne.

I Midterhvelvingen finde vi opstillet endeel til den historiske Vaabensamling henhørende Skjts, saaledes to 6 Pds. engelske Kanoner, der ere erobrede fra de hanzeatistiske Tropper i Slaget ved Sehested den 10de December 1813 af det svenske Dragonregiment.

Ligeledes findes her 3 svære Hængemorterer, to af Jern og en af Metal; de bære alle Kong Carl den 11te af Sverrigs Navnetræk og ere erobrede fra de Svenske, formodentlig i den skaanske Krig eller i Krigen med Carl den Tolvte.

I Gaarden bag Midterhvelvingen forefinde vi endeel svenske Kanoner og Morterer, de fleste erobrede i Krigen med Carl den Tolvte og ved Indtagelsen af Stralsund 1809.

Vi træde nu ind i den øverste Etage i Ruskammer salen, vist den længste og bredeste Sal i Danmark, nemlig paa trehundrede Allens Længde. „Det er et aldeles ubeskriveligt Indtryk, denne uhyre store Sal med sine overvældende Masser af Gjenstande gjør paa den, der første

Gang gjennemvandre den og overalt seer de store Vaabenforraad til Fædrelandets Forsvar, overalt mindes paa den meest gribende Maade om Fædrelandets store Begivenheder og om Fædrenes store Bedrifter, og ingen dansk Mand, der boer i Hovedstaden, eller nogen sinde har været her i Besøg, burde være ukjendt med denne Sal og dens nationale Minder."

Hvorhen Diet skuer, seer det Geværer, Flinter, Pistoler, Bajonetter, Sabler, Pallasser og mange andre Slags Vaaben af alle mulige Skikkelser, fulde Harnisser og Rustninger, Spyde, Hjelme, Trounner, erobrede Standarder, Faner og andet Krigsbytte, Alt smagfuldt sammenstillet og ordnet i Grupper og Figurer, paa Gulvet, paa Væggene og under Loftet.

Uf de over Hovedet høit oppe under Loftet svævende samt paa Væggene hængende Faner og Standarder skulle vi nævne den Fane, som under Kjøbenhavns Beleiring 1659 blev fratagen Carl Gustav, og hvorpaa der er malet en Kat, som lurer paa en Muis i en Fælde. Den skal efter et Sagu være plantet af Gustav udenfor Kjøbenhavn med de Ord, „at han vilde passe paa de Beleirede, som Katten passer paa Muisen i Fælden“.

Ligeledes sees her to af Tordenstjold erobrede Faner; paa den ene læses: Elfsborg, og paa den anden: Marstrand.

Uf den Mængde prægtige Rustninger og Harnisser, der her findes, skal efter Sagnet en Rustning, der er opstillet for sig alene paa en Konsol paa Muren, have tilhørt Kong Christian den Fjerde. Det er meget sandsynligt, thi dens Form tyder hen paa denne Konges Tid. Samtlige Dele af den ere blaat anløbne og prydede med forgyldte Nagler osv. Rustningen er meget svær, og den, der har baaret den, maa have havt betydelige Kræfter.

Uf Haandskhydevaaben findes her en Mængde fra de

ældste Lider, hvis plumpe Indretning viser, at de høre til den Tid, da Krudtet uylig var blevet opfundet og benyttet. Saaledes findes her Geværer med Luntelaas, Hjullaas, spank Laas eller Snaphanelaas, egentlig den ældste Form af Steenlaasen. Ved Luxusvaabnene finde vi riflede Løb, da allerede 1498 Kaspar Zollner i Wien havde fundet paa at give Løbet indvendigt lige Riffelgange, hvorved opnaaedes, at man kunde lade Bøssen med en usiagtigt passende Kugle istedetfor med en Spilkugle.

Af blanke Vaaben findes her ogsaa en stor Mængde, saaledes store Tohaandssværde, Stridsøxer, Ballaster, Kaarder med Toledoelinger, Hellebarder, Partisaner, Espontoner, Spyd eller Spær, Landser, Landsknægtenes Pike, Hirschfængere og Sabler.

Op til Løihuset støder Staldmestergaarden, et Minde fra Frederik den Fjerdes Tid. Han lod Indfatningen om Vinduerne og andre Prydelser forfærdige af Kridtsteen fra Stevns Klint i Sjælland. Den er bygget i fransk Stil af Generalbygmester v. Platen og erklæres af Kunstkjenderen Ramdohr for en af Byens bedste Bygninger.

Posthuset eller Postgaarden har det Mindeværdige ved sig, at den har tjent Danmarks største Statsmand, Griffenfeldt til Bolig. Den afbrændte i Ildbranden 1728 og blev paany opbygget af Oversecretair Möinichen; derpaa folgtes den til den grevelige Familie Frijs og kom tilsidst i Overkammerherre Carl Plessens Eie. Da Christian den Sjette lod Kjøbenhavns Slot nedbryde, købte han denne Gaard og indrømmede den til Overhofmarskallens Brug, hvorfor den i længere Tid blev kaldet Marskalsgaarden. Da Overhofmarskallen flyttede ind paa det nye Slot, overlodes

Gaarden andre Rangs personer til Beboelse. I Aaret 1780 blev den kjøbt af Postvæsenet, og Posthuset, der hidtil havde været i den Ministerialbygning, som ligger imellem Rancellibygningen og Lerches Gaard, blev samme Aar flyttet hertil.

Assistentens huset fortjener for sin Nytte ogsaa at omtales. Det er en stor, rummelig Bygning, der strækker sig til tre Gader. Her er en offentlig Laaneanstalt, hvor der altid mod Pant og Rente kan erholdes smaa Summer tillaans. Denne Anstalt er oprettet under Christian den Femte 1688 og var en privat Entreprise af en Borger ved Navn Nicolai Bøsling i Interessentskab med nogle Andre. Det blev bestemt, at Interessenterne skulde nyde de tre Fjerdedele af Gevinsten, medens den ene Fjerdedeel skulde tilfalde Forvalteren for hans Meilighed og i Leie for hans Huus, hvilket han skulde forpligte sig til at indrette til dette særlige Brug. Aar 1753 tog Frederik den Femte den til sig og overdrog dens Indtægter til Søvæsthuset, paa 1400 Rdl. nær, som skulde afgives til Kjøbenhavns Fattigvæsen. Der meddeltes Anstalten Privilegium paa at udlaae Penge paa haandfaact Pant og tage høiere Renter, end Loven hidtil havde tilladt.

Bartou eller Helligaands-Hospital ligger paa Hjørnet af Farvergade og Bestervoldgade. Dette Bartou Hospital er det samme, der før kaldtes „Helligaands-Hospital“, og som dengang var i Helligaands-Huus, nuværende Helliggeistes Kirke. I Aaret 1616 bestemte Christian den Fjerde, at Helliggeistes-Hospital skulde indrettes til et Lugt- og Arbeidshuus for Dreng og Piger, hvorfor han tilbyttede sig det for en kongelig Gaard ved Navn Bartou, der laa ved Stranden i Gjen-

tofte Sogn, og som nu benævnes Gammel = Bartou. Dette Sted fandtes at være mindre gunstigt beliggende, og Christian den Fjerde bevilgede derfor, at der i dets Sted maatte indrettes nye Bygninger til Hospitalet nærmere Kjøbenhavn, og hertil valgtes da en Grund ved den nordøstlige Ende af Sortedams Sø, hvor der opbyggedes en Bygning, som kaldtes Ny Bartou, og som fuldendtes i Aaret 1630, omgiven af Grave og Volde for yderligere Sikkerhed.

Da Carl Gustav i 1658 beleirede Kjøbenhavn, lede de Gamle, Affældige og Syge i Hospitalet overordentligt, fordi Bartou var ligesom et Tvistsens Væble mellem de Stridende. Da Svenskerne, fordi Holænderne kom Kjøbenhavn til Undsætning, maatte forlade Bartou, tillodes det Lemmerne at komme ind i Staden, hvor de indlagdes i et Leiehuus i Pilestræde. Her forbleve de indtil 1662, da de flyttedes til Børnehuset paa Christianshavn i Fløien ud til Kanalen. Fire Aar efter, 1666, indflyttede de endelig i den Gaard ved Volden mellem Farvergade og Løngangsstræde, hvor Hospitalet nu er. Denne Gaard havde i Fortiden tilhørt den berømte Thyge Brahe, som havde sit Observatorium paa den Boldbastion, der ligger ligeoverfor Hospitalet. Efter Thyge Brahes Tid var Gaarden bleven indrettet til et Farveri, som gav Gaden sit Navn.

Denne Hospitalsbygning ved Volden fik nu Navn efter de tidligere Bygninger udenfor Staden, et Navn, hvis Oprindelse man ikke kjender. Both mener, hvad ogsaa synes rimeligt, at den gamle kongelige Gaard kan være kaldet Bartou — Bard = Na — efter den Na, der førte Vandet fra nuværende Lundehuus Sø til Stranden, og som for en Deel gjorde Skjæl eller Mærke for Stadens Border, ved hvilken Na Gaarden var beliggende.

I Aaret 1725 vare Hospitalets Bygninger saa brøst-

fældige, at de maatte sælges til Nedbrudelse, hvorefter fra 1725 til 28 nye Bygninger bleve opførte paa samme Sted. Disse ere senere bleven forbedrede, og for nogle Aar siden er der paasat en heel øverste Etage. I Aaret 1754 blev den gamle Kirkesal ud til Løngangstræde indrettet til en Lemmestue, et op til Hospitalet liggende Huus kjøbtes og nedbrødes, og nu opførtes den nuværende Bartoukirke, som blev indviet den 11te Juni 1755 af Biskop Herslev.

Regentsen.

Ligesaa stor Omsorg Christian den Fjerde viste for Alt, hvad der kunde gavne Land og Rige, viste han ogsaa for Videnskabelighedens Fremme. Han lod derfor i Aaret 1618 Grunden lægge til Regentsen eller, som den ogsaa blev kaldet, Collegium regium. Hvor Regentsen skulde bygges, havde der staaet en Gaard, som Kongen kjøbte, samt en kongelig Stald. Universitetets egne Midler anvendtes til denne Bygning, der skulde være en Fribolig for Studerende og fuldendtes 1623.

Hovedlængden vender imod Rannikestrædet, hvor Porten og Indkjørselen ere. Senere fik Regentsen en egen Kirke, der blev indviet i Kongens Nærværelse 1635. Efter nogle Aars Forløb bemærkede man, at Kirken ikke var rummelig nok til Studenternes forøgede Antal, og nu besluttedes Opførelsen af Trinitatis Kirke, der indviedes 1656. Fra den Tid af blev Regentkirken kun brugt til Alumnernes Morgen- og Aftenandagt, til Disputationer og Deklamationer og i den senere Tid til Dimisprædikener. Ildbranden 1728 gjorde ikke Regentsen nogen synderlig Skade, og efter den Tid forrettedes her Brudevielser, Baruedaab og Skriftemaal for Trinitatis Menighed af dennes Præster. Længden ud imod Rjœbmagergade blev i Aaret 1756 formedelst

Brøstfældighed aldeles nedreven og af ny opført, og Kirken indrettedes paa samme Maade som tidligere. Den gamle Prædikestol tilligemed Alteret bleve igjen opfatte som Antiquiteter. Kirken indviedes til et Auditorium, og en Steen med en latinsk Indskrift, der tidligere havde været indmuret i Bygningen, indfattes atter til en Grundring i den ny opførte Bygnings Muur ved Kirkevinduernes ud til Rjøbmagergade. Under det guldbergske Ministerium fik Regentens i Aaret 1780 en liden Taarnbygning paa Kirken med et Uhrværk, forshynet med to Klokker.

Da Studiegaardens Auditorier vare blevene ødelagte ved Stadens Bombardement 1807, blev Regentskirken midlertidigen afbenyttet til de akademiske Høitideligheder og Disputationer. Ved denne Brug af Kirken bleve Alteret og Prædikestolen borttagne og et Katheder anbragt paa det Sted, hvor Alteret havde staaet. I 1838 henslyttedes til Regentskirken Kommunitetsbibliotheket, der var oprettet i 1777 under Navn af Regentens Haandbibliothek.

Det kongelige Theater,

hvor vore bedste Digteres Arbejder ere blevene opførte, og som saaledes i høi Grad har bidraget til Smagens Forædling og Aandens Uddannelse, bør ikke savne Digtale i dette Skrift, skjøndt dets Oprettelse ikke ligger langt tilbage i Tiden.

Der havde, førend det kongelige Theater blev opbygget, i Christian den Femtes Tid været en Skueplads i Rjøbenhavn paa Amalienborg. Her opførtes dog lutter italienske Operaer. Men 1689 i April Maaned afbrændte denne Skueplads om Aftenen, da der skulde opføres en Opera, hvor de hedenske Guder Mars, Castor og Pollux samt Perseus en quadrille fore paa Skyerne

og ved deres Ankomst skulde bæres med Raketter og Skud. Theatret var prydet med endeel Enebærriis, hvori der af Forseelse og Uagtsomhed kom Ild, der i en Hast greb saa voldsomt om sig, at den mindste Deel af Tilskuerne, som forventede det kongelige Herstabs Ankomst, fik Tid til at redde Livet og at undkomme. Der fandtes ogsaa kun een Indgang aaben, og derved, at de mange ængstede Tilskuere alle styrtede afsted, blev Trængselen saa stor, at Ingen kunde slippe ud. Antallet af de Menneſker, der her bleve indebrændte, skal have været omtrent 300. I næsten alle fornemme Familier var der Sorg over Tabet af en og anden Paarørende. Det kongelige Herstabs paa Veien til Theatret, men vendte strax om igjen ved Tidenden om den opkomne Ildbrand.

Den egentlige danske Skueplads, det vil sige, den Scene, hvor danske Skuespil af vor udødelige Holberg opførtes, begyndte først sin Virksomhed 1722 i September Maaned i Lille Grønnegade. Theatret der bestyredes af Skuespiller Montaigne, men kunde ikke bestaae; Smagen og Sandsen for ægte Kunst var endnu saa slet, at Publikum hellere bivaanede Opførelsen af tydske Spektakelstykker, hvori Hans Wurſt optraadte, end det besøgte det danske Skuespilhuus i Grønnegade, hvor herlige Charakterstykker opførtes. Den sidste Forestilling, det danske Skuespillerſelskab gav, var i Februar 1727, da det opførte Holbergs „Den danske Comedies Liigbegjængelse“, hvori den store Digter brugte Satirens Svøbe mod det Publikum, der burde have understøttet Theatret.

Frederik den Fjerde hndede Holbergs Skuespil, han gav Skuespillerne noget Bist om Aaret, foruden hvad Montaigne gav dem i Løn, og lod dem i April 1728 opføre et Skuespil paa sin Dronnings, Anna Sophies Fødselsdag.

Da en vis von Dvalen paa samme Tid opførte i

Brolæggerstræde Skuespil med Marionetter, gav Holberg sin Satire herover Luft i sine tvende Skuespil „Mysjes von Ithaka“ og „Hexeri eller blind Allarm“.

Christian den Sjettes religiøse Følelse taalte ikke saadanne syndige Fornøielser som Skuespils Opsørelse, og i hans Regjeringstid, fra 1730 til 1746, opførtes derfor intet Skuespil.

Efter hans Død kom der en livsglad Konge paa Thronen, den milde Kong Frederik den Femte, og i April 1747, efter et Mellemrum af 16 Aar, aabnedes atter den danske Skueplads i Læderstrædet. I Slutningen af samme Aar fik de danske Skuespillere et Privilegium, og Kongen stænkede dem tillige Grunden og Pladsen ved Holmens Kanal, hvor Comediehuset nu ligger.

Paa kongelig Bekostning opbyggedes her det Skuespilhus, vi nu see i en forandret Skikkelse, omtrent i Løbet af et Aar. Den 18de December aabnedes det. Sexogthve Aar efter fandtes det imidlertid nødvendigt at foretage en næsten fuldstændig Ombyggelse og Udvidelse af Theatret.

Af mærkværdige Gaarde i Kjøbenhavn, som minde om en længst hevrunden Tid, skulle vi blot omtale Gaarden Nr. 6, den Schoustrupske Gaard, paa Amagertorv. Denne smukke Bygning er for Tiden det eneste Borgerhuus i Staden af Renaissancestilen, som vi see den gennemført i Christian den Fjerdes Bygninger. Det Antike ved den gamle Bygning har givet Anledning til den Tro, at det var Dnyveskes Palads, men dette laae høiere oppe paa Amagertorv, hvor nu Hjørnestedet Nr. 16 staaer.

Skjøndt Oprettelsen af Museet for nordiske Oldsager hører til den nyeste Tid, bør det dog findes omtalt i dette Skrift paa Grund af de mange Minder

om Fædrenes Bedrifter, som ere knyttede til denne uburdeerlige Samling. Det er i sit Slags det rigeste, mærkværdigste og bedst ordnede Museum i Verden. Nordens Oldtidsminder findes her opbevarede i stor Mængde og saa mønsterværdigt opstillede, at intet Land kan opvise noget Lignende. Det er derfor ogsaa navnkundigt overalt, hvor man har Agtelse for Videnskaben.

Sin første Oprindelse skylder denne Samling Professor Rasmus Nyerup, der gjorde Regeringen et Forslag desangaaende; men den, som Museet skylder sin mageløse Rigdom paa Oldtidslevninger, den, som har samlet dets Skatte sammen fra alle Hjørner af Landet og ordnet dem, var den fortjente, nu afdøde Archæolog, Conferentsraad Thomsen.

Museet bestaaer vistnok for Tiden af over 20,000 Nummere, som ere deelte i to Hoveddele, nemlig:

1) Gjenstande fra Hedenold, som atter deles i 3 Klasser, Steenalderen, Broncealderen og Jernalderen; og 2) Gjenstande fra Middelalderen, der ere deelte i to Underafdelinger, den første fra Christendommens Indførelse indtil Begyndelsen af det fjortende Aarhundrede, den yngre indtil Reformationen.

I de sidste Aar er der kommet to nye Partier til, nemlig Gjenstande fra de sidste Aarhundreder og det amerikanske Kabinet, der indeholder Gjenstande fra den nyere Tids ukultiverede Nationer og derved kan tjene til Sammenligning med Oldsagerne.

Forinden vi slutte Fremstillingen af de Minder, der knytte sig til Kjøbenhavn, skulle vi med et Par Ord omtale det Kunstens Tempel, der indeholder udsødelige Minder om den nyere Tids største Billedhugger, Bertel Thorvaldsen, nemlig hans Museum, i hvis Midte, omringet af sine Arbejder, den store Mester hviler. Vistnok findes der paa hele Jorden intet Mausoleum opreist over

nogen Afbøds Levninger, der i Kunstværd og Pragt kan maale sig med denne Mindebygning.

Bygningen er opført i Maren 1839 til 1847 af Professor G. Bindesbøll. For at den kan træde frem fra sine Omgivelser, er den udbendig paa Siderne stærkt dekoreret med Afbildninger af Thorvaldsens Modtagelse ved Ankomsten til Kjøbenhavn og af hans hjembragte Kunstfatters Transport. Over Indgangen paa den smukke Forside standser en Victoria sin Quadriga, modelleret af Bispen, støbt i Bronze af Dahlhoff og bestøttet af Christian den Ottende.

Bygningen har to Etager foruden Kjælder. Den nederste Etage indtager Hovedbrækken af Thorvaldsens Værker; den øverste Etage gemmer hans Arbejder i mindre Maalestok, hans Modeller og hans Samlinger, Olsfager, Gemmer, Mynter, Malerier, Tegninger, Kobberer og Bøger. Et eget Værelse er indrømmet hans Bohave, og her findes hans sidste ufuldendte Arbejde, en Buste af Morten Luther.

Thorvaldsen var kun 25 Aar gammel, da han forlod sit Fødeland, men neppe gives der nogen Kunstner, der efter et saa langt Ophold i Udlandet som han er vendt tilbage til sit Fødeland med et saa verdensberømt Navn. Men der boede ogsaa en mægtig Genius i hans Indre, og de Værker, han frembragte, ere uovertræffelige.

Roeskilde.

I Aaret 975 gjorde den tydske Keiser Otto den Anden et Indfald i Danmark, overvandt den danske Kong Harald Blaatand og tvang ham og hans Søn til at antage Christendommen. Som en Følge heraf opbyggede han den første Kirke i Sjælland i en uanseelig By, kaldet Roeskilde, formodentlig efter en Rilde, der

endnu bærer dette Navn. Da han omtrent i Aaret 980 selv tog Ophold i denne By, ophøiedes den til et Kongesæde. Herved blev den naturlignvis betydelig udvidet, og blev det vel endog endnu mere, da den 30 Aar efter valgtes til Bispestæde.

Den ovennævnte Kirke var bygget af Træ og benævnedes hellig Trefoldigheds Kirke. Den antages senere at være bleven nedreven af Haralds Søn, Svend Tveskjæg, der i sine første Regjeringsaar forfulgte de Christne paa det Grusomste. Siden gjorde denne Konge et Tog til England, blev der omvendt til Christendommen og lod saa Trefoldighedskirken igjen opbygge.

Byen havde i sin Tid ikke mindre end 13 Kirker og 4 Klostre, hvoraf to med Kirker. Kongernes Bolig har formodentlig ligget i Nærheden af Roes Kilde. Den brændte flere Gange, men opbyggedes paany, indtil den sidste blev aldeles ødelagt ved en Ildbrand 1443. Den opbyggedes da ikke mere, eftersom Kong Christoffer af Baiern agtede at tage sin Residens i Kjøbenhavn, som nu tog Luven fra Roeskilde og fra den Tid blev Kongesæde.

Der fandtes naturlignvis i Roeskilde en Bispegaard, som laa ved den østlige Ende af Domkirken og stod i Forbindelse med denne ved en bedækket Gang, for at Bispen kunde komme i Kirken uden at behøve at gaae under aaben Himmel. Nu ligger her det saakaldte Palais.

Desuden fandtes her en Mængde Boliger for de Geistlige, for Prælaterne, Domherrerne og Kantskerne.

I 1735 afbrændte det gamle Raadhuus, der, hvis man kan slutte efter en indmuret Træplade i Bygningen med Aarstallet 1503, formodentlig var opbygget, da Roeskilde blev en formelig Stad. Det nye Raad-

huus reistes paa en Plads, hvor der havde staaet en Kirke, kaldet St. Laurents's Kirke, tæt op til sammes Taarn.

Spaad der foruden den prægtige Domkirke især gjør Koeskilde mærkbar, er den Mængde Kilder, der findes i dens nærmeste Omegn. Der gives vistnok ikke mange Steder, som kunne fremvise saa mange og saa vandrige Kilder, af hvilke de fleste og vigtigste findes i den vestlige og nordlige Deel af Byen. I selve Byen og paa dens Grund findes der 10 Kilder, men Antallet vilde være større, naar ikke flere ældre i sin Tid vare blevene tilstoppede. I Byens Nærhed findes ogsaa flere Kilder.

Om Byens Opkomst vides Intet med Vished. Hvitfeldt fortæller i sin Krønike, at der har levet en Mand ved Navn Koe i det 5te Aarhundrede, som skulde være Byens Grundlægger og have givet den og Kilderne sit Navn. Saxo omtaler den i sin Krønike som Danmarks største By. Ældre Historiefriivere have omtalt, uden dog at kunne bevise deres Paaastand, at Byen har været 4 til 5 Mile i Omkreds og haft et Antal af 100,000 Indvaanere. Men denne Paaastand er efter al Sandsynlighed overdreven og ubevislig. En stor Stad har den dog været, da Koeskilde Fjord dengang var seilbar for store Skibe, og der dreves derfor vistnok her en betydelig Handel saavel til Søes som til Lands.

Til Byens historiske Begivenheder hører i det ellefte Aarhundrede Mordet paa Ulf Jarl i Domkirken ved Alteret. Der var opstaaet en Ordstrid imellem Kong Knud den Store og hans Svoger, Ulf Jarl, da de en Aften spillede Skaf. Ulf Jarl kastede Skafbrættet om og vilde gaae sin Vej.

„Fsker Du nu, feige Ulf?“ raabte Kongen efter ham.

„Du kaldte mig ikke dengang feig,“ sagde denne,

idet han vendte sig om, „da jeg hjalp Dig at vinde Slaget ved Helgenaa og reddede Dit Liv.“

Over denne Tiltale blev Kongen endnu mere for-tørnet og udsendte en af sine Mænd for at dræbe Jarlen; men da denne søgte sin Tilflugt ved Alteret i Domkirken, vovede Manden ikke at udføre sin Herres Billie. Kongen fastholdt imidlertid sit Forsæt, og hans Skosvend paatog sig da at myrde Jarlen, og det i Kirken. For denne Forbrydelse saavel imod Kirkeretten som mod sine egne Hofanordninger stjænkede han et heelt Herred til Kirken, hvortil Ulfs Kone og Knuds Søster, Estrid, fødte to andre Herreder, saa at Nøeskilde Bispestol ved denne Leilighed blev meget rig.

I det 12te Aarhundrede fik Borgeraaenden i det folke-rige Nøeskilde et høiere Sving end i de andre danske Kjøb-stæder, og der dannede sig et Selskab til Sorøvernes Bekæmpelse under Anførsel af en Mand ved Navn Wethemann og med egne Bedtægter, som Alle forpligtede sig til at følge. Byttet deeldes ligeligen mellem dem, saa at den Ene ikke fik mere end den Anden. Dette Selskab, der snart udbredte sig over hele Sjælland, hængede meget Sorøverne og skal ved sin Flaade, der i det Hele beløb sig til 22 Skibe, have borttaget 82 fjendtlige Fartøier.

Trefindstøve Aar efter Mordet i Domkirken skete et lignende i selve Kongeborgen. Danmark var paa den Tid deelt saaledes, at Valdemar, Knud Lavards Søn, regjerede Nørre- og Sønderjylland, Knud, en Søn af Magnus Nielsen, Fyen, Sjælland og Dorne, og Svend, en Søn af Erik Emun, Skaane, Halland, Blekingen og Bornholm. Svend indbød falskeligen Knud og Valdemar til Nøeskilde. Uden at ane nogen Svig modtog de Indbydelsen, men midt under et Gjæstebud bleve de morderisk overfaldne af Svends Drabanter.

Baldemar fattede sig strax, sprang op, slukkede hurtigt Lyfene, banede sig en Vej med Sværdet igjennem sine Fjender og reddede paa denne Maade sit Liv. Biskop Abfalon, Baldemars Ven, der ogsaa var tilstede, undslap ligeledes Faren, men Knud blev myrdet. Baldemar slog siden Svend paa Grathehede, et Par Miil fra Viborg, Svend flygtede, men blev indhentet og fældet af en Bonde.

I Aaret 1104 havde Harald Kesia, Søn af Erik Siegod, anlagt en Røverborg, hvorfra han plyndrede det omliggende Land. Paa samme Tid hærjede Bunderne Roeskilde flere Gange, i Aaret 1134 ødelagde de næsten hele Byen, og 15 Aar efter begyndte Svend Grathe at befæste Roeskilde.

Aaret 1159 blev Baldemar den Store Tveherfker i Danmark, og to Aar efter opstod der i Byen store Stridigheder, der udartede til blodig Kamp, formeddelt Valget af en Biskop. Kapitlet, der skulde vælge Bispen, var deelt i to Partier. Mange bleve dræbte, og deriblandt den kongelige Myntmester. Baldemar blev saa opbragt herover, at han rykkede med en Armee mod Byen for at tugte Urodstifterne. Han lod sig imidlertid, da disse bade om Tilgivelse, nøie med at paalægge Oprørerne svære Pengebøder, forsamlede derpaa hele Cleresiet i Domkirken, bød dem roligt vælge en Biskop, og denne blev naturligtviis Kongens Ven Abfalon.

Efter den Tid synes Byen ikke at have været underkastet Tumulter af Borgerskabet før noget efter Reformationens Indførelse i Danmark, da nogle Borgere nedbrøde den østlige Deel af St. Laurents's Kirke og satte paa det Sted, hvor Alteret havde staaet, en Rag.

I de næsten tusinde Aar, Roeskilde har staaet, har den flere Gange været hjemløst af svære Ildbrænde. Blandt de meest ødelæggende af disse var Branden i

Aaret 1440, da næsten den hele nordlige Deel af Byen afbrændte tilligemed Kongeborgen og Kannikeboligerne omkring Domkirken. Der gik ogsaa Ild i Kirkens Sparværk, men de svære Svælvinger holdt Ilden ude fra det Indre af Kirken, der saaledes blev skaanet.

I 1523 var der atter en svær Ildløs, stærkest omkring Domkirken.

I 1599 afbrændte hele den sydøstlige Deel af Byen.

Aar 1647 var dog vistnok den største Ildbrand i Byen, thi da afbrændte 160 Huse og Gaarde.

I 1733 brændte hele den sydlige Række Huse og Gaarde, og 2 Aar efter gik 86 Bygninger op i Luex, ved hvilken Ild Raadhuset tilligemed Raadstuearchivet lagdes i Aske.

Kirkerne.

Roeskilde Domkirke.

Roeskilde Domkirkes Opførelse har fundet Sted fra Aaret 1050 til 1084. Tidligere stod den for omtalte Trækirke paa samme Plads, og Harald Blaataud og hans Søn, Svend Tveskjæg bleve begravede i dens Chor. Den Sidstnævnte døde i England 1015, og efter hans Befaling blev hans Liig ført til Roeskilde Domkirke.

Harald Blaataud snigmyrdedes af Vikingen Palnatok og blev efter sin Død anseet for en hellig Martyr, da Præsterne foregave, at der skete Mirakler ved hans Grav. En Følge heraf var, at man indmurede de i hans Grav forefundne Levninger i den nordvestlige Pille i Høichoret, da dette ombyggedes. Noget Gravsted for Svend Tveskjæg findes derimod ikke i Kirken.

Træbygningen var vel neppe 70 Aar gammel, da

den nedreves, og den nuværende Steenbygning reistes istedetfor den. Den roeskildske Biskop Wilhelm var den, der opførte den nuværende Roeskilde Domkirke. Der var allerede stjænkter saa Meget til Kirken, at der var rigelige Midler til at opbygge den.

De første christelige Lærere kom i Svend Tveskjægs og Knud den Stores Tid hid fra England, og da hiin Tids Geistlige vare øvede Bygmestere, bleve flere af vore Kirkebygninger opførte efter engelske Mønstre. Med Christendommen fulgte den engelske Kirkestil ind i Danmark.

Biskop Wilhelm kom paa Bispestolen i Aaret 1044. Han var en indfødt Engländer og havde tidligere været Knud den Stores Cantsler og Skriftefader. Til dennes Søn, Kong Svend, var han knyttet ved et inderligt Ven-skab, men dette afholdt ham ikke fra at luse Kongen i Kirkens Ban og støde ham tilbage med sin Krumstav, da han en Dag vilde træde ind i Kirken for at høre Messe. Kongen havde nemlig ladet nedhugge nogle af sine Hof-sunder i Domkirken, hvorhen de vare tuede for at uindgaae Kongens Brede, som de havde paadraget sig ved nogle fornærmelige Udtryk. Kongen gik da stiltiende hjem, iførte sig Poenitentsdragt og nærmede sig atter Kirkedøren, hvor han knælede og bad fuld af Anger. Underrettet herom, traadte Biskop Wilhelm ham imøde med sit hele Cleresi, løste ham af Kirkens Ban og førte ham til Høialteret, hvor han aflagde Skriftemaal og derefter stjænkede meget Gods til Kirken og Geistligheden.

Kongen og Bispen vedbleve at være Venner, og Saxo Grammaticus fortæller, at da Bispen fik Underretning om Kongens Død og om, at Riget nærmede sig Roeskilde, befalede han, at der skulde graves to Grave ved Siden af hinanden i Høichoret. Han reiste derpaa Liigtoget imøde, lod en Liigliste forfærdige til sig under-

veis af et fældet Træ og traf endelig Toget ved Topshøi. Saa snart han blev det vaer, stod han af Bognen, udbredte sin Kappe paa Jorden og bøiede sig ned foran den kongelige Vaare. Da man vilde reise ham op, fandt man ham død. Begge bleve jordede ved Siden af hinanden i de tvende Grave, som Bispen havde befalet, at man skulde grave.

Bed Bispens Død 1076 stod Kirken færdig paa Choret nær, hvis Fuldbendelse under hans Efterfølger paa Roskilde Bispestol, Biskop Svend, understøttedes af Kong Knud den Hellige.

Da Kirken skulde indvies, indtraf der Dagen iforveien en Begivenhed, som hindrede Indvielsen, nemlig at en Deel af Choret nedstyrtede. Samme Nat som dette skete, fortælles der, kom der en Mand i Præstedragt til Sakristanen og tilkjendegav ham sin Brede over, at Biskop Svend ikke alene vilde tilegne sig Vren for at have opført Kirken, men havde endog vovet at flytte hans Grav i Høichoret for at anbringe Pulpituret. Dette skulde han ikke have gjort ustraffet. Dog vilde han denne Gang kun hævne sig ved at nedbryde den Deel af Kirken, som Svend havde opført, hvorpaa han slog tre Slag med sin Stok paa Muren, som derpaa nedstyrtede med stort Bulder.

Biskop Svend opførte Choret igjen og indviede den fuldendte Kirkebygning 1084 til den hellige Trefoldighed og Pave Lucius, der i Aaret 254 skal have lidt Martyr-døden i Rom.

Førend Kirken blev indviet, var der sendt nogle Geistlige til Rom for at hente Reliquier, indviede Kar osv. til den. Bed Valget heraf vare de Uffendte i stor Forlegenhed, men da viste Pave Lucius sig for den ene af dem, da han var falden i Søvn, tilbød sin Tjeneste og

beteguede sin Hjernefal saa nøie, at de siden havde let ved at finde den imellem en Mængde andre.

Strax efter denne Reliquies Ankomst til Koeskilde viste dens Mirakelkraft sig, fortæller Krønikefriveren. I Fsefjorden opholdt der sig paa den Tid et Søuhyre, der fordrede af hvert Skib en af Mandskabet som Offer; vilde man ikke offere en saadan, saa væltede det Skibet. Man vidste ikke, paa hvad Maade man skulde forjage det; da faldt Domherrerne paa den Tanke, at her maatte den hellige Lucius's Hoved kunne gjøre Nytte. Med Reliquien begav hele Geistligheden sig i Procession ombord paa Skibet, og da Uhyret viste sig og gik lige løs paa Skibet, blev Hovedet taget frem og holdt mod Dyret. Dette Syn kunde Uhyret ikke udholde, det gav et forfærdeligt Skrig fra sig, foer til Bunds og lod sig aldrig mere see.

Denne Legende blev i flere Aarhundreder troet af alle Retteoende, og den Dag, da dette Mirakel skete, ligesom Paven's Dødsdag holdtes indtil Reformationen meget høitidelig. Hjernefalden blev indfattet i Guld, besat med Diamanter og gjemt som Kirkens størsteklenodie og Helligdom.

Fiirfindsthye Aar efter Kirkens Bygmesters, Biskop Vilhelms Død skulde Biskop Udzer begraves i Høichoret. Da Bladsen hertil var for snever, nødsagedes man til at flytte Biskop Vilhelms Been noget til Siden. Ved Aabningen af hans Grav fandt man hans Klæder, skjøndt der var hengaaet 80 Aar, endnu usfortærede, og disse, saavel som hans Been, udbredte en saadan Bellugt, at de Mænd, som havde rørt herved, ikke, trods al Tvætning, kunde faae den til at forsvinde af deres Hænder. Dette var efter Legenden et sikkert Beviis paa, hvor helligt hans Legeme var. Den Døde syntes imidlertid at være bleven fortørnet, fordi man havde formastet sig til at røre ved hans Been, thi af de tre Mænd, der havde

begaaet denne Brøde, bøde en af den hellige Ald, som han fik i Næsen paa et Møde med Adzers Eftermand paa Bispefædet, Biskop Absalon, tre Dage efter denne Forsyndelse; den anden udsphædede sin Lever i mange Stumper og opgav sin Aand tre Maaneder derefter; den tredie, en Provst, mærkede Faren og undgik Straffen for sin Misgjerning ved at anvende sin hele Formue til Stiftelsen af St. Marie Kloster i Roeskilde.

I Aaret 1159 valgtes Absalon, som vi vide, til Roeskilde Bisp. Under ham berigedes Roeskilde Bispedømme med Byen ved Hafn (Kjøbenhavn) og en stor Deel af dens Opland, som Absalon skjænkede det, hvilken Gave stadfæstedes i Aaret 1186 af Pave Urban den Tredie.

Roeskilde Domkirke er bygget af røde Teglsteen med brede Kalkfuger og med en profileret Granitsoffel. Kirken var oprindelig tækket med Bly, men da Tagværket brændte i Aaret 1523, blev den tækket med Kobber. Den Stilart, hvori den er bygget, kaldes Rundbuestilen. Høikirkens Grundplan er et latinisk Kors med forholdsvis korte Korsarme og tilrundet mod Øst. Tvende Sideskibe og en halvbrund Chorombygning slutte sig til Høiskibet og Korsfløiene. Der har i sin Tid staaet et Klokketårn paa Sydsiden af Kirken. Da det afbrændte 1282, opførtes de tvende vestre Tårne tildeels paa Endepartierne af Sideskibene. Midterspiret er opført under Kong Erik af Pommern. Begge Sideskibene af Kirken ere udvendig skjulte af de senere Tid efter anden tilkomne Waabenhuse og Kapeller, nemlig tvende Waabenhuse, fem Kapeller og et Kapitelhuus; blot Chorombygningen og Korsfløienes Gavlpartier ere frie for Tilbygninger.

Kirkens Længde udgjør 275 Fod, dens Bredde over alle tre Skibe 84 Fod, dens Høide i Midterskibet til

Hvælvingen 82 Fod og i Sideskibene det Halve. Det nordre Taarn er til Fløistangen 255 og det søndre Taarn 246 Fod høit.

Kirkens Tag hviler paa 7 Fod tykke Mure og dens Hvælvinger paa sexten murede, for det Meste sextenkantede Piller, der have en Omkreds af $26\frac{1}{2}$ Fod.

Kirkens anseelige Høide og Længde opvække en høitidelig Stemning, naar man første Gang betræder den. Den har siden sin første Opbyggelse undergaaet betydelige Forandringer ved de ovennævnte mange Tilbygninger, og kun de for saadanne befriede Partier af Kirken vise dens oprindelige ydre Charakter. Det er den engelske Rundbuestil, der fremtræder i Kirkens kraftige Bygningsformer og simple Ornamentter ved Siden af slankere Proportioner, saaledes som disse findes i Chorombygningens ved Taget afbrudte Søilestasser, i Korsfløienes Gavlender og i Halvrotunden.

Der er Forstjæl imellem Architekturen i den vestlige og den østlige Deel af Kirken, formodentlig hidrørende fra dens tvende Bygmestere.

Hvælvingerne og Gjordbuerne i Høiskibet have ikke den oprindelige Grundform, da de ere tilintetgjorte flere Gange ved Ildebrande og ikke opførte paa ny i deres ældre Skikkelse.

I 1282 afbrændte, som alt omtalt, det oprindelige Klokketaarn, og de to vestre Taarne kom i dets Sted. Aar 1523 afbrændte Kirkens Tagværk, som nedstyrtede og gjennebrød Hvælvingerne. Først 21 Aar efter indviedes Kirken igjen efter Branden, men de oprindelige Gavlspidser, en af Kirkens skønneste Prydelser, bleve ikke paa ny opførte. Den nordre Korsfløi led meget ved denne Ildebrand og blev ikke gjenopbygget i sin forrige Skikkelse. De tvende oprindelige Vinduesrækker i Sideskibene bleve tillukkede med de omtalte, senere opførte Kapeller og Vaa-

benhuse, og Sideskibene mistede derved deres Tysning, hvorved Kirken har tabt i Effekt.

Kirkens tidligere indvendige Skjønhed har lidt betydelige Forandringer ved en Hævning af Chorpartiernes Gulv 1428, ved Anbringelsen af Kirkestolene paa Gulvet 1536, ved Høichorets Forandring til Gravkapel 1683, ved den i Renaissancestil opførte Kongeport 1635, ved de i Arcaderne byggede Stole for Domkirkens Inspektion, det adelige Somfruekloster osv. og endelig ved en i 1828 foretagen uheldig Restauration af Hvælvningernes og Villernes Maling. Dog er der under den nuværende Kirkeforvalter, Justitsraad Friis's kyndige og omhyggelige Ledelse gjort Meget for at tilbageføre den oprindelige Stil, saavidt det har kunnet ladet sig gjøre.

I Aaret 1857 var man — hedder det i „Beskrivelse af Roskilde Domkirke efter Restaurationen“ af Steen Friis — kommen til den Overbeviisning, at Domkirken trængte til en gjenemgaaende Istandsættelse indvendig og udvendig. Forslaget derom blev billigt saaledes, at man under denne Istandsættelse saavidt muligt skulde bringe det Gamle eller vel endog Oprindelige tilbage baade i Form og Farve. Det var nemlig klart, at flere Partier i Kirken kunde gjengives deres oprindelige Udseende, og man var ved hist og her at afbanke Hvidtefalkhinderne kommen til den Overbeviisning, at man ogsaa kunde gjengive Kirken en Farveudsmykning, der i ethvert Tilfælde gik flere Aarhundreder tilbage i Tiden og sandsynligviis hidrørte fra dens Istandsættelse efter Branden 1282. Kirkens Maling fra Lage Urnes Tid var bleven fornyet 1828. Dette Arbejde blev desværre ikke udført med fornøden Omhu for at bevare det Overleverede. Lage Urnes Udsmykning af Kirken lagdes vel til Grund ved Arbejdets Udførelse, men Sporene af det Gamle forsvandt næsten ganske, medens

Maleren paa en ny Hvidtekalkshinde anbragte Farver, der ikkun meget slet gjengave de ældre. Indenfor denne Maling fra 1828 traf man kun faa Levninger af Malingen fra Lage Urnes Tid, hvorimod Udfmykningen efter Branden 1443 var bevaret paa en dybere Kalkhinde. Indenfor samme hæstede paa selve Muurfladen en Kalkpuds, hvorpaa den Dekoration forefandtes, der nu er opsriftet og fuldstændiggjort. Der findes ikkun hist og her mindre Partier af Svælvinger, der synes at være blevne sfaanede ved Ildbranden 1282. Disſes Farvedekorationer tyde ogsaa hen paa en endnu høiere Alder og have ikke Charakter tilfælles med hiin efter 1282. Man finder dem kun i Svichorets Svælvinger, paa Chorgalleriet, samt paa enkelte Svælvinger i begge Sideſtibene. Ogsaa den hertil hørende Kalkpuds hæstede paa selve Muurværket, hvis raae Fuger viſte hen til, at de ſtedſe have været dækkede. Underledes forholdt det ſig med alle de runde og halvbrunde Led i Muurværket. Fugerne vare her omhyggeligt afglittede og viſte hen til, at den røde Muurſteen med glittede Fuger i diſſe Led oprindelig har ſtaaet i al ſin Nøgenhed, hvilket hovedſagelig har bidraget til at give Domkirkenſ ældſte Dekoration dens eiendommelige Charakter. Det er en Selvfølge, at man ogsaa har ſøgt at bevare andre Brudſtykker af de under Hvidtekalkhinderne forefundne ældgamle Malerier og iſær ſaadanne, ſom fandtes paa Billederne hiſt og her, og i den ældſte Tid ſandſynligviis have tjent ſom Altermalerier. Hertil henhøre Billederne af den hellige Laurentius med Riſten, den hellige Somfrue med Chriſtusbarnet, begge i nordre Sidegang, og Treenhedsbilledet ſamt det ſiddende Chriſtusbillede, begge i ſøndre Sidegang. Det Princip, der er fulgt ved den arkitektoniſke Reſtauration af Muurværket, hviler paa ſamme Grundvold, nemlig at fremdrage og gjengive de gamle Former

overalt i Muurværket, hvor det lod sig gjøre. Man har saaledes gjenaaabnet den ældgamle Forsal til Kapitelstuen og gjengivet den saavidt muligt dens oprindelige Udseende. Man har fjernet de uhyggelige Skillerum i Sidegangene og derved gjenforenet Choromgangen med Sidegangene. Man har fjernet Pulpiturerne i Midtergangens Sidebuer og gjengivet Muurværket, hvori de vare anbragte, dets oprindelige Ledbøininger. Man er isærd med at nedbryde Sahn's og Krabbes Kapeller ved Kongeporten, der vare byggede ind i Kirken i det 17de Aarhundrede, og gjengive de tilstødende Rum deres oprindelige Udseende. Man har rensset Chorpanelet og Granitsøilerne i Høichoret fra mange Lag Oliefarve, fremdraget Tvilling søilerne i søndre Korsgavl og Partier af Søilestofferne i Høichoret, nedtaget og gjenopsat fire Hvælvinger paa Chorgalleriet, udbedret alle Kirkens Hvælvinger, ladet male Frescobilleder i Halvrotunden, restaureret Kongestolen og Snitværket paa de gamle Chorstole, anbragt et nyt Stoleværk og nye gammeldags Stole, nye Nummeretavler, nyt Flisegulv, restaureret de tvende vestlige Vaabenhuse, St. Birgittes og St. Laurentii Kapeller, indrettet Sakristi og Skriftestue, hvori er anbragt Endestykkerne af det gamle Stoleværk som Panel m. M.

Restaurationen af Kirkemurens udvendige Side har væsentlig bestaaet i at fuldstændiggjøre Indfatningen af Døre, Vinduer og Luger, nedtage Afstrappingen paa Korsfløienes Taggavle og istandsætte den næsten ganske tilintgjorte Muurstenssoffel efter de gamle Levninger, ligesom at fornye eller fuldstændiggjøre Granitsokkelen. Det viste sig paa flere Steder, at den ydre Muurbeklædning har været fornyet tidligere, men at man havde forsømt at forbinde den med Muurtjærnen indenfor. Denne Muurtjærne havde antaget en saa klippesfast Charakter, at den gav Blid for Krødshammeren, som den kunde være af Flint. Hele

Høistibets Tagstol og tildeels Sidesribenes og søndre Spiirs Kobbertag ere fornyede.

De oprindelige Gavlspidser, der lige til Branden 1523 hævdede sig over hvert Fag Binduer i den lavere Chorrunding, kunne først foreslaaes gjengivne, naar dette Tag med Underlag trænger til Fornyelse. Den rensede Kirkemuur paa Ridder salen, samt de afstumpede Spidser under Straatagene over de nordre Kapeller og i det søndre Vaabenhuus kunne tjene til Veiledning ved en Restauration heraf.

Høichoret hører til de meest frenttrædende Partier i Kirken. Et Gitter af høie Partisaner affondrer det fra denne. Biskop Niels Jepsens og flere Gravmonumenter findes her ikke mere. Her stod Høialteret og to mindre Altere i den katholske Tid. Senere indrettedes det i 1683 til et Gravkapel. Alterne, der bleve borttagne, folgtes i 1806 tilligemed flere værdifulde Gjenstande, hvoriblandt et stort, fra Høvelvingen i Choret nedhængende Crucifix, i hvis Hoved Kjøberen senere, da han aabnede det, fandt et kostbart Guldfors.

I fire Piller i Høichoret findes der Grave, indrettede af Biskop Jens Andersen, da han i 1420 ved at forhøie Chorgulvet forstyrrede de derværende Grave.

I Aaret 1825 aabnede man Pillegravene, og i de 3 fandtes der fuldstændige Skeletter, men i den fjerde, der skulde indeholde Haralds Blaatands Liig, fandtes Intet. I en af Pillerne hviler Dronning Margretha Fredkulla eller Fredspigen. Hun benævnedes saaledes, fordi hun stiftede Fred imellem Norge og Sverrig ved at ægte Magnus Barfod. Senere ægtede hun Kong Niels og døde 1136. I en anden Pille hviler Kong Svend Estridsens Been. Han døde 1076.

Den fjerde Pille omslutter Støvet af Kirkens første Gamle danske Minder.

Bygmester og den sidstnævnte Konges trofaste Ven, Biskop Vilhelm.

Her findes ligeledes fire herlige Sarcophager af Marmor. Den ene gemmer Støvet af Christian den Femte i en paa fire Løver hvilende Marmorliste. Hans Portraitmedaillon sees paa Laaget, og paa Kistens tvende Sider findes Basrelieffer, hvoraf to forestille Slaget i Rjugebugt 1677 og Marstrands Erobring s. A., og andre to Hamborgs Beleiring 1686 og Wismars Erobring 1677. Hans Dronning Charlotte Amalie hviler i en lignende Kiste ved hans Side.

I den tredie gjenmes Støvet af Frederik den Fjerde. Her sees ogsaa Kongens Portraitmedaillon. De paa den ene Side af Kisten værende Basrelieffer forestille Kongens Seire til Vands og til Lands, samt Ophævelsen af Livegenskabet, de paa den anden Side Oprættelsen af Landmilitset og Landsbyffolerne. Hans første Dronning hviler ved hans Side.

Paa Halvrotundens Væg findes der 17 Malerier, alle af bibelsk Indhold.

I Kjælderhælvingen under Høichoret hviler Støvet af 22 Lig af Prindsen og Prindsesser saavel ældre som yngre.

I Ydre- eller Kannikechoret findes to Rader Chorstole med dertil hørende Billedtavler. Choretstørste Smykke er et Mesterstykke af Billedffjærerkunst, nemlig den rigt forgyldte, prægtige Altertable. Den blev skjænket af Frederik den Anden til Frederiksborg Slotskirke, men Christian den Fjerde skjænkede den til Roeskilde Domkirke. En hollandsk Skipper vilde føre den igjennem Sundet og angav dens Værdi, da han skulde klarere Sundtolden, meget lav, hvorfor Kong Frederik den Anden, da han blev gjort opmærksom derpaa, kjøbte den. Man veed hverken Mesterens Navn eller Kunst-

værkets Velde. Det menes dog at være fra Begyndelsen af det 16de Aarhundrede. Det har 39 Tavler, alle af bibelsk Indhold, saavel paa det Indvendige som paa det Ydre af Altertavlen, der lukkes ved Fløidøre.

Et andet kostbart Stykke i Choret er Danmarks store Dronning Margarethes Monument, et Kunstarbejde af stort Værd. Kunstnerens Navn vides ikke, men man mener, at det stammer fra Nürnberg, der paa den Tid var Sædet for de bildende Kunster. I Reformationstiden har man her ligesom flere andre Steder tilintetgjort Kunstværker af Fanatisme, og saaledes ere to Rækker Grupper af halvt ophøjede Marmorfigurer paa Siderne og Endepartierne afbrudte fra Kunstværket. Sarcophagen, hvori Liget ligger, er i Form af en Piedestal, paa hvis Laag Dronning Margarethe, udhuggen i Alabast, sees liggende med Krone paa Hovedet og forslagne Hænder som paa lit de parade. Figuren er 63 Tommer lang. Ansigt og Hænder ere udførte med en Fiuuhed, der røber en øvet Kunstner.

I Kirkens Midtergang finde vi Prædikestolen, der er af Sandsteen med Girater af brabantisk Marmor, forfærdiget 1608 og foræret Kirken af Christian den Fjerde. I Gangen ligger en Mængde Liigstene, hvorunder findes Levninger af lærde Mænd, Geistlige og Adelige. Her findes ogsaa det fortrinligste Orgel i hele Landet, oprindelig bygget af Hermann Raphaelis 1555 og senere flere Gange repareret. Ligeoverfor, paa det nordre Galleri, sees Kong Christian den Fjerdes Stol.

I det søndre Taarn er Kirkens Uhrværk. To i Træ udstaarne Figurer, Peder Døver og Kirsten Rimer, angive Timer og Quarterer ved at slaae hver paa sin Klokke. I ældre Tider, indtil 1718, red den hellige Georg paa sin Graaskimmel og med en Drage under

Fødderne ved deres Side. Naar Peder Døver slog Fuldsflagene paa sin Klokke, ryftede Kirsten Rimer paa Hovedet, og den hellige Georg begyndte at galoppere, stampede paa det nedenunder liggende Uhyre, der hvæfede og streg. Men da dette forstyrede Tilhørernes Andagt, bleve disse Gjenstande borttagne.

I den nordre Sidegang findes flere aabne Begravelser og Ligstene over berømte Mænd. Rigsadmiral Dve Gjedde og Admiral Jens Suel ligge her i aabne Begravelser.

En uanseelig, smal Steen dækker en af Danmarks meest fortjente Mænds Been, nemlig Saxo Grammaticus, død 1207. En paa Kirkevæggen ophængt Table med Inscription, forfattet af Biskop Urne 300 Aar efter hans Død, omtaler Danmarks Krønikefribvers Fortjenester.

Til Venstre sees en Steen, hvorpaa er udhugget et Skelet med en Slange om Halsen, og hvorunder Kaniniken Søren Olsens Been hviler, død 1564. Et Sagn fortæller, at Søren Olsen, da han tiltraadte en Udenlandsreise, gav sin Datter en Sum Penge, som hun skulde stjæle til Trængende, hvis han ikke kom tilbage. Men Datteren opfyldte ikke denne Befaling, men lod sig gjøre en Guldkjæde for Pengene. Den første Gang hun vilde tage denne Kjæde om Halsen, forvandledes den til en Slange, der fortærede Alt, hvad hun vilde nyde, og hun maatte derfor forsmædeligen døe af Sult.

I Sakristiet findes Biskop Niels Skaves Chorstol med hans Vaaben. Det er et prægtigt Kunststykke med en rig gothisk Ornamentering i Egetræ. Sagnet fortæller, at denne Stol er bleven brugt af Legaten Arcimbald, da han i Roeskilde folgte Afslad.

Her findes ogsaa to Portraiter af Ansgarius. Paa det ene er „Nordens Apostel“ afbildet i Legemsstørrelse og

holder i Haanden Modellen til Haddeby Kirke, der skal være bygget af ham. Det er malet efter et originalt Glas-Maleri, som i sin Tid fandtes i den nu afbrændte St. Petri Kirke i Hamborg. Da Originalen blev tilintetgjort under Branden, har det stort Værd som den eneste bekjendte Kopi.

Ligeledes hænge her 20 Portraiter af samtlige sjællandske Biskopper fra Reformationen indtil Nutiden.

Vi komme nu til Kapellerne og andre Tilbygninger.

I Kong Frederik den Femtes Kapel, opført i gammel romersk Stil 1772 til 1825 efter Harsdorffs Tegning, hvile:

Kong Frederik den Femte i en Sarcophag af hvidt Marmor. Det er Wiedewelts største Arbeide og holdt i en ædel Stil.

Hans første Dronning Louise i en Sarcophag af hvidt Marmor, forfærdiget af Stanley.

Hans anden Gemalinde, Juliane Marie i en med Fløiel overtrukken Egekiste.

Ved hendes Side hendes Søn, Arveprinds Frederik i en lignende Kiste.

Nærmest mod Vest hviler hans Gemalinde, Sophie Frederikke.

Bestligere staaer Kong Frederik den Sjettes Kiste, overtrukken med Fløiel med en Sølv-Inscriptionsplade paa Laaget og Ornamenter af Englehoveder. Paa Fodenden staaer: „Mistundhed og Sandhed skal bevare en Konge“, og ved Hovedendestykket: „Hans Ihukommelse er i Belsignelse“.

Ved Siden staaer hans Gemalinde, Marie Sophie Frederikes Kiste.

Ved denne staaer Christian den Syvendes Kiste.

Foran denne Række af Kister see vi Christian den Ottendes Sarcophag, en med Fløiel overtrukken Egeskifte, rigt besat med forgyldte Metalornamenter. Paa Hovedendestykket sees en forgyldt Sølvplade med det danske Vaaben, og paa Fodendestykket en Sølvplade med følgende Inscription:

„Jeg vil give Eder Hyrder efter mit Hjerte, de skulle føde Eder med Kundskab og Forstand.“ Paa høire Side: „Der var en ypperlig Mand og Forstand og Klogskab funden i ham.“ Paa venstre Side: „Han fyldte snart en lang Tid.“ Paa Laaget en Sølvplade med Inscription.

I Frederik den Femtes Kapel staaer ogsaa Frederik den Syvendes Sarcophag. Den er af blankpoleret Egetræ; Ornamenterne og Figurerne samt de forskellige Basreliefs ere af støbt Bronze, og den bæres af 8 Bronzeløvesfødder. Paa høire Side af Sarcophagen er anbragt et Basrelief, „det sørgende Danmark ved Frihedstræet“, og paa dens venstre Side et tilsvarende Basrelief, nemlig Kongens Valgsprog, allegorisk fremstillet ved 3 Figurer: Folket, Kjærligheden og Styrken. Paa hver Side af disse Basreliefs er anbragt en Egekrands. Paa Hovedenden af Sarcophagen er sat Rigets Vaaben og paa Fodenden en Egekrands med Dato: „Den 15de November 1863“. Paa Licenerne mellem de fornævnte Basreliefs og Krandsen er anbragt Balmueplanter og Egegrene. Paa Sarcophagens Plade findes følgende Indskrift:

Frederik den Syvende,
født den 6te Oktober 1808,
besteg Thronen den 20de Januar 1848,
formæledes første Gang den 1ste November
1828 med
Prindsesse Wilhelmine Marie af
Danmark,
anden Gang den 10de Juni 1841 med
Prindsesse Caroline af Mecklenborg-
Strelitz,

viet til venstre Haand den 7de August 1850 til
**Fru Christine Louise Grevinde af
 Danner.**

Han grundlagde paany Fjollefriheden i Danmark og
 forsvarede kjæft Rigets Selvstændighed.

Han var den sidste af Kong Frederik d. III's Mandstamme
 og valgte med Folkets Bifald til Thronfølger

sin Faders Søsterbatters Wtgefælle,
 sin Farfaders Søsterbatters Søn.

Han døde den 15de November
 1863.

og den valgte Prinds besteg Thronen som

Christian den Niende.

Hans Valgsprog var
 Folkets Kjerlighed
 min Styrke.

Ovenpaa Laaget er henlagt den af danske Kvin-
 der skjændede Guld=Egekrands, og ved Foden er
 der en Søloplade med Indskrift. Langs Siderne knæle
 otte sørgende og bedende Engle.

I Frisen under Laaget er der sat følgende fire Skriftsprog :

Ved Hovedet:

En Konge, som dømmes de Ringe troligen, hans Throne skal
 stadfæstes. Ordsprog 29, 14.

Paa den ene Side:

Gud er vor Tillid og Styrke: en Hjælp i Trængsler, som er
 befunden saare stor. Psalme 46, 2.

Ved Foden:

Kommer vore Fædres Gjærninger ihu.

1 Macc. 2. 51.

Paa den anden Side:

Seir i Krig stæer ikke ved en Hærs Mangfoldighed;
 men Styrken er af Himlen. 1 Macc. 3, 19.

Ved Slesvigernes Besøg i Roeskilde i September
 1865 var det naturligt, at de ønskede at see den Kiste,
 som indesluttede Støvet af den Konge, hvis Hjerte havde
 banket saa varmt for deres Land. De medbragte Blom-
 ster og Krands, og det var et gribende Syn at see saa-
 vel Kiste som Fodstykke overalt bedækkede af disse. Man-
 gen en Green og Blomst fra Kong Frederiks Kiste af-

brødes og toges med hjem til Trængslernes Land for at opbevares som en Reliquie, et helligt Minde om ham, om hvem der med Føie var sunget: „Saa danst som han var ingen Konge her i mange Aar.“

I en mindre Bygning, der støder op til Kapellet, og som ligger nærmest Kirken, staaer Christian den Sjettes Sarcophag af hvidt Marmor, vistnok Wiedewelts bedste Arbeide. Sarcophagen er prydet paa Forsiden med Allegorier og paa Bagsiden med et Relief. Paa Laaget ligge Kronen, Sværd og Scepter.

Hans Gemalinde, den sødste Dronning Sophie Magdalenes Sarcophag staaer ligeoverfor hans og bestaaer af en med Fløiel og Guldbrokkede overtrukken Egekiste.

Nedenfor paa Gulvet staaer Prinds Wilhelm af Hessen=Philipsthal=Barchfeldts og hans Gemalinde Juliane Sophies Egekister, overtrukne med Fløiel.

I Kjælberhvælvingen hviler den femtenaarige Prinds Alexander af Philipsthal.

De hellige tre Kongers Kapel er bygget af Christian den Første i Aaret 1464 og opført i prægtig gothisk Stil med tvende Stager. Forinden Reformationen afholdtes her Gudstjeneste, og der blev affunget Sjælemesser over Kongen og Dronningen ved 5 Altare. Efter Reformationen overkostedes Helgenbillederne med Kalk, og Kapellet indrettedes til Begravelseskapel. For nogen Tid siden opdagedes hine gamle Kalkmalerier, som nu ere restaurerede og give et høist interessant Indblik i hiin Tids Helgendyrkelse og ægte katholske Stemning.

Her findes Christian den Tredies pragtfulde og skønne Monument, udført i reen romersk Renaissancesstil af en nederlandsk Mester ved Navn Cornelius de Briendt eller Cornelis Floris, Billedhugger og Architect

i Antwerpen. Kongen sees i fuld Rustning paa en Paradeseng af sort Marmor med aflagt Hjelm, Handske og Sværd, og paa Monumentets Himmel sees han knælende for et Krucifix.

Ligeledes findes her et lignende pompøst Monument over Frederik den Anden, hvis jordiske Levninger ligesaa liden som hans Faders hvile i Monumentet, men i en under det anbragt Gravhvelving. Det er af enligeledes nederlandsk Billedhugger Geert van Egen. Skjøndt det i kunstnerisk Henseende staaer tilbage for Faderens Monument, heurægnes det dog blandt de bedste Arbejder af sit Slags. Kongen ligger ligesom Faderen paa Paradeseng og knæler ligesom han paa Himlen for en Læsepult, dog uden noget opstillet Krucifix, hvilket man mener hentyder til, at Frederik den Anden var en strengere orthodox Lutheraner end Faderen. I Hvelvingerne under disse Monumenter findes ligeledes deres Dronningers Kister.

Fleere ældre Historiekrivere have berettet, at Kong Christian den Første og Gemalinde, Dronning Dorothea vare begravede her i Kapellet. Dette Sagn konstateredes endelig ved tvende Undersøgelser paa forskjellig Tid af et muret Gravsted, som man ved Gravning i Grunden var stødt paa i November 1843. Man fandt en firkantet Fyrretræes Kiste med fladt Laag, hvilende paa 3 Bernstænger, der ved Bernstjæder vare befæstede i Sidemuren. Kisten aabnedes i Nærværelse af Kong Christian den Ottende i September 1847, og fandtes der da i den et næsten fuldstændigt Skelet, der havde en Længde af 3 Alen. Paa Hovedet fandtes Spor af kastaniebrunt Haar og Overskjæg, hvilket sidste mærkeligt nok ikke findes paa de Portraiter, der haves af Kong Christian den Første. Alle Tænder i Over- og Underkæberne vare tilstede, paa tvende Skjæretænder nær paa den

høire Side af Undertjæven, hvilke Kongen mistede i Slaget paa Brunkebjerg 1471, da han blev truffen i Munden af et Lod fra en Hagebøsse. Ved Siden af dette Gravsted var et lignende, i hvis Kiste der kun fandtes nogle ubetydelige Levninger af Been. Disse fundne Gravsteder erkjendes at være Christian den Førstes og Dronning Dorotheas, om hvis Plads i Kapellet man omtrent i halvtrediehundredede Aar havde været i Uvisshed.

Kong Christopher af Baiern skal efter Krønike-skriveren Hvitfeldts Udsagn ogsaa være begravet i Christian den Førstes Kapel, dog uden noget Monument eller Gravskrift; men af hans Gravsted har man ikke fundet noget Spor. Man formoder, at Dronning Dorothea har været jordet mellem begge sine Egtmænd, og at altsaa Kong Christophers Gravsted er blevet forstyrret ved Anlægget af Gravhvelvingen under Christian den Tredies Monument.

I en steenfarvet Egekiste, der staaer op til Kappellets østre Muur, ligger en i Alabast huggen Ridderfigur, der ligetil Aaret 1847 af alle ældre og nyere Forfattere har været antaget at skulle forestille Dronning Margarethes Søn Oluf. Den er sammensat af 13 særskilte Stykker, hvilket man har meent skulde betegne den Tilstand, hvori de Svenske havde tilsendt Moderen hans sønderhuggede Legeme, eller den Maade, hvorpaa de vilde behandle ham, naar han faldt i deres Hænder. Men dette Sagn er ikke hjemlet i Historien. Werlauff har i sit Skrift „Helligtrekongers Kapel“ oplyst, at denne Figur ikke skal forestille Kong Oluf, men Baldemar Atterdags ældste Søn Christopher, Hertug af Holland, der i en Alder af 20 Aar blev haardt saaret i Søslaget for Kjøbenhavn den 8de Juli 1362 og døde deraf det følgende Aar den 11te Juni.

Blandt de tidligere omtalte, nu paany fremdragne Kalkmalier i dette Kapel seer man Christus som Verdensdommer, siddende paa Regnbuen og lænende sig paa Jordfuglen. Fra Gravene fremsvæve de Gode til Venstre og de Onde, der straffes af Djæveln, til Høire. Desuden findes her Billeder af Jomfru Marie med Barnet, de hellige tre Konger med Gaverne og en Mængde Helgener, deriblandt St. Olaf med Hellebard, trædende paa en kronet Drage, St. Knud med Scepter, flere Paver, Martyrer osv.

I Aaret 1617 lod Kong Christian den Fjerde sin Bygmester, Hans Steenvinkel opføre et Kapel paa Nord-siden i nederlandsk Stil, bestemt til, at hans jordiske Levninger skulde bisættes i en af de under Kapellet vævende Kjælderhælvinger. Kapellet fik Navnet af Kong Christian den Fjerdes Kapel.

Hverken hans Søn eller hans øvrige Efterkommere tænkte imidlertid paa at reise denne den oldenborgske Stammes største Konge noget Monument, indtil i den nyere Tid Kong Christian den Ottende besluttede, at et saadant ikke burde mangle for ham i Kirken.

Han gav derfor i Aaret 1844 Ordre til, at en Kommission af Lærde og Kunstnere, Werlauff, Koch, Thomsen, Hetsch og Høien, skulde sammentræde og indkomme med Forslag til at dekorere Kapellet med Malier al fresco og anbringe Kongens Standbillede paa et dertil passende Sted. Det besluttedes ogsaa, at Kongens Standbillede, udført i Broncestøbning af Dahlhoff efter Thorvaldsens Model, skulde anbringes paa et gennembrudt Broncestativ.

I Aaret 1846 begyndte Historiemaler Eddelien Kapellets Dekoration; men i 1852 standsede dette Arbejde, da han afgik ved Døden i December, efterat han havde fuldført Hælvingedekorationen med dertil hørende

fire allegoriske Billedgrupper, der skulde hentyde til de paatænkte historiske Malerier, som skulde smykke Væggene. De nævnte Billedgrupper i Hvalvingskapperne ere malede paa figureret Guldbgrund og forestille mod Vest Retfærdigheden med Vægtstaaal og Fastsces, Wiisdommen til Venstre og Maadeholdet med Bidselet til Høire. Storsten betragtes som Retfærdighedens Symbol.

Væggen nedenfor optages af et Maleri af Marstrand, der forestiller Kong Christian den Fjerde, omgiven af Danmarks Riges Raad i det Dieblik, da han affiger Dommen over Adelsmanden Christoffer Rosenkrands, der ved et falsk Dokument vilde aftvinge Christian Tuels Enke en betydelig Pengesum. Kongen viser Rigsraadet, at Vandmærket i Papiret er yngre end Underskriftens Datum og denne derfor falsk.

Ved tre allegoriske Figurer i Hvalvingens nordre Kappe har Kunstneren villet betegne Kongens bekjendte Valgsprog: „Regna firmat pietas“. Man ser Dania paa sin Throne i Midten, Gudsfrugt og Styrke ved Foden af Thronen.

I den østre Kappe sees Seirsgudinden til Vands med Seirskransen og Palmegrenen; ved Foden Saga, nedskrivende Slagdagen ved Femern 1644, og Tidens Genius med Lee og Timeglas. Paa Væggen nedenfor fremstilles Slaget i det Dieblik, da Kongen faares.

I den søndre Kappe er der malet tre Figurer, forestillende Tro, Haab og Kjærlighed. Nedenfor paa Pillen er der anbragt Billedtavler, forestillende Entedronning Anna Sophie, undervisende Kronprindsen i Religionen, Kongens første Sammenkomst med Gustav Adolph og Rigsadmiral Ove Gjedde, der overbringer Kongen Traktaten om Erhvervelsen af Tranquebar.

I Frisen er der malet 16 Portraiter af de dygtigste og berømteste Mænd fra Christian den Fjerdes Tid en

camajoux. Tre af disse ere malede af Eddelien, de øvrige af Hilder, tildeels efter Cartons af Constantin Hansen og Jacob Kornerup. Paa den nordre Væg sees saaledes Rigets Kantfles, Niels Raas; paa den østre Væg: Ole Worm, berømt Oldgransker, Kongens Svigersøn Hannibal Sehested, Statholder i Norge, Ove Gjedde, Rigsadmiral, Anders Sørensen Bedel, berømt Lærd og Samler af Rænpeviserne, og Christoffer Walkendorff, Medlem af Regjeringen under Christians Mindreaarighed. Paa den søndre Væg er malet: Jørgen Rosenkrands til Rosenholm, Rigets Kantfles, ogsaa Medlem af Regjeringen under Christians Mindreaarighed; Jørgen Wind, Rigsadmiral, der døde 1644 af sine Saar 16 Dage efter Slaget ved Femern; Holger Rosenkrands til Rosenholm, berømt Lærd, Thyge Brahe, den berømte Astronom, og Christian Thom. Sehested, Kantfles. Endelig findes paa venstre Væg: Hans Steenvinkel, Bygmester, Jonas Charisius, berømt Retslærd, Christian Friis til Kragerup, Rigsraad, Carl van Mandern, berømt Maler, og Arild Hvidtfeldt, Kronikefri-
veren, Rigets Kantfles.

I Kapellet staaer Kong Christian den Fjerdes Sarcophag af Egetræ, overtrukken med sort Fløiel og besat med mange Sølvfirater og Plader med Indskrifter. Ved Siden staaer Dronning Anna Cathrines Kiste, overtrukken med Fløiel med en Sølvplade paa Laaget med Vaaben, men uden Indskrift, samt den udvalgte Prinds Christians. Paa Laaget af Christian den Fjerdes Kiste ligger der et smukt og kostbart Crucifix samt en Pallast. Denne er baade til at stifte og hugge med, ialt 1 Alen 22 Tommer lang; Højtet alene er 6¹/₂ Tomme. Rlingen er 1¹/₄ Tomme bred, og hele Sværdet veier 3¹/₈ Pund. Ved i over tohundrede Aar at

have henligget i et fugtigt Kjælderrum under Gulvet i Christian den Fjerdes Kapel har dette smukke Mindestykke lidt meget. Af Haandfanget var, da Kisten flyttedes op, kun et lidet Stykke tilbage, af Fletningen i Haandbækket var der heller ikke Meget tilovers, Klingen var heelt overdragen med Rust og Eiseringen paa Bøile- og Pæreerfang næsten udslettet. Den dermed foretagne Restauration er fuldstændig tilfredsstillende. For at hindre videre Iltning af Metallet blev det ved samme Leilighed overtrukket med en Fernis, hvilket, i Forbindelse med Kistens Flytning til selve Kapellet, saavidt muligt vil sikke det mod Skade i Fremtiden. Ifølge Sagnet skal Kongen have baaret dette Sværd 1626, i det haardnakkede Slag ved Lutter am Barenberg. Til Sværdet har hørt en Skede, som forsvandt i Aaret 1807 og vel nu er indlemmet i en eller anden Stormands Samling i England. Da Klokkeren til Kirken førte et Selskab engelske Officerer omkring i Kirken og de kongelige Begravelseskapeller, bemærkede han, at Skeden manglede. Han spurgte nu Selskabet, om ikke En ved en Feiltagelse skulde have glemt at lægge den savnede Skede fra sig. Men dette Spørgsmaal bekom ham ilde; thi den Officeer, der havde tilbendt sig Skeden, gav ham med Skeden og dens Dupsko flere følelige Slag paa Ryggen. *)

Desuden findes i dette Kapel Kong Frederik den Tredie og Gemalinde i lueforgyldte Kobberkister, der ere udførte med Smag og Elegance og utvivlsomt ere et Arbeide af en dygtig Kunstner.

I den søndre Sidehælvning staaer der flere Kister, som gjemme Støvet af endeel Børn af Christian den Tredie, Frederik den Anden, Christian den Fjerde, Frederik den Tredie og Christian den Femte.

*) „Illustreret Tidende“ for Februar 1868.

Paa Nordsiden af Kirken findes St. Virgittes Kapel. Det er stiftet af Biskop Oluf Mortensen 1485 til Ære for den svenske Helgeninde St. Virgitte. I dette Kapel findes flere Kalkmalerier, der have en lignende Interesse som de tidligere omtalte i Hellig tre Kongers Kapel. Man seer saaledes Djævelen afbildet med et Kalveskind, hvorpaa han optegner deres Navne, som komme for silde i Kirken, eller som gaae omkring i Kirken og tale om verdslige Ting. Ligeledes den hellige Vomsfru samt flere Helgener og romerske Kirkesædne. I Kjælderhvelvingen under Kapellet staaer der tre Liig af Kong Christian den Fjerdes Børn ved Christine Munk.

De øvrige Kapeller ere:

St. Laurentii Kapel, stiftet af Biskop Niels Jepsen 1390. Hans prægtige Gravmonument bestod i en stor Messingplade, indlagt i en Steen med Ornamenter, drevet Arbeide, og Biskoppens Billede i fuld Ornat. Dette femhundredaarige Mindesmærke blev solgt ved en Auction 1806. Saaledes agtede man i Aarhundredets Begyndelse slike Levninger fra den længst henrundne Tid. Efter Reformationen indrettedes Kapellet til Gravkapel for Roeskilde adelige Vomsfrukloster, men 1829 bleve de her staaende Kister jordede udenfor paa Kirkegaarden og Kapellet indlemmet i Kirken. Her hænger ogsaa et Oliemaleri paa Væred, forestillende Kong Frederik den Tredie paa Paradeseng efter et Syn, som Kongen skal have havt kort før sin Død.

Trollernes eller St. Sigfreds Kapel er stiftet af Biskop Peder Jensen 1405. I 1667 blev den nordre Deel overladt Niels Trolle til en Familiegravelse. I 1743 blev det Kirkens Eiendom, og denne folgte det til Kong Christian den Sjette, der her lod bisætte de jordiske Levninger af sin Faders anden Gemalinde Anna So-

phie, efterat Trollernes Kister vare nedsatte i Kjælderen. Hendes Kiste er af norsk Marmor med hvide Aarer. Paa Laaget findes en Inscription samt et Crucifix og Genier af hvidt Marmor. I samme Begravelseskapel ligge hendes 3 Børn, to Sønner og en Datter. Kapellet er aflukket fra Kirken ved et kunstigt Tralværk af Træ med Trollernes Vaabenmærker samt et Jerngitter i Døraabningen, hvori er afbildet en Trolde, holdende sig i Halen og med Sporer paa de nøgne Føle.

Krabbernes eller St. Catharinæ Kapel udgjorde tidligere en Deel af St. Sigfreds Kapel. Det overlodes Krabberne til Begravelseskapel 1714. Her har hidtil staaet Kister med Støvet af 5 af denne Familie, men nu ere saavel dette som Sahus Kapel tildeels afbrudte overeensstemmende med Planen for Kirkens Restauration.

Kragernes Gravkapel er i Aaret 1411 blevet indrettet af de tre nordiske Rigers Regentinde, Dronning Margarethe, i Foden af det søndre Taarn og kaldet Bethlehem, for at der kunde afholdes Sjælemesser for Abraham Brodersøn, som Dronningen ydede meget, og som Erik af Pommern samme Aar havde ladet henrette i Leiren for Sønderborg. Mere end tohundrede Aar efter, Aar 1644, blev Bethlehem indrettet til et Begravelseskapel for Familien Krag, og her hvile flere af denne Slægt med deres Hustru.

Sahus Gravkapel ligger længere mod Nord. Biskop Jens Andersen havde 1416 indrettet den nordre Deel af Bethlehem til et eget Kapel og indviet det til de 10,000 Riddere. Her laa Biskoppen begravet under en stor Liigsteen, men da Pladsen kjøbtes af J. W. Hahn til Begravelseskapel, blev Stenen flyttet og siden kjøbt af en Borger ved Navn Boas Larsen, der lod den afflibe og lægge over sin Kones Grav paa Kirkegaarden. Her

har indtil iaar Støvet af denne Slægt hvilet deels i Kapellet, deels i Kælderen under det.

I Kirken fandtes tidligere flere Monumenter og Koftbarheder, der nu ere forsvundne. Saaledes i Høi-
choret Kong Svend Tveskjægs og Hertug Christof-
fers, Dronning Margarethes Broders Gravsteder. Lige-
ledes fandtes i Høichoret tre Alttere: Høialteret eller St.
Lucii Alter, Marie Magdalenes Alter og Trefoldig-
hedsalteret. Disse Alttere stode længe efter Refor-
mationen og nedbrødes først i Aaret 1694, da Begrav-
velseskapellet indrettedes sammesteds.

Førend den svenske Kong Carl Gustav gjæstede Dan-
mark, hang der høit oppe paa den 9de Pille paa Sydsiden
af Ydre- eller Kannikchoret den Slibesteen, som den
svenske Kong Albrecht sendte Dronning Margarethe til
at slibe sine Synaale paa, og paa den tilsvarende nordre
Pille var der anbragt en Jernstang med det Banner af
Vadmæl, den samme Konge sendte hende. Begge Anti-
qviteter medtoges i Aaret 1659 af de Svenske og fore-
vises nu i Upsala Domkirke.

I St. Lucii Alterstabs underste Part, der var deelt
i flere Rum, skal der have staaet de 12 Apostle af Sølv
og en Christusfigur af Guld. Disse Koftbarheder siges
Kong Erik af Pommern at have berøvet Kirken. Uagtet
Christian den Første reclamerede dem, og den tydske
Keiser befalede Kong Erik at tilbagelevere dem, skete dette
dog ikke.

I samme Alter har der ogsaa været et Gjemmested
for Pave Lucius's med Guld og Edelstene rigt besatte
Hovedskal, der var en af Kirkens meest anseete Reliquier
og kun udstillede paa Kirkens store Festdage, men for-
modentlig blev borttagen, da Reformationen indførtes.

Kong Christian den Anden requirerede Domkirkens
Skatte i Aaret 1520 i Anledning af hans Rustninger

til den svenske Krig, og kort efter gjorde Kong Frederik den Første og Grev Christopher af Oldenburg lignende Requisitioner.

Den Maade, hvorpaa man gik tilværks mod Kirkens Foresatte i Aaret 1563 i Anledning af den forestaaende Krig, er saa betegnende for Tiden, at den fortjener en nærmere Omtale. Der indfandt sig den 24de Mai fire høitstaaende Embedsmænd med en kongelig Skrivelse og Trudsel til Kapitlets Medlemmer, at Bøddelen skulde gjøre Hver i Kapitlet een Fod længere, end de da vare, det vil sige, lægge dem paa Pinebænken, hvis Nogen forfulgte, hvor Kirkens liggende Fæ var skjult. Sacristanen Jens Nielsen tilstod da, at det var ham betroet af en dengang afdød Kanik, at nogle af Kirkens Klenodier i Grevens Feides Tid vare indmurede i en gammel Skorsteenspipe, hvilket Sted da blev ransaget, og det der foresundne „Guld, Sølv og ædle Stene i Klenodier“ bleve borttagne, uden at Kapitlet engang fik at vide, hvormeget eller hvad der var foresundet og bortført. Ved samme Leilighed bortførtes Kirkens Pengeskriin, der havde sin Plads i Sacristiet, tilligemed den hele foresundne Pengebeholdning, der beløb sig til 4000 Daler „medt Guld och Søvillegaffue“.

Men herved forblev det ikke; thi fire Dage derefter indfandt der sig atter to fra Kongen udsendte Mænd, som lode Kapitlet vide, at Kongen var kommen til Kundskab om, at der endnu skulde findes et Skriin i Kirken, som ikke var tomt. En af Kapitlets Brødre skulde have givet Kongen Underretning derom. Sacristanen maatte atter forklare, hvor dette Skriin fandtes, og det blev da borttaget, medens den forlangte Dwittering for Modtagelsen nægtedes, da Kongen ikke behøvede at give Dwittering for det, der tilhørte ham selv.

Man skulde have troet, at alle Kirkens Skatte ved

disse Udplyndringer vare røvede, og dog fandtes der endnu flere Kostbarheder i Aaret 1571, nemlig i et Hul i Muren en Guldkrone og 6 forgyldte Sølvkalke og Diffe.

Af kostbare Reliquier, der gaves til Kirken, forærede Christian den Førstes Dronning tvende Hoveder af de 11,000 Somfruer. Flere tusinde Kirker kunde dengang have godt af disse Somfruers Hoveder.

Foruden de kongelige og fyrstelige Liig findes der under Gulvet i Kirkens Gange og Sacristiet begravet over 150 Liig af Biskopper, Erkedegne, Kammiker, Præster, Rectorer, Lærde, Riddere, Adelsmænd, Krigsmænd, Borgermestere, Raadsherrer osv. Blandt disse er der adskillige berømte Mænd, saaledes Saxo Grammaticus, hvis Liigsteen vi allerede have omtalt, Biskop Skave, Adelsmanden Charisius osv.

Roeskildes øvrige Kirker.

Foruden Domkirken har der været 12 Kirker i Roeskilde, et tilstrækkeligt Beviis for, at Byen har haft et langt større Omfang og Indbyggertal end i vore Dage.

Af alle disse Kirker findes der nu kun een eneste, Marie eller Vor Frue Kirke, der vistnok ogsaa er den ældste efter Domkirken, thi den blev stiftet af Svend Norbagger, den samme Biskop, som fuldendte Domkirkens Opbyggelse omtrent 1180. Den har formodentlig ogsaa i de katolske Tider været en af de største. Nu ligger den lige udenfor Byen og er en Landsbykirke. I den henrundne Tid laae der Kirker, Klostre og Bygninger trindt om denne Kirke; nu er der intet Spor at see af disse, og den staaer eensom paa en Mark. Derved, at den ligger saa affides, er den ogsaa bleven skaanet for den Skjæbne, som har rammet de andre Kirker i Roeskilde, der ere blebne et Offer for Luerne. Der er iøvrigt intet

jært Mærkværdigt ved denne Kirke, som i de ældste Tider har været Klosterkirke for det rigt udstyrede Mariekloster.

De øvrige Kirker have været:

Allehelgens og St. Botulphi Kirke.

St. Nicolai Kirke, der nok har været en af de større Sognkirker. Den havde flere Altare og stod endnu længe efter Reformationen.

Fremdeles: St. Bothildis eller St. Boels Kirke.

St. Laurentii eller Larses Kirke har ligget, hvor nu Torvet er. I Maret 1500 og nogle og tredive, under Reformationen, brøde Koeskilde Borgere den østlige Deel af Kirken ganske ned og satte paa det Sted, hvor Alteret havde staaet, en Kag, som senere er bleven borttagen. Hvad der gav Anledning til denne Kirkes Bestjæmmelse, vides ikke, men der maa være forefaldet noget Vanhelligt, som kunde bevæge Borgerne til denne Gjerning. Kirkens Taarn staaer endnu.

St. Hans eller Johannes Kirke.

St. Michaelis Kirke, der blev nedbrudt som overflødig 1575.

St. Peders- og Pauls Kirke laae vestlig for Sortebrødre Kloster. Den hørte til Marieklosteret og nedbrødes efter Reformationen.

St. Ols, St. Olufs, St. Olai Kirke. Den havde Navn efter Olaf den Hellige, den norffe Konge, som løsbrev Norge fra Knud den Stores Herredømme og faldt i Slaget ved Stiklestad i Værdalen ved Trondhjem, da han, efterat have maattet flygte, kom tilbage igjen for at gjenvinde sit Rige. Han var iblandt de nordiffe Helgener den meest ansete.

St. Jakobs eller St. Jbs Kirke var den aller-nordligste Kirke i Byen; den var endnu i dette Aar-

hundrede en Sognekirke, og havde den nærliggende St. Jørgens Kirke paa Bjerget, der ikke hører til Roeskilde By, til Annex. St. Jbs taarnløse Kirkebygning staaer endnu og har i lang Tid været benyttet som Magasin. Der er for ikke længe siden fra Architekturmaleren Kornerup fremkommet et Forslag om at benytte den til Gravkapel og fremdrage en Deel af dens oprindelige Udsmykning. St. Jørgens Kirke, der endnu er Sognekirke for Bjerget, har i 1868 undergaaet en større Restauration.

Endelig nævne vi St. Mortenskirke.

Foruden disse 13 Kirker var der endnu to andre, men de vare kun Klosterkirker.

Roeskildes Klostre.

St. Marie eller Vor Frue Kloster var det ældste Kloster i Roeskilde. Dets Stiftelse skyldes en af de tre Mænd, Provst Isac, der, som vi allerede tidligere have omtalt, formastede sig til at forstyrre Biskop Vilhelms, Domkirkens Stifters Grav, for at Biskop Udsers Been kunde faae Plads der. Da det gik de to Deeltagere i denne Udaad ilde, blev Provst Isac bange, og for at forebygge eller i det mindste forhale sin Død stiftede han dette Kloster 1156.

Nonnerne i St. Marie Kloster antog Cisterciensernes Ordens Regler, der vare meget strenge. Den berømte Abbed Bernhard af Clairvaux hævede denne Orden til en høi Grad af Velstand og udsendte saa mange Døttre af samme, at Ordenen neppe halvtredstindstyve Aar efter sin Stiftelse allerede talte 500 Abbedier. Der gaves saavel Munkelostre som Nonneklostre.

Ingen af Nonnerne i dette Kloster maatte forlade Klosteret uden Abbedisens Tilladelse. Hvilke Laster der maa have herfket i Klostrene paa denne Tid, sees bedst af

et Brev fra Abbed Wilhelm i Ebelholt til to Kongedøttre, formodentlig Baldemar den Førstes Døttre, Margretha og Maria, skrevet 1187 eller 88. Heri roser han disse Damer, fordi de have forladt Verden, men advarer dem — mod Drukkenskab, Landets Skjødelynd, og mod Stolthed, som var Aarsag til Satans Fald.

Til de Begivenheder, der knytte sig til dette Klosters Historie, hører, at i Aaret 1501 var en forlovet Brud uden hendes Brudgoms Vidende, da han i Kongens Erinde var reist udenlands, bleven indsat i Klosteret. Efter sin Tilbagekomst udrev Brudgommen, der hed Morten Westermann, hende igjen af Klosteret med Kongens Tilladelse, men saa stor var Præstevælden i hui Tid, at Biskoppen banlyste ham, og at han for at løses af Bandet maatte skjænke Klosteret sit Gods, Havelsegaard.

Efter Reformationen blev Klosteret 1563 forlehnet til Franz Brockenhuus paa den Betingelse, at han skulde underholde de endnu overblevne Jomfruer med Føde og Klæder. Det blev senere nedrevet, og nu er der intet Spor af det.

St. Clara Kloster, en Bolig for Nonner af den hellige Jomfru Claras eller St. Damiani Orden, indviet til St. Franciscus, er det første Kloster af denne Orden, der oprettedes i Norden. Grevinde Ingerd, Enke efter Grev Conrad af Regenstein, fik af Kong Christopher Tilladelse til at oprette dette Kloster, for at hun her kunde tjene sin himmelske Brudgom. Grevinde Ingerd var af Skjaln Hvides berømte Stamme, en Datter af Jacob Sunesen, en Sønnesøns Søn af Skjaln Hvide. Efter sin anden Gemals, Grev Conrads Død levede hun i Enkestand og anvendte sine store Midler til gudeligt Brug. Hun døde 1259. De første Nonner i Klosteret havde Ingerd ladet komme fra Tydskland, fra

Byen Strasborg. Hun skjænkede til Klosteret 13 Byer, af hvilke dog flere efter hendes Død bleve tilkjendte hendes efterlevende Frænder. Ogsaa Erkebiskop Jacob Erlandsen viste sig meget godgjørende imod dette Kloster. Han skjænkede det saaledes i Aaret 1259, kort førend han blev fængslet, endeel Gods og 10 Byer paa den Betingelse, at Søstrene skulde have ham i Erindring i deres Messer, og at de deraf skulde give rigelige Almisser til de Fattige. Disse tvende betydelige Gaver lagde Grunden til Klosterets store Rigdomme, som de følgende Tiders gavmilde Fromhed betydeligt forøgede. I Aaret 1302 afbrændte Klosteret aldeles, men opbyggedes derefter paany.

De Regler, efter hvilke Nonnerne i dette Kloster levede, vare meget strenge. Al Samtale og Samqvem med andre Mennesker var de fromme Søstre aldeles forbudt. Da Dronning Ingeborg i Aaret 1301 ønskede at være i deres Selskab, maatte hun lade sig af Cardinal Mathias meddele Tilladelse til tre Gange aarlig at gaae derind med 10 ærlige Matroner, naar Conventet og Visitatoren dertil gave deres Tilladelse; men de maatte hverken spise der eller blive der Natten over. Saaledes troede man i hine Tider at leve et Gud velbehageligt Liv.

Ovennævnte Dronning, Kong Erik Menveds Gemalinde, havde ved sin Egteherre 14 Børn, af hvilke de 11 vare dødsfødte og de 3 døde som smaa, saa at Forældrene gif barnløse i Graven. Det sidste Barn, en Søn paa fire Maaneder, skal have brækket Halsen ved at falde ud af Vognen, da Dronningen i Aaret 1318 førte fra Abrahamstrup (Fægerspøis) til Holbæk. Som Poenitentse gif den bedrøvede Moder i dette Kloster, hvor hun formodentlig døde Marie Himmelfartsdag, 15de August 1319, omtrent fyrgetyve Aar gammel. Hun skal

efter Sagnet have forudsagt Kongens, Biskop Olai og sin egen Dødsdag, hvilken Spaandoms-gave tilskreves Klosterets Hellighed. I Aaret 1559 blev Peder Bilde forlehnet med dette Kloster paa det Vilkaar, at han skulde underholde Nonnerne og stille 6 Nyttere til Kongens Tjeneste. Naar Klosteret blev nedbrudt, vides ikke.

St. Agnetes Kloster blev stiftet 1264 af Prindsesse Agnes, Erik Bloppennings Datter. I sit 15de Aar besluttede hun, efter eget Sigende ifølge guddommelig Indskydelse, at anvende sit Arvegods til dette Klosters Stiftelse. Da Klosteret blev indviet, affaar Prindsessen i Forsamlingens Nærværelse sit Haar, lagde det paa Alteret og tilskjødede Klosteret alle sine fem Godser. Selv blev hun canonisk valgt til Abbedisse. Provsten af Noeskilde spurgte hende derpaa, om hun havde fattet denne Beslutning frivilligt og ikke tvungen, og om hun nogensinde vilde vende tilbage til Verden. „Nei, aldrig,“ svarede hun, „jeg har gjort Alt frivilligt og med velberaad Hu!“ Hvervidt dette var sandt, viste sig senere.

To Aar efter indtraadte hendes ældre Søster, Jutta, i samme Kloster, aflagde Profess til sin Søster, som iførte hende Dragten, og til Provindsialprien, tilskjødede Klosteret sit Arvegods og lod Brevet derom lægge paa Alteret. Hun bevidnede, ligesom Agnes, at det skete for Christi Skyld, efter den hellige Lands Indskydelse og aldeles frivilligt. Aaret efter sin Indtrædelse blev hun istedetfor Søsteren, der sagdes at have opført sig for barnagtigt, udvalgt til Priorinde.

I Aaret 1272 undvege Begge af Klosteret, toge deres Gods med Magt tilbage og magesiftede, folgte og bortgave deraf, saalænge de levede, efter eget Behag. Provindsialprien protesterede derimod, men det varede længe, forinden Klosteret fik Godsset tilbage. Først i Aaret 1295 overlod Erik Menved de Godser, som begge

Prindsesserne engang havde skjænket Klosteret, til dets Raadighed.

Da den ældste Prindsesse, Jutta, undveg af Klosteret, flygtede hun til Sverrig, hvor hendes Svoger, Kong Baldemar tog, efter Holbergs Yttring, saa vel imod hende, at hun snart befandt sig i velsignede Omstændigheder og fødte en Søn. Dette grove Feiltrin paadrog hende endnu mere Kirkens Forsølgelse end hidtil. Paven lod hende først banlyse ved Bisperne af Skara og Linköping; men da hun ikke agtede herpaa, befalede han, at Erkebisppe af Lund skulde give hende en Maanedes Frist, og dersom hun da ikke vendte tilbage til Klosteret og tilbagegav sit Gods, skulde han hver Søn- og Festsdag banfætte hende med de sædvanlige Hvitideligheder. Det synes, at hun døde i dette Van.

Hendes Søster Agnes's Skjæbne er ikke synderlig fjendt. Hun skjænkede endeel af sit Gods til Sorø Kloster, hvorfor der ogsaa i dette Klosters Gavebog anføres som Grund til hendes Undvigelse, at Nonnerne i det af hende stiftede Kloster havde mishandlet hende. Der blev procederet af begge Klostrene om Gaven til Sorø, men Godsset tiltjendtes sidstnævnte.

Mange Gaver strømmede senere ind til St. Agnetes Kloster. Efterat det ved Reformationen var blevet Kronens Eiendom, blev det bortforlehnet i Aaret 1547, formodentlig til Johan Høg, mod en aarlig Afgift af 4000 Joachim's Dalere; desuden skulde Nonnerne underholdes. Nu for Tiden findes, saavidt vides, intet Spor af dette Kloster.

Franciskaner- og Graabrødreklosteret antages at være stiftet 1237. Erkebisp Uffo og Biskop Niels af Roskilde have taget Deel i dets Stiftelse, og den tidligere omtalte Grevinde Ingerd af Regenstein, dengang Enke efter sin første Mand, Kong Baldemars Marssal, Stori, skjænkede Klosteret sin egen Gaard i

Koeskilde. Dog skal en Fru Gsa være Klosterets egentlige Stifterinde. Kong Erik Bloppenning skal have været Franciscanerordenen meget hengiven, og man har endnu et trykt Brev fra ham, hvori han yttre, at han vil døe i denne Ordens Dragt og begraves i dette Kloster. Det er bekjendt af Historien, at denne Konge blev myrdet i Slien, som det antages, paa hans Broder Abels Foranstaltning. Da man, forinden man halshuggede ham, spurgte ham, hvor hans Skatte vel laa gjemte, svarede han: „Hos Koeskilde Graabrødre“ og rakte Morderen en Nøgle til den jernbeslagne Kiste, hvori de fandtes. Da Brodermorderen Abel kom til Graabrødrene i Koeskilde og aabnede den hemmelighedsfulde Kiste, indeholdt den kun en Munkeskutte med tilhørende Gjord samt det ovennævnte Brev.

I dette Kloster levede en kort Tid Broder Johannes Paschæ, som vi tidligere have omtalt, ligesom en anden lærd Munk, Petrus Clai, der er Forfatter til Minoriternes Historie.

Den berømte Munk Laurentius Brandere, Reformator, valgte dette Kloster til sit sidste Opholdssted og døde her som simpel Munk. Han havde gjort det til sit Livs Opgave at reformere Klostrene af sin Orden, det vil sige, indføre den gamle, strenge, forfaldne Tugt igjen. Han bragte vel 11 Klostre til Observants, som det kaldtes, men havde undertiden været udsat for Livsfare af de opragte Munk, der ikke havde Lyst til at leve efter saa strenge Regler.

En af Erik Slippings Mordere, Ranild Souseu, skal have holdt sig skjult her i længere Tid under hine Geislinges Beskyttelse; men Erik Menved, der vilde hævne sin Faders Mord, fik Paven's Tilladelse til at bryde ind i Klosteret og tage ham ud med Magt, hvilket skete i Aaret 1294. Han skal, efter Historieforfatteren

Bedels Udfagn, have havt sit Kammer indeni en Væg, hvorfra der gik en Løngang til Alteret i Kirken, hvorhen han kunde begive sig og høre Gudstjenesten.

Under en Ildbrand, som udbrød i Roeskilde, afbrændte Klosteret aldeles. Blandt Reliquierne i Klosterkirken vare Helgenen Knud Lavards Skappe, Svededug og Kjortel de mærkeligste.

Bed Reformationen er det vist gaaet dette Kloster, som andre Klosters af Tiggerordenen. Da man ikke mere vilde give Brødrene Noget, naar de terminerede (tiggede), saa maatte naturligviis Munkene forlade Klosteret. I 1561 overlodes det til Corfits Ulfeld med Undtagelse af Kirken, som skulde være til Byens Brug. Kirken skal imidlertid være bleven nedbrudt 1575, og Klosteret har vist havt samme Skjæbne.

Dominicaner- eller Sortebrødrerklosteret i Roeskilde er stiftet 1231 eller 32 og 33. Aar 1254 blev Kirken, som var helliget til St. Catharina, indviet. Det har ikke været saa begavet som de tidligere omtalte Klosters; thi i 1532 maatte Klosterets Prior sælge en Gaard i Slagelse formedelt dets store Trang, Fattigdom og Armod. Efter Reformationen tilhørte det Kantsler Peder Neetz, som lod det ombygge til en Herregaard, og 1699 blev det oprettet til et, som det dengang kaldtes, „Somfrukloster“, nu adeligt Frøkenkloster.

Det var to ædle Kvinder, der enedes om dette Værk, som har bragt deres Navn til Efterverdenen. Den ene var Søhelten Niels Juels Enke, Margrethe Ulfeld, der, som Historien fortæller, opmuntrede sin Mand til Kjækhed, naar han gik i Kampen, da hun hellere, som hun sagde, saae ham dø som en Helt end leve som en Ridding. Den anden Dame var Birgitte Skeel, Enke efter Generallieutenant Rosenkrantz, der fandt sin Glæde

i at opdrage unge Adelsbørn i sit Huus, saa hun, skjøndt selv barnløs, blev en kjærlig Moder for talrige Slægter.

Duebrødre-klosteret har formodentlig ikke været det Samme som et paa samme Tid eksisterende Helligaands Huus eller Helligaands Hospital, hvorom man ikke indtil den nyere Tid har haft nogen Oplysning. Det omtales ikke i Historien før 1253, da Biskop Jacob Erlandsen af Roskilde udstedte et aabent Brev, hvori det hedder, at da den hellige Lands Huus er opført for svage Mennesker, men dets fjernere Beliggenhed fra Byen ikke findes bekvem, saa har han ladet det flytte til St. Laurentii Kirke i Roskilde og tillagt det nogle Forde og St. Laurentii Kirke, som hørte til et af Kannikepræbenderne, imod at dette Præbende igjen fik Erstatning. Han lovede paa samme Tid Enhver, som gjør en sand Poenitentse og rækker denne Stiftelse en hjælpsom Haand, 40 Dages Afslad. Efter den Tid synes Stiftelsen at være kommen i god Stand.

Efter Reformationen blev Godskalk Wedsel forlehnet med Duebrødre-Kloster, imod at han skulde underholde 6 Fattige og skjænke Klosteret sit Efterladenskab, naar han afgik ved Døden. I Aaret 1570 foretog Frederik den Anden en stor Forandring ved Duebrødre-klosteret, i det han forenede det med et Helligaands-Hospital og et Sygehuus for Spedalske, hvilket skete, fordi han, som han yttrede i et Dokument desangaaende, havde erfaret, at samme Guds og Rente, fornødelst onde og gjerrige Menneskers Egennytte og Fordeel, er kommet udi stor Misbrug.

St. Laurentii Kirke blev, som vi allerede tidligere have omtalt, nedreven af Roskildes Borgere.

Sagn om Roeskilde.

Om Roeskilde samt dets Domkirke høves flere Sagn. Saaledes fortælles der, at i Kirkedøren paa den søndre Side af Roeskilde Domkirke sees endnu i Dørstenen det Sted, hvor Biskop Vilhelm i Brede satte sin Fod, da han standsede Svend Estridsen ved hans Indtrædelse i Kirken og lyste Kongen i Ban, fordi han havde vanhelliget Kirken med uretfærdigt Blod.

Tæt udenfor Roeskilde ved Veien til Snoldelev skal der findes en Steen i et Gjerde, i hvilken man kan see fire Huller eller Mærker, omtrent som saadanne, man indhugger i Stene, der skulle kløves. Disse fire Huller skulle være gjorte af den svenske Konge Carl Gustav, da han, omringet af sine Soldater, paa dette Sted forsøgte dem, at det vilde være ham ligesaa let at splitte Danmarks Rige og at erobre Kjøbenhavn, som det vilde være ham at kløve denne Steen, som laa der ved hans Side. Han tog nu fat for at kløve den, saa hans Soldater saae paa det, men hvorledes han end bar sig ad, saa vilde det ikke lykkes ham. Han maatte derfor lade Stenen blive heel, og det Samme blev ogsaa Tilfældet med Kjøbenhavn.

Imellem Roeskilde og Snoldelev, ligger et andet Sagn, ligger der en stor Steen paa Marken, og om den hedder det, at den er fra Malmø slynget efter Roeskilde Domkirke af en Trolde.

Fanden, fortælles der ogsaa, var engang paa Store Bededag i Roeskilde; men da Helligastenen kom, og man begyndte at ringe med alle Kirkeklokkerne, blev han saa forstræffet derover, at han styrtede over Hals og Hoved ud af Byen. Idet han saaledes foer afsted over Grøfter og Gjerder, kom han til at snuble og faldt, saa lang som han var, tværs over Veien, der fører til Kongens Rilde.

Idet han faldt, greb han med fem Fingre fat i en Steen i et Gjærde, og der seer man tydelige Spor af hans Greb.

I Sacristiet i Domkirken skal der ligge en smal, blaa Steen, hvorpaa Folk i forrige Tider pleiede at spytte, naar de gik forbi. Sagnet fortæller, at en Helhest er begravet derunder. Ligeledes skal der i Sacristiet ligge en Ligsteen, paa hvilken der er udhugget en Mand i legemlig Størrelse med en Hængelaas for Munden. Under denne Steen ligger begravet Jens Henriksen, Forstander ved Duebrødre Hospital og Domherre ved Domkirken. Billedet paa Stenen skal være en Hævn af Munkene, fordi han ikke holdt reen Mund, men forraadte for Kongen, at Kannikerne havde meget fede Indkomster.

Helsingør.

Denne By er vistnok en af de ældste Stæder i Danmark. Før Erik af Pommerens Tid skal den have været et Fiskerleie, kaldet Krogen, og den fik af denne Konge Kjøbstadret 1426.

Efter et andet Sigende har der været et ældre Helsingør, som afbrændte i det trettende Aarhundrede og derpaa laa øde, kun bestaaende af Fiskerhytter, indtil det senere blev ordnet i Gader og Kvarterer, hvorefter det, formodentlig i ovennævnte Aar, opstod som en ny Kjøbstad.

Hvad Byens Navn angaaer, saa har den maastee faaet det efter et gammelt Folkefærd, Helsingerne, hvis Navn ogsaa findes i svenske Byer, som Helsingborg, Helsingfors og i Provindsen Helsingland. Endestavelserne „ør“ er derimod almindelig i danske Byer, som Korsør, Dragør, Skjællstør.

Helsingørs Veligheden er en af de skønneste i hele Danmark, men har udsat denne By for store Farer.

Saaledes stak Erik Blippings Drabsmand, Marsk Stig Andersens Tilhængere fra Norge Helsingør i Brand. I Aarene 1311 og 1372 blev den plyndret og brændt af de vendiske Hansestæders Flaade, og i 1522 af Lybækkerne. I Grevefeiden 1535 blev den indtagen. I 1500 blev den næsten ganske ødelagt af Ildsvaade, og af Pest led den i Særdeleshed i Aarene 1536, 1583, 1618 og sidste Gang 1711; i 1583 døde der 1200 Mennesker af denne Laubplage. Men efter enhver saadan Ulykke reiste den sig igjen. I den sidste Halvdeel af det 16de Aarhundrede var den mere blomstrende end nogensinde, Indbyggerne vare velhavende, og Handelen florerede. Foruden Sogneskirken talte Byen selv fire velhavende Kloostere, og de rige Kloostere Adserbo, Hørseholm (Hjortholm), Ebelholt og især Esrom, samt den berømte St. Helenæ Kilde ved Tidsvilde gav Omegnen Anseelse. Dgsaa blev det til ikke ringe Gavn for Byen, at Englænderne begyndte at fare gjennem Drefundet, og at det skjønne Kronborg med sine Taarne reiste sig ved Sundets Indgang.

Christopher af Bairen gav i Aaret 1443 Staden en Bylov og flere Privilegier. Iblandt Andet hed det i Byloven, at i Stadens Kjælder skulde Borgermester og Raad falholde tydsk og fremmed Ol, — de Gilder, som agtedes Byen skadelige, skulde affattes og Ollet føres til Raadhuset for at gives de Fattige. Ingen, som gjorde Bryllup, maatte have mere end 20 Dist Mad, og ikke mere end 5 Ketter, uden han havde nogen Herre eller Fyrste eller Biskop til Gæst.

I Christian den Andens Tid paadrog Byen sig denne Konges Unaade. Han havde indrømmet de Hollændere, han efter Tilskyndelse af Dronningen, men især vel af Sigbrit, havde indkaldt til Danmark, Helsingør til Beboelse. Men Borgerne satte sig mod denne distnok Kloge

Foranstaltning, der vilde befordre Rigets Velstand og indskrænke Hansestædernes Indflydelse. For at straffe Byen forlagde han Toldstedet fra Helsingør til Kjøbenhavn. Men senere, da Kongen i 1523 forlod Riget, og Skipperne klagede over Forandringen, blev den hævet i det paafølgende Aar af Frederik den Første og Drensstolden sat paa den forrige Fod.

Formedelt sin Veligheden og de mange fremmede Folk, der kom hid, fandt megen Løslagtighed Sted i Helsingør. Frederik den Anden tilskrev desangaaende Byens Magistrat, at den skulde lade de derværende løslagtige Kvinder opsøge, stryge dem til Ragen og forvise dem fra Byen. Vendte de tilbage, skulde begge Dren affjæres dem, og indsendt de sig desuagtet paany i Byen, skulde de bindes i en Sæk og druknes.

Frederik viste ogsaa i andre Henseender sin Omhu for Byen, saaledes ved at anlægge en Vandledning. Senere lod Christian den Fjerde en Muur med sex smaa Porte opføre mod Strandkanten. Denne Muur gjorde imidlertid ingen synderlig Nytte og blev derfor snart indbygget med Borgernes Huse.

Byens Omrids er lig en Trekant, og dens Omkreds udgjør en halv Mil. I forrige Aarhundrede bestod den af 636 Gaarde med omtrent 7000 Indbyggere, hvoriblandt Garnisonen; nu har Byen efter sidste Folketælling, i 1855, 9,097 Indbyggere.

I denne By var det, at Christian den Andens trofaste Hustru Elisabeth første Gang betraadte Danmarks Grund, og her var det ligeledes under denne Konges Regering, at franske Søfolk, der vare komne hid paa en Flaade med franske Tropper til dansk Krigstjeneste, i Aaret 1526 undvege hemmelig med 6 af deres Skibe og gave sig til at øve Søroveri, idet de overfaldt nogle danske Skuder og udplyndrede dem aldeles. Helsingørs Ind-

byggere, som lede et stort Tab herved, vare yderst opbragte og havde nær dræbt den franske Admiral.

Byen har to Kirker, af hvilke St. Olai Kirke er den anseeligste. Den er temmelig stor og tækket med Kobber, og har et høit Taarn, hvis Spir nedblæste 1737 og skulde gjenopføres ved Hjælp af et Lotteri. Den har en prægtig Altertavle fra 1664, hvilken en af Byens Borgere lod forgylde overalt i 1755. Billedskjærerarbeidet forestiller Christi Lidelse og er meget kunstigt. I Pavedømmets Tid havde Kirken 16 Altare. Choret er indesluttet af 76 Messingpiller, der ere en Gave af Byens Færgemænds-Døttre. I denne Kirke hvile Dannemanden Hans Koftgaards Levninger under et skjønt Epitaphium.

Den anden Kirke, St. Marie, stiftedes 1242 og tilhørte Dominikanerne eller de sorte Brødre. Salt har Helsingør havt 5 Klostre.

Franciskanerklosteret blev stiftet 1420 af Erik af Pommern, som skænkede det St. Annæ Kapel udenfor Byen med Grund og Lund. Kirken blev indviet 1427 ved Biskop Severinus. Aar 1496 blev Klosteret bragt til Observants eller til Lydighed imod Ordenens gamle Statuter. Da Helsingør længst af alle danske Byer holdt med Katholicismen, saa er dette Kloster formentlig blevet ophævet sildigere end de fleste andre af Tiggerordenen. Det laa ikke langt fra Stadens søndre Port, og det Sted, hvor det har staaet, kaldes endnu det gamle Kloster.

Dominicaner- eller Sortebrødre-Klosteret blev stiftet 1242, men dets Skjæbne indtil Reformationen er ikke kjendt. Det blev ligesom ovennævnte Kloster givet til Byens Hospital. Klosterets Kirke, St. Marie Kirke, som vi ovenfor have omtalt, blev 1578, efterat

den længe havde staaet ledig, overladt til Byens tydske
 & vaanere.

Carmeliterklosteret blev anlagt 1430 af denne
 Ordens store Behynder, Kong Erik af Pommern, og ind-
 viet til Jomfru Marie. Da Munkene af Christopher den
 Tredie fik Tilladelse til at indsamle Almisdser, udvidede
 de i 1447 deres Bygning. I dette Kloster var den
 bekjendte Paulus Elia, med det senere Tilnavn Beude-
 kaabe, Munk, førend han blev Prior i Kjøbenhavn.
 Aar 1541 blev St. Marie Kloster gjort til et Hospital,
 og der blev tillagt det de ledige Vicariat-Ågre og Land-
 gods, som hørte til Ultrene i Stadens Kirke; senere
 blev Hospitalet ophævet og Klosteret forandret til et konge-
 ligt Lustslot, Marienlyst, der tilligemed sin skjønne Have,
 oprindeligen anlagt af Carmeliterne, ligger i Nærheden
 af Byen og nu som bekjendt benyttes som Badeanstalt.

St. Annækloster skal have ligget i St. Annæ-
 Gade henimod den røde Port. Om dette Kloster vides
 Intet.

Det Samme er Tilfældet med Nicolai Kloster,
 der nævnes i et Testamente, Jørgen Goyes, af Aaret
 1474. Men naar det er stiftet og opført, og hvor det
 har ligget, er man ganske ubidende om.

Ved Helsingør ligger „Sundets Dronning“:
 Kronborg, om hvilket Digteren Johan Ludvig Heiberg
 synger:

„See den stærke Nordenvind
 Lufind Mæster frem at syge,
 See dem alle flaget stryge
 For den høie Borgetind,
 Som med stolt, alvorligt Sind
 Kneiser fra sin snevre kandsie,
 Hvorom lette Vølger dansje;
 Det er Sundets Dronning stor,
 Om hvis Throne Nympfers Cher
 Spjoger hvide Blomslerkrandsje.“

Det stolte og skønne Kronborg Slot kneiser med sine Taarne paa en Jordtunge i Nærheden af Helsingør. Den prægtige gothiske Bygning er opført af Frederik den Anden fra Aar 1574 til 1585 og bygget af Qvaderstene.

Under den syvaarige Krig med Sverrig havde ovennævnte Konge bemærket, at den daværende Skandse Krogen ved Dresfund ikke fornaaede at hindre Svenskerne fra at lægge deres Flaade i Dresfundet og opsnappe Tolden, der tilkom Danmark fra de forbiseilende Skibe. Dette gav Anledning til, at han reiste Kronborg Fæstning. Efter den kloge Finantsminister Peder Dres Raad lod han derpaa Dresfundstolden forhøie, og da Danmarks gamle Fjende, Rybet, klagede derover til den tydske Keiser, blev den endog yderligere forhøiet for Klagerne.

Slottet danner fire Længder, der udgjøre en Qvadrat. Det er bygget af lutter Qvadersteen, og fire Taarne, som have hængende Gallerier, smykke Slottets Hjørner. Fra Platformen, hvortil der fører en Vindeltrappe, kan man overstue hele Sundet.

Det er en sjældent massiv og majestætisk Bygning, hvis Indre er rigt udsmykket. Skjøndt Slottet har kostet en overordentlig stor Pengesum, paastod dog Frederik den Anden, at der fandtes ikke deri nogen Steen, som havde kostet hans Undersaatter Penge, hvilket ogsaa nok er troligt, da denne Konge havde arvet et fyldt Skatkammer efter sin Fader.

Efter Bygherrens Død led det i Aaret 1629 stor Skade ved Ildbrand, men Christian den Fjerde lod det strax sætte i dets forrige Stand. Senere, under Christian den Sjette, fandt en fuldkommen Reparation Sted, og i de sidste Aar har det atter været underkastet en større Restauration.

Slottets store Ridderhal samt de kongelige Gemakker

ere prydede med Malerier paa Væggene. Dets Kirke er net, med fritstaaende Piller og Billedhuggerarbejde i Marmor og Alabastr. Et af Malerierne, Moses, som staaer paa Klippen, hvorefter Vandet fremstrømmer, skal være af Rubens. En latinsk Opfskrift af Tycho Brahe findes paa en af Slottets Gavle ligesom paa Skiven paa Uhrværket i et af Taarnene. Ogsaa findes der en latinsk Indfskrift over den saakaldte „mørke Port“.

Midt i Slotsgaarden har der i de ældste Tider staaet en stor Fontaine, indfattet med Sandsteen, hvis Postamenter vare prydede med mange store, støbte Metalbilleder af Dyr og Mennesker, ligesom Korpiberne vare af Sølv. Da Svenskerne under Frederik den Tredie havde bemægtiget sig Kronborg, skulde de have borttaget disse Kostbarheder.

Kronborg Fæstning blev i Aaret 1691 forbedret af Christian den Femte og senere af Frederik den Femte med flere Udenværker. Den ældste og inderste Fæstning, som har fire Bastioner, er beklædt med stærke Mure og kan fuldkomment rumme en Garnison paa 1000 Mand. Kastematterne faae deres Lys ovenfra igjennem Lufthuller, hvis Ferntrælværk ligesom Svælvingen selv ere bombefrie. Udenfor denne Muur med dens Grave findes mod Landsiden en anden og tredie Jordvold med Grave, minerede Raveliner og Udenværker.

Som ovenfor omtalt, byggedes Kronborg for at kunne værge for den vigtige Sundtold. Naar denne er begyndt, lader sig ikke afgjøre, men den er allerede bleven opkrævet i det 13de Aarhundrede eller vel endog tidligere, og allerede i det 14de Aarhundrede gav den Anledning til Stridigheder med Lybekkerne, der ikke vilde taale nogen Indskrænkning i deres Handel. Christian den Første bestemte, at Tolden, som hidtil var bleven erlagt i Varer,

skulde betales med fiint Sølv, og 1490 sluttede Kong Hans en Handelstraktat med Englænderne, hvori fandtes den Bestemmelse, at et Skib kun i yderste Nødsfald maatte gaae igjennem Belterne istedetfor Øresund, og i dette Tilfælde skulde Skipperen betale Tolden i Nyborg. Øresundstolden var begrundet i den Høihedsret, som Danmarks Konger fra umindelige Tider havde besiddet over de Belter og Sunde, der omringede Landet. Det smalle Øresund, der flød imellem danske Lande paa begge Sider, blev anseet for en Flod, hvor Landsherren var i sin fulde Ret til aldeles at forbyde eller i ethvert Tilfælde at lægge en Skat paa Seiladsen, og en saadan Toldret over Øresund har heller aldrig været nægtet eller bestridt af fremmede Magter, men er tværtimod bleven indrømmet ved mangfoldige Traktater. Sundtolden, der nu er ophørt, har ogsaa været en rig Indtægtskilde for Danmark, og derfor kaldte den fjælle Søren Norby den i en Samtale med Keiser Carl den Femte „Danmarks Guldmine“. Men den gav ogsaa Anledning til, at Danmark tabte Provindserne paa hin Side Sundet, Skaane, Halland og Blekingen, da Sømagterne, misfornøiede over den Høide, hvortil Sundtolden steg under Christian den Fjerde, vilde sikke sig imod noget Lignende i Fremtiden ved at berøve Danmark den ene Ryst af Sundet.

Til Kronborg knyttede sig flere historiske Begivenheder og Sagn.

Saaledes blev i Aaret 1658 Kronborg beleiret af Svenskerne samtidig med Kjøbenhavn. Fæstningen var efter den Tids Krigskunst uindtagelig, og dog overgav den sig. General Wrangel, der førte Kommandoen over Beleiringstropperne, brugte, som tidligere omtalt, Krigslist for at faae den stærke Fæstning i sin Bold, idet han lod det Rygte udsprede, at Kjøben-

havn var indtaget og Kongen fangen, hvilket foranledigede Fæstningens Kommandant Poul Beenfeld og de tvende Næstkommanderende, Carl v. Brünov og Christopher Bille, til uden at undersøge Sagen videre strax at overgive Fæstningen. Et Forsøg af tre fædrelandsfindede Mænd paa at vinde Kronborg tilbage kostede en af dem, Ole Steenvinkel, Livet. En anden af dem, Henrik Gerner, Præst i Birkerød, blev grusomt martret paa Pinebænken, men slap med Livet, og en tredje, Hans Noftgaard, lykkedes det at undkomme til Kjøbenhavn, hvor han under Beleiringen gjorde betydelige Tjenester. Det fortælles, at da Steenvinkels Hoved var sat paa en Stage, krøb en engelsk Vaadsmand op ad den, strøg Heltens Haar tilside og kysede ham, idet han raabte: „Good sir, indeed thou wast a faithful Danish man!“

Den 8de November 1658 gik en hollandsk Flaade under Admiral Opdam for en rask Kuling fra Nordvest igjennem Sundet. Fra Vinduerne i Kronborg Slot var den svenske Konge Carl Gustav Diewidne til Slaget og saae med Harmø, at Opdam, nagtet hans Flaade blev befkudt saavel fra Kronborg som fra Batterierne ved Helsingborg og en stor svensk Flaade, dog efter en blodig Kamp trængte feirrig igjennem Sundet og bragte Kjøbenhavn Undsætning og Levnetsmidler.

Admiral Wrangel havde kort forinden udplyndret Kronborg og ladet Byttet bringe ombord paa en ham tilhørende Fregat paa 16 Kanoner for at overføres til Sverrig. En paa Skibet værende dansk Underofficer, Jacob Nielsen sammensvor sig med en Deel paa Skibet værende sjællandske Bønderkarle, dræbte Skibets Fører og tvang Styrmanden til at styre til Kjøbenhavn. Efter Krigens Ende fik Kronborg det røvede Gods tilbage.

Paa Kronborg tilbragte den uhykkelige Dronning

Caroline Mathilde i Aaret 1772 over fire Maaneder i Fangenskab med sin sex Maaneder gamle Datter, Louise Augusta. Da hun skulde afreise, blev Barnet, hvem hun selv gav Bryst, til hendes store Sorg frataget hende.

Endelig gik i Begyndelsen af August 1807 en engelsk Flaade paa 25 Linieskibe og 40 Fregatter samt andre Krigsskibe gennem Sundet, heftigt beskudt af Kronborgs Kanoner, dog uden at tage nogen Skade, da der paa den svenske Side af Sundet ikke løsnedes et Skud, fordi den svenske Konge for sin Hjælp til at hindre Fjendens Gjennemgang gennem Sundet fordrede for Fremtiden den halve Sundtold.

Paa Kronborg er der høitideligholdt flere kongelige Bryllupper. Saaledes blev her Christian den Fjerdes Søster Anna viet per procurationem til Kong Jacob af Skotland ved Grev Keit. Den paafølgende Vinter opholdt Kong Jacob sig med sin Gemalinde en heel Maaned paa Kronborg Slot. Samme Aar, 1590, Paaskefag, holdtes der atter et saadant Bryllup, nemlig mellem den unge Konges anden Søster Elisabeth og Hertug Henrik Julius af Brunswig-Lyneborg.

Følgende Sagn fortælles om Kronborg Slot.

Der var i mange Tider nu og da hørt Vaabengung under Kronborg Fæstning. Ingen vidste, hvad det var, og i hele Landet fandtes der ikke en Mand, der turde vove at stige ned igjennem de underste Gange i Slottet. Da tilbød man en Slave, der skulde henrettes, Livet og Friheden, naar han vilde stige ned i de underste Gange og bringe Underretning om, hvad der foregik. Han var naturligtvis for at redde sit Liv villig dertil og kom paa sin Vandring i Gangen til en stor Jerndør, som aabnedes af sig selv, efterat han havde banket paa den, og han traadte ind i en dyb Hvælving. Midt under Loftet hang en næsten udbrændt Lampe, og midt i Hvælvingen

gen stod et vældigt Steenbord, omkring hvilket der sad flere Kæmper i Harnisk, nedbøiede og hvilende deres Hoveder paa deres forsklagte Arme. Ved Bordenden sad en vældig Kæmpe, det var Holger Danske. Han løstede sit Hoved iveiret ved Slavens Komme; da brast Steenbordet heelt igjennem, thi hans Stjæg var voxet fast deri.

„Ræk mig Din Haand!“ sagde han til Slaven. Denne var klog og rakte ham en Jernstang, som Holger knugede saaledes, at Sporene af hans Fingre faaes. Da han slap Stangen, sagde han: „Nu, det glæder mig, at der dog endnu er Mænd i Danmark!“

Om en stor Kanon paa Kronborg, Skægge, gaaer det Sagn, at en Artillerist paa Fæstningen engang indgik det Bæddemaal med Kommandanten, at han med den skulde ramme en Ko, som netop paa samme Tid blev malketovre paa Banken Nord for Helsingborg. Han vandt Bæddemaalet, thi han nedstød Koen uden at skade Pigen, som sad og malkede den.

Et Sagn fra Carl Gustavs Tider lyder saaledes: Da de Svenske i Aaret 1658 havde taget Kronborg i Besiddelse, sad en Dag den nævnte Konge foran Kaminen i et af Gemakkerne og grundede paa, hvad Udfald denne Krig vilde faae. Og ligesom han sad der, løsnede der sig ovenover Kaminen en stor Marmorsteen, paa hvilken Kong Frederik den Tredies Navn var afbildet, og havde nær truffet Carl Gustav. Derover, siges der, blev denne meget forfagt og ængstelig og udlagde det som et Tegns paa, at Lykken var vegen fra ham. Ikke længe derefter døde han. I mange Aar vistest derfor der paa Stedet det Hul over Kaminen, ud af hvilket Stenen var falden.

Frederiksborg.

(Hillerød.)

I Nærheden af Byen Frederiksborg, hvis egentlige Navn er Hillerød, og hvis Opkomst skyldes Frederiksborg Slots Opbyggelse, laa for over 300 Aar siden paa to af de Der, der bære Christian den Fjerdes prægtige Bygning, en Gaard, der tilhørte den berømte Adelsmand Herluf Trolle. I Nærheden af Søen laa der, hvor nu Hillerød ligger, en ringe Bondeby, omringet af tætte Skove.

Det var en ypperlig Egn for Jagten, og Frederik den Anden, der var en stor Jagtelsker, ønskede at have et Herresæde her. Han bevægede derfor Herluf Trolle til at mageskifte sin Gaard, Hillerødsholm, med Skovkloster i Nærheden af Næstved.

Her byggede Frederik den Anden da et Slot, en massiv Bygning med Trappetaarne med høie Spiir. Af denne Bygning sees endnu tvende Taarne paa den forreste af de 3 Der, hvorpaa det nuværende Slot er anlagt. Paa deres Mure findes Årstallet 1562 og Frederik den Andens Symbol.

Frederik den Anden elskede dette Sted, og da hans Søn bar samme Kjærlighed for det, besluttede han at forherlige sin Faders Minde og sit eget Fødested. Han besad de nødvendige Midler hertil. Faderen havde bygget Kronborg og saantidig med det Uranienborg paa Hveen, og derfor foresandt Christian den Fjerde dygtige Kunstnere fra Faderens Tid. Han indkaldte tillige nye Kunstnere, og da han selv besad mechanisk Færdighed, Smag og sund Dømmekraft, bidrog det til, at Slottet blev den Pragtbygning, som det var indtil Åldebranden

i 1859, og som det nu atter, efter liig Fugl Phœnix at have reist sig af Asken, tildels er blevet.

Fire Broer forbandt dengang Slottet med det faste Land. Jordsmonnet mod Nordvest var noget sumpigt, og for at modvirke dette lod Kongen grave brede og dybe Grøfter og bygge en lang Bro over det laveste Terrain. Var man kommen over Broen, saa befandt man sig i den hyppigste Vegetation, og i en Pavillon paa en aaben Plads samlede sig selv i senere Tider Hoffet om Sommeren. Mere nordlig, ved en stor Dam, laa den skjønnede Badstue, der er opbygget af Frederik den Anden; den havde dengang et smukt Spiir paa sit Tag, og dens Værelser vare smykkede med Malerier, siirlige Kar og andre til hiin Tids Badeluxus hørende Ting. Udenfor Badehuset strakte sig to Dyrehaver, indenfor hvis Hegn der fandtes det sædvanlige Vildt og efter hiin Tids Skik sjeldne Dyr.

Mod Norden blev Søen bredere og skyllede op mod temmelig skraae Bakker, undtagen ligeoverfor Slottet, hvor en lavere, jævner Flade gaaer over i Terrasser. Men her reiste Hovedbygningens nordlige Fagade sig ogsaa høit over Vandfladen med sine to slanke Hjørnetårne, og intetsteds viser den sig saa stor, som et Hele betragtet, som naar man staaer paa Terrasserne og betragter den. Her laa ogsaa et anseeligt Lysthuus, kaldet „Sparepengen“*), hvor der fandtes en mærkelig Samling af kostbare Nidetsøier, Kunstninger, Vaaben og Klebodier. Foran dette strakte Blomsterhaven sig med sjeldne Værter og kjølige Springvande tæt hen til Søen. Paa en lille Ø, som ligger tæt udenfor Slotsfagaden, var

*) For at vise nogle af sine Hoffest, der havde formøent, at han vilde blive staaende paa Halvøien med Slottets Bygning, byggede Christian den Fjerde, efterat Slottet var færdigt, Sparepengen.

anbragt et Lystparti, der svarede til Blomsterbedene, og mellem Den og Haven saaes et prægtigt Bassin, fra hvis Midte en skummende Vandstraale steg iveiret fra en Dyregruppe, en svømmende Hjort, omringet af forfølgende Hunde.

Et Hegn omgav alle Anlægene, og den Fremmede, som traadte derind, blev forbausset ved Skuet af Borgen, der straalende indvendig og udvendig af Guld og Sølv, af ædle Stoffer og stærke Farver, og syntes at ligne et af de fortryllede Paladser, som Middelalderens Digtere saa gjerne og saa levende skildrede.

Elleve Aar efter sin Bygherres Død 1659 mistede den allerede endeel af sin straalende Pragt. Svenskerne frarøvede nemlig Slottet endeel af dets ædle Metaller. Under Christian den Femte undergik det store Forandringer. I flere af Værelserne brammede da allegoriske Plafond=Malerier, der skulde forherlige Kongen selv og hans Fader.

I Aaret 1679 fik Audientsalen en ny Architektur. En luftigere Stiil, lidt Forgyltning og meget Hvidt, blev nu Kjendemærkerne paa en god Smag. Paa et Maleri staaer Christian den Femte i romersk Imperator=Dragt og krones med Laurbær af Nygtets Genius. Det Trivielle i Ideen, det Opblæste og Tomme i Udførelsen danner en skrigende Mod sætning til den fordrings=frie Dygtighed, som udtaler sig gjennem den ældre Decoration=maade, og det er sørgeligt at see, hvor dybt Sønnesønnens meest hundede Kunstner staaer under Bedstefaderens. Smidlertid have disse Forandringer neppe dengang skadet Totalindtrykket; senere hørte de endog til Slottets brillanteste Partier.

Da senere Frederik den Fjerde anlagde Frederiks=berg og Fredensborg, viste man ikke mere Frederiksborg den gamle Opmærksomhed; man nedrev Lysthuset

Sparepenge med hosliggende Bygninger og udvidede Slotshaven med Grunden, hvorpaa de havde staaet. Terrasserne fik nu en regelmæssig Form; deres Midte blev gjennemskåret af et Vandløb med kunstige Fald, og paa Siderne heraf plantedes symmetriske Hækker og Alleer. Haveanlægget hørte til det Prægtigste, som Danmark i denne Kunstgreen havde at fremvise, men Harmonien i Christian den Fjerdes Anlæg var uoprettelig forstyrret.

I de første Aar af sin Regjering maatte Christian den Sjette lade det store Spiir over Porttaarnet foran den midterste Slotsgaard nedtage, da det truede med at falde ned, og opføre et nyt, vægagtigt i samme Form som det forrige.

I selve Hovedbygningen skete der derimod store Forandringer, thi her blev, naar man undtager Kirken, Riddersalen, et Parti af Rosen og Taarnkamrene, slet Intet tilbage af Bærelsernes gamle Anordning.

Ved Slotshavens øverste Ende og med Udsigt over Marken, opførte man paa samme Tid et Landhuus, hvis Façade var længere end Hovedbygningens paa Frederiksborg, men hvis lave, plumpe Ydre maatte contrastere sælsomt mod det gamle Slot og endnu sælsommere mod den indre Decoration, der efter „chinesisk Art og Smag var meget smukt indrettet“.

Dette saakaldte nye Landhuus, der var stort nok til Sommerophold for hele det kongelige Høfde, med samt sit Haveanlæg, eksisterer ikke mere.

I det Hele har vel Frederiksborg indtil vore Dage beholdt sit Udseende fra Christian den Sjettes Restauration.

Vi skulle nu give en sammentrængt Skildring af denne Kongeborg, som den har seet ud i Stifterens Dage. *)

*) Den paafølgende Skildring af Frederiksborg Slot er for største

Saa snart man var traadt igjennem den anseelige Port under Taarnet foran den anden Forgaard, befandt man sig paa en langagtig, firkantet Plads, hvis tvende, smalle Sider indsluttedes af to smukke Bygninger, tvende Stokværk høie, hver med sit ottekantede Trappetaarn foran sig. Til Høire laa Cancellibygningen, der ogsaa havde Bærelser for fremmede Gesandter, tilvenstre boede Slotsherren og Hofmarschallen. Brolægningen var behandlet som en Slags grov Mosaik og dannede i Midten en Rose, der udbredte sig rundt omkring en prægtig Vandkunst. Bassinet var indfattet med sort Marmor i en Sektant, der paa sine Hjørner bar Statuer af støbt Bronze, „hvis Arer og Sener ei alene kunne sees, men ogsaa føles og gribes“. Midt op af Bassinet hævede sig en tresidet Marmor=Søile, hvis Fodstykke smykkedes af Gudebilleder, baarne af Delphiner, og af Genier, der legede med Fugle. Dens Capitæl=Gesims bar en Neptuns=Statue midt imellem Genier med Vandkander, og fra alle disse Bronze=Figurer stjød Vandstraalerue sig ud i krydsende Buer.

Foran den Indtrædende laa nu Hovedbygningen, der indtog hele Forgaardens Brede, men stiltes fra den ved en Arm af Søen. Ved at nærme sig den skjønne Steenbro, der førte over til Porten til den egentlige Slotsgaard, saae man kun den øverste Deel af den mellemste Fløi (Hovedfløien), der laa længst tilbage; derimod stege begge Sidefløienes Ende=Façader, smalle, næsten som Taarne op af Vandet, hvilende trygt paa en stærk

Delen udbraget af Prof. Høvens: „Frederiksborg Slot“, i *Dansk Ugekrift* 1ste Bind 1832. Høven har til sin fortrinlige Skildring af Slottet væsentlig benyttet et Skrift: „Kirche und eigentliche Beschreibung des fürtrefflichen und weitberühmten Königl. Hauses Friederichsburg, von Johan Adam Berg. Kopenhagen 1646“. Berg var Slotsforvalter paa Frederiksborg i Christian den Fjerdes Tid og dedicerede ham Skriftet.

Fod af hugne Kampesteen, der bar hele Bygningen. De røde Teglsteens-Mure vare paa Hjørnerne indfattede med huggen, hvid Sandsteen, Vinduesaabningerne vare omgivne med samme Masse og stode paa brede, ornerede Gesimsen, der afdeelte de forskjellige Stokværk, medens smallere, glatte Baand forbandt i bestemte Afstande Vinduerne med Hjørneindfatningen. Enhver af disse Façader havde desuden paa Midten en femsided Karnap af den samme, hvide Steen, der gaaer fra Kjælderen heelt op til Taggesimsen. Ved Anvendelsen af den lysfarvede Kvadersteen, der forstærkede Udseendet af Kraft og Værdighed, afbrødes det Alvorlige og Monotome i den røde Muur, ligesom den med Smag anbragte Forgyldning paa Vinduesposterne og paa enkelte Partier af Karnapperne gav det Hele Liv og Varme. Façadernes spidse Gavle vare decorerede efter samme Grundsætning, og fremspringende, takkede Partier, med deres smaa Billedstøtter, Voluter og Obelisker, svækkede Indtrykket af Tagets tunge Steilhed.

En Terrasse med en aaben Spadseregang, der forbandt begge Fløienes Hovedetager, hindrede vel Diet i at oversee den indre Slotsgaard, men den gav ogsaa det Hele en mere malerisk Virkning og var heldigen anvendt til at omgive Slottets sidste og anseeligste Indgang med al den Pomp, som dette Parti af Bygningen fordrede. Den røde, lange og ikke høie Muur, der bar Terrassen, i hvis Midte Porten aabnede sine Fløie, var derfor inddeelt i 12 Buer af huggen Steen, der hvilede paa toffanske Colonner. Under hver Bue stod en græft Gude- eller Heltestatue i en rigt udsmykket Sandstens-Nische. Hele Decorationen, der bragte Diet reent til at glemme Muurmassen over dens rige Billedværk og glimrende Forgyldning, stod paa en Art Fodgesims, der bares af udkaarne Kragstene og antydede Slotsgaardens Niveau; den

frandsedes af en Balustrade, hvis lange, horizontale Linier godt afbrødes af Portens rigt udhuggede Fronton med den tordnende Jupiter, baaren af en svævende Orn, paa sin Spidse.

Derefter kom man til den omtalte skjønne Steenbro, der førte over til Porten, og man standsede da ved Cæsars og Alexanders Billeder yderst foran paa Kælværket. Paa begge Sider af Porten stode tilhøire Neptun, Amphitrite, Hercules, Omphala, Phobus og Luna, tilvenstre Jupiter, Juno, Mars, Venus, Hippomenes og Atalante.

I de raat tilhugne Blokke (Bosfager) paa begge Sider af Porten fandtes udhugget en Mængde forgylbte Sirater af oval Form, som havde nogen Lighed med Børnesko. Et Sagn fortæller, at Bygherren paa sin Viis hermed vilde betegne, at han havde traadt disse, da han begyndte dette Slot, ligesom han ogsaa derved søgte at tilkjendegive en Slags Uvillie mod de Fornemme ved Hoffet, hvilke han vidste lo ad hans Forehavende og havde ladet sig forlyde med, at det var Børnebærk at bygge et Slot paa Vandet.

Igjennem Porten kom man ind i den egentlige Slotsgaard. Brune og graae Marmortavl dækkede den stille Plads, som dannede en næsten fuldkommen Kvadrat. Høie Bygninger omgave de tre Sider, medens Vuegangen under Terrassen fremsbød en behagelig Spadseregang paa den fjerde Side. Virkningen af de omgivende store Masser føltees paa en Maade, som man ikke havde ventet ude i den friere Forgaard. De lyse Sandsteensornamenter paa den dunkle Grund og den muntre, prægtige og rige Forgylbning gjorde en velgjørende Virkning. Fra de gyldne Felter i alle Vinduesfrontonerne saae alvorlige Ansigter ned, og Underskrifter sagde, at det var verdensberømte Romere. Overalt mødte der Diet noget Tiltrækkende. En prægtig Dør tilvenstre, med Billed-

støtter af de to første christne Konger i Danmark og med vore Religionsmysterier i kjæft udskaaet, malet og forgyldt Arbeide paa Dørhuldingerne, tilkjendegav, at den førte ind til Kapellet. En elegant Indgang ikke langt derfra paa det mægtige Klokketaarn, med det danske Vaaben ovenover, viste Hovedopgangen til Ridder salen. Et smukt Vand spring paa høire Haand, tæt op til Muren, syntes endnu mere tillokkende. Foran Nischen med en Bronze figur og et forgyldt Basrelief bar en Sandsteens-Løve Kobberbækkenet, hvori Vandet nedpladskede. Midt i den krusede Vandflade stod et Venusbillede i naturlig Størrelse, og ved dets Side red den lille Cupido paa en Svane.

Det meest Paafaldende for Diet var dog Galleriet, der i to Stokværk strakte sig foran hele Hovedfløien, mellem og paa begge Sider af dens tvende Trappetaarne. Det var et prægtigt Skue med den dobbelte Række af Buer, med Piller, der dækkedes af de smaa Frontoner og prydedes med Gudestatuer foran de flade Nischer, og med snorlige Colonner, der syntes nok saa let at bære de øverste Buer. Statuerne og Basreliefferne paa Brystningen i andet Stokværk gjorde dobbelt Virkning paa den sorte Grund, og Billedstøtterne, der stode ovenpaa Midten af Buerne, løftede det Hele lettere iveiret.

Symmetri i Ordets strengere Forstand maatte man ikke søge i denne Bygning; dog havde en blind Vilkaarlighed ikke bestemt Anordningen. Ved en rolig Betragtning af det Hele vilde man let være bleven overbevist om, at en regelmæssig Stræben gik igjennem Anlægget af alle Masserne og forenede sig med Sands for at give enhver af Hoveddelene sin egen Karakter. Stødtes Diet af mangen Uregelmæssighed, saa saaredes Følelsen dog ikke ved hin kjedsommelige Mafferen, der, som ved mange moderne Bygninger, forvandle Symmetrien til et be-

tydningsløst Spil. At Slottet istedetfor een Bygning, fordeelt i tre Fløie, bestod af tre forskjellige Bygninger, der blot stødte op til hverandre og savnede al indbyrdes Communication, maatte vække Forundring. De Mangler, som opstode derved, viste sig i Slotsgaarden, hvor de fire Bindeltrapper ikke gjorde den heldigste Virkning; dog maatte man indrømme, at denne maaskee var umulig at opnaae med den angivne Plan. Man kunde ikke nægte, at Bygmesteren havde gjort, hvad Omstændighederne tillode. Hovedfløien, den kongelige Families Bolig, havde to, symmetrisk hensatte, Trappetaarne mellem Galleriets tre Afdelinger. Af Sidefløiene havde den østlige, bestemt til fornemme Gæstebærelser og oeconomisk Brug, det mindst anseelige Trappetaarn; den vestlige derimod, som indesluttede Borgens helligste Sted og prægtigste Sal med sine Mure, havde det anseeligste, da det tillige var Klokketaarnet, der ikke maatte savne en Storhed og Prydelse, som var dets Bestemmelse værdig. Begge disse Taarne laae ligeoverfor hinanden, hvert omtrent midt foran sin Bygning, for saaledes bequemest at fordele Communicationen.

Disse Bindeltrapper stode ikke i nogen Forbindelse med Kjælder- og Stue- Etage, der havde deres egne Tilgange. I de dybe, tørre og kjølige Kjældere fandtes lange Rækker Wiinfade med de kosteligste rhinske og spanske Vine, rige Forraad af Krydderier fra Østerlandene; ogsaa dreiedes her paa kunstige Stegespid 10 Dyrerygge af 4 Hænder. I den høire Fløis Stue- Etage fandtes det store Kjøkken, Spisekamre og Borgestuen. I Stuen i Hovedfløien laa Apotheket med sine Destillerindretninger og Sølvkammeret med sine mægtige Fæde.

Igjennem Drabantværelset kom man ind i Ridderstuen, hvor Kongen sad til Taffels med sine Mænd. Det var en lang Hal med lave Hvælvinger, med de Gamle danske Minder.

danste Vaabenfjølde mellem Stuk = Ornamente, der hvilede i Midten paa 5 Marmorcolonner med blankt polerede Skafter og smukt udgraverede Marmor = Piedestaler. Bæggene dækkedes af fort spanst Guldblæder, og op til dem stode 3 prægtige Skjænkeborde. Rundt omkring de lange Borde kredsede her de fyldte Pokaler, medens Trompeterne fra Musikanter = Stolen lydeligt forkjendte de udbragte Skaaler.

Slottets øvrige Gemakker og Sale skulle vi omtale i Korthed. I den høire Fløi fandtes i andet Stokværk en stor Sal, som stødte op til Mellemfløiene og indtog hele Husets Brede, samt en Række af mindre Værelser, deels Sovestue, deels daglige Gemakker. En lignende Fordeling fandtes i de tvende følgende Stokværk, kun med den Forskjel, at Afvejlingen mellem Sovestuerne og Dagligstuerne var saaledes, at derved dannedes ligesom flere Partier, medens anden Etage kun syntes beregnet til eet Herstøb. Værelserne i denne vare ogsaa prægtigere, og flere af dem havde særegne Benævnelser, der deels vare hentede af deres Decoration, f. Ex. den blaae Sal, deels synes at have haft en Betydning, som vi dog neppe maae holde os for strengt til, f. Ex., den store og lille Vinterstue. Her var formodentlig Gjæsteværelserne.

Hovedfløien indeholdt i sit langt større Locale det dobbelte Antal af Værelser, der vare fordeelte omtrent paa samme Maade i alle Stokværk. To store Sale indtog i hele Bredden Fløien mod Nordost og Nordvest; imellem dem laae de øvrige Gemakker, der deels indbyrdes vare forbundne, deels communicerede ud imod Slotsgaarden ved to smalle Gange, der tillige dannede en Art Forstue imellem Vindeltrapperne og de nævnte Sale. Fjerde Stokværk havde samme almindelige Udseende som den høire Fløi, men i det andet og tredie kom man

til den kongelige Families Bærelser. Træsurer (Skabe), Cantorer (Secretairer), allehaande Bequemmeligheder, den frie Henstaaen af kostbare Sjeldenheder, Alt vidnede om et jævnligt Dphold. Smidstid fandtes her kun Sovestamre, Gemakker og Sale; kun faa Bærelser havde en bestemt Benævnelse; saaledes i andet Stokværk den kongelige Sommer- og Vintersal, og det kongelige Klenodiekammer; i tredie Stokværk Enkedronning Sophies Gemak. Alle andre Benævnelser hentedes af deres Decorationer, som Engle-Salen, Skibs-Salen, eller vare endnu mere almindelige, som „et prægtigt Losement“, „et herligt Gemak“ osv.

Kom man nu atter ned i Gaarden og steg op ad den bredere Bindeltrappe i Klokketaarnet, traadte man igjennem en prægtig Portal ind i den store Dandsesal*), der strakte sig heelt igjennem den venstre Fløis øverste (3die) Stokværk. Navnet tilkjendegiver dens Bestemmelse; Gulvet var belagt med Marmorfliser, Salen havde en Længde af omtrent 80 Alen, derimod kun en Brede af noget over en Fjerdedeel af Længden, og Høiden var kun lidt over 9 Alen. Man kom til at fryse ved Synet af dette store Rum, naar man tænkte paa Vinteren; men hine høviste Riddere og ædle Damer vare ikke som nu forfjælede ved den lune Kaffelovn, og de traadte op til Dands i en Dragt, der kunde give selv den langsomme Menuet Varme. Desuden stod her, i Orchesteret (Musikanterstolen) og det rigt besatte Kredentsbord, kraftige Hjælpere mod den stivnende Kulde.

Forgemakker, Dame- og Kavaleer-Gemakker, Paaflædnings-Bærelser, Appartements-Sale fandtes her

*) Riddersal var en senere Benævnelse; Riddersstue kaldtes den i Stue-Etagen værende, alt bestrebne Taffelstue.

ikke; men derimod en Mængde Sengekamre. Saaledes vare i Hovedfløiens 3die Etage af 11 Værelser de 7 forsynede med Senge, beredte til at modtage de talrige Medlemmer af den kongelige Familie og andre fornemme Besøg, og ikke sjældent har maaskee Sovekamret opfyldt en stor Deel af de Tjenester, som et mere forfinet Liv vilde have fordeelt til flere Rum.

Steengulvene i disse Sale saae fremmede ud og mindede om Syden. Snart vare de lagte i Tavl af farvede Marmorfliser, snart indlagte med glaserede Steen, hvis indbrændte Figurer, Frugter og Blomster syntes ved første Blik at være Mosaik. I Salene fandtes en stor Kamin, paa hvis brogede Marmor-Gesimser Genier legede imellem Kugler og smaa Obelisker.

Hvilken Afverling fandtes der ikke i Platsfonderne. Den ene var af Stuk med Figurer og Ornamenteer i ophøiet Arbeide; den anden var paa venetiansk Maneer afdeelt i forskjellige Rum, som dækkedes af Malerier og indfattedes af stærkt udskaarne og forgylde Kammer; en tredje var heelt af Træ, deels indlagt i Arabesker af forskjelligt farvede Træsorter, deels med udskaarne og malede og forgylde Fremstillinger i Hautrelief. Den brede Frise, som under Loftet løb rundt om Værelset, var enten decoreret paa samme Maade som Platsfonden eller besat med Malerier, som oftest Portraiter. Væggene svarede hertil. Baldyret Fløiel, Gyldenstykke og Silkestoffer kappedes med vævede Tapeter, glimrende af Guld, og med store Malerier i prægtige Kammer. Biblen og Homer samt den danske Historie saae man fremstillede i legemsstore Figurer, og Vævning og Brodering søgte ved Glæde og Kostbarhed at opveie Maleriernes Frihed og Livlighed.

Meublerne syntes ene at være bestemte til at forhøje Værelsernes Pragt, og man maa næsten antage, at

Eieren havde opoffret Bequemmeligheden, for at Rigdom og Kunst kunde bevæge sig desto friere. Man sank ned i de prægtige Hynder, der laae ovenpaa det rige Stolebetræk, men fandt ingen behagelig Hvile. Træsurerne og Cantorerne vare besværlige Gjemmesteder med deres tunge Skuffer og Døre. Bordene stode saa massive, som vare de fastgroede. I de fornemste Værelser hang der over det skjønne Bord en Himmel, der sænkede et Drapperi af det samme kostbare Stof som dens eget ned til Gulvet bag det fornemste Sæde; denne Himmel med sine Guldfrynser og sit prægtige Rygstykke samt Messinglysekronerne bleve trykkende i Værelser, hvis Møbler i Høideforholdene allerede vare søelige under de svære Platfunder. Men man maa tillige tilstaae, at den Fuldbendthed, hvormed de forskjellige Stoffer vare behandlede, den friske Glæde, som laa over Silken og Fløilet, den Rigdom og den Tyngde, som viste sig i det store Foldeskab, dannede en Contrast til vor Tids lette Fabricata. Hvilken Contrast danne ikke vor Tids Theeborde med Kryстал og Porcellain mod hiin Tids Kredensborde med de ædleste Metaller, sunklende i en udtømmelig Rigdom af Former!

Hvad der var endnu mere paafaldende, var den Opstilling af Natursjeldenheder eller endog blotte Kuriosa, som man hist og her stødte paa.

I Audientssalen gjemtes saaledes en Bezoarsten, saa stor som et Hoved, i en Silkepose, der igjen laa i en indiansk Kurv; i Karnappen i den blaa Sal stod et smukt Bord med en Plade af Konchylie-Marmor, der rostes ikke alene for det skønne Stof, men ogsaa for det sjeldne Naturspil; under den forgyldte Lysekrones af Fern i et andet Gemak i samme Fløi var der anbragt et mægtigt Hornpar af et Elsdyr; ovenpaa et af de rigt udskaarne og malede Træsurer i den kongelige Winter-

sal laa den udstoppede Hud af en Leopard, og i Alenodiekamret saaes imellem de kongelige Smykker et Enhjørnings-Horn, der var særdeles dyrebart.

Det sidstnævnte Gemak var iøvrigt værdigen decoreret for at opfylde sin Bestemmelse. Vasrelieffer, hvis enkelte Partier vare fremhævede ved Forgyldning, vare indfattede i Væggens Gyldenstykkes Betræk, kostelige Malerier stode paa den brede Frise, og under det rigt udkaarne Loft hang en Nysekroue af Sølv, i hvis siirligt noarbejdede Knap gjemtes et Slaguhr. Pragtbordets Ibenholts Plade var prydet med et Landskab og allegoriske Figurer, udstukne i Sølvpladen. Sommer-salen, hvor Christian den Fjerde gjerne opholdt sig, og som laa i den høire Fløi, havde alt det Oplivende, som et saadant Værelse bør have. Dens Beliggenhed mod Nord og Vest, dens frie Udsigt til begge Sider gav den et kjøligt, lyst og aabent Udseende. Blev Sommervarmen noget trykkende her, da tilbød Karnappen, der, lige imod Nord, hang ud over Søen, et Fristed, der forstjønmedes og beskyttedes af en lille Vandkunst i dens Midte, med smukke Solfigurer og med muntre Smaafisk i den nederste, rummelige Vandkumme. En egen Luxus udmærkede desuden denne Sal fremfor alle de andre Værelser; der fandtes 3 store Speile paa dens Vinduespiller, det ene kostbarere end det andet; et af dem, som havde en heel Sølvramme, indeholdt nederunder Speilglasset et Uhrværk, som lod sig aabne, og bag samme et fuldstændigt Skriveoi.

Naar man traadte ind i Skibssalen i tredje Stokværk, mindedes man levende om fjerde Christians Nytt til Søen og Sømandsgjærning. Tapeterne af Guld, Sølv og broget Silke forestillede lutter Søstykker, og Plafonden fremstillede i sine forskjellige Afdelinger deels Krigsskibe, deels Hvaler og andre store Havdyr, Alt

udfkaarret i Hautrelief og med tilføiede Navne. Den Anvendelse, som her var gjort af de allerkøftbareste Stoffer, Bliant, persisk Gyldestykke osv., til Himlen over Bordet, Bordtæppet, Stolebetræk og Hynder, vidnede desuden om, at dette Gemak maatte have været et af de meest yndede.

Derimod syntes Engle=Salen*) i den modsatte Ende af samme Fløi at være bestemt til at vise den kongelige Værdighed i al dens Glans. Muligen havde denne Sal tilligemed den tilstødende Runddeel været bestemt til Dronning Sophies Brug, da hendes Gemak var ved Siden af den. Har dette været Tilfældet, bliver dens Pragt forklarligere, da man veed, hvor meget hun yndede fyrstelig Luxus, og hvor høit hun var elsket og æret af sin Søn. Elleve sorte Fløiels Tæpeter dækkede Væggene. Hvert Tæpet indeholdt et eller flere Billeder af det danske Vaaben, broderet med Bliant og med de hvide Rys hævede ved Guld og Sølv. Disse døde heraldiske Figurer fik her paa engang Liv og Bevægelse og gav Salen Storhed og Værdighed. Fred og Retfærdighed, legemsstore Figurer, udførte i Silke, Sølv og Guld, stode midt paa Rygstykket, der hang ned fra den prægtige Fløiels Himmel, og paa et af Bordtæpperne var den betydningsfulde Fremstilling af Melchisedech og Abraham indvævet. Fløiels Hynder med det kongelige Vaaben laae paa Stolene, der tildeels havde et Betræk, rigt broderet med store Perler og besat med støbte Guld-Roser. Sin Benævnelse fik Salen af Genierne, der i forgyldt og malet Hautrelief svævede under Loftet med Palmegrene, Laurbærkrands og andre Emblemer. I den tilstødende Runddeel, hvis Bægge vare

*) Dette Værelse laa lige foran Ridder salen, men mistede under Christian den Sjette en Deel af sin Størrelse.

beklædte med ikke mindre ædle Stoffer, stod en herlig Seng af Sølv, Fødderne og Pillerne af Ibenholt, prydet med støbte og drevne Sølvornamenter, og hvis Sider vare indfattede med udstukne Sølvplader.

Naar man kom ind i Dandsesalen*), saae man, som bemærket, strax, at den var meget for smal og lav til dens Længde. Man maa beklage dette Misforhold, da Loftet, hvis Måge ikke let fandtes, selv tabte betydeligt i den Virkning, som det vilde have gjort, hvis det havde været høiere i Veiret; thi nu saae man blot den rigt forgyldte Måsse, naar man kastede Diet over det Hele, og først langsomt og stykkeviis kunde man lægge Mærke til den Forstand, hvormed de forskjellige Afdelinger og Flader traadte tilbage for hverandre, for samlede at frembringe en harmonisk Virkning. Syv firkantede Hovedfelter, der strakte sig midt igjennem Platfonden, vare de dybeste Partier; de omgaves af flade Afdelinger med Mønstre i Midten og i Hjørnerne smaa svævende qvindelige Figurer, der bare Seirens, Haabets, Styrkens og flere slige Emblemer. Derpaa kom yderst en lang Række af temmelig store allegoriske Figurer og større Mønstre, som, udførte i Hautrelief paa en noget tilbagemiggende Grund, dannede en rig Ramme om det Hele. De syv Hovedfelter viste, foruden Christian den Fjerdes og hans Dronnings Baaben, Billeder af Kanonstøbning, Uhrmagerkunst, Destilleerkunst, Bogtrykkerkunst, Kompassmageri og Møllebyggeri. De allegoriske Figurer fremstillede en heel Cyclus af religiøse Begreber, moraliske Egenheder, Sjælekræfter, forskjellige Tilstande, Guds Almagt, Herlighed, Naade, Barmhertighed, Christendommen, Ufskyldighed, Ydmyghed, Sagtomdighed, Dy-

*) Ridder salen.

rigtighed, Standhaftighed, Fornuft, Forstand, Sukom-
 melse, Fordelivet, det evige Liv, Freden osv. De skulde
 belære, advare, opmuntre Bestueren under menneskelige
 Former og Handlinger, oplyste ved betydningsfulde
 Attributer og indholdsrige Sententser. Midt imellem
 disse alvorlige Forestillinger saae de sælsomste Maffer
 ned paa den Bestuende. Niig Ornamentering indfat-
 tede det Hele og alle dets enkelte Dele, og naar de
 smalle, siirligt indlagte Baand om Hovedfelterne und-
 tages, var Alt udskaaet i Træ, malet og stærkt forgyldt.
 Neppe har der været lagt an paa at gjennemføre nogen
 bestemt Idee i denne Platfond, heller ikke maatte man i
 det Enkelte søge Skjønhed i Formerne, ligesaa lidt som
 Skarpsindighed og Vittighed i Allegorierne; thi disse
 vare enten blot Ord, oversatte i Billeder, eller beroede
 paa almindelige, trivielt anvendte Sammenligninger, og
 kun enkelte af dem vare heldigere, som f. Ex. Stand-
 haftigheden, der udhuggede Obeliskten til „den ubekjendte
 Guds“ Ære, og Christendommen, der holdt et lille
 Barn over Daaben. Men denne Rigdom og Afve-
 ling i Forestillingerne og Motiverne, den vide Udstræk-
 ning, hvori Phantasien bevægede sig fra det Høieste og
 Alvorligste indtil det meest Bizarre, denne Spillen af
 Benævnelser, Begreber og Former over i hverandre, har
 allerede fordret en ei almindelig Kraftanstrengelse og har
 unægtelig noget Tillokkende. — Ethvert Skridt gav Diet
 og Tanken ny Beskjæftigelse. Om vi imidlertid end ikke
 kunde opdage nogen Idee, der besjælede det Hele, saa
 maatte vi dog tilstaae, at en saadan syntes at ligge til
 Grund for Hovedfelternes Billeder, nemlig den: at
 fremstille Mennesket som Herre over Naturkræfterne
 og anvendende dem deels til Livets Fordeel, deels til at
 udvide sin Kundskab om deres Væsen og Værd. Kun

maatte man erindre, at Valget af Fremstillingerne er gjort for 200 Aar siden.

Den brede Friise under Loftet indeholdt, i Fordybningerne mellem dens Triglypher og med gjennembrudte og udskaarne Consoler, en heel naturhistorisk Billedbog, hvor man fandt Pattedyrene og Fuglene noiagtigt afmalede lige indtil den rare Fugl Phoenix. Aarstiderne og Maanederne over Vinduerne fremstillede baade tydske og italienske Scener i brogede Reliefer. Men hvad der især tiltrak sig Opmærksomhed, var de afspasfede, vævede Tapeter, der fremstillede Optrin af Christian den Fjerdes Historie, hans Kroning og Scener af den første svenske Krig. Det var og er det største og prægtigste Arbeide, som Danmark eier i dette Kunstfag, fuldt af Færdighed i Tegning og Komposition.

Saae man hen paa den store sorte Marmorkamin i den sydlige Ende af Salen, saa traadte endelig Skikkelse af den gamle Gudelære os imøde. Phoebus og Luna, støbte Solbilleder omtrent i naturlig Størrelse, hvilede her paa Siderne af den gjennembrudte Fronton, og mellem de tvende Guddomme, som tydeligst afmaalte Tidens Løb, spandt Parcerne Livets Traad. Disse Gudinder sad i Nischer over Frontonen; de vare ogsaa af Solv, ligesom Jupiters Oru, der øverst udbredte sine Vinger.

I Loftet hang der tre colossale Messing-Lysekroner; den største skal have veiet 5780, den næste derefter 5126 og den mindste 3848 Pund, tilsammen 147 Centner og 48 Pund Skjænken og Musikanterstolen, som fandtes i denne Sal, skulle vi senere omtale.

Fra Salen gik man nu ned til Kirken. Den mindre Indgang til denne laa paa høire Side af Klokketaarnet og førte til Forhallen, hvis lave Korshvælving i Midten hvilede paa polerede Marmorsøjler. Naar man traadte igjennem de tvende Buer, som forbandt den med Skibet,

ind mellem Arkaderne, der omgave dette, steg Blikket med en friere Følelse op til den hvide Hvalving. Pillerne, som bare de øverste Buer, stode ranke og alvorlige foran det klare Lys, som strømmede igjennem Høikirkens spidsbuede Vinduer og spillede saa smukt imellem Buerne og paa de gyldne Frugtklynger, der smykkede de betydningsfulde Kors midt i Hvalvingskappernes fremspringende Forbindinger. Intet forstyrrede her det Heles skjønne Indtryk; Stedets hellige Bestemmelse maa have gennemglødet Kunstneren til at vise sig som en ikke uværdig Værling af hine ældre Bygmestere, hvis Kirker staae som uforgjængelige Minder. Rolig Klarhed, mild Alvor herskede her. Skibet, hvis lange Sidearcader benyttedes til ligesaa mange rigt prydede Indgange til de lukkede Stole, og i hvis sydlige Ende blinkede et Sølvalter mellem to dunkle Buer, der førte ind til Skriftestolen bag ved det, omgaves paa de tre Sider af Høikirken, der dannede en herlig Omgang, hvis Buer hævede sig luftigen op mod Hvalvingen. Stod man ved Alteret og saae henimod den nordlige Ende, saa var det, som om Orgelet hang ud over de tvende kongelige Kirkestole, der laae over Forhallen og communicerede med Omgangen. Naar Solen sendte sine sidste Straaler ind i Kirken, da luede den nordlige Hvalvings Guld og Orgelets blanke Piber og brogede Billedpragt, som om en Vision lystede ned i Lavkirkens Dæmring.

Hvad der saa meget bidrog til at stemme Sindet i denne Kirke, var den Behagelighed, hvormed man befandt sig derinde. Paa Gulvet sluttede det ikke store Rum sig saa fortroligt om En; de spærrede Buer forbandt sig næriere ved deres Piller og udgjorde med disse ligesom et fortløbende Godstykke, der ved sin Modsætning gav Omgangens Piller og Buer Udseendet af en langt større Lethed og Frihed. Sandsteens Kvadre dannede Pillerne,

men kun hveranden af dem bar Korshvælvingens Hovedbuer. Mellemrummene deelttes igjen i to Buer, der hvilede paa smallere Piller, hvorved det Hele fik mere Fasthed og Kirken et større og rigere Udseende. Decorationen paa deres Forsider med smaa Marmorcolonner, der vare complet forsynede med Piedestal, Architrav o. s. v., kunde ikke undgaae at blive tung og smaalig; men smuk var den Maade, hvorpaa man havde orneret deres Sideflader ved at udføre Girater i et fordybet Relief, saa at Fladens Contur ei afbrødes, men vel dens Eensformighed ophævedes. Den matte Forgyldning, som disse Ornamenteer havde faaet, gav dem desuden en elegant Charakter. Detaillerne af Decorationen vare iøvrigt neppe tilfredsstillende. Skulpturarbejderne, som Apostelstatuerne imellem de smaa Colonner, Relieffigureerne i de nederste Buehjørner og Genierne af Stuf i Hvælvingstapperne, savnede endog praktisk Fortjeneste i en høiere Grad, end Billighed kunde forlange; de smaa Træfigurer paa Stolebørene røbede tvertimod en Færdighed i at behandle Materialet, der gik over til Skjodesløshed og Uforvarlighed. Det indlagte Arbejde i Træ var derimod mesterligt; de simplere Ornamenteer af Løvværk og Linier fremviste altid Afvevling og Rigdom, undertiden endog smagfulde Mønstre, og ikke sjældent var Indlægningen saa reen og utvungen, at en Malers Pensel ei behøvede at undsee sig derved.

Balget af Tømmer havde den samme Mangel paa Enhed og Betydning, som vi alt oftere have bemærket, men her blev den i en høiere Grad følelig. I Reliefserne og de smaa Billedstøtter over Buerne og paa Stolene stode Venus og Diana, Samson og Judith, Ceres og Bacchus, den hellige Sebastian og den store Christoff, Sibylle og Apostler i uforstyrret Samdrægtighed og ledsagedes af en heel Skare allegoriske Figurer, der skulde

forestille moralste Egenstaber, Sandserne, Verdensdelene og — enkelte musikalske Instrumenter. Derimod vare Dmgangens sorte Marmortavler med gyldne Skriftsteder en værdig og karakteristisk kirkelig Prydelse.

Alteret, Prædikestolen og Daaben savnede ikke den kostbare Udsmykning, som fandtes i hele Slottet. Det var en heldig Tanke, at sætte Christus imellem de fire Evangelister i Nischerne paa Prædikestolens fem Sider; disse støbte Sølvstatuer toge sig desuden fortræffeligt ud paa den sorte Ibenholts Grund, og deres glatte, rolige Masser fik noget Grandiøst ved Siden af det krusede Arabesksmykke, der omgav de ti Søiler af samme kostbare Metal, som stode ved Siden af Nischerne. — I Altertavlen havde Forgylbning, Sølv, Perlemoder og Ibenholt forenet sig med Smag til et glimrende Pragtsykke; men den fortjente i langt høiere Grad vor Betragtning, fordi den med et veltruffet Valg havde forenet de betydningsfuldeste Optrin af Frelserens Liv i den værdige Cyclus af kirkelige Forestillinger. Predellen viste Naderen mellem Billederne af de 4 Evangelister; den egentlige Altertavle, der med sine Fløie og sine Fremstillinger i Skulptur mindede om de gamle christelige Diptycher, lod os, naar Fløiene vare aabnede, see Frelseren, anklaget, korsfæstet, begravet. Den mellemste af disse Fremstillinger var sammensat af Frelserens, Mariæ, Johannes's, Magdalenes og de tvende Forbryderes fritstaaende Billeder og en Baggrund i drevet Relief. De to andre Fremstillinger vare i Relief. Frontonen over Alteret indeholdt Christi seirende Opstandelse under Faderens velsignende Svire, og de støbte Billeder af de halvt sovende, halvt forsærdede Vægtere grupperede sig ret livfuldt paa Gesimsen over Altertavlen.

Men dette var kun Indholdet af Hovedfremstillingen. Predellen og de tvende smaa Sidefløie med Evangelist-

billederne lode sig aabne, og nu saaes, deels i ophøiet Arbeide, deels i udstukne Plader, Optrin af Jesu Barn- dom og Manddom; de ydre, smalle Sider af hele Alter- tavlen vare indlagte med udstukne Sølvplader, og her optraadte Propheter og Apostle. Christi Forjættelse og Forkyndelse, de varslende Begivenheder, hans tidligere Al- der, hans blodige Lidelser, hans altbeseirende Frelser- kraft stode her for os, for at vække og opfylde vor Sjæl med de alvorligste og de dybeste Tanker.

Lukkede man Alterfløiene, saae man tvende Bas- relieffer paa deres udvendige Side: Johannes den Dø- bers Halskuggelse og den hellige Sebastians Martyr- død. Disse Fremstillinger syntes at antyde en anden Bestem- melse for dette Alter, end at staae i et protestantisk Slots- scapel. Intet er almindeligere, end at finde de Helgener eller bibelske Personer udvendigt afbilledede paa catholske Altertavler, der paa en eller anden Maade stode i Forbindelse med det hellige Sted, der skulde prydes, eller med den fromme Giver. Den Mængde Skuffer, som fandtes anbragte i dette Alter, selv paa dets Bagside, og som neppe kunde have anden Hensigt end Reliquiers Opbevarelse, tale ogsaa imod dets oprindelige Bestem- melse til luthersk Brug.

Arbejderne vare fortræffeligt udførte, og fandt man maaskee ved en nøiere Betragtning, at technisk Virtuositet havde en betydelig Overvægt over det, som man kunde kalde ægte Kunstner- Behandling, saa maa man tillige indrømme, at den Alvor, som disse Fremstillinger ei kunde undvære, ikke savnedes, ligesaa lidt som en vis Nethed og Siirlighed i alle Former. Det var desuden ikke Bærker af selvstændige Kunstnere, som vi her betrag- tede; det var kun Efterligninger af samtidige lyndede Mesteres Arbeider, udførte af vel øvede Guldsmede. Men der hørte ikke saa Lidet til, efter Tegning eller

Kobberstik at levere saadanne Arbeider i Relief og i fritstaaende Figurer.

En lille Vindeltrappe førte op paa Omgangen, hvis Viller imellem Vinduerne beklædtes af større og mindre Malerier, luttet Compositioner af Biblen og deriblandt Arbeider af berømte Mestere, f. Ex. Kottenhammer og Salvator Rosa *). Tvende Orgelværker stode ogsaa her, det ene udmærket ved sin Kostbarhed, da det, foruden andre Prydelser, smykkedes af Musernes, deels støbte, deels drevede Sølvilleder; det andet mærkeligere ved sin Fortrinlighed og som en Gave fra Landgreven af Hessen til Christian den Fjerde.

Omgangen endte foran de tvende Kirkestole under Orgelet. Stolen tilhøire var saa interessant, at den bør omtales. Det var et lille, temmelig lavt Bærelse, men saa rigt og tillige saa nydeligt decoreret, at det i sin Art vanskeligt fandt sin Lige. Marstallene 1619, 20, 21, der fandtes signerede paa dets forskjellige Kunstværker, og en Notits i Christian den Fjerdes Skrivecalender for 1620 bestemme Tiden, da det er blevet færdigt, og det smukke Sølvalter **) paa det ene Marmorbord og den opslaaede Bibel paa det andet tilkjendegav dets Bestemmelse til stille, eensom Andagt. At denne har været holdt til enhver Tid, derom vidnede Sølvløsekronen under Loftet, og et Maleri tæt ved Vinduet gav et smukt Bidrag til at lære Kongens religiøse Følelse at kjende: Det forestillede det Syn, han havde paa Rothenborg, og var altsaa blevet udført senere end de øvrige Malerier, der fandtes her. Kongen knælede med foldede Hænder for Kristus, der aabenbarede sig i Skyerne. Han var blot iført

*) Denne Mesters Arbeide: Jonas, der prædiker for Ninviterne, findes nu i det kongelige Galleri paa Christiansborg Slot.

**) Det staaer nu i det oldnordiske Museum.

et Liigklæde, men der var tydelige Spor af, at han oprindelig har været fremstillet i kongelig Dragt med Scepter og Krone foran sig. En saadan Forandring i denne Fremstilling er vel neppe skeet uden ifølge Kongens egen Villie.

Bæggene rundt om i denne Kirkestol, fra Loftet til Gulvet, vare skjulte med Malerier, udførte paa Kobberplader af eens Størrelse og regelret fordeelte i den smukke Indfatning af indlagt Træ. Stoffet til disse Billeder var hentet fra det nye Testamente, ei alene af Jesu Liv, men ogsaa af hans Vignelser. Virkningen af det Hele var lys og behagelig, og vilde maaſtee have været broget, naar ikke det Kolige, Dæmpede i den øvrige Decoration*) og Belysningen havde holdt Bærset i den Tone, som ene var passende for det. Der var noget eget Tiltrækkende i disse Arbejder, skjøndt man forgjæves vilde søge Høide eller Dybde i dem; thi Stræben efter malerisk Effekt, eller Lyst til udførlig at fremstille Rummet med det smukke Spil af Lys og Skygge, eller en kjær Dufstændelighed i Angivelsen af alle de mindre væsentlige Dele havde som oftest recnt fortrængt den alvorligere historiske Charakter, men tilligemed den ogsaa det eensformige Snit af Menneskeformen efter et bestemt System, som maa findes trættende i mange af de ellers agtværdige Arbejder, baade i Maleri og Skulptur, som alt ere gennemgaaede. Der var en Livlighed udbredt over disse Stykker, som let bragte En til at glemme Opgavens Natur for uforstyrret at glæde sig nogle Dieblkke over

*) Farvevirkningen af Træværket var alvorlig, da det bestod af Mustatræ og Ibenholt, fint indlagt med lysere Træarter. Colonnene, der bære Portalerne over de mesterligt udſkaarne Døre, havde Effenbeens Capitæler. Blot i Loftets dunkle Tjylbinger vare Sølvornamenter anbragte, men disse gave vel et noget lysere, dog ingenlunde under de herværende Forhold et muntrere Udseende.

de klare, rene Former, den glatte, nydelige Pensel, den smagfulde Routine i mange Partier af Compositionen i Adrian v. Nienlandts Arbejder*). Og hvor mesterlig var ikke den perspektiviske Gjennemsigt af Tæmplet, den omhyggelige, saa vel forstaaede Udførelse af enhver Detail i Werner van Valkerts Pharisæeren og Tolderen! Af alle Kunstnere, som her havde arbejdet, var vistnok Peter Lastmann**) den, der havde havt det rigtigste Begreb om Historiemaling. Der var Fylde i hans Compositioner, Alvor og Betydning i mange af hans Hoveder og Bevægelser, og han forstod at frembringe Effekt, naar det var fornødent, men han manglede aldeles Sands for Udtrykket af Skjønhed og Værdighed, og han var lidt for redebon til i sine Arbejder at fortælle Beskuerne om sit Ophold i Rom.

Man kunde ikke forlade dette venlige Andagtskammer uden at betragte de smukke Bordter af Glasmalerier, der omgave hver enkelt af Vinduets Krystallruder. Man har saa lidt af denne Kunst her i Landet, saa at man ikke kan danne sig noget klart Begreb om den magiske Virkning, som derved kan frembringes. Disse nydelige smaa Billeder af det gamle Testaments patriarchalske Skildringer, udførte af øvede hollandske Mestere, viste i alt Fald kun, hvor let og stærkt der lod sig arbejde i dette Fag.

Naar man nu igjen kom ud i Slottets anden Forgaard, vendte sig til Høire og gik igjennem den nærmeste Port paa Slotsherrens Bolig, kom man ind paa en lang,

*) Mariae Besøg hos Elisabeth, Fremstillingen i Tæmplet, Christus i sit 12te Aar, samtalende med de Skriftlærde, Brylluppet i Cana o. fl.

**) Af ham var der de hellige 3 Konger, Christus velfigurer de smaa Børn, Gangen til Golgatha.

smal Ridebane. Søen skilte den ved en smal Arm fra Slottets vestlige Sidesløi, hvis Façade i denne Nærhed havde et Udtryk af Alvor og Storhed, som ingen anden af Slottets Sider, en Virkning af dens høie, spidse Kirkevinduer og af dens betydelige Masse, der ei afbrødes ved nogen Udbygning. En lang og temmelig lav Bygning paa venstre Side af Ridebanen var den kongelige Stald, og et lille Huus af brændte Steen, der laa tæt op til Slotsherrens Baaning, var det saakaldte Judiceerhuus. Naar der holdtes Ringrenden, saa var det Pladsen for de udvalgte Dommere, der skulde tilkjende Belønningerne. Derfor var det vel ogsaa, at denne Portal, der som et Slags Ureport spændte over hele Bredden og rimeligviis har været brugt ved Caroussellerne, stod nærmere denne Ende af Banen end den modsatte. Den var af Sandsteen og rigt decoreret med Gudebilleder. Ret betydningsfulde vare Frontonerne over de to smaa Sidebuer, smykkede med Nereider og Tritoner, der bragte Coraller og Perlesmykker.

Den smukke Bygning, som lukkede Banen for den anden Ende og forbandtes med Slottets nordvestlige Hjørnetaarn ved en to Stages Løngang, der hvilede paa fire Kampesteens Piller i Søen, var Audientshuset. Dette saavel som Løngangen vare af lutter Sandsteens Quadre, prydede med udsveifet Gavl, med Gesimser, Colonner, Festons og Billedstøtter. Især var Decorationen, der omfattede Porten og de to Døre til Stueetagen, overordentlig riig og dannede en pompeus Triumfbue. Foran Nischerne mellem dens Colonner stode Billedstøtter af romerske Krigere; Musernes Statuer saaes ovenpaa Bjelkeværket, og i Frontonen var et stort Basrelief med Mars og Venus, omgivne af Genier og glimrende af Forgyldning. Denne Bygning rummede i andet Stokværk kun en eneste Sal, Audients-

gemakket, hvis udstaarne og forgyldte Loft, Gulv af Marmorfliser og Vægge, beklædte med kostelige Malerier, stillede det ved Siden af Slottets øvrige Pragtværker. Ved Løngangen, der paa sine Vinduespiller havde udstaarne og malede Hjortehoveder, og ved Taarn = Kund = delen stod dette Gemak i Forbindelse med Sommer = salen.

Flere smaa Værelser paa begge Sider af Borten i Stue Etagen indeholdt ingen Pragt; de vare bestemte til Kongens Indlingskøbsstue: mekaniske Arbeider. Kunstige Instrumenter, alle slags Dreierlad og Værktøi traadte her istedetfor kostbare Tapeter og Prydelser af ædelt Metal.

Vi have nu efter Professor Høyen skildret Frederiksborg Slot, saaledes som det saae ud i sin Bygherres, Christian den Fjerdes Tid, og da det var mageløst her i Norden og søgte sin Lige i det øvrige Europa, have vi fundet det rigtigt at beskrive det med saa megen Vidtløftighed. Det gav et Vidnesbyrd om denne store Konges Smag, Indsigter og eiendommelige Charakter, thi man er enig om, at Kongen selv har fattet Ideen til dette Slots Bygning, saavel som til mange andre af hans Bygninger, og tilkjendegivet sine Tanker for Bygmesteren. I et Skrift af en Franskmænd, Charles de l'Espine, yttres denne: „Dette Slot har neppe sin Lige i hele Verden, eftersom Alt, hvad der paa andre Steder pleier at være af Jern, selv Laasene paa Dørene og Vinduesbeslagene, der er af gedigent Sølv.“

Man veed ikke nøie, hvem Slottets Bygmester var. En Steenhugger, Jørgen von Friberg, der vel har udført en Deel Arbeide paa Frederiksborg, udlægges urigtig for dets Bygmester; derimod nævner man Tvende, om hvilke det har megen Sandsynlighed, at de kunne have Deel deri. Den Eine er den berømte Englænder Inigo

Jones, hvem man ogsaa tillægger Opførelsen af Rosenborg, den Anden er den tydske Bygmester Hans Etenwintel fra Emden, der tidligere havde bygget Uranienborg og Stjerneborg paa Hveen og Kirken i Slangerup, samt senere Kapellet i Roeskilde, ligesom den arkitektoniske Deel af Springvandet i den indre Slotsgaard paa Frederiksborg og derefter Børsen.

Slottet undergik efter Christian den Fjerdes Død mange store Forandringer, især i Christian den Sjettes Tid. Dets tvende Hovedfløie underkastedes en total, indvendig Reform, da samtlige kongelige Gemakker i mellemste Etage decoreredes i nyere Smag, og en bedre Communication bevirkedes. Høie, moderne, i Trærammer indfattede Vinduer og firkantede, dobbelte Halvdøre dannede en Modsatning til de gammeldags, smaa Blyruder, Steenfarmene og de lavere, buede Indgange. Det store Porttaarn modtog under denne Konge en Hovedreparation, da dermed i Forbindelse et nyt Fangetaarn mod Byen opførtes, ligesom et hængende Galleri af Træ anbragtes over Vandet fra Cancelliet til Prindsessøfløien, Portalen ved Møntporten forandrede, de øvrige antike Billedstøtter restaureredes, og hele Slottet fik en Afspudning.

Det var ellers mærkeligt, at dette Slot holdt sig indtil vor Tid med Hensyn til det Ydre i en næsten aldeles usforandret og usfortæret Tilstand og indtil Branden 1859 oplevede en Alder af nærvæd 300 Aar. Dets hele Architektur var et Bevis paa, hvor vidt den Tids Bygmestere havde bragt det i Vandbygning eller den Kunst at mure og opføre solide Bygninger tildeels i og under Vandet, paa Holme og Opfyldninger.

Med Slottets Bygning var der taget Hensyn til, at det tillige skulde være en Art Fæstning, og var det efter den Tids Krigskunst godt befæstet. Da de keiserlige

Tropper oversvømmede Jylland og Holsteen, og man kunde berygte Landgang af disse paa Verne, tænktes der paa udvidede Fæstningsværker, hvorfor Bønder i Kronborg, Frederiksborg og flere Amter opbødes til Slottets Tjeneste, uden at dog nye Fæstningsværker anlagdes. I de for Danmark saa uheldsvangre Aar 1658 og 59 havde Svenskerne forstaaet sig her. I Anledning af Roskildefreden aurrettedes der her paa Slottet et prægtigt Gjæstebud for den svenske Konge, som opholdt sig paa Slottet i tre Dage og sad tilbords mellem den danske Konge og Dronning. Senere opholdt Dronningen af Sverrig sig her, ligesom Carl den Tolvte i Aaret 1710, da han var gaaet i Land ved Humlebæk, skal have afslagt et Besøg her inkognito.

Inscriptioner fandtes der hist og her paa Slottets Indgange; saaledes over Porten mod Nordvest i Slottets anden Forgaard følgende:

Frideric then anden goed och from,
 Hans Raade gjorde dette Bytte,
 Ath Dy ersholm under Kronen kom,
 De Herloff till Skougkloster flyttte.
 MDLX.

Paa Midten af to smaa Taarne, som laae alleryderst paa Hjørnerne af den ydre Slotsgaard, læstes i støbte, indmurede Jernskiffre Aarstallet 1562 og Frederik den Andens Valgsprog:

„Mein Hoffnung zu Gott allein.“

Det samme Aarstal med et F i Midten fandtes i Krydset af de tvende ved Esbroen anbragte, gammeldags Jernkløer eller Vognviler, hvorimod Aarstallet 1736 over Søileportalen til bemeldte Bro viser Tiden, naar samme er bygget.

Ny nævnte Bro, almindelig Taarnbroen kaldet, fører

til den prægtige Taarnbygning, Porttaarnet eller det store Fangetaarn, der stiller mellem den omtalte høre og Slottets mellemste eller anden Forgaard.

Over Porten, som er opført af hugne Kvadersteen og danner Hovedindfjørselen fra Byen til Slottet, fandtes paa den ene Side Værstallet 1618 med det kongelige Vaaben og tvende liggende Løber; paa den anden Side Christian den Fjerdes Navn med Krone over og tvende Bildmænd forneden. Selve Taarnet bestod af en tre Stages Bygning, der indeholdt forskjellige mindre Kamre og Værelser med Arrester eller smaa Afslucker forneden, hvilket Alt tilsammen dannede Underlaget for det høie, pragtfulde Spir, der igjen bestod af tre mindre Afdelinger med en Mængde Sviler, forgyldte Kugler og andre lignende Girater, og allerøverst en Krands med en gylden Kongekrone og Christian den Sjettes Navnetræk. Taarnets Høide udgjorde næsten 100 Alen.

Sex store Kugler, som understøttede Spiret, vare halvanden Alen i Gjennemsnit og holdt derefter tre Alen i Omfang; Kronen, som blev forfærdiget 1733, veiede med Knap, Fløi og Kors femten Lispund og fem Pund. Dette Taarn beboedes i ældre Tider af Rigets Marsk.

Bed Esbroen, tilhørende for Slottet, strax nedefor Porten, ligger en simpel, firkantet Liigsteen, hvorpaa der tidligere har været udhugget en menneskelig Figur med Krone over. Paa dette Sted, fortæller Sagnet, endte en Løber i Christian den Femtes Tid sine Dage. Han havde nemlig i mindre end to Timer tilbagelagt Veien fra Kjøbenhavn hertil, men i det Samme han standsede og vilde bukke sig for det kongelige Hærskab, brast hans Pandebraast i tvende Stykker. Kongen lod derpaa til Erindring herom en Mindesteen med Afbildning af bemeldte Løber henlægge paa dette Sted. Christian den Sjette lod samme paany efterhugge og udbedre.

Et andet Sagn fortæller, at der mellem daværende Overstaldmester, Baron v. Harthausen og den engelske Gesandt Robert Molesworth fandt et Bæddemaal Sted, hvilket gjaldt eet Tusinde hollandske Dukater. En dansk Hest, som tilhørte Baronen, skulde i en Tid af tre Dvar- teer tilbagelægge Veien fra Kjøbenhavns Nørreport til Frederiksborg Slotsport. En Hest, som af Gesandten var udtagen blandt fem Baronens tilhørende Heste, blev i den Anledning øvet en fjorten Dage forinden, og en af Eiermandens Folk valgtes til at ride den. Pengene gaves en tredie Mand, Grev Gyldenløve, i Forvaring. Da Dagen kom, var Veien aldeles fri og uhindret, samtlige Ledde og Bomme overalt aabne, ligesom endelig to af de Bæddendes Tjenere vare placerede, den ene ved Kjøbenhavns Nørreport, den anden ved Frederiksborg Slotsport, begge med Uhr i Hænderne, forsærdigede af een og samme eed- svorne Uhrmager i Kjøbenhavn. Da Bæddeløbet gik for sig, vandt Baronens det, thi hans Rideknægt eller Stald- karl, som det hed, udførte dette næsten utrolige Ridt i toogfyrgetyve Minuter og naaede saaledes det fastsatte Maaal tre Minuter før det opgivne Klokkeslet. Den Bindendes Staldkarl fik 100 Dukater i Douceur og Løste om en Plads i det kongelige Livree. Hesten, der var lille og tyndhaaret, af en skøn Bygning, styrte imidlertid, inden man kunde føre den ind i Stalden, hvor- paa den blev udstoppet, først afleveret til det daværende Kunstskammer og senere henbragt til Frederiksborg Slot.

De kongelige Collegier eller det danske og tydske Cancelli havde i Christian den Fjerdes Tid deres Sæde i en Sidefløi i den mellemste Forgaard, men senere, under Christian den Sjette, indrettedes det kongelige Kjøkken her.

Den modsatte, venstre Fløi beboedes derimod, som allerede omtalt, af Slotsherren i den underste Etage;

den øverste var bestemt til Hofmarstallen og andre høie Embedsmænd. I den seneste Tid indrømmedes den Amtmanden til Bolig.

I det prægtige Kirketaarn i den indre Slotsgaard fandtes der forinden Ildbranden 16 smaa Klokker af forskjellige Størrelser, alle af Malin med skjønne, fyldige Toner. Paa den største af dem fandtes den Indskrift:

Durch das Feuer und Biz bin ich geflossen,
Meister Claues van Dam hat mich gegossen.
Anno 1614.

Der fandtes blandt disse Klokker en af en næsten flad og nedtrykt Form, uden Knebel og aldeles ubevægelig. Den brugtes alene til at repetere Guldslaget. Denne Klokke blev kaldet Speciesklokken, fordi der om dens Rand fandtes tredive forskjellige større og mindre Sølvmonter og Skuepenge fra Christian den Fjerdes Regjeringsstiltredelse og første Regjeringsaar.

Om Kirken, som tidligere er skildret, skulle vi tilføie nogle Notitser. I den ere følgende Konger og Dronninger salvede og kronede, nemlig:

Christian den Femte, den 7de Juni 1671.
Dronningen, Charlotte Amalie, var tilstede i Kirken, hvor hun havde sin Plads i den kongelige Kirkestol, og sad isørigt ved Taffelet med Kronen paa Hovedet, men blev ikke salvet.

Frederik den Fjerde med sin Dronning, Lovise, den 15de April 1700.

Christian den Sjette med sin Dronning, Sophie Magdalene, den 6te Juni 1731.

Frederik den Femte med sin Dronning, Lovise, den 4de September 1747 (den 8de Juli 1752 høitideligholdt her paa Slottet Kongen sit Bilager med sin anden Dronning, Juliane Marie, som blev kronet særffilt).

Frederik den Sjette med sin Dronning, Marie Sophie Frederikke, den 31te Juli 1815.

Christian den Ottende med sin Gemalinde Caroline Amalie.

Sexogtredive corinthiske Marmorsøiler dannede Galleriet, der strakte sig fra den ene Ende af Kirken til den anden. Her fandtes før Ildebranden kostbare Malerier, indfattede i Bæggen og prydede med Christian den Fjerdes og Frederik den Tredies Navnetræk. I Vinduesfordybningerne for Midten og langs Siderne af Galleriet var der ophængt paa Bæggen de dalevende Elefant- og Dannebrogss-Ridderes Vaabener paa malede Blikstjølde med tilhørende Valgsprog efter deres Anciennetet. Dette benævnedes „Ordenscapellets eller de kongelige Riddersvaabeners første Afdeling“. Efter som de ved Døden afgik, flyttedes deres Vaabener ned i Rosen, hvor de fra Christian den Femtes Tid fandtes samlede og udgjorde saaledes en næsten uoverskuelig Mængde. Dette benævnedes Ordenscapellets anden Afdeling. Iblandt de sidste var især Napoleon den Førstes Vaaben mærkeligt.

Om Gemakkerne skulle vi tilføie, at de alle, med Undtagelse af den Sidefløi tilbenstre, hvor Conseilsalen fandtes, forinden Branden havde lidt en betydelig Forandring derved, at der var givet dem et nyere Udortes, større Vinduer og Vinduesruder, dobbelte Døre og flere andre Bequemmeligheder. De fleste af dem vare blevne smykkede med kostbare, i Bæggene indfattede Speile og Malerier af den Tids bedste Kunstnere, samt efterhaanden rigt forsynede med kostbare og antike Meubler fra de kongelige Palaier.

I Kongens Forgemark fandtes flere gode Malerier og Prospekter. I den senere Tid, da en bedre Kunstsmag indtraadte, bleve flere Stykker af fortrinligt

Værd afleverede til det kongelige Billedgalleri, hvorimod der til Erstatning blev givet en betydelig Mængde Malerier saavel fra Christiansborg, som fra Slottene Kronborg, Hirschholm og andre Steder, saa at de vistnok forinden Branden udgjorde 12 til 1300.

I Cancelli- eller Conseil-Gemakket fandtes der Portraiter i Begemsstørrelse af de oldenburgske Konger indtil Christian den Femte.

I Audientsegemakket fandtes tre store Malerier, hvoraf det ene, Spekulationskjarligheden, eller Døden og Medbeileren, af Peter Isaaks, udmærkede sig ved en livlig Colorit; de to andre, de asiatiske Folkeslag, som tilhøde Julius Cæsar Kronen, ligeledes af Peter Isaaks, og en tyrkisk Bygmester, som foreviser Sultanen Tegning til et nyt Palais, ansaaes ogsaa for gode. Ovenfor disse saaes Ehrenbreitstein og Koblenz af van Lobe samt et Bad i Tydskland. Over Dørene fandtes Christiania, Frederikshald og Frederiksteens Fæstning. Paa Siden af de førstnævnte Malerier saaes de fire Mars-tider. Videre fandtes i dette Gemak, foruden fireogtyve Fløiels Tabouretter og en forgyldt Thronstol, en Raffelovnsffjerm med Perspekt af Hirschholms Slot, broderet af Sophie Magdalene.

I Christian den Fjerdes Skrivestue fandtes den Pult, han almindelig pleiede at betjene sig af; den var firkantet og hvilede paa en Krydsfod og fire dreiede Søiler fornedet. Under den var der anbragt tre Skuffer med sølvforgylde Ringe, og indeni sex med grønt Fløiel prydede Ræddiker, et sølv-forgylt Blæhorn og et lignende Sandhuus tilligemed en Sølv Lysestage, som hvilede paa en trekantet Fod med tvende Piber og to smaa Blader. I Gemakket saaes der desuden et gammeldags, lakret Chatol, hvorpaa der stod to forgyldte Porcellains Blomsterkruffer samt et lidet Taffeluh

med transparent Talsstive, indrettet til ved Nattetid at oplyses af en Lampe og rundt om prydet med en zierlig Skildpaddes Indlægning, i Midten en Kobberplade med en Afbildning af Christi Fødsel. Tidligere fandtes der nedenfor paa dette Uhr en Gruppe af dansende Figurer, som, hvergang Kloffen slog, sattes i Bevægelse, men de ere aldeles forsvundne. Foran Pilleen stod et Rosenbord, der deels kunde blive et Bord til Tocodille, deels et almindeligt Spillebord.

I Caroline Mathildes Gemak, i en særskilt Udbygning ligesom Haven, bekjendt for sin „muntre og plaisante Beliggenhed“ som Dronningens Yndlingscabinet, fandt man i en Rudeindsatning de Ord, skrevne af hende selv med en Diamant:

«O keep me innocent, make others great.»
(O, bevar mig uskyldig, gjør Andre store.)

I Frederik den Femtes og Juliane Maries Sovegemak var Alt smykket med kongelig Pragt, Væggene betrukne med Draperier af guldbroderet, carmoisinrødt Fløiel. For Døren hang lange Gardiner med snoede Silkecorder og vægtige Guldvaster; paa Væggene var der anbragt sex Lampetter af Sølv og foran Pilleen et Speil af usædvanlig Størrelse. Midt for Pilleen stod Brudeseugen med rigt, carmoisinrødt Fløiel, prydet med Guldbroderi og Galloner.

I Dronningens Audientsgemak beundrede man især de kostbare, vævede Stoffer med deri anbragte historiske Afbildninger, det prægtige, indlagte Gulv og fire nye Dørstykker af Gebauer, forestillende det vilde Stutteri i Frederiksborg.

Ligeledes Spisegemakket eller Dronningens Forgemak, med sølvvirkede Tapeter fra Fabrikken i Rjøge og et prægtigt Marmorgulv; det var prydet med Portraiter af Kongerne Vilhelm den Første af Preussen, August den An-

den af Polen og Frederik den Første af Sverrig med deres Dronninger. Plafonden i Loftet forestillede Frederik den Tredie i Skyerne, siddende paa en Throne, omgiven af Genier med Palmegrene i Hænderne og tilhørende Krigsattributer. Lignende Figurer, som holdt Regalierne, Kronen, Sværdet, Scepteret og Rigsæblet, fandtes anbragte i Hjørnerne. Det Hele paa Væred og i nyere, venetiansk Smag dannede en ret smuk Gruppe i fem Afdelinger.

Gulvene i alle disse Gemakker, Epise- og Conseil-Gemakket undtagne, vare, som anført, beklædte med Marmorfliser, indlagte paa det Siirligste med Rosen- og andre fine Træsorter i Parquet, Loftterne decorerede med Ornamente af Stuk og Malerier, som formeldt, paa Træ og Væred, i ældre og nyere Smag, med Indsætning af udfkaarne Arabesker og forgyldte Kammer, Bæggene overalt drapperede med Tapeter fra Kjøge og colorerede franske Tapeter, guld- og sølvvirkede Stoffer, Dørene og Vinduene forsynede med blanke Messinglaase og Beslag. Af nyere Varmeindretninger fandtes der kun faa, men derimod en 40 Stykker ældre, eller da brugelige Marmor- og Sandsteens-Kaminer, tildeels ornerede med Gesimser og andre Zivater.

Slottets tredie Etage indeholdt et stort Antal andre Gemakker, der i det Hele havde beholdt det ældre Costume. De vare noget lavere og synes at have været bestemte for de kongelige Børn, hvorfor ogsaa det yderste benævnedes Kronprindsens Forgemak. Her vare Bæggene overtrukne med de nævnte franske- og Kjøge-Tapeter, prydede med forgyldte Rister og Paneel, Gulvene tildeels smukt indlagte, Alt i den ældre Smag. Saaledes fandtes her overalt gammeldags Vinduer med Blyruder og Jernbeslag, samt enkelte lave Døre med lignende

Trykkaase, som man finder i flere andre Bygninger fra denne Konges Tid.

Hele denne Gematrække benyttedes indtil Branden til Samlingen af berømte, især danske Mænds Portraiter, hvilke her i saavidt muligt fast og chronologisk Orden Tid efter anden ophængtes. Foruden endeel paa Kobber og Træ fandtes her en Mængde antike, tildeels sjældne Afbildninger og Malerier af Værd for Kunsten. Dette Foretagende begyndtes i Maret 1815 og fremmedes senere uafbrudt. Det ansaaes for en saaa vigtig Prydelse for Slottet og Landet, at det paa flere Steder, og navnlig i Sverrig, fandt Efterligning.

Angaaende Dandsesalen eller Riddersalen, som alt tidligere er omtalt, ville vi her blot nævne de Sølv-sager, som i sin Tid fandtes her, men som bleve røvede af Svenskerne i Krigen under Frederik den Tredie. Saaledes var den kostbare Kamin af sort poleret Marmor belagt med Plader og Forziringer af Sølv, samt decoreret med støbte Figurer, hvoriblandt Phøbus, Apollo og Luna, alle af Sølv, der stode over Gesimsen paa dertil anbragte Forhøininger, de sidste i naturlig eller Legemstørrelse. Ovenover disse fandtes en mindre Søilbygning af romersk eller blandet Orden, hvorimellem en stor Plade af Marmor, ligeledes fordum beklædt med Sølv og decoreret med Figurer, mellem hvilke fandtes Parcerne i Legemstørrelse af fiint Sølv. Hjørnerne og flere store Pyramider vare forshuede med Lampetter, som vare befæstede eller ombundne med Druer og Viinløv, og øverst paa Spidsen stod en mægtig Orn med flagrende Binger, Alt, ligesom det Øvrige, af støbt og drevet Arbeide. Heraf var der efter Svenskernes Bortgang ikke det Mindste tilbage uden det blotte Marmor. Dog kunde man ret godt see, hvor Sølvet havde siddet. Af den prægtige Skjænk og Musikanterstol, som tidligere ere nævnte, og

som i Køstbarhed kunde maale sig med Kaminen, fandtes der heller intet Spor i den senere Tid.

Skjænken var af Ibenholt og fiint Sølv, Fodgesimsen beklædt med drevet Løvværk og Frisen besat med Kragstene af Sølv. Derpaa fandtes eenogthve Ibenholts Termes, som, belagte med Sølv, atter bare Hovedgesimsen, der ligeledes var af Ibenholt, og Frisen derhos ligesom formeldt prydet med tolv store Kragstene af Sølv. Foroven fandtes to Ibenholts Søiler af blandet Orden med lignende Frise og Forziringer, hvorpaa Koftet og det Øverste hvilede. Selve Koftet var af Ibenholt, inddeelt i Felter, med drevne Zirater og gyldne Frugter, Alt af Sølv. Paa den indvendige Frise, som ligeledes var af Sølv, fandtes tolv Skruer af samme Bestaffenhed som de allerede omtalte, med drevne, forgyldte Frugter. Alleroverst saacs en Mængde sølvforgyldte Pokaler og Drirkekar. Denne Skjænk blev nedtagen allerede 1705.

Over Indgangen fra Taarnet fandtes en Balcon, hvor Orkestret havde havt sin Plads, og som benævnedes Musikanterstolen. Den var opført af Ibenholt og fiint Sølv, Overdelen hvilede paa tvende store Søiler af blandet Orden med Ibenholts Fodstykker og Sølvcapitæler, og den var smykket med flere andre Zirater og Afbildninger af forskjellige Instrumenter. Udenom gik atter en Frise af drevet Sølv med Englehoveder og Løvværk. I Koftet mellem Søilerne fandtes otte Sølvfelter med Basreliefs og indfattede Roser i Mængde. Brystgænderet var ligeledes inddeelt i otte mindre Partier med Landskaber og historiske Sujetter, hvorimellem skjønne, med Sølv indlagte, saakaldte Termes eller Lysegueridoner. Selve Kælværket var forøvrigt af Ibenholt, men Frisen af Sølv, besat med Kragstene.

Saa vel denne Stol som Skjænken deelte Skjæbne

med Kaminen, og Fjenden har saaledes medtaget et ikke ubetydeligt Bytte.

En betydelig Mængde Sølvstøi, der hørte til Skjænkten, frelstes dog fra Fjendens Kobbegjærlighed, fordi det, som det hedder, fandtes i Kjøbenhavn, hvor det skulde pudses.

Da Svenskerne vare her i Landet i Aaret 1700, bleve for en Sikkerheds Skyld Sølvalteret med endeel andre kostbare Møbler indpakkede i Trækasser og førte til Kjøbenhavn. Ligeledes bleve i 1712, da man paany frngtede fjendtligt Overfald, samtlige Meubler af Guld, Sølv, Tapeter og Malerier m. M. hensatte i Forvaring paa Rosenborg Slot. I 1807 brugte man den Forsigtighed at indmure Slottets Sølv i en Kulkjælder, skjøndt til liden eller ingen Nytte, da det snart rygtedes iblandt Englænderne, som dog ikke gjorde noget Forsøg paa at bemægtige sig disse Kostbarheder.

Der fandtes før Slottets Brand paa Frederiksborg 22 Gobelins Tapeter, hvortil Tegningen, som allerede omtalt, var af den berømte Maler Carl van Mandern. To af dem fremstillede Scener fra Kongens Kroning, fire andre kunde nærmest betragtes som et Slags Genremalerier, men de øvrige 16 fremstillede Scener af Calmarfrigen. Det var i Aarene 1611—13, at Carl van Mandern udførte disse Arbejder, der endog havde historisk Betydning, forsaavidt de med Trofskab gjengave Tidens Skik og Brug, dens Dragter, Vaaben, Krigsmateriel, taktiske Bevægelser osv. De vare ikke blot Haandarbejder, udførte med en mageløs Dygtighed og Færdighed, men de vare sande Kunstværker. De mestertligt tegnede Figurer havde baade Liv og Fylde, og der var en Rigdom i Fremstillingerne, en Afveksling i Grupperingerne, som godtgjorde, at de i Sandhed vare poetiske Frembringelser af en ualmindeligt aandsdannet

Kunstner. Hertil kom, at efter henved halvtredie Aarhundreders Forløb havde Farverne endnu saa temmelig holdt sig, saa det Udtryksfulde, det Maleriske havde endnu bevaret sig i den rige, den brogede Mangfoldighed. Naar Frederiksborg nød en velbegrundet europæisk Berømmelse for sin Skjønhed, sin Rigdom paa Kunstsatte, paa fædrelandste og historiske Minder, havde van Mandens Kunstværker ogsaa sin Deel i Berømmelsen.

De vare ophængte under de talrige Festligheder, som Christian den Fjerde og Frederik den Tredie gave paa Frederiksborg; men i Koeskildedefreden (1658) blev det udtrykkeligt bestemt i en af de hemmelige Artikler, at de skulde „overstryges“, eftersom de vare „til Spot og Banære for Sverrig“. Da Carl Gustav brød Koeskildedefreden, blev hiin Bestemmelse ikke fornyet i den kjøbenhavnske Fred (1660), hvorfor Tapeterne ophængtes paany, indtil den svenske Rigsraad Clas Rålamb tilfældigviis fik dem at see otte Aar efter, hvilket gav Anledning til en Klage over deres fornyede Brug. De bleve nu nedtagne, og det er uvist, om de senere ere blevne brugte. De bleve siden dragne frem, men ikke for at anbringes i Ridder salen, hvortil de vare bestemte, men i Gemakker, til hvis Vægge de ikke passede, hvorfor Enderne maatte indbukttes paa flere af dem. Her sad de endnu, da de den 17de December 1859 fortæredes af Luerne med det øvrige Slot og dets fleste og bedste Kostbarheder.

Til Frederiksborg Slot knytte sig adskillige Sagn.

Kong Christian den Fjerde siges at være kommen til Verden under aaben Himmel paa en af Ladegaardsmarkerne ved Frederiksborg. Dronning Sophie, hans Moder, gif, paa den sidste Tid hun var svanger, over disse Marker for at spadsere, da hun pludseligt overfaldtes af Fødselsmerter og fødte Prindsen under en Torne-

bust. Der fortælles, at denne Tornebust blev af den Marsag flyttet op til Slottet, hvor den er bleven seet paa en liden Holm.

I Vystskoven ved Frederiksborg Slot i det saakaldte „Indelukke“ ligger der en stor Kampsteen, hvori der er udhugget et Sæde, og nedenunder findes Kong Christian den Fjerdes Navn med Krone over og Årstallet 1628.

16. C. 4 28.

Om denne Steen fortælles der, at paa den pleiede Kongen at sidde, naar han selv udbetalte Arbejderne ved Slottets Bygning deres Løn.

Ligeledes fortælles der om denne Steen, at Kong Christian selv og en stærk Bonde have baaret den hid fra Marken, for at den kunde blive benyttet ved Slottets Bygning. Men medens de bære den, gik Bondens Buxer løse, og da han desaaarsag ikke kunde gaae, lode de Stenen falde paa det Sted, hvor den endnu ligger.

Grunden, hvorfor denne Steen er kommen til at ligge her, fortæller Christian den Fjerde selv i et Klagekrift imod Ellen Marsvin, hvilket findes aftrykt i Nye Samstke Samlinger, saaledes:

„Anno 1628 imod St. Mortens Aften befalede Vi Prindsen, at han skulde tage Hr. Ulrich Salig (Hans Ulrich Gyldenløve) og den gamle Greve af Turn med sig henad Frederiksborg, hvorhen Fru Kirsten for Frøken Anna Saligs*) Skyld ogsaa fik Befaling at komme did; thi Vi holdt meget af det salige Varn, som hun intet

*) Anna Catharina, en Datter af Kongen med Kirstine Munk, forlovet med Rigshofmesteren Franz Rankau, hvilken Sidste 1632 den 1te November faldt i Graven ved Rosenborg og druknede, hvorover hun sørgede sig tilbøde Aaret efter.

kunde fordrage, fordi det var Os ligt, hvorfor Vi heller ikke vilde tage det med Os alene derhen, paa det at hun intet hemmeligt skulde gjøre hende noget Ondt; thi havde Vi ikke engang kommen til Naade dermed, da vilde hun have slaaet samme Barn med en Jernstang for en Synaal, lille Trine klagede for hende at have kast bort. Da vi nu samme Et. Mortens Aften kom til Bords, da sad Fru Kirsten og surmulede, og vilde hverken see eller tale til Prindsen eller Hr. Ulrich Salig, hvorudover det Raug blev spildt. Den Tid det nu var Tid at gaae i Seng, da lukkede hun Døren imellem Os og sig, og lagde de tvende tydste Jomfruer med nogle andre Dvindfolk tvært for Døren, saa ingen kunde komme derigjennem; hvorfor Vi til en evig Gedechnis strax om Morgenen lod lægge en temmelig stor Kampesteen paa Veien, naar man gaaer bag ud til den liden Ladegaard."

Senere hedder det i samme Skrift: „Der det nu blev Dag, da forsøiede jeg mig strax ud i Dyrehaven og ledte en Kampesteen ud, som jeg lod lægge samme Formiddag ved Veien, naar man gaaer fra Stalden henimod Lade-
gaarden, udi hvilken jeg siden lod hugge et Sæde med Dag og Dato, naar den kom der at ligge.“

I Skatkammeret, en Hvalving i Kjælderen i Frederiksborg Slot, skal der have ligget en Hovedskal, som ifølge Sagnet tilhørte en Møntmester, der opdagedes at være en Falstner, hvorfor man ogsaa uden videre greb ham og kastede ham ud over Altanen fra et af Gemakkerne i Slottets tredie Stokværk, hvor Middagstaffelet holdtes, saa at han vieblikkelig slog sig ihjel. Til Advarsel for Andre lagdes hans Hoved i Mønten.

En Dag, fortæller et Sagn, gik Christian den Fjerde ud i Eggen ved Frederiksborg. Da mødte han en fattig Huusmand, der trak en Ko og sagde gjentagne

Gange til den: „Eo Mioer! sø Mioer!“ Kongen spurgte ham da ad, hvorfor han kaldte sin Ko: „Mioer!“ „Fordi Koen føder os alle hjemme!“ svarede Bonden, der ikke kjendte Kongen. „Hvor skal Du hen med den Ko?“ spurgte denne videre. „Jeg skal sælge den for at betale mine Skatter!“ svarede Bonden. „Det er en Synd at sælge en Ko, som I alle leve af,“ sagde Kongen; „gaa til Fogden og begjær lidt Henstand.“ „Jo der skal vi have det!“ svarede Manden, „de Folk tage svarere forud, end de give nogen Henstand!“ „Men saa kan Du jo gaae til Kongen; han hjælper Dig nok!“ „Nei,“ svarede Manden, „han kan hverken gjøre Ondt eller Godt!“ „Det er Uret, at domme saa haardt,“ sagde Kongen; „Du skulde dog prøve, hvad det kunde hjælpe til, naar Du gik til Kongen og sagde ham, hvor hjælpeløs Du er.“ Men det vilde Bonden ikke, han blev ved sin Paastand, og Kongen forlod ham.

Den næste Dag kom der Bud til Huusmanden, at han skulde komme op paa Slottet til Kongen. Nu blev Bonden da ængstelig, da han erindrede sig, hvad han den foregaaende Dag havde sagt. Da han kom paa Slottet, tog to Mand imod ham og beghjndte, da de hørte, hvem han var, at prygle ham dygtig igjennem. Derefter blev han viist ind i det næste Værelse, hvor han strax gjenkjendte den Mand, han igaar havde talt med paa Veien. „Man har pryglet mig,“ sagde han til Kongen, „og det gjorde ondt.“ „Nu vel,“ svarede Kongen, „nu kan Du da see, at Kongen kan gjøre Ondt, naar han vil; men det gjør han ikke med sin gode Villie. Der har Du 25 Rigsdaler til Din Skat, og der har Du andre 25 Rigsdaler til at kjøbe Koen tilbage for! Du seer nu, at Kongen ogsaa kan gjøre Godt, og det har han alene Sind og Lyst til!“

Huusmanden gik nu da glad hjem, men han sagde

aldrig mere, at Kongen hverken kunde gjøre Dødt eller Godt.

Engang, fortælles der, var Christian den Fjerde paa en Spadseretour fra Frederiksborg Slot kommen saa langt ind i Skoven, at han, da han vilde vende tilbage, syntes bedre om at tage Plads hos en Bonde, der netop kom agende forbi og skulde til Slottet. Bonden kjendte ham ikke og troede, at det var en af Hoffets Folk. Da de nærmede sig Slottet, sagde Bonden, at han havde stor Lyst til at see Kongen, som han endnu aldrig havde seet. Kong Christian sagde nu, at det kunde nok ske ved denne Leilighed, og da Bonden yttrede, at det ikke vilde være let at kjende ham iblandt de mange Hoffolk, som omgav ham, sagde Kongen til ham, at han skulde, naar de kom ind i Slotsgaarden, bare lægge Mærke til den, der beholdt Hatten paa, medens alle de Andre toge deres af.

Kort efter rullede Bognen ind i Gaarden; Kongen stod af, og Alle, som vare tilstede, blottede Hovederne. Da saae Bonden paa Kong Christian og sagde ganske roligt: „Ja, saa maa det nok enten være ham eller mig.“

Kingsted.

Denne By ligger temmelig høit, omtrent i Midten af Sjælland. Af dens mindeværdige Fortid findes næsten intet andet Spor end den gamle og ærværdige Kirkebygning. Det antages almindelig, at Kingsted har fra de tidligste Tider været, hvad det gennem hele Middelalderen vedblev at være, det egentlige Hovedsamlingssted for Sjælland.

Om Kingsteds høie Ælde give de gamle Sagn og Sange Vidnesbyrd. De fortælle saaledes, at Kong Sigurd, Volsungs Søn, skjænkede denne By („Hringsta-

dis“) til sin Søn, den senere ikke mindre berømte Kong Helge Hundingbane. Et ældgammelt Dvad om Helge og hans Giftermaal med Sigrun, Høgenes Datter, i den ældre Edda giver et Begreb om denne Gaves Betydning ved i Slutningen at udbrøde:

„Lyksalig du
skal besidde
Høgenes Datter
og Ringsted,
Seier og Lande —
Nu har Striden Ende!“

Ogsaa siges der, at den i Sagnhistorien bekjendte Kong Frode den Frækne har havt sit Sæde deels i Leire og deels i Ringsted.

Med Hensyn til Byens Navn have Nogle troet, at den har faaet dette efter den i Sagnene bekjendte Konge Ring; men dette er dog meget usikkert.

Da Smaarigerne i Danmark, omtrent paa samme Tid som Christendommen indførtes, samlede under Enkonger, vandt Ringsted i Anseelse. Fra den Tid blev denne By Sædet for Sjællands og de omliggende Ders Landsthing. De almindelige Kongevalg, som vedkom hele Landet, maae antages at være foregaaede paa Isøretning, i det nuværende Odsherred i Nordsjælland, men Hylvingen efter Kongevalget har vist dengang, hvad Sjælland angaaer, fundet Sted paa Landstthinget i Ringsted, hvor ogsaa senere gjennem Middelalderen lige til Christian den Fjerdes Tid Kongehylvingen almindelig foregik.

Ved Christendommens Indførelse er det høist sandsynligt, at Ringsted, næstefter Nøeskilde, har været et af de første Steder, der har faaet en noget større Kirke, formodentlig kun af Træ.

I Midten af det ellefte Aarhundrede, fra 1047 til

1076, under Svend Estridsens Regjering blev et af de større Klostre grundlagt i Ringsted, Vor Frue Kloster, eller, som det ogsaa kaldtes efter Benedictinerordenens Stifter, „St. Vendts Kloster“.

Ifølge Saxo var det den nidkjære Biskop Svend Norbagger af Roeskilde, der levede under Knud den Helliges Regjering og døde 1088, to Aar efter denne Konge, som ikke alene fuldførte Domkirken, men ogsaa Vor Frue Kirke i Roeskilde, St. Mikkels i Slagelse og Vor Frue Kirke i Ringsted, vistnok alle af Steen.

Ringsted Kloster og Kirke.

Der er i de første halvhundredte Aar efter, at Svend Norbagger havde ladet Klosterbygningen i Ringsted opføre, intet Mærkeligt at fortælle om den; men da indtraf der en vigtig politisk Begivenhed i Ringsteds Nærhed, der bidrog mægtigt til at give Klosteret Anseelse.

Hertug Knud Lavard blev nemlig i Aaret 1131 snigmyrdet i Haraldsted Skov, omtrent en Mil fra Ringsted, af Prinds Magnus, Kong Niels's Son. Han var bleven opfostret hos den mægtige Høvding Etjalm Hvide og med dennes Sønner, der vare fjendtligt sindede imod Kong Niels. De forlangte, at den myrdede Hertug Knud skulde begraves i Roeskilde Domkirke, men da Kong Niels frygtede, at der muligens ved den Leilighed kunde skee et Folkeopløb, som kunde blive farligt for ham, nægtede han det, og Knud Lavards Forsterbrødre maatte da finde sig i, at hans Lig blev ført fra Haraldsted til det nærliggende Ringsted til St. Vendts Klosterkirke.

Sagnet fortæller, at der ikke alene udsprang en Kilde paa det Sted i Haraldsted Skov, hvor Knud var bleven myrdet — en Kilde, som senere troedes at have lægende Kraft —, men at der ogsaa tillige fremqvældede

en Kilde tæt udenfor Haraldssteds Kirke paa et Sted, hvor Knuds Liig et Dieblit hvilede, da det skulde føres fra Haraldsted til Ringsted. Ved denne sidstnævnte Kilde opførtes senere et Kapel, hvor en Munk fra Ringsted Kloster havde nok at gjøre med at sælge Afslad til de Troende, som allevegne fra strømmede did.

Saa snart Knud var bleven skriinlagt, reiste hans Halvbroder Erik Emun Oprørsfanen imod Kong Niels og lod sig udraabe til Konge. Prinds Magnus faldt i et Slag i Skaane, og Kong Niels blev dræbt i Byen Slesvig af dens Borgere, thi for deres Gilde havde Knud været værret Uldermænd, og det var en Lov blandt Gildebødrene, ikke at lade nogen Broder blive liggende uhævet.

Femten Aar efter, Aar 1146, optoges hans Liig af Graven og henstilledes som en Helgens paa Alteret. Hans Søn, den senere Kong Baldemar den Store, der var født Ugedagen efter sin Faders Mord, var tilstede ved denne Høitidelighed. Først laugt senere, 1169, erklærede Paven paa Sønnen, Baldemar den Førstes Anmodning ham for en af Kirkens Helgene, og Folket kaldte den Dag, paa hvilken han blev myrdet, Hellig Knud Hertugs Dag.

I Kirkens Chor ligger der ialt 20 fyrstelige Liig, 7 Kongers, 8 Dromingers og 5 Prindsers. Efter en Pergamentstavle, skreven paa Latin med gamle Munkesbogstaver, hvilken hænger i et Skab i Kirken og af den Marsag er bleven bevaret, medens alle de Brevskaber og Dokumenter, der kunde give nogen Oplysning om Ringstedes gamle Tilstand og Bestaanden, enten ere blevne tilintetgjorte ved de mange uhykkelige Udebrande, der ere overgaaede Byen, eller ogsaa forkomne ved Skjødelseshed, er det følgende fyrstelige Personer:

Hertug Knud. Tavlen beretter, at hans Liig blev

nedfat for Høialteret, som den Tid stod der. Kirken maa dengang ikke have været saa stor som i Nutiden, og formodentlig har hans Søn, Kong Baldemar den Første, ladet udvide Choret og flytte Høialteret, hvoraf han formodentlig ogsaa fik Tilnavnet Amphator Ecclesiæ, (Kirkens Udvider); thi nu vises hans Grav langt fra Høialteret i den store Gang, og over den ligger en ordinair Kiigsteen lige med Gulvet og med en latinsk Inscription.

Bed hans Fødder ligger Baldemar den Første, der døde i Bordingborg 1182.

Bed dennes venstre Side ligger hans Dronning Sophia, død 1198. Hun var en Datter af Volodar Glichovitsh, Fyrste af Minst.

Bed Kongens høire Side ligger hans Søn, Christopher, Hertug af Sylland, død 1166. Han skal, som det hedder paa Tavlen, ikke være Dronning Sophias Søn, men en Søn af Kongen og hans Elskede Love.

Nedenfor dem imod Øst hviler Kong Knud den Sjette, Kongens og Dronningens Søn. Han døde 1202.

Bed hans venstre Side hans Søster Negitha, gift med Kong Erik af Everrig, død 1220.

Bed deres Fødder ligger Kong Baldemar den Anden Seier, Kong Knuds Broder, død 1241.

Bed hans venstre Side hans Dronning Dagmar, eller, som hun rigtigere kaldtes, Margaretha, den bøhmiske Kong Primislav Ottocars Datter. Hun døde 1213.

Bed hans høire Side ligger hans anden Dronning Beengjærd, rigtigere Berengia, en Datter af den portugisiske Konge Sancha den Første. Hun døde 1221.

Bed deres Fødder hviler den udvalgte Kong Walde-

mar, der blev dræbt ved et Vaadestud paa Jagt i Refsnæs Skov 1231.

Ved hans høire Side hans Gemalinde Eleonore, en portugisisk Prindsesse, Datter af Kong Alphons den Anden. Hun døde 1231 i Barselseng tilligemed Barnet, et halvt Aar forinden hendes Mand's ulykkelige Død.

Ved deres venstre Side imod Nord ligger Knud, Hertug til Laaland, Valdemar den Andens Søn, død 1260.

Hos ham ligger hans Søn Erik, Hertug af Halland, død 1304.

Ved deres Fødder den unge Prinds Valdemar, Christopher den Førstes Søn.

Kong Erik, med Tilnavnet Bloupenning, Valdemar den Andens Søn, som blev dræbt og nedstøvet i Slitstrømmen af sin Broder Abel 1250, var først bisat i Nonnernes nye Kirke inde i Byen Slesvig, hvorfra hans Liig af Biskoppen af Slesvig blev flyttet til den til St. Peder indviiede Domkirke. Eriks Broder, Christopher den Første, lod Liget med Magt udtage af Domkirken og føre til Ringsted, hvor han blev begravet ved Fodenden af sidstnævnte Prinds Valdemar. Men heller ikke her skulde hans stærkt omtumlede Been finde Hvile. Aar 1520 lod Biskop Lage Urne af Roeskilde dem atter optage af Graven og indmure i en Pille i den nordre Side af Høichoret.

Ved hans Fødder ligger Kong Erik med Tilnavnet Menved, en Søn af Kong Erik Glipping, som blev dræbt i Finderup. Han døde 1319.

Tilhøire for hans Gravsted ligger hans Dronning Ingeborg, død 1319.

Ved hans venstre Side ligger hans Moder, Dron-

ning Agnes eller Agnete, en Datter af Markgreve Albert af Brandenburg, død 1300.

Hos hende ligger imod Vest hendes Broder, Kong Byrge af Sverrig, som blev udjaget af sit Land og flygtede til Danmark, hvor han døde 1321.

Hos ham ligger hans Dronning Margaretha, en Datter af Erik Bloppenning og hans Dronning Agnete. Hun døde 1341.

Over disse Liig findes der, med Undtagelse af Erik Menveds og hans Dronnings, intet egentligt Epitaphium. Desto pragtfuldere er Gravmindet over sidstnævnte Konge og Gemalinde. Det er det første i sit Slags, som reistes over nogen Konge i Danmark, og ansees for at være en af de prægtigste Levninger af Middelalderens Kunst.

Til Kirkens og disse fyrstelige Begravelsers Mærkværdigheder hører det bekjendte Dronning Dagmars Kors. Dette kostbareklenodie, der nu for Tiden findes i det kongelige Museum for nordiske Oldsager, indkom til det gamle Kunstammer i Kjøbenhavn i Maret 1695 med den Oplysning: „skal være baaret af Dronning Margareta Dagmar, Kong Valdemar den II. hans Gemal“. I et 1737 skrevet Inventarium over Kunstammeret anføres der: „Et lille Guldkors, som Dronning Dagmar har baaret i levende Live, fundet i hendes Liigkiste i Ringsted“, men uden nogen videre historisk Hjemmel. Korset er byzantinsk Arbeide, hvilket kan sees af Indskriftene og de paa det afbildede græske Helgene. Det er af fiint Guld og bestaaer af to Plader, der ere nittede sammen i flere fremstaaende Knopper. Det har formodentlig været indrettet til at gemme en Spaan af det hellige Kors, saaledes som et andet, et saakaldet Patriarkalkors, der ogsaa findes i Museet, i sin Huelighed har en indlagt Træsplint, hvilket sidstnævnte Kors hæn-

delsesviis fandtes i Hovedet af en fra Korskilde Domkirke ved offentlig Auction bortsolgt colossal Christusfigur af Egetræ, da denne blev ituflagen til Brændsel. Paa Korsets ene Side er den korsfæstede Christus afbildet i Emaill=Arbejde, omgivet med Guldrande. Den øverste Deel af Korset danner igjen et Kors, eller forestiller mulig den paa Korset befæstede Tavle, med den bekjendte Overskrift. Paa denne Deel staaer ogsaa Indskriften IO XC eller Jesus Christus. Af Christusbildets Side udstømmer en rød Blodstrib. Det øvrige tomme Rum omkring Korset er udfyldt med Figurer, maaskee Swaner. Paa Korsets anden Side finder man 5 runde Medailloner, der hver indeholde et Brystbillede, de 4 paa Korsets Ender med mørk Grund, den midterste med hvid. Alt er emaillet og omgivet med fine Guldrande. Smaa græske Indskrifter tilkjendegive, hvad disse Medailloner forestille. Den midterste Figur med Korsglorie og Haanden oprakt til Velsignelse er Christus. Ved høire Side sees en imod ham vendt Figur, vistnok forestillende Maria; Indskriften er kun tildeels tydelig. Til venstre Side er en skjægget Mandsfigur, ligesom den quindelige udstrækkende Hænderne imod Christus, formodentlig Johannes, da der af Indskriften kun sees Begyndelsen af Navnet. Figuren i den øverste Medaillon forestiller en græsk Helgen; om Halsen har han det hvide Baand med indbævet Kors, som de græske Geistlige bære; i den ene Haand holder han en Bog; ved Siderne findes en utydelig Indskrift, hvoraf dog kan skjønnes, at det skal være den hellige Basilus. Figuren i den nederste Medaillon forestiller ogsaa en Helgen i geistlig Dragt, med det samme hvide Baand om Halsen, et lille Kors i den ene Haand og formodentlig en Bog i den anden. Det er, hvad Indskriften, der er anbragt paa en eie-dommelig Maade, antyder, den hellige Georgius. Me-

dens saaledes Kirkens Hovedpiller, Christus, Maria og Johannes, indtage Midten af Korset, have tvende af den græske Kirkes ældste og meest dyrkede Helgene faaet deres Plads foroven og forneden. Rummet imellem Medaillonerne er udfyldt med et Slags Sirater i Emaille, der ligne Mosaikindlægninger. Dronning Dagmars Kors er maaskee det eneste i sit Slags i Verden og hører ikke blot formedelst sin Ælde og de historiske Minder, der knytte sig hertil, men ogsaa som Kunstarbejde til en af Fortidens mærkeligste Levninger hos os.

I vort Fædrelands Historie omtales der ingen Dronning, der har været mere elsket af Folket end Dronning Dagmar. Vi troe derfor i et Skrift som dette at burde berette om hende det Lidet, der findes i vore historiske Skrifter.

Hendes egentlige Navn var Margrethe Dragomir; hun var en Datter af Kong Premysl Otakar den Første af Bøhmen, og blev gift med Baldemar Seir i Aaret 1205. Fire Aar efter, 1209, stjænkede hun ham en Søn, men, neppe 23 Aar gammel, døde hun tre Aar efter i Barselseng. Hun vidste ved sin Mildhed og Næde saaledes at indtage Folket, at det omdannede hendes Navn Dragomir til Dagmar (Dagmor), Dagens Mø eller Morgenrøde.

Alt, hvad vi vide om hende, maae vi hente fra Ræmpeviserne. I fire Sange besynges den elskede Danedronning.

Den første handler om Hr. Strange Ebbesøns Reise til Bøhmerland for at frie til Kongens Datter for sin Herre. Om sin tilkommende Herre, som hun, idet hun stiger i Land i Ribe, seer for første Gang, siger hun i Bisen:

I sige mig, Hr. Strange Ebbeson,
 For vi komme nærmere Land,
 Hvo er den dristige Snarensbend,
 Som rider paa hviden Sand?

Herpaa svarer Hr. Strange:

Hør mig ret, min skønne Somfru,
Han er en Drlogsmænd,
Han haver bundet til Danmark
Igen all Nordenelvs-Land."

Derefter fortælles der om Bryllupsfesten paa Ki-
berhuus:

„Det glædtes ved baade Store og Smaa,
Den Fattige med den Rige,
Dog glædtes Borger og Bonde meest,
Det baader dem tillige,
Der seiler Hr. Strange med Dronning Dagmar!

Hun kom uden Tynge, hun kom med Fred,
Hun kom goden Bonde til Lise,
Havde Danmark altid saadanne Blommer,
Man skulde dem ære og prise."

I den anden Folkevise fortælles der, at hun bad
Valdemar, at han som en Morgengave vilde frigive den
fængslede Biskop Valdemar, eftergive Blooskatten og
løse alle Fanger af Fern. Kongen opfyldte disse hendes
Bønner, saa Bonde og Borger levede begge i Fred, „uden
Skat og Blooppenings Waande“.

I den tredie Vise spaaer en Havfrue hende, at hun
skal lade sit unge Liv.

I den fjerde Folkevise fortælles, at hun ligger syg i
Kibe og siger:

„Vil Gud det saa have, maa saa det skee,
At Døden han skal mig gjæste,
I sende strax Bud til Skanderborg,
Og hilse fra mig paa det bedste!“

Da Kongen, som opholdt sig her, fik dette Budskab,
saa hedder det i Visen:

„Dantønning slog sammen det Tablebord,
Saa alle de Terninger sjunge,
Forbyde det Gud i Himmerig,
At dø skulde Dagmar hin unge.

Da Kongen han drog fra Standerborg,
Da fulgte ham hundrede Svende,
Men der han kom til Gristedbro,
Kun Dagmars Dreng hin venne.

Der han red over Nandhol-Sed',
Da fulgte ham femten Svende,
Der han kom over Niberbro,
Da red den Herre alene.

Der er stor Jnk i Fruer-Sur,
Og alle Dine græde,
Dronningen døde i liden Kirstens Arm,
Da Kongen red op ad Stræde."

Da bad Kongen Fruer og Jomfruer bede med sig,
at han endnu engang maatte tale med Dagmar.
Da reiste hun sig atter paa sit Leie og sagde:

"Dog Jngen tør ved at ræddes for mig,
Jeg haver ei andet Ludd gjort —
End at mine Silkeærmer smaa
Jeg haver om Søndag suort.

Den første Bøn jeg beder nu,
Den undes mig, som jeg tænker:
Alle frebløse Mænd, dem give I Fred,
Og løs alle Fanger af Lænker!

Den anden Bøn, jeg beder om,
Den er Eder selv til Fromme,
I tage ei Vengerd udi Favn,
Hun er saa beest en Blomme."

Hun siger tilsidst som følger:

"Min ædle Herre! nu har jeg talt,
Vil meer af mig I vide?
Der sidder Guds Engle i Himmerig,
De maae fast efter mig lide.

Nu er det Tid, jeg farer herfra,
Jeg maa ikke længer dvæle,
Himmerigs Klokker de ringe for mig,
Mig længes hen til de Sjæle!"

Hun henstunrede den 24de Mai 1212. Kun en

simpel Steen i Ringsted Kirke dækker hendes Levninger, men hun behøver intet Monument for at mindes af danske Hjerter.

To Aar efter ægtede Valdemar Prindsesse Bengerd. Hun var deilig, modig og dristig, men derhos gjerrig, hoffærdig og haard. Hun kom ikke, som Dagnar, uden Told og Tynge; i Morgengave krævede hun Samsø og en Guldkrone af hver Mø. — „I maa bede om lidt Mindre,“ svarede Kongen, „der er saamangen ærlig Mø, som haver neppe det tørre Brød.“ Hun fordrede nu, at de danske Fruer ikke maatte bære Skarlagen, og sandt, at en god Hest var for meget for en Bondeføn. — „Hvad en Frue kan kjøbe, maa hun for mig ogsaa slide,“ svarede Kongen hende, „og kan en Bonde kjøbe en god Hest, lægge vi den ikke øde for ham.“ — Men hun lod sig ikke affkrække ved hans Modsigelse. „I maa lade vort Land beslaae med Jernlænker, saa kommer der Ingen ind uden Told, hverken Mand eller Qvinde.“ — „Danmarks Konger,“ sagde Valdemar, „have hidtil kunnet jøde sig uden slike Paafund og uden at lægge Borger eller Bonde øde.“

Herpaa svarede hun:

„En Bonde tør ikke mere ved
 End Bændredøre og Flagreleb!
 Og hvad skal Bonden med meer i Bo
 End tvende Tzen og saa en Ko!“

Wisen endte bestandig med det truende Omqvæd:

„Vee da worde hende Bengerd!“

Ved sit Afkom bragte hun heller ikke Lykke over Danmark, thi den ene af hendes tre Sønner, Abel, myrdede sin Broder Erik. Hun døde formodentlig ligesom Dagnar i Barselseng. Folkevisen derimod lader hende drage med Kongen i Krigen, hvor hun finder sin Død. Hun

var efter Visen den Første, som blev dræbt, og derpaa vandt Kongen en herlig Seir. Det hedder derom:

„Den første Pils ubi Leding blev stude,
 Af den blev Bengerd's Hjerter brude;
 Man hørte Ingen paa noget Sted
 For Bengerd sørged' eller græd.

Nu ligger hun, Bengerd, i sorten Jord,
 Endnu haver Bonden Dyr i Gaard;
 Nu ligger hun, Bengerd, i sorten Muld,
 End Dannemænd er deres Konge hulb!

Og nu ligger Bengerd i evig Uro;
 Endnu haver Bonden Hest og Ro;
 Men ilde er hørt Fru Bengerd's Navn,
 For hun var ikke paa Menigmands Gavn!“

Vi vende nu tilbage til Kirken. Efter Præsten Andreas Meyersens Beskrivelse af denne Kirke 1771 findes her 94 adelige Vaaben malede saavel paa Pillerne som paa begge Sider af den store Gang og det nordre Kapel. Under et Besøg af Kong Frederik den Fjerde var Kirken under Reparation, og man var da i Begreb med at ville overhvide disse Vaaben, ligesom man tidligere havde gjort ved lignende Vaaben i Choret og det søndre Capel; men Kongen befalede imidlertid, at de maatte ikke overhvides, men at de skulde paany opmales, hvilket ogsaa skete.

Kirken har i sin Tid haft flere Altare, hvilket fremgaaer af en kongelig Forordning af 1571, som befaler at nedbryde de „gemene“ Altare. Det gamle Hvalter blev staaende, men forfaldt efterhaanden, og de sidste Levninger bleve nedtagne 1774. Saavidt man kunde skjønne af Levningerne, har det i sin glimrende Periode kunnet rivalisere med Hvalteret i Roeskilde Domkirke. Altartavlen var firkantet, omtrent 3 Alen høi, og kunde tillukkes med to Par dobbelte Døre. Naar det hele Alter var oplukket ved store Fester, saae man den nederste

Alttertable deelt paa langs i tre Dele, og disse igjen inddeelte i flere Qvarterer. I det nederste af disse, som det fornemste, stod Jomfru Maria, Kirkenes Patronesse. Hendes Billede var ligesom de øvrige Billeder et smukt og siirligt Billedhuggerarbejde af Egtræ og ægte forgyldt. I det øverste Qvarter saaes Christus korsfæstet paa Golgatha, samt Maria og Josoph under Korset. Paa Alttertavlen høire Side saaes i det nederste Qvarter de tre Vise af Østerland offere til Jesusbarnet, som holdtes frem over et Bord af Maria og Josoph. I andet Qvarter fremstilledes Josophs og Marias Flugt med Barnet. I det tredie og øverste Qvarter stod Jesus som et Barn paa et Catheder imellem de Skriftkloge i Templet. Paa Alttertavlen venstre Side saaes i det øverste Qvarter Jesus, der bar sit Kors imellem nogle Soldater; i det mellemste vistes, hvorledes han blev nedtaget af Korset og af fem hosstaacende Personer svøbt i et Lagen, og i det nederste, hvorledes han af syv Personer blev lagt i Graven.

Dørene paa begge Sider af Alttertavlen vare indvendigt deelte paa tværs i to lige Dele, og i hver af disse havde der staaet fire Helgener. Naar disse Døre bleve lukkede sammen, fandtes der udenpaa dem en anden Alttertable, malet paa Lærred, som var at see paa de almindelige Helligdage. Disse Døre vare ligeledes deelte paa tværs i to lige Dele, og der var malet paa dem forskjellige Figurer, deriblandt Jomfru Maria i forskjellige Beskjæftigelser.

Udenfor denne Table var der atter Døre, paa hvis yderste Sider man saae paa den ene Dør Jomfru Maria med Barnet paa Armen og en Krone paa Hovedet, omgivet af en Glorie og med Maanen under sine Fødder, paa den anden Dør Johannes den Døber, der pegede paa et Lam, som han holdt paa den venstre Haand.

Midt i Kirken Kors staaer under Taarnhvælvingen det senere, formodentlig 1699 opreiste Alter.

Foruden de tidligere omtalte kongelige Begravelser findes der i Kirken en Mængde adelige. Efter Meyers Beskrivelse ligge her begravne 82 Riddere og Adelsmænd og 37 adelige Fruer og Jomfruer. Over nogle af disse findes der Epitaphier og Piigstene.

Efter Erik Menveds Begravelse 1319 ophørte Klosterkirken at være Gravsted for den herskende Kongeslægt.

I 1345 eller 46 skal Ringsted By være bleven hærget og afbrændt af den hollsteenske Greve Johans Mænd, og ved den Leilighed have vistnok Ringsted Kloster og Kirke lidt betydelig Skade. I detmindste trængte begge sikkert stærkt til Reparation. I Begyndelsen af det næste Aarhundrede, 1411, skjenkede Dronning Margrethe Klosteret baade Sæby med dets Gods i Løveherred og totusinde lybske Mark, hvoraf de femtenhundrede skulde være til Klosterets Bygning og til at takke dets Kirke med. Paa denne Tid har Kirken vistnok ogsaa faaet de af Egtræ udskaarne Chorstole, som endnu ere bevarede, og som fremstille Scener af det gamle og nye Testamente. I Aaret 1475 fik Kirken et Spiir, i hvis Knop blev lagt adskillige Reliquier, af hvilke nogle bleve senere foreviste i Kirken, saasom et Urme af St. Knuds Kjole; St. Knuds Hoved blev efter Reformationen overladt Catholikerne og kom til St. Denis i Frankrig.

Efter Reformationens Indførelse i 1536 blev Ringsted Kloster dog ikke fuldkomment ophævet. Det inddroges under Kronen, men vedblev at underholde en heel Deel af de endnu levende Munkke og tillige lutheriske Geistlige, som stode under en Abbed, der paa Kongens eller Kronens Begne styrede Klosteret, formodentlig saa længe der endnu var Munkke i Live.

I Aaret 1571 blev Klosterkirken efter Kongens Be-

faling gjort til Sogneskirke for Byen, Altrene, som ovenfor omtalt, nedrevne og Stolestader opførte.

I Aaret 1806 ødelagde en stor Ildbrand den halve By, fortærede Hovedgaarden Ringstedkloster og angreb den umiddelbart ved Gaarden liggende Kirke. Men skjøndt Kirkens blytækte Taarnkuppel brændte, og Klokkerne halvsmedtede styrte ned paa Kirkehvelvingerne, udholdt dog disse Faldet og Tygden af dem og de brændende Bjælker, og Kirken blev saaledes alligevel reddet. Men de tilstødende Udbygninger brændte derimod, ligesom ogsaa den vestlige Hvelving noget efter nedstyrte og sønderflog Orgelet. Det varede længe, førend Kirken blev istandsat. Endelig besluttede man en Restauration, som vel lod Kirken beholde sine væsentligste Træk, men som i architectonisk Henseende var en Gjen-tagelse af det Barbari, der har ødelagt saa mange af Danmarks Mindesmærker fra Fortiden. Taarnet fik ikke mere noget Spiir, Høikirkens Tag blev trukket heelt ned over Sideskibene, hvorved alle Høikirkens Binduer lukkedes og Kirken berøvedes en stor Deel af sin indre Pyssning; hele den vestlige Hvelving blev nedreven og Kirken saaledes betydeligt forfattet; mod Vest opførtes som Gavl en Muur, der i aldeles forfeilet Stil neppe har sin Lige, og endelig blev hele Kirken oversmurt med et tykt Lag Cement, som fuldkomment dækkede det smukke, ældgamle Muurværk.

Med Ildbranden og de Arbeider, denne gjorde nødvendige, havde Kirken lidt meget. Gravstenene vare saaledes beskadigede, og Kirkens hele Udseende var saare bedrøveligt. Først 10 Mai efter Ildbranden blev den paany indviet.

I den paafølgende Tid har man givet Kirken en bedre Skikkelse. Udvendig har man aftaget Cementpudsens, og den gamle Muurflade med alle sine rige Af-

vevlinger af Farvespil er igjen bragt for Dagen; det uformelige store Tag over Kirkens Skib er brudt, og et eget Tagværk atter lagt saavel over Ladkirken som over Høikirken, hvis Vinduer paany ere aabnede som i Kirkens bedre Dage; de fleste af de stærkt forhuggede Piller ere igjen udmurede. Et ældgammelt Døbefond, som menes at være brugt i Baldemar den Stores Tid, og som var bortfolgt, har Kirken været saa heldig igjen at faae tilbage, og nye, simple, men dog passende Gravstene ere henlagte over Kongegravene istedetfor de ødelagte.

I September 1855, i Dage fra den 4de til den 6te, foretoges der en Undersøgelse af Kongegravene i Ringsted Kirke, meest foranlediget af Oldgraafsteren, Etatsraad Worsaaes ivrige Omsorg for at bevare og frede om, hvad Fortiden havde levnet os i denne ærverdige Kirke. Undersøgelsen fandt Sted i Kong Frederik den Syendes Nærværelse og under hans egen Ledelse. Det viste sig da, at Gravene vare tildeels forstyrrede; kun Baldemar den Stores var vel bevaret og som det syntes urørt. Det var en simpel muret Grav, uden Blykiste; Skelettet laa indhyllet i en Munkedragt (Benedictinernes Ordensdragt), og bag dets Hoved stod en Blyplade med Indskrift paa Latin paa begge Sider, der nævner Kongen som „Slavernes mægtige Betvinger, det fortrykte Fædrelands herlige Befrier, Fredens Gjenopretter og Bevarer“. I Dronning Dagmars Grav fandtes Intet; af Dronning Bengerd derimod et fuldstændigt Skelet, der endnu bar Vidnesbyrd om denne Dronnings store Skjønhed, samt en tyk Haarfletning; af Erik Bloppenning kun 3 à 4 Been i en Kasse, der er indmuret i Choretets Væg; af Erik Menved slet Intet.

I Kirken findes et Par nyere Monumenter, af Stanley og af Wiedewelt, det ene af disse over Etatsraad Jens Brun Neergaard til Svenstrup, død 1788.

Slagelse.

Slagelse er en af de ældste Byer i Sjælland. Sagnet fortæller, at den bekjendte Skjalm Hvides Bedstefader Slag har grundlagt den, hvoraf Byen da fik sit Navn. I Aaret 1280 skal den have faaet sine første Privilegier af Erik Slipping. Senere, i Aaret 1348, gav Valdemar Atterdag Slagelse Borgere samme Frihed som Borgerne i Roskilde. Byen har været meget hjemføgt af Plibebrande. Saaledes afbrændte i Aaret 1652 omtrent 100 Gaarde, 1669 36 Gaarde, 1740 44 Gaarde, 1772 22 Gaarde, og 1801 fandt ligeledes en stor Plidsvaade Sted i Slagelse.

I Aaret 1376 blev Olaf Hakonson valgt til Konge i Danmark paa et Danehof i Slagelse.

Den udmærkede Kunstner, Skuespiller C. N. Rosenkilde var født i Slagelse 1786.

Af Kirker findes her:

St. Mikkel's Kirke.

Den skal være opført Aar 1082 af Biskop Svend Nørdbagge. Indtil Begyndelsen af dette Aarhundrede har Kirken haft et Spiir over et stort fiirkantet Taarn ved dens vestre Ende, samt et lignende over Choret. I Kirken findes intet Mærkeligt undtagen en gammel Monstrants af forgyldt Kobber, emaillet med Helgenbilleder paa Siderne og med et opstaaende Crucifix paa Laaget. Den er nu for Tiden Sognekirke for den større Deel af Slagelse By og for et særegent Landsogn.

St. Peders Kirke.

Dette er en Korskirke med lave Hvælvinger og med en Mængde Epitaphier, som ikke frembyde noget Mærkeligt.

Slagelse Kloster,

forhen kaldet Slagelse Hospital, med tilhørende Kirke menes at have sin Oprindelse fra et St. Jørgens Hospital for Spedalske, der omtales i det 13de Aarhundrede. Kirken benævnedes indtil 1767 Helliggeistes Kirke. Omtrent for trehundrede Aar siden, 1580, henlagde Frederik den Anden de Fattige, der hidtil havde nydt Forsørgelse paa hans kjære Antvorskov Slot, til Slagelse Hospital, til hvilket han i 1582 skjenkede en Deel Tiender. Ved et Gavebrev af 1585 funderede han Slagelse Hospital i Forbindelse med Slagelse Latinskole. I Aarenes Lob formerede den gamle Stiftelses Midler sig, saa det blev muligt at opføre en ny, selvstændig Stiftelse. Ved Rescript af 1857 bestemtes det, at der skulde oprettes en i Forbindelse med Slagelse Hospital staaende Stiftelse for ældre, ugifte Piger og Enker af den dannede Middelfstand.

Sagn henhørende til Slagelse.

I Aaret 1205 levede der i Slagelse en Præst ved St. Pederskirken, som man kaldte Hellig Anders. Om denne Præst fortælles der, at han seilede med Flere, Tolv ialt, til det hellige Land. Da Tilbagereisen skulde gaae for sig, og hans Staldbrodre fik god Bør, vilde han dog ikke rejse, førend han havde hørt Messe i Joppe. Men efter at Messen var endt, vare de Andre allerede paa Hjemreisen, og han stod bedrøvet ved Stranden og saae Skibet seile bort. Da kom der En ridende paa Veien og bød Anders at sidde op, og som de rede tilfammen, faldt han i Søvn i den Fremmedes Arm, og da han igjen opvaagne, saae han omkring sig og udbredes saare; thi han befandt sig paa en Høi udenfor Slagelse og havde alligevel været saavel hos St.

Jacob Compostel i Portugal, som hos St. Olaf i Trondhjem, og paa flere andre hellige Steder. Først længe efter kom hans Reisefæller, som han havde forladt i Soppe, tilbage til Danmark, og alt Folk undredes høilig derover.

Han var saa hellig en Mand, at han, naar han forrettede sin Andagt under aaben Himmel, hængte sin Hue og sine Handsker paa Solens Straaler, hvorfor han ogsaa kom i stor Anseelse og blev tilsidst Slagelse Skjts-patron. Men engang, da han saaledes vilde hænge sine Handsker paa Solstraalerne, faldt de paa Jorden, hvorover han blev saare bedrøvet. Han spurgte nu Vorherre, hvormed han havde forset sig, eftersom Miraklet ikke længere vilde lykkes, og da erfarede han, at en af Klosterets Folk havde stjålet en Gjerdestav og saaledes befummet det hellige Samfund.

Høien, hvorpaa han var opvaagnet, fik Navnet Hvilehøi, hvilket Navn er gaaet over til vor Tid.

Siden gik han, til Bedste for Folket i Slagelse, i Forbøn hos Kong Valdemar, og Kongen lovede, at han vilde lægge saameget Land til Slagelses Border, som Hellig-Anders paa et nattegammelt Føl kunde omride i den Tid, Kongen var i Badet. Anders tog Kongen paa Ordet, men red saa hurtigt afsted, at Hoffolkene vedbleve at løbe til Kongen i Badet og underrettede ham om, at hvis han ikke skyndte sig, vilde Hellig-Anders omride hele Landet. Det er Grunden til, at Slagelse besidder saa store Bymarker.

Hvor han hvilede paa Hvilehøien, opreiste man et Kors med den Indskrift: *In memoriam divi Andreæ, quiescentis Joppæ et heic loci experge facti.*

Da man engang lod dette Kors forfalde, indtraf en almindelig Dværgdød i Omegnen, hvilken dog strax ophørte, da et nyt Kors igjen blev opreist.

En Fjerdingvei fra Slagelse ligger der en Bondeby Landsgrav. Nær ved Beien i denne By rinder en Kilde, hvis Vand roses formedelst dets Sødhed. Om denne Kilde fortæller man, at da Hellig-Anders indred Slagelse Jorder, og han kom paa dette Sted, tabte han sin ene Handske, og da skete det for hans Helligheds Skyld, at denne Kilde udsprang der paa Stedet.

Hellig Anders blev begravet i Antvorskov Kloster, der var blevet stiftet 1177 af Valdemar den Store, thi i sin Alderdom søgte han her sin Hvile. Folket gjorde ham til en Helgen, men Paven ikke.

Tæt ved Landeveien mellem Slagelse og Korsør vedligeholdes endnu bestandig Hellig-Anders's Kors, om hvilket Dehlenschlæger har skrevet følgende skjønne Linier:

Hist, hvor Aget Jorden følger,
 Hist, hvor Diet gjerne følger
 Agrens unge, gule Bolger,
 Sørt et Kors paa Høien staaer,
 Hellig Anders reist til Ere,
 At hans Aand kan altid være
 Egnen nær og Omjerg bære
 For sin Ager Aar for Aar.
 Hvergang Blomster Engen sprætter,
 Naar det unge Løv sig fletter
 Grønt i Mai, da først sig sætter
 Matteredalen der og staaer.

Sorø Kirke.

Sorø, hvis Beliggenhed er en af de skjønneste i hele Danmark, hører til de nyere Kjøbstæder og nævnes først saaledes under Christian den Fjerde. Det rige Sorø Kloster havde imidlertid alt tidligere hidtaget en Mængde Haandværkere og Handlende, som fandt rigeligt Udkomme her formedelst Klosterets talrige Beboere og udstrakte Bygninger.

Forinden ovennævnte Kloster blev stiftet af Skjalm

Hvides Søner, Tofe, Ebbe og Affer Kng, havde de Aaret 1151 opført en lille Steenkirke, der vistnok har ligget ved den endnu staaende gamle Klosterports østlige Side. I den begravede man Affer Kng og hans Hustru Inge, ligesom ogsaa Ebbe Skjaluson med hans tvende Hustruer og Børn. Men ikke længe efter, 1161, begyndte Biskop Absalon at opføre den nuværende store Klosterkirke (St. Marie Kirke), der blev aldeles færdig i Slutningen af Aarhundredet. Til denne Kirke lod Absalon sin Farfaders og Farbroders, Skjaln Hvides og Tofes Been henflytte fra Hjennelev Kirke og indmure i en Nille ved det sydlige Sidechor. Selv fik han sin Grav paa det helligste Sted i Kirken, nemlig i Høichoret foran Høialteret, der er indviet til Jomfru Marie. Foran Trinene til Høichoret hvilede Esbern Snare med hans Søner og Sønnesønner, og 1285 bleve Absalons Forældres og Slægtninges Been flyttede fra den ovenfor omtalte mindre Kirke og begravne i Klosterkirkens Chor, saaledes at Absalon kom til at hvile mellem begge sine Forældre.

Om den store Bisp synger Digteren saaledes:

I Choret op Du følge mig og fæste
 Først paa en Steen bag Alteret dit Bliit —
 Hvo Danmarks Kongegrave vilde gjæste,
 Forvist jeg troer, den Steen forbi ei gik —
 Han, hvem den dækker, bar ei Spiir, ei Krone,
 Kun Bispehuen og den krumme Stav:
 Dog faa af dem, der sad paa Danmarks Throne,
 Stal nævnes end, naar glemt er Arels Grav!

Thi Bispen ei blot Kirken monne stjerne,
 Men og det Folk, der fatted seent hans Værd,
 I Seierstump mod Benders Ulvesmærme
 Hans Hørdestav blev til et Hævnersværd,
 Hans Kampeaand har drømt hver Daad, som siden
 Af Baldemarer blev til Live vakt,
 Hans Heltefærd betegned Eftertiden,
 Svad der er Danstes Bei til Roes og Magt.

Af Kirkens Belgjørerere fik Mange, især Skjalm Hvides Slægt, deres Gravsteder i Sidechorene.

At Kirken oftere er bleven ombygget og forandret, sees af Forstkjelligheder i dens Bygningsstiil. I Aaret 1247 ramte en svær Ildbrand Klosteret, hvorved Kirken ogsaa led meget; dog blev den snart igjen istandsat. I Slutningen af det 15de Aarhundrede blev Høichoret ombygget af Abbeden Oluf Nyde; dog maatte dets Hvelving og Gavl senere fornyes af Frederik den Tredie. I Aaret 1515 foregik der en Hovedreparation med Kirken ved den fortjente Abbed Henrik Christensøn Tornetrands, der ogsaa opførte de paa Væggene malede Vaaben og Inscriptioner. Indtil de sidste Aar af Frederik den Andens Regjering beholdt Kirken sit Præg af catholsk Ritus; men da bleve de 5 Altere, der fandtes i Kirken foruden Høialteret, borttagne tilligemed Helgenbillederne, Reliquieskrinet og andre til den catholske Cultus hørende Gjenstande. I Slutningen af forrige Aarhundrede blev det midt over Korset staaende, i Christian den Fjerdes Tid fornyede Taarnspir nedtaget.

I Aaret 1815 overgik der Academiet en Ildbrand, som imidlertid ikke naaede Kirken. Denne led derimod kort efter en betydelig Skade paa Sidemure og Hvelvinger ved en ligesaa hensynsløs som uskaansom Udelæggelse af den ældgamle Munkegang, der omgav Klostergaarden, og hvis nordre Fløi tjente til Støtte for Kirkens søndre Sideffib.

Denne herlige Bygning er indvendig 110 Alen lang, 34 Alen bred og 26 Alen høi til Hovedskibets Hvelving. Kirken er heelt opført af Muursteen og bestaaer af et tressibet Langhuus med Korsfløie og firkantet Chor; til hver Korsfløi slutte sig tvende Capeller, der ligge i Flugt med Choret. Taget er tækket med røde Tagsteen; Gavlens Tinder ere forvundue, den søndre Korsfløi har

endogsaa istedetfor Gavl et Tegls-Skraatag, hvilket just ikke giver Kirken noget skjønt Udscende. Paa Hovedskibets Vægge, over Villernes Buerad, samt heelt omkring Korsfloiene og Choret er malet en Række af over 100 Vaaben med tilhørende Inscriptioner, indeholdende Navne paa Klosterets og Kirkens Belgjorere, især af Skjaln Hvides St.

Paa Altertavlen findes Sorgen Rosenkrands's, Academiets Hofmesters, Vaaben og Aarstallet 1656, samt, foruden et Maleri, der forestiller Christi Opstandelse, et fortræffeligt Maleri af Carl van Mandern Nadverens Indstiftelse. Til ovennævnte Aar kan vistnok ogsaa henneregnes Chorgitteret og Prædikestolen, der er prydet med kunstrigt udskaaet Arbeide i Egetræ, skjøndt Sagnet fortæller, at Gitteret er en Gave til Kirken fra Christian den Fjerde.

I Sorø Kirke hvile Levningerne af tre danske Konger, nemlig den usle Kong Christopher, den gjæve Valdemar Atterdag og Dronning Margrethes og Kong Halons Søn, Olaf. Den Sidste hviler under en Liigsteen ved den nordre Side af Alteret, de Andre hver ved sit Hjørne af Hvidhorets østlige Væg. Over Christophers Grav er der reist en stor Sarkophag af Sandsteen, og ovenpaa den findes der Billeder af Kongen og hans Dronning, Euphemia, og deres lille Datter imellem dem, støbte i Messing, men noget bestadigede. Monumentet har, trods dets Bestadigelse, megen Interesse, da det er et Kunstværk fra det 14de Aarhundrede.

Over Kong Valdemars Støv er der reist en Sarkophag af sort Marmor. Den har tidligere været smykket med Alabasters Prydselser, men under Svenskerues Ophold i Sjælland i 1658 borttoges de. I Aaret 1756 har hans Grav været aabnet. Over Kong Olafs Grav

er der en Steen, paa hvilken der er anbragt den norste Løve med krum Hellebard.

I Kirken hviler der ialt 13 fyrstelige Personer.

Blandt Liigstene i denne Kirke er der en over en roeskildsf Bisp Johannes Kraf, død 1300. Det er den ældste Liigsteen i Kirken og maaffre den ældste i Danmark. Af Professorer ved Academiet findes her begravne Meursius, død 1639, og Stephanns, død 1650. I forskjellige Gravhælvinger under og ved Høichoret hvile flere Adelsmænd, af hvilke vi skulle nævne: Cantaleren Chr. Friis til Kragerup, død 1639; Liigscantleren Just Høg, død 1646; Liigraad Mogens Høg, død 1661; Sorgen Rosenfrands, død 1675. I Statsraad Kamels Begravelse hviler Støvet af Geheime=Stats=minister Schestved, død 1838.

Ved den østlige Side af Sacristiet findes tvende hvælvede Begravelser. I den ene hviler Statsminister Grev Otto Thott, død 1785, samt Hustru; med ham døde den sidste Mand af Familien Thott her i Danmark.

I den anden Gravhælvning hviler Støvet af Danmarks udødelige Digter Holberg i en af Wiedewelt forfærdiget Marmor=Sarkophag.

Paa den smukke Kirkegaard ligge begravne blandt Flere Geheimeraad Chr. Ludv. Stemann, død 1813, Geheimeconferentsraad Chr. Urne, død 1821, Professor J. H. Bredsdorf, død 1841, Professor Chr. Rütken, død 1856, og Digteren Chr. Wilster, død 1840 i sit 43de Aar.

For endeel Aar siden fremviste man i det daværende „Kunstammer“ i Kjøbenhavn et Cranium og to vedlagte Dødningsbeen, der foregaves at være Erkebisp Absalons Hovedskal og Been.

Da Museet senere blev ordnet og henflyttedes til et

andet Lokale, blev der af nogle Sagkyndige i Historien yttret, at det ikke var sandsynligt, at Absalons Hoved og Been skulde være indtagne af hans Grav i Sorø Kirke; de meente, at det Cranium og de to over Kors liggende Been, der forevistes, kunde være et i Absalons Bærelse i Sorø Kloster opstillet Memento mori, som derfra med andre ham tilhørende Ting var bragt til det forrige Kunstskammer. Hvad der gjorde det til Vished, at Benene ikke kunde være Absalons, var, at Anatomerne erklærede, at begge Been vare af hvide Laar.

Frederik den Sjette, der var bleven gjort opmærksom derpaa, besluttede, at Absalons Grav i Sorø Kirke skulde aabnes, hvilket, som vi alt have omtalt, var skeet tidligere, nemlig i Christian den Tredies Tid, Aar 1536, og at det skulde undersøges, om bemeldte Cranium og Been virkelig vare adskilte fra Erkebispens Legeme. I saa Tilfælde skulde de nedlægges der, som det rette Sted, hvor de hørte hjemme. Det befalede derhos Geheime-Statsminister og kongl. Historiograph Dve Malling, Sjællands Biskop Fr. Münter, daværende Cancelliraad Thomsen og Sorø Kirkes Sognepræst Dr. theol. Magnus Sommer at være tilstede ved Gravens Aabning og Undersøgelse.

Den 22de og 23de Mai 1827 fandt denne Grav-aabning Sted af paalidelige Haandværksmænd i Overværelse af de nævnte 4 befalede Mænd, samt 8 andre indbudne Lærde, deriblandt R. L. Rahbek, P. E. Müller, L. Engelstoft, W. S. Hohlenberg o. fl., og det viste sig da, at omtalte Cranium og Been ikke kunde være Absalons.

Undersøgelses-Acten gik saaledes for sig. Man optog Blylaaget paa Kisten, og man saae da Omridsene af et Legeme i Paaklædning — et geistligt Ornat, sammenfaldet over Skelettet. Det Første, som mødte Diet,

var en Kirkekalk, der hvilede paa Legemet. Den var af meget tyndt udslaaet Sølv, let og uden nogen Slags Prydelser eller Indskrift. Bispens sammenfoldede Hænder havde holdt om dens Fod. I Kirkekalken laa en Guld-ring, i hvilken der var indfattet en Stjerne=Saphir, fleben paa den i Middelalderen sædvanlige Maade, nemlig blot afrundet foroven. Ringen var af fiint Guld, iøvrigt simpel, kun med et Sirat, bestaaende af 4 i et Kors stillede Blade paa enhver af de tvende Sideplader. I en Beretning om den ovennævnte Undersøgelse af Graven 1536 siges det, at der optoges en Ring af Graven, men at den af Biskop Palladius igjen nedkastedes i den. Det et vistnok den samme, som nu fandtes nedlagt i Kalken og ikke nedkastet i Graven. Fremdeles fandtes der en af Fugtighed meget beskadiget Bispestav af Been; et Stykke Klædemon, som laa over Brystet, med Levninger af et paaslyt Kors af Guldtraad; en Sandal (den anden var næsten reent hensmuldret) med Lædersaal, det Øverste af Silketøi, med en hjerteformet Prydelse af kunstigen i Flamme indvævet Guldtraad i Silke; Brudstykket af en smukt udarbejdet, men tildeels fortæret Tinplade; et Stykke Jern, meget forrustet (mulig en afbrudt Pæreerstaag af et Sværd); Brudstykket af et Knivsblad, mindre angrebet af Rust (formodentlig usforvarende kommet i Kisten ved Gravens Åbning 1536), og endelig adskillige større og mindre Stykker af en bøiet og sammentrykket Blyplade af en langagtig, firkantet Form, nedlagt omtrent ved Rigets Skuldre, medens Tinpladen fandtes paa Brystet. Denne Blyplade var meget forkalket, saa at Inscriptionen for en stor Deel ikke var læselig. Af den latinske Indskrift kunde man omtrent læse følgende Sætning: „Her hviler Erkebiskop Absalon Askersøn, en god og from Mand, der grundlagde dette Kloster og berigede det med meget Guds.“

Efter det Aarstal, der stod paa Pladen, nemlig MCC, skulde Absalon være død i Aaret 1200, men efter Historiens Vidnesbyrd levede han endnu i Aaret 1201 og døde i dette Aar paa St. Benedicti Dag eller den 21de Marts. Maaskee mangler Tallet I, eller ogsaa har man regnet Aaret først fra Paaskeens Begyndelse, som 1201 indtraf den 25de Marts, følgerig efter hans Død.

I Blykisten fandtes Skelettet af en Mand af usædvanlig Høide; Længden af det var fra Skuldren til Fodsaalen 2 Alen og 14 til 16 Tommer. Halsens og Hovedets Maal kunde man blot bestemme efter Leiet i Kisten.

Liget befandtes ellers i en Tilstand, saa man tydeligt kunde see Underkævebenet med Spor af Tandhullerne, de deri fastsiddende to bageste Kindtænder paa venstre Side og desuden adskillige løsliggende Tænder. Paa Hagen saaes Spor af et nedhængende Skjæg, der lod til at have været af en mørk Farve. Desuden fandtes paa Hovedets Leiested nogle andre Been, hvoriblandt et (os occipitis) med Levninger af vedhængende Haar. Saaledes blev der i Graven fundet flere af de Been, som vare ved det Cranium, der bevaredes i Kunstmuseet. De øvrige Dele af Skelettet laae temmelig uforstyrrede og meget kjendeligt i den Stilling, i hvilken Liig sædvanligt lægges i Kiste. Utsaa havde heller intet af de tvende, det ovennævnte Cranium vedlagte Laarbeen hørt til dette Legeme.

Der kunde aldeles ikke være nogen Tvivl om, at Alt, hvad der saaes og fandtes i Kisten, virkelig var Erkebiskop Absalons. De af Graven optagne Sager (tiligemed den fra Kunstmuseet erholdte Hovedskal og Dødningsbenene med Paaskrift om Urigtigheden af Sagnet) bleve nu bevarede i et stærkt Jernskab i Muren tæt ved

Graven i Sorø Kirke. Selve Undersøgelsesacten blev nedlagt i det Geheime-Archiv, men en bekræftet Afskrift af samme blev, ligesom et Document om det Foretagne, indesluttet i tvende Glasrør, der ere tilsmeltede saaledes, at de kun kunne aabnes ved at sønderbrydes. Disse Glasrør bleve nedlagte i en egen, dertil udhugget Steen, og denne igjen nedsat i selve Liigkisten saaledes, at den strax maa falde i Dinene, naar Graven nogenstunde i Tiden atter skulde blive aabnet.

Uagtet den meget lange Tid, 6½ Aarhundrede, der er henruunden, siden Erkebiskop Absalon døde, og uagtet Graven engang tidligere har været aabnet, bemærkedes der dog endnu en meget stærk Liiglugt. Udskillige Dele, især Hovedet, vare ikke fortorrede, men havde opløst sig ved Fugtighed, ligesom ogsaa Bunden af Blykisten var oxyderet og for en Deel opløst til Blykalk.

Sorø Kloster.

De første Munke i dette Kloster vare af Cistercienserordenen. Af Beskrivelsen af Sorø Kirke vide vi, at det var Biskop Absalons Slægt, der lagde Grunden dertil. Fra Esrom hidkaldte Absalon de første Munke, og i Aaret 1161 indviede han Klosteret til Jomfru Marie og begavede det rigeligt af sine egne Midler. Andre fromme Givere fulgte hans Exempel, og snart blev Sorø Kloster anseet for et af Landets anseeligste, og dets Abbeder fik en høi Rang blandt Rigets Prælater. Der var betroet dem Indsamlingen af den Skat, som Cistercienserkløstrene i Norden maatte aarlig svare til Paven, samt af Dargum og Colbatz i Benden. Flere af dem have siddet i Kongens og Rigets Raad, hvor der gaves dem Blads næst Biskopperne.

Da Reformationen indførtes, bleve Munkene i dette Kloster ikke saaledes forjagede som i flere andre Kløstre;

formodentlig fordi de vare mere videnskabeligt dannede, forbleve de i Besiddelse af Klosteret indtil den Sidstes Død 1580, og først da blev det fuldkomment inddraget under Kronen. Det var kun i nogle faa Aar, det forblev saaledes, thi allerede 1586 forordnede Frederik den Anden, at Klosteret med Tilliggende skulde oprettes til „en besynderlig og bedre Kongelig Skole“ for 30 adelige og 30 uadelige Disciple. 1623 oprettede Christian den Fjerde et „ridderligt“ eller „adeligt“ Academi, der blev sat i Forbindelse med Skolen ved en fælles Overhofmester, og til at bestride dettes Udgifter skjænkede han Maribo og Børglum Klosters adelige Godser m. M. Kongen lod to af sine Sønner, Frederik, der siden blev Konge, og Ulrik, studere ved dette Academi, men desuagtet, og skjøndt der indkaldtes mange berømte Lærde, kom saavel Academiet som Skolen i Forsald efter Christian den Fjerdes Død. Aar 1665 nedlagdes Sorø Academi, og i dets Sted oprettedes der 1692 et, som det kaldtes, „ridderligt Academi“ i Kjøbenhavn, som dog allerede nedlagdes igjen i Aaret 1710. Efter at Holberg havde skjænket det flere Godser, organiseredes det til et ridderligt Academi uden Skole 1747. Efter 20 Aars Forløb gik Academiet igjen tilbage. En ny Fundats hjalp Intet, Academiet hendøde aldeles i Aaret 1793, da dets to sidste Elever afgik.

I 1821 og 1822 besluttedes det dog, at Institutet skulde igjen organiseres som en combineret dobbelt Anstalt, baade som Skole og Academi. Det viste sig imidlertid snart, at den academiske Læreanstalt ligesaa lidet under sin nye Form, som i tidligere Skikkelse lod sig bringe til en Virksomhed, der svarede til Forventningen eller til de Udgifter, som dens Opretholdelse krævede. Senere ophævedes Academiet aldeles i Aaret 1849. Sorø Skole vedblev derimod.

Sorø Academi er en af Landets rigeste Stiftelser, og dets Indtægter have i flere Aar været 200,000 Rdl. aarlig.

Indtil Christian den Sjettes Tid stod den gamle Klostergaard endnu, for det Meste i sin gamle Form. Til anseelige Fløie med tvende Etager sluttede sig i Nord Klosterkirken, og langsmed Klosterfløiene løb en Dmgang med 28 Korshvælvinger, 6 Alen høie. Den mellem- liggende Gaard kaldtes Fratergaarden, i hvis Midte laa Fraterbrønden. Munkegangen havde paa hver Side en Længde af 60 Alen. Desuden hørte flere Bygninger til Klosteret, hvilke alle laae indenfor den ærværdige, med takkede Gable og hvælvet Portnercelle forsynede Port, der endnu sees som et Minde fra hiin henruindne Tid. Først under Frederik den Femte nedbrødes de 3 Klosterhuse og gjenopførtes i hiin Tids Smag; dog staaede man Dmgangen. En Ildbrand i Aaret 1813 ødelagde Academiets Hovedbygning og fortærede dets kostbare Bogsamling, deriblandt alle Holbergs Boger og hans Originalportrait, Sorø og Maribo Klosterses Archiver, samt adskillige Reliquier og Oldsager fra Klosteretiden. I 1822 begyndtes Opførelsen af den nuværende Academibygning, 3 Etager høi med fremspringende Fløie, i aldeles moderne Stil og derfor en komplet Modsatning til den ærværdige Klosterkirke, der nu er den eneste Levning af Klosteret, siden Munkegangen i Aarene 1822 — 1824 blev aldeles nedbrudt.

Sagn om Sorø Kirke.

Bisp Absalon skal have forurettet en Bonde, siges der. Da denne Bonde laa paa sit Øberste, indstævnedes han Absalon for Guds Domstol. Derfor, da Bonden døde, maatte Bispen ogsaa i samme Stund forlade Jordelivet. Samme Dags Aften hørte Brødrene i Sorø

Kloster, hvilke ikke havde erfaret noget om Erkebispens Død, en klagende Røst ved Alteret, der sagde: „Sora! Sora! pro me supplex ora.“

Altetablen i Sorø Kloster forestiller den hellige Stadver. Man havde først bestemt, at de 12 Apostle paa samme Maleri skulde males efter de tolv Professorer ved Sorø Academi; men da disse ikke kunde blive enige om, hvo af dem der skulde være Judas, hentede man tolv Bønder fra Byen Haverup, og efter disse bleve da Apostlene malede. Blandt dem var en Skomager, Andreas, villig til at være Judas, men efter den Tid forfaldt han ogsaa til alstensk Ugudelighed, og det gik ham saare ilde.

I Sorø Kirkes venstre Sidegang seer man en Liigsteen, som ligger halvt indeni og halvt udenfor Kirken. Under den skal en Abbed i Sorø være bleven begravet, fordi han besov en Nonne og siden tog Rivet af sig selv i Fængslet.

En Biskop over Ribe Stift ved Navn Jens Dinesen Jensen var i sin Tid Rector paa Sorø. Han var en munter Mand og elskede i Særdeleshed Musikken. En Aften fik han det Indfald, at gaae ind i Kirken og give sig der til at spille paa sin Luth. Saaledes spillende kom han til Absalons Grav og sagde her i Skjemt: „Dette er et Stykke for Dig, Biskop Absalon.“ Men i det Samme kom Biskoppen efter ham med sin Bispestav, Rectoren maatte løbe af alle Kræfter og slap netop ud af Kirkedøren, som han slog i efter sig, da Bispen kastede sin Stav saa eftertrykkeligt derimod, at det sfingrede i hele Kirken. Efter den Tid, fortælles der, havde den gode Rector aldeles tabt sin Munterhed og var ofte meget alvorlig og taus.

Ligefor den venstre Sidegang er der et stort, rundt Hul i Loftet. Her veed man, at Kirkens Nisse boer,

og derud igjennem foer i gamle Dage den Onde, hver Gang Præsten ved Daaben sagde: „Far ud, du Urene!“

I sin Ungdom, fortæller et Sagn, skal den svenske Konge Carl Gustav have gaaet paa Sorø Academi, af hvilken Grund Sorø blev skaanet under Krigen med Sverrig. Imellem den svenske Konges Skolekammerater paa Academiet var der en Hr. Peder, som fra 1658—1661 var Præst i Carlslunde. Da Svenskerne nu fore frem i Riget, fremstillede denne Hr. Peder sig for Kongen, der strax kjendte ham igjen og sagde: „Naa! er Du der, store Peer!“ (Præsten var en stor og stærk Mand) og opfyldte villig hans Begjæring om Beskyttelse for hans kjære Sognefolk.

Da Kong Frederik den Tredie som Prinds studerede paa Sorø Academi, skete det, da han en Dag spadserede i Philosophgangen, at et deiligt Egeblad faldt ned paa hans Hoved, og da flere af Academiets Herrer betragtede Bladet, saae de, at der af Naturen var afbildet en Krone paa det, hvorunder der stod Navnet Frederik. De vare nu alle af den Mening, at dette Blad spaaede, at Prindsen ved sin ældre Broders Død vilde blive Thronarving. Denne Spaadom gik ogsaa i Opfyldelse, som man veed, da Prinds Christian endnu i Faderens Regjeringstid døde og Prinds Frederik blev Konge i Danmark.

Kallundborg.

Saxo omtaler i sin Historie, at Kong Siger, Signes Fader, her blev overvunden og dræbt af Hagen, en Broder til Signes Fæstemand, og derfor skal Stedet være navnkundigt fra det tredie Aarhundrede efter Christi Fødsel. Imidlertid er dette nok blot en Gissning.

I den hedenske Tid benævnedes Kallundborg Hærvig; dog regnedes den almindelig ikke for en Stad før

i 1171, da Esbern Snare, Biskop Absalons gjæve Broder, lod Stedet befæste for at holde Havnen ryddelig for Sørøvere ved denne Fæstnings Hjælp. Det tidligere Fisserleie blev nu til en vigtig Stad, der værnedes om Landet mod Vesten. Den blev ogsaa en Kongebolig, og det forinden Kjøbenhavn.

Borgen blev bygget ved Fjordens østlige Ende paa høie Banker; men allerede i forrige Aarhundrede fandtes der intet Spor af denne Borg. Hvor den havde staaet, pløiedes og saaedes der hvert Aar.

Hovedbygningen har været firkantet, to Etager høi, og midt i den inderste Slotsgaard fandtes en Brønd. Paa den ene Længde var der et Taarn i hver Ende, af hvilke det ene tjente til Kapel eller Slotskirke, det andet derimod til Fængsel, saaledes for Christian den Anden. I den ydre Slotsgaard, rundt om Hovedbygningen, var der fire andre fritstaaende Taarne til forskjellig Brug. Et kaldtes Faershat, paa Grund af Taarnspidjens Form; det blev brugt til Fængsel. Et andet hed Folen, hvormed Dronning Margarethe truede Kong Albret, da hun yttrede at hun skulde lade ham komme til at ride den høieste Fole i Danmark. Dette Taarn havde man ellers brugt til Gjemmested for Rigets Archiv tilligemed gamle Codices af berømte Forfattere, især i den romerske Historie. Pave Leo lod ved sin Gesandt Johan Helmers Kong Christian den Anden anmode om at maatte laane disse gamle Codices til Afskrivning og stjænkede derfor Kongen et Afsladsbrev for ham selv og 12 Personer efter Kongens eget Valg. Paven fik disse Bøger, men kort efter indførtes Reformationen, og Paven glemte da at sende dem tilbage. Da Slottet i Aaret 1276 kom fra Esbern Snares Slægt og ind under Kronen i Erik Glippings Tid, forfaldt det og var 1285 saa svagt, at det ikke formaaede at hindre norske Sørøvere fra at

plyndre her og flere Steder i Nærheden. Derefter blev det igjen istandsat, saa det blev et af Rigets stærkeste Fæstninger.

Erik Menved overdrog Kallundborg Slot og Lehu til sin Broder, Hertug Christopher, der siden blev Konge. I Aaret 1297 drog Kongen til Kallundborg, men Hertugens Folk lukkede Slottets Porte for ham. Hertugen maatte med Eed bekræfte, at det ikke var skeet med hans Villie, men nogle af Slotsvagten maatte bøde med Livet derfor. Da Christopher blev Konge, forlehuede han en hallandsk Herremand, Knud Þorse, som samtidig blev Hertug, iblandt flere Forlehninger med Kallundborg. Efter denne Hertugs Død beholdt hans Enke, Fru Ingeborg, Kallundborg tilligemed Holbæk og Halland i nogle Aar, indtil Kong Valdemar Utterdag kom til Regjeriingen. For at samle de pantsatte Provindsfer anlagde han en Proces om Kallundborg mod Fru Ingeborg, men hun, der blev understøttet af de holsteenske Grever og vendiske Stæder, vidste saaledes at forsvare Slottet, at Kongen maatte ophæve Beleiringen og drage bort, efter Sigende med et Tab af 2000 Mand. Senere fik han dog ved et Forlig Fru Ingeborg til at afstaae Kallundborg, imod at hun beholdt Halland i sin Livstid.

Fra den Tid hørte Kallundborg til Kronens Eiendomme og var i nogle Aarhundreder en af Rigets stærkeste Fæstninger. Da Christian den Anden forlod Danmark 1523, blev Forsvaret af denne vigtige Fæstning overladt til Claus Eriksen. Rigets Hofmester hos Kong Frederik, Mogens Gøye, skrev til ham, at han skulde blive Kongens Mand, dersom han vilde hjælpe til at overgive Fæstningen. Han laante Dre til dette Løfte og paatog sig selv Forsvaret af Taarnet Folen. Om Natten blev 50 Mand af Kong Frederiks Krigsfolk hidsede op over Slottets Mure ved hans Hjælp, de vendte

Skjætet imod Slottets Forsvarere og tvang dem til at overgive sig. For dette hans Forræderi gav hans Samtid ham Ogenavnet Claus Skippeflot. Efter Frederik den Førstes Død blev Kallundborg paany beleiret og indtaget i den fangne Kong Christian den Andens Navn af Grev Christopher, men Christian den Tredie tvang ved at ndhungre Fæstningen Slottet til atter at overgive sig. Under denne Borgerkrig, der fik Navn af Grevens Feide, svækkedes Kallundborg saaledes, at der ikke mere tænktes paa at vedligeholde dette Slot, og derfor indtog Svenskerne det i Maret 1658 med liden Møie. De tvang Stadens Indbyggere til at nedbryde Slottet, medens de paa samme Tid brandstattede Byen.

Slottet havde i Tidens Længde tjent flere vigtige Personer til Fængsel. Saaledes holdt Erik Menved Domprovst Jakob Lange fængslet der, men det lykkedes denne at undvige og flygte til Rom, hvor han vidste at bevæge Paven til at slynge Banstraalen ud over Erik Menved.

Christian den Anden holdt Steen Stures Enke, Fru Christine, med hendes Moder, to Døttre og nogle svenske Adelsmænds Fruer fængslede her. Døttrene døde her, men da Frederik den Første kom til Regjeringen, bleve de andre alle løsladte.

Her, hvor Christian den Anden havde holdt ovennævnte Dvinder fængslede, anviste Christian den Tredie ham et Opholdssted, efterat han havde løsladt ham af Sønderborg Slots Fængsel. Han levede her i ti Aar. Christian den Tredie døde Nytaarsdag 1559, og ikke fire Uger efter, den 24de Januar s. A., fulgte Christian den Anden sin Fætter i Graven i sit 78de Aar.

Her sad ogsaa en svensk Befalingsmand, Carl Mornay, der var tagen til Fange af den berømte Felt-

herre Franz Brockenhuus, i syv Aar fængslet. Paa Væggen i sit Fængsel skrev han de Ord paa Latin:

„Her fik jeg syv Aar Brød med Sorg.“

Her skal ogsaa den berømte Læge Christopher Dybvad have siddet fængslet i to Aar. Han havde paadraget sig Adelens Had, fordi han ønskede en anden Regjeringsform og dadlede Adelens Myndighed. Han blev stævnet for Konsistoriet, dømt fra det Kanonikat, han beklædte, og sine academiske Privilegier, og anbefalet til Kongens Naade eller Unnaade. Først sad han som Fange i Blaataarn, men blev Aaret efter ført til Kallundborg. Her døde han efter to Aars Forløb. Han havde en Aften uforsigtig slukket Lysen, Lampen faldt i en Kulbunke, der laa i Kammeret, den qvælende Røg dræbte ham og endte saaledes hans Liv.

Byen har tidligere havt to Kirker, Sanct Olai og Vor Frue Kirke.

Den sidste er bygget af Esbern Snare 1171, altsaa samtidigt med Slottet, hvis egentlige Kirke den har været. Man kan allerede langt borte see den med sine fire Taarne. Kirken — der for Tiden undergaaer en Hovedrestauration — er bygget i Korsform, ved hver Ende af Korset staaer et Taarn, og et femte stod i Midten, men nedstyrtede 1827. Det sidstnævnte var det høieste og sværeste og hvilede paa fire inden i Kirken fritstaaende, ualmindelig høie og massive Steenpiller. Hvert Taarn havde i ældre Tider et Navn. Det midterste kaldtes Vor Frue, og var omringet af Damerne St. Gjertrud, St. Maria Magdalena, St. Anna og St. Catharina.

Til denne Kirke har Nordens store Dronning Margrethe givet kostbare Gaver, saaledes to Faner af Sølv. Saa ofte hun fik nogen svær Hjertesorg, offrede hun et Guldhjerte til denne Kirke.

Kallundborg har i ældre Tider havt et Franciskaner- eller Graabrødre-kloster, stiftet 1239 af Grevinde Regenstein. Da Reformationen indførtes, forenede Klosters Guardian Melchior sig med Rigets Hofmester Mogens Gøye om at forjage Munkene fra Klosteret; selv blev han den første lutheriske Præst i Kallundborg. St. Olai Kirke menes at have været Graabrødre-klosterets Kirke.

I Kallundborg døde Kong Hans's Dronning Dorothea den 25de November 1495.

Sagn om Kallundborg.

Dengang da Esbern Snare vilde bygge Kallundborg en Kirke, vilde det — fortælles der — først ikke lykkes ham. Men da tilbød en Trolld ham sin Tjeneste, og Esbern Snare indgik da en Pagt med ham paa det Vilkaar, at naar Kirken var færdig, skulde han kunne sige Troldens Navn, og hvis han ikke kunde det, skulde han give ham sit Hjerte og sine Dine. Arbeidet gik raft fra Haanden, og Trollden satte endog Kirken paa Steenpiller. Men, da den var næsten færdig, og der kun manglede en halv Pille i Kirken, begyndte Esbern Snare at blive ængstelig, fordi han endnu ikke vidste Troldens Navn. Han gik derfor ene omkring paa Markerne og sørgede; men da han endelig blev træt, lagde han sig til Hvile paa Ulshøi Banke. Der hørte han en Troldekvinde tale inde i Høien og sige følgende Ord: „Di stille, Barn min! Imorgen kommer Fin, Fa'er din, og gi'er Dig Esbern Snars Dine og Hjerte at lege med!“ — Hvem der blev fornøiet, var Esbern, og han gik nu tilbage til Kirken. Der stødte han paa Trollden, der kom farende med den halve Steenpille, som endnu manglede i Kirken, og da Esbern blev ham vaer, nævnede han ham ved hans Navn Fin. Men herover blev Trollden saa forbitret, at han foer bort igjennem Luften med

den halve Pille, og derfor staaer Kirken kun paa tre og en halv Pille*).

Om Kallundborg Kirke fortælles endvidere, at Kirkens fem Spiir har Esbern Svare bygget. Det hoieste, som stod i Midten, byggede han for sin Moder, og de fire omkringstaaende for sine fire Døttre. Men en af disse var halt, derfor er ogsaa et af Spirene mindre end de tre andre.

Paa Illerup Mark ved Kallundborg ligger en Høi, kaldet Fibjerg Bakke. I den skal der bo en Mængde Trolde, som have meget Gods og Guld derinde. Man kan tydeligt see, at der er et Hul i Bakken, hvorigjennem de drage dem, som de kunne faae Fingre i, ind i deres Bolig. I Hulen seer man, hvorledes de bære deres Sølv og Guld ud for at sole det, og paa den Tid er det ikke raadeligt at komme Høien nær. Men St. Hans Nat bliver den hele Bakke sat paa røde Pæle, og da finder Dands og Lyftighed Sted derinde. Paa den Tid kan man uden Fare gaae nærmere, og da seer man, hvorledes Troldene slæbe store Kister, fulde af Penge, frem og tilbage.

I Maaret 1576 i Efterhøsten var Kong Frederik den Anden i Kallundborg til den almindelige Herredag. Da kom der en gammel eenfoldig Bonde fra Samsø og forlangte Kongen i Tale, da han havde sære Tidender at bringe ham. Han berettede da, at han flere Gange i Marken paa Samsø, nede ved Stranden, hvor han boede, havde talt med en deilig Qvinde, der nedentil var skabt ligesom en Fisk, hvilken Qvindeperson alvorligt og strengt havde befalet ham at drage over til Kongen

*) At Kirken kun staaer paa tre og en halv Pille, er dog urigtigt.

og lade ham vide, at Dronningen, som var velsignet med Livsfrugt, skulde føde ham en Søn, der skulde efter ham arve Danmarks Rige og blive en ypperlig Herre blandt alle Konger og Fyrster i den nordre Verden. Men tillige havde Bonden Befaling at sige, at saasom Synd, Dudskaab, Drukkenskab og Løssagtighed, Hovmod og Selvraadighed fast tog Overhaand i Riget, da skulde han Gud, som ham saaledes velsignede, til Ære og Taksigelse saadant ved al Flid og Alvor affkaffe, at ikke Guds Bredde og Straf siden skulde hjemføge ham. Til denne Tale fæiede Bonden endvidere, at han ofte hvoiligen havde søgt at undskyldte sig for Havfruen, da han var en fattig, blu, uforstandig og ringe anseendes Mand, der ikke kunde komme frem for forneemte Herrere med saadan Tidende, men at hun havde befalet ham at være trostlig og frimodig, saasom det ikke var hans eget, men Vorherres Ærinde, han skulde røgte. De fleste af de Tilstædeværende lo af Bondens Fortælling, men Kongen hørte taus derpaa og lod ham atter iudkalde til sig, befalende ham at gjentage sit Budskab. Da Bonden havde adlydt, svarede Kongen, at han ønskede, at denne Spaadom om en Prindses Fødsel maatte gaae i Opfyldelse; hvad Boemittenssen angik, da skulde han gjøre som det anstod og egne sig en christelig Potentat. Derpaa gav Kongen Bonden en Foræring og befalede ham at reise hjem for at tage vare paa sit Huus.

Da Prindsen var født, indfandt Bonden sig atter og gjentog sit Eventyr med flere Omstændigheder, nemlig at Havfruens Navn var Isbrand, at hendes Bolig var ud for Landet i Dybet, hvor hun, hendes Moder og Mormoder boede; at det var Sidstnævnte, der havde forkyndt Kong Valdemar Atterdag, at den Datter, som Dronning Helvig bar under sit Hjerte, skulde overgaae sin Fader i Magt og Anseelse. Kongen blev om-

sider kjed af Bondens Overløben og befalede ham under Straf ikke at indfinde sig oftere.

Ikke langt fra Kallundborg, mellem Keerslev og Dgtved, er der en stor Bakke, der kaldes Bøgebjerg, hvorpaa der staaer fem smalle Steen af Mandshøide. Disse Steen skulde tilforn have været Menneffer, fortælles der, thi engang for mange Aar siden bleve sex Mænd, som havde gjort falsk Eed paa Love = Thing, forstenede, da de gik bort fra Thinget. Blot fem Steene staae paa Bakken, thi den sjette Mand, som var en puffelrygget Skræder, naaede ei saa langt som de andre, før han blev forvandlet, men han staaer paa Marken nær derved som en underlig, kroget Steen.

I Kallundborg havde Dronning Margarethe sit Slot. Nærved Byen, paa Næsnaes, fortælles der, fangede hun den svenske Konge. Dronningen red nemlig med sine Ryttere ud paa Næsset, og da de alle vare komne derud, befalede hun, at hver Rytter skulde tage Skoene af sin Hest og derpaa slaae dem omvendt under Hestens Fødder. Da dette var skeet, red hun med dem alle tilbage og skjulte sig i Nærheden. Da kom Kongen med sine Krigsfolk, og da han saa Spor af Udridende, men intet af Indridende, meente han, at han vilde indslutte dem alle, og drog i den Mening langt ud paa Odden. Men Dronningen, som laa i Skjul, kom strax bag paa ham og tog ham saaledes tilfange.

I ældre Tider boede paa Næsnaes og Usnaes ved Kallundborg to Kæmper, som altid fivedes. Engang, som de stode ligeoverfor hinanden, hver paa sin Strand, tog Næsnaes Kæmpe en valdig Steen og kastede den saaledes, at den faldt ved Usnaes i Sønderstrand; men Usnaes's Kæmpe tog nu til Gjengjæld en endnu større Steen og kastede den over til Næsnaes. Stenen, som faldt paa Usnaes, kaldtes Sortensteen og sees endnu i

Stranden, ikke langt fra Land. Stenen paa Refsnæs kaldes Blak, og i denne kan man endnu see Spor af Kæmpens Fingre.

Paa det Sted ved Kallundborg, som nu kaldes Refsnæs Hestehave, har der engang staaet en svær Kamp imellem christen og enhedens Konge, hvilken sidste regjerede der paa Næsfet og endnu kaldes Kæmpkongen. Forinden Kongerne begyndte at kæmpe, talte de Begge med hinanden, og da den christne Konge saae, at Kæmpkongen havde en Silkesnor bundet om Livet, greb han fat i den og sagde: „Saa let skal jeg seire, som jeg kan sprænge Dig denne Snor fra Livet!“ Da han havde sagt dette, rykkede han den over. Da begyndte Kampen paa det Haardeste, men som de bedst kæmpede, kom der en hvid Hind springende over Busk og Tjørn, og samme Hind havde en kostelig Guldkjæde omkring Halsen. De christne Folk skød Pile paa den, og den faldt død til Jorden; men i samme Dieblik, som den faldt, opgav den hedenske Konge Landen. Han blev derpaa lagt i en Høi, og en bred Steen sat ovenpaa. Samme Høi og Steen kunne endnu sees paa Grimsdalsflette. Naar man kommer der forbi, og det er Solskin, seer man ofte, at Kæmpkongen soler sit Løi omkring Stenen, hvilken da ligner en Blegdam; men Alt forsvinder brat, naar man kommer Høien nærmere.

Der var engang i gamle Dage en Konge i Danmark, som hed Kong Dre. Han blev dræbt i Kallundborg og begravet i en Skov i Ods herred, hvilken efter ham endnu kaldes Kongesøve Skov. Der saae man indtil for nogle Aar siden hans Gravsted, og siges der, at han der ligger begravet med en Guldkjæde, som naaer fra den ene Høi hen til en anden.

I Omegnen af Kallundborg foregaaer efter Sagnet ofte den næsten over hele Danmark bekjendte vilde

Fagt, nemlig Ryttere paa vilde, sorte Heste, ledsagede af et Hundekobbel og svingrende Bægerhorn. Der siges da, at det er Kong Christian den Anden, som her tumler sig.

Bordingborg.

Saxo Grammaticus kalder Bordingborg „Bortunga“, og man har derfor udledt Navnet af Dre og Thing, altsaa en Landtunge, hvorpaa der var et Thingsted. Den Landtunge, der sydlig for Bordingborg skyder sig ud i Havet, kaldes endnu „Tringe“; maaskee har Thingstedet været her. Borgen benævnedes efter Stedet, ved hvilket der alt tidlig synes at have været Boliger for Kjøbmænd og Fiskere, og den senere opstaaede By tog igjen Navn efter Borgen.

Byens fortrinlige Beliggenhed, ypperlige Havn og fortryllende Omgivelse gjorde den til et Yndlingsopholdssted for flere af Danmarks Konger, navnlig de tre store Baldemarere. Bordingborg nævnes første Gang i Historien under Valdemar den Store, der i Aaret 1166 byggede her en af Rigets stærkeste Fæstninger. Her døde han ogsaa den 12te Mai 1182. Da han laa paa Sottesengen, var hans Søn, Knud, der fulgte ham paa Thronen, dragen ud paa et Tog mod Venderne; men Mandskabet paa Flaaden gjorde Oprør, og Knud saae sig derfor nødsaget til at vende om igjen med uforrettet Sag. Kong Valdemar, som laa for aabne Vinduer ud til Stranden, kjendte strax Seilerne. Hans Græmmelse over de oprørske Inders Udfærd bidrog til at forværre hans Sygdom. Han gav nu Halvparten af sit Arvegods til Klostrene og gjorde sit Skriftemaal for Absalon. Man gav ham derpaa et stærkt Svedemiddel og paabød den strengeste Ro, for at Kongen kunde sove. Da hans Læge, Abbed Hans fra Dvidskloster, lidt efter

traadte ind, laa Kongen maalløs i stærk Sved, og han indhyllede ham godt med Klæder, menende, at den stærke Uddunstning skulde helbrede ham. Men næste Morgen tidlig, da man traadte ind i Kongens Værelse, fandt man ham død i Sengen, skjøndt han var endnu ganske varm og saae ud, som om han var levende, idet ingen Forandring var indtraadt i Ansigtet. Først mod Aften bleguede det, og nu bares Liget til Ringsted, hvor det skulde lægges ved Faderens Side. Biskop Absalon havde nær fulgt sin Konge i Døden; han læste Sjælemessen over sin kongelige Ven med rindende Taarer, og al Danmark fulgte hans Exempel. Bønder bare ham til Graven, som de senere gjorde ved Kongerne Frederik den Sjette og Syvende. Klager lød paa hele Veien, som Liigtoget fulgte, thi han var Folkets Ven.

Den 28de Marts 1241, Natten til Skjærtorsdag, døde i Bordingborg Danmarks store Konge, Valdemar Seier. Han blev stedt til Hvile hos Fædrene i Ringsted Kirke. Ogsaa ved hans Død græmmede Folket sig. „Nu faldt Kronen af danske Mænds Hoved!“ sagde man.

Sagnet fortæller, at en Dag som han vilde stige til Hest, faldt han i saa dybe Tanker, at han blev staaende maalløs og som fastnaglet til Jorden. Endelig, da en Ridder vilde tiltale ham, foer han op og sagde:

„Drag strax til Kullemanden i Skaane, og spørg ham om det, jeg tænkte paa.“ Dette gjorde Ridderen, og Kullemandens Svar lød saaledes:

„Din Herre og Konning tænkte op paa,
Hvorledes det skulde hans Søner gaae,
Naar han var gangen af Live;
Saa sig ham det da for Sandingen saa,
At Ivedragt og Orlog skulle de faae,
Men alle Konger blive.“

Og de bleve alle Tre Konger, dog kun til liden Baade for Danmark.

Men Ingen elskede Bordingborg mere end Baldemar Utterdag; han tilbragte det Meste af sin Levetid her paa dette Slot og byggede blandt Andet det bekjendte Taarn, der endnu benævnes Baldemars Taarn og er næsten den eneste Levning af Betydning, som Tidens Taand ikke har fortæret, af de gamle Slotsbygninger.

Kongen laa i bestandig Strid med de overmodige Adelsmænd. Iblandt disse var Claus Rimbek vistnok den Fornemste. En Dag havde Kongen ladet ham anmode om at besøge sig paa Bordingborg og givet ham frit Leide. Da han steg i Land ved Byen, mødte han en af Kongens Dreunge, som vilde vise sig erkjendtlig for modtagne Drikkepenge og advarede ham.

„Baudet er hedet; kommer Galten nu?“ sagde han til Rimbek; men denne, der forstod Advarslen, gik ombord igjen uden at hilse paa Kongen, thi han havde ingen Lyst til at skoldes.

Paa Bordingborg Slot var Fikke Moltke Høvidsmænd. Hansfæstæderne feidede dengang paa Danmark og beleirede derfor Slottet. En Dag havde Moltke Fjenden uafvidende faaet Undsætning, hvorfor han gjorde et Udfald og tog en Mængde Fanger. Fjenden blev da enig med ham, at man vilde ophæve Slottets Beleiring, naar han vilde frigive Fangerne. Dette gjorde han, men da Fjenden paa samme Tid fik friske Folk, brøde de den trufne Aftale. Beleiringen fortsattes, og endelig lod Moltke Tydskerne vide, at nu vilde han overlevere deres Høvidsmænd Slottets Nøgler, naar de vilde komme at hente dem. Dette vare de villige til, og han rakte dem, da de kom, Nøglerne, idet han sagde:

„Nu har jeg holdt mit Ord, men I have ikke holdt

Eden!" Derpaa lod han dem gribe og fængsle. Han gav dem heller ikke Frihed, førend der gaves Ordre til at hæve Beleiringen; først da slap han dem løs.

I Aaret 1361 sendte Hansfestæderne, 77 i Tallet, et truende Feidebrev til Kongen paa Bordingborg Slot. Sendebudene, der foregave Hastværk, bade om et hurtigt Svar, og det fik de, thi Kongen skrev udenpaa Feidebrevet som Svar et plumpt, plattydsk Vers.

I det 13de Aarhundredes sidste Halvdeel holdtes her flere mærkelige Rigsforsamlinger, navnlig i Aarene 1255, 1282, 1283 og 1284. Den 3die Februar 1296 sluttedes der i Bordingborg et Forlig imellem Erik Menved og Hertug Valdemar af Sønder=Jylland, hvorved denne igjen maatte tilbagegive Kronen Als, Værø og Femern. Aar 1324 bleve Kong Christopher den Anden og hans Søn Erik kronede i Bordingborg Kirke, og paa samme Tid holdtes paa Bordingborg Christophers Datter, Margarethes Bryllup med Markgreve Ludvig af Brandenburg, den tydske Keiser Ludvigs Søn. I Valdemar Utterdags første Regjeringsaar havde de holsteenske Grever Bordingborg i Pant, og først i 1346 kom det i Kongens Besiddelse; i 1361 blev det forgjæves beleiret af Hansfestæderne. Aar 1392 sluttede Dronning Margarethe her en Traktat med de holsteenske Grever. I Juli 1435 sluttedes en Fred i Bordingborg, hvorved den langvarige Krig imellem Erik af Pommern og Holsteen og Hansfestæderne endtes. I det paafølgende Aar holdt ovennævnte Konge en Rigsdag her, paa hvilken han forgjæves søgte at faae Regjeringen overdraget til sin Fætter, den pommerske Hertug Bugislav. Tre Aar efter prøvede han paa det Samme. Nu henrandt over tohundrede Aar, uden at Bordingborg omtales i Historien; da var det, at Svenskerne havde faaet Fodfæste paa

Sjælland og Nerne, og man modtog Carl Gustav, da han kom fra Falsster over Isen, med Anmodning om en ydmygende Fred. Dengang var det stærke Slot ikke istand til at gjøre Modstand.

Under de første oldenborgske Konger nævnes Bordingborg ikke blandt de faste Borge; dog holdt Frederik den Anden endnu Hof paa Bordingborg Slot.

Bordingborg har forinden Reformationen havt to Kirker, nemlig foruden den nuværende St. Maria Magdalene Kirke, en gammel gothisk Bygning, en Helliggeistes Kirke, samt et Dominikaner- eller Sortebrødre Kloster, stiftet 1253.

Førstnævnte Kirke har i Sacristiet et Portrait af Anders Arrebo, den danske Digtekunsts Fader, en Altertavle fra 1641 og Prædikestol fra 1601, begge af Billedstjærarbeide; desuden en catholsk Altertavle med Jomfru Marie og fire Malerier paa Fløiene. Flere Ildbrande ere overgaaede Byen, saaledes i Aarene 1718 og 1729, det sidstnævnte Aar endog to Gange.

Det af Baldemar Atterdag opbyggede Taarn, der ogsaa kaldes Gaasetaarnet, er udvendig ganske rundt, omtrent 80 Fod høit fra Jorden til Taget og ligesaa vidt i Omfang. I 1821 blev det istandsat og forsynet med en Dørgang til det Øverste af Taarnet. Det er bygget paa en Banke, der kaldtes Slotspladsen.

Sagn om Bordingborg.

I Egnen om Bordingborg, imellem Burre og Gurre, ligger der en Hvi, som kaldes Druehvi, som man siger, er beboet af Troldefolk. Blandt disse var der engang en gammel, skinksyg Trolde, som de andre kaldte Knurremurre, thi han forarsagede ofte Uenighed og Spektakler i Hvi. Engang havde denne Trolde faaet Nys om, at hans unge Kone stod i temmelig nøie Forstaaelse

med en ung Trolld, og dette tog den Gamle sig saa nær, at han undfsagde den Unge. Denne faae sig derfor nødsaget til at forlade Høien og begav sig, omftabt til en rød Kat, til en fattig Huusmand, hvor han fik Huuslkh og Melk og Grød. En Dag kom Manden hjem, som Ratten sad i Stuen og sliffede sin Bote og vadstede sig.

„Nu skal Du høre en befnynderlig Historie, Mo'er,“ fagde Manden til sin Hustru. „Da jeg kom forbi Orne-høi, kom der en Trolld ud og kaldte paa mig. Hør, fagde han, fiig til Din Kat, at Knurremurre er død!“ Ratten spidsede Dre ved disse Ord og løb ud af Døren, idet han fagde: „Er Knurremurre død? Saa maa jeg fkynde mig hjem!“

Paa et Sted ved Bordingborg, fom kaldes Kulsbjerget, findes der i Jorden en stor Ferndør, hvor under der ligger en Skat. Engang kom Musikantens Datter fra Bodeby derhen, og da hun faae ned paa Jorden, faae hun, at der laa en blank Skilling. Dette var et Paafund af Fristeren for at skade Menneftene, thi fra den Stund hun tog Skillingen op, blev hun en Krøbling.

En Høx vilde engang flytte en Høi fra Bordingborg over til Møen. Hun tog den da i fit Forklæde og fløi med den; men midt paa Veien gif der et Hul paa Forklædet, Høien faldt derigjennem, og af den blev da den lille D Borre, fom ligger imellem Bordingborg og Møen.

Paa Halvøen Orne ved Bordingborg findes ved Strandbredden tre Rildevæld, over hvilke ligge Stene. I disse Stene sees Tegne af Hestefko, og paaftaaes der, at de ere komne af Kong Valdemars Hest, fom han pleiede at give Vand her.

Om Kong Valdemar Utterdag, af den almene Mand kaldet Kong Volmer, gives der flere Sagn. Blandt disse er der et, der fortæller, at han undertiden udhviler sig

efter sin natlige Flugt i Omegnen af Bordingborg, enten i Baldemars Taarnet, eller i Ruinerne af sit Slot; derfor seer man ofte Somfruer og Svende fra hans Tid af at gaae der og rede Senge.

En Bonde, der var nysgjerrig for at see, om det ogsaa var sandt, at Kongen kom saaledes til sit Taarn om Natten, vovede engang at overnatte der. Ved Midnat saae han Kong Baldemar træde ind. Han hilsende paa Bonden med Venlighed og sagde: „Nu! Tak skal Du have, at Du vil passe paa mit Taarn!“ og rakte ham en Guldpenge. Da Bonden tog imod den, brændte den ham et rundt Hul igjennem Haanden og faldt som et Kul til Jorden.

Undertiden, naar en gammel Mand eller Kone har staaet i flere Timer og troligen holdt hans Hunde, kaster han Noget til dem, der ligner Kul og derfor ikke paaagtes, men naar det senere undersøges, finder man, at det er det pure Guld.

Kong Baldemar Atterdag skal have sagt, „at han misundte ikke Vorherre sit Himmerige, naar han kun maatte jage evindeligt paa Gurre og Bordingborg“.

Derfor er han nu bleven fordømt til hver Nat at jage „fra Burre til Gurre“. Han kommer da sædvanlig med Et farvende med et Jagtrog igjennem Luften. Man hører, naar han nærmer sig, Hujen, Støien, Bidstefnald og Lyden af Jagthorn, derpaa kommer Tøget. Foran farer der kulforte Hunde, som løbe hist og her tilside og snuse mod Jorden, medens deres lange, gloende Tunger hænge dem ud af Halsen. Derpaa kommer da Kong „Bolmer“, som Almuen kalder ham, jagende paa sin hvide Hest, og ikke saa sjældent holder han sit eget Hoved under den venstre Arm. Møder han Nogen, især hvis det er gamle Folk, saa befaler han dem at holde et Par af hans Hunde og lader dem da enten

staae saaledes med Hundene i flere Timer, eller ogsaa løsner han strax efter et Skud, og naar Hundene høre dette, kunne hverken Baand eller Lænker holde dem tilbage, men de fare afsted efter Toget. Naar han saaledes farer afsted, hører man ham slaae Ledene i efter sig, og naar han vil ride igjennem Gaarde, da springe alle Laase op for ham, naar han kommer. Derfor skal der være adskillige Gaarde, igjennem hvis Porte hans Jagtvei gaaer, og disse maae da staae aabne paa den Tid, han pleier at komme. Dette siges iblandt Andet om en Gaard ved Bidstrup, bagved Koeskilde. Hans Jagtvei gaaer ogsaa over Husene, og ved Herlufsholm skal der have været et Tag, som var stærkt sunket i Midten, paa Grund af, at han saa ofte kjørte derover. I det nordlige Sjælland, ved Gurreflots Ruiner, gaae de gamle Røner ved St. Hansdags Tid ud om Natten paa Veiene for at aabne alle Ledene for ham. Naar han saaledes er faret omkring, udhviler han sig afvejlende paa flere forskjellige Steder, saaledes i Baldemarstaarnet eller paa Ballø Slot, hvor han har et Sovestue med to opredte Senge, og her overnatter han i Skikkelse af en sort Hund. I samme Værelse staae to store Kister, hvilke, da man engang aabnede dem, fandtes fulde af smaa, runde Stykker Læder, thi bedre Penge havde man ikke i Kong Valdemars Tid. En underjordisk Gaug skal føre fra Ballø til Tølløsegaard i Holbeks Amt, hvor han ogsaa skal have sig et Kammer, og tilforn holdtes der paa Gaarden en Pige til hans Opbarning.

Næstved og Skovkloster.

I Aaret 1135 anlagdes St. Peders Kloster, et af de rigeste og meest berømte Klosters i Danmark, og det gav Anledning til Byen Næstveds Anlæg. Stif-

terne af dette Kloster vare Ridder Peder Bodilsen, hans Brødre Jørgen og Henning, samt deres Moder Fru Bodil eller Botildis. Peder var en af sin Tids tap- preste Riddere; han var en saa ivrig Katholik, at han ikke agtede Blodsudgydelse for at indføre Coelibatet. I 126 Aar stod St. Peders Kloster i Næstved By, men da det 1261, tredie Paaskenat, ved Ildsvaade blev aldeles ødelagt paa Kirken nær, flyttede Munkene ind i den tæt ved Byen beliggende Skov og opførte der en ny Byg- ning, som fra den Tid kaldtes Skovkloster. En hvælvet, brandfri Kjælder under det saakaldte Wiinhuus ikke langt fra St. Peders Kirke er upaatvivelig en Levning af dette gamle Kloster, hvis Navn endnu bevares i St. Peders Kirke, skjøndt denne ikke er Klosterets gamle Kirke; det afbrændte nemlig 1280, men Kirken, der fører samme Navn, er opført paa den forrige Kirkes Plads.

Der var tilstaaet Klosteret visse Kettigheder, som Syndsforladelse paa 40, 200, 400 og 440 Dage for dem, der offrede paa visse Dage ved Klosterets forskjel- lige Altre, ja endog et Afslad paa 10 Aar og ligesaa mange Quadrager havde Pave Sixtus den Fjerde forundt det. Flere paafølgende Paver skjænkede det yderligere en Mængde Kettigheder.

Ved Reformationens Indførelse 1536 inddrog Chri- stian den Tredie formodentlig dette Kloster under Kro- nen; thi Aaret efter var det allerede forlehnet til den af- satte Biskop Ove Bilde af Aarhuus, som levede her til sin Død i 18 Aar. Derefter bestyredes Klosteret i 5 Aar af en Abbed, og i dette Tidsrum uddøde sandsyn- ligviis alle Munkene tilligemed deres Abbed.

Fra 1560 kan man datere Skovklosters fuldkomne Ophør; thi i dette Aar magesfistede Frederik den Anden det til Admiral Herluf Trolle. Denne udmærkede Adelsmand og hans værdige Hustru, Birgitte Gjøe,

oprettede senere af denne Eiendom den Skole, hvis Navn minder om denne første Stifter.

Skolen var endnu ikke opført, da Herluf Trolle døde, men for hans Hustru, Birgitte Gjøe, var hans Villie hellig, og hun gjorde Alt for at opfylde den. Derfor frattraadte hun strax sit Herresæde med Bostab og Besætning, for at det kunde tages i Brug til sin Bestemmelse; ja, hun folgte sine Edelstene og kostbare Prydelser for at kunne gjøre Stiftelsens Kirke pyntelig. Selv flyttede hun ind i den nærliggende Maglemølle, hvor hun til sin Død i Aaret 1572 blev Skolens kjærlige Tilsynsværge, men fordrev iøvrigt sin Tid med Læsning og Haandarbeide. Hvad hun sammen sparede ved sin Tarvelighed, sandt hun sin største Glæde i at anvende paa Skolen og paa de Børn, som betroedes den. Fra Herlufsholms Skole er der udgaaet flere udmærkede Videnskabsmænd.

I Herlufsholms Kirke, der er ualmindelig lys og stjern, findes endeel kostbare Monumenter. Her hvile Herluf Trolle og Birgitte Gjøe, Marcus Gjøe, hvis Gravminde er af Dvillinus, Arild Hvidtfeldt o. fl. I Slotsgaarden kneise to mærkværdige Træer: en Poppel og en Alf. Poppelen, 22 Fod i Omfang, er over 100 Fod høi og kan sees i adskillige Miles Afstand.

I Aaret 1298 blev Kong Erik Menved banlyst af en pavelig Legat i Næstved, og det med den Tilføining, at det samme Ban skulde ramme „Alle og Enhver, Mand og Kvinde, Ven og Nabo, Tyende og Slægtning, der havde noget som helst Sammenqvem med ham i Mad eller Drikke, i Tale, Kjøb eller Salg, i Rogning eller Maling, i Jld eller Vand eller paa anden Maade“. Bansættelsen skulde hver Helligdag under Messen forkyndes i alle Landets Kirker med Klokkklang og tændte Lys. Fire Maanedes senere blev der endog lyst Forbud over hele

Riget. Erik Menved formaacede ikke at udholde Bausættelsen længere end fire Aar; da maatte han bøie sig for den stolte Pave og bede Hans Hellighed paa det Allerhdmuygeligste, at Peders Sværd maatte atter stikkes i Balgen, at Christi Statholder, eller rettere Christus selv, vilde læge sin Tjeners Dre, saa at han igjen maatte strædes til Kirkenes Naadegaver og frit høre Guds Ord; „men hvad Eders høiærværdige Hellighed videre vil paa lægge mig, og som mine Skuldre kunne mægte at bære, skal jeg ingenlunde vægre mig ved, ihvor haardt det end maatte falde. Hvad skal jeg mere sige! Tal, Herre! Din Tjener hører Dig!“ — Saaledes maatte i de Tider en danst Konge hdmuyge sig for Guds saakaldte Statsholder paa Jorden.

Af andre historiske Begivenheder, der have tildraget sig i Næstved, er især mærkelig et Slag den 14de Juni 1259, hvori Fyrst Jarmer af Rygen, der som Vasal af Koeskilde Bispestol var indkaldt af den lundske Erkebiskop Jacob Erlandsens Parti, slog i Nærheden af Byen den sjællandske Landalmue, af hvilken der skal være faldet 10,000 Mand.

Aar 1344 sluttedes i Næstved et Forlig inellem Kong Valdemar Atterdag og hans Faders Halbroder, Grev Johan den Milde af Holsteen.

Foruden det tidligere omtalte St. Peders Kloster har Næstved havt tre Klostre: Et Graabrødre-kloster, stiftet 1239, der i Aaret 1532 overlodes Byen til et Hospital; Levninger af det findes endnu i Præstegaarden og nogle derved liggende Smaaahyugninger, hvoraf den ene indtil 1740 var Latinskole. Den bekjendte Peder Syb var i flere Aar Rektor her. Et Sortebrødre-kloster, stiftet 1242, bestod efter Reformationen indtil Begyndelsen af dette Aarhundrede som en Hovedgaard. Dets Bygning er først for faa Aar siden nedreven, og

paa dens Plads er opført en Stiftelse. Endvidere fandtes her et Helligaands Kloster, hvis Bygning endnu er det saakaldte Helliggeistes Hospital.

St. Peders Kirke er en stor og anseelig Kirke. Den har en smuk Prædikestol i Billedstjærerarbeide. I Kirken gjemmes et sjeldent, men ilde medhandlet Billede af Kong Knud den Hellige, som formodentlig har havt et Alter her. Kirken undergik en nødvendig Reparation i 1865.

St. Mortens Kirke, mindre end St. Peders, har en stor Altertavle af Skjout og rigt Billedarbeide. Til dens Værkeligheder hører et over 300 Aar gammelt Maleri, forestillende St. Peder som Pave. Kirken, der var meget forfalden, er i den senere Tid bleven smukt restaureret.

Sagn om Næstved.

I Gladsø boede en Trolde, som var ildefindet imod dem, der boede i Næstved. Han tog derfor engang en Skindsæk, gik til Stranden og fyldte den der med Sand. Det var hans Hensigt at skjule hele Næstved By under Sand; men da han gik ad Byen til med Bøsen paa Rakken, løb Sandet ud gjennem et Hul, der lykkeligviis var paa Skindet, og derved dannedes nu den Række af Sandbanker, som findes imellem Gladsø og Næstved. Først da han kom paa det Sted, hvor der forud havde staaet en Fæstning, der kaldtes Husvold, bemærkede han, at han havde spildt det Meste af Sandet, og han blev derover saa arrig, at han kastede Resten hennad Næstved, hvor der nu sees en eenligt staaende Sandbanke.

Da Thybjerg Kirke ved Næstved blev opbygget, harnedes en Troldevinde saaledes derover, at hun greb en vældig Steen, foer med den op i et andet Kirketaarn langt derfra og slyngede Stenen mod Thybjerg Kirke. Men den

faldd ned i Skoven, hvor den ligger endnu, og har faaet det Navn Dresteen. Denne Steen er saa stor, at en gang have Karle og Piger haft Dands og Lystighed ovenpaa den.

Kjøge.

Kjøge har tidligere været større og mere befolknet, ligesom den ogsaa har været befæstet. Allerede i Aaret 1288 fik den Kjøbstadret af Erik Menved. I det 17de Aarhundrede gjorde et vigtigt Søslag dens Bugt navnkundig; thi her slog Danmarks store Søhelt Niels Juel 1677 den svenske Flaade.

Mar 1710, den 14de October forefaldt der atter en Søkamp i Bugten og i dens Nærhed. Skibet „Dannebrog“ var det forreste Skib i Avantgarden og blev beskudt paa engang af tre svenske Skibe, hvis Ild det besvarede kjæft; men det havde kun stuet saa Skud, før det kom i Brand agter ved Mesanmasten, formodentlig ved Ilden fra sine egne Kanoner. Dette skete midt imellem begge Flaader, til Lybort af den danske, nærmere Dragør Rev end Kjøge. Hvis Hvidtfeldt, som førte Skibet, havde lagt Koret op og holdt ind paa grundt Vand, kunde vistnok Besætningen, 700 Mand, været reddet; men hvis han havde gjort dette, havde han ikke alene maattet gaae igjennem den danske Flaade, som var sammentrængt i et snævert Farvand, men ogsaa igjennem dens i Læ endnu mere indknebne Førselskibe, hvilket han neppe kunde have gjort uden at udsætte Flaaden for at antændes af det brændende Skib. Han blev derfor paa sin Post, til Ilden naaede Krudtkammeret og Skibet sprang i Luften.

I Aaret 1807, den 29de August, fandt ved Kjøge en Skjærmydsel Sted imellem Englænderne og nogle Landeværnstropper, der vare revne ligesom Høstarbeidet

for at gaae i Kampen, for en Deel uden Baaben, i Tøfler og Træsko, saa at det faldt let for Englændernes Overbefalingsmand Wellesley at sprede dem ad.

Kjøge har en Kirke, der er bygget 1324. Der findes i den en kostbar Altertable og flere fortrinlige Malerier. Paa Torvet ligger en Gaard, hvis Frontespice ligner et Taarn; i denne Gaard forfærdigedes i Christian den Fjerdes Tid de berømte Tapetserier, der vare en saa fortrinlig Brydelse for Frederiksborg og Rosenborg Slotte; paa det første Slot portæredes de af Luerne 1859.

Kjøge har havt to Klostre, et Franciscaner-Kloster og et Carmeliter Kloster. Det første blev stiftet 1485 af Kong Hans, som dertil gav den i Kjøge beliggende Kongsgaard. Om dette Kloster saavel som om Carmeliter Klosteret er der intet Mærkværdigt at omtale. Det første blev 1531 forandret til et Hospital, og det andet fik Borgerne i Kjøge Tilladelse til at bemægtige sig, saasnart dets Munkke havde forladt det.

Paa Hjørnet af Torvet og Nørregade ligger der en Gaard, i hvilken Bedrageriet med det berngtede Huuskors fandt Sted. Aar 1700 udkom der en Bog, trykt i Kjøbenhavn, hvis Titel var „Et forfærdeligt Huuskors, eller en sandfærdig Beretning om en gruelig Fristelse, som tvende fromme Ægtefolk i Kjøge, for nogen run Tid siden, have været plagede med, ved J. Bruusmand“. Efter denne Bog var det i Hans Badstjærs Huus i Kjøge, at Fanden havde sit Spil, og har Ane, Hans Badstjærs, fortalt denne Historie. Den Unde kom til dette Godtfolk snart i Skikkelse af en Høne, som gik klukkende under Sengen, snart som en forfærdelig Skrubbudse paa høie Hanefødder. Fanden var især slem mod en lille Pige, Hans Badstjærs Datter, ligeledes da Hans

Badstjær var reist til Tydsffland, mod en Dreng paa tolv Aar, som de havde i Huset. Denne Dreng blev nemlig kastet fra Bordet, hver han sad, ud i Gaarden, ja selv over Plankeværket ind til Naboens. Paa samme Tid, som dette tildrog sig, saae man Satan, snart i Skikkelse af en farende Ild hen over Gaarden, snart som en Rotte, og paa en anden Tid som en Griis.

Efter to Aars Forløb kom Hans Badstjær tilbage, men døde kort efter sin Hjemkomst; al denne Elendighed tog ikke Ende, før Magister Niels kom og talte Latin til Fanden. Da opdagedes det nogen Tid efter, at denne Fandens Runstoring var afstedkommet og paaført dette Huus af nogle flemme Qvinder der i Byen, hvilke vare Hæxe; men de fik derfor deres velfortjente Straf.

Præsto.

Efter en lille Ø, der har ligget i en nu tilgroet Vig af Præsto-Fjord, hvis Jorder vare henlagte til Præsteembedet i den lille By Skibbinge, og som derfor benævnedes Præsto, har Byen sit Navn. I Aaret 1353 nævnes der en By af dette Navn paa Øen. Erik af Pomern gav 1403 Byen, der var tiltagen i Betjending, Privilegier som Kjøbstad.

Flere Ildbrande, som i Aarene 1658, 1750 og 1757, hindrede Byens Fremgang, ogsaa led den meget i Krigen med Evensterne 1658 til 1660.

Byens Kirke, der ligger Øst for Byen, var tidligere St. Antonii Klosters Kirke. Den er ved en Række Piller deelt i to Dele, en ældre og en nyere tilbygget; kun denne sidste bliver benyttet til Gudstjeneste. De ligge ved Siden af hinanden paa Længden, men ere saaledes byggede, at Taget over den gamle Kirke ligger paalangs, medens Taget over den nye støder til hiint paatvers med 3 høie, tallede

Gaule. Taarnet er kængaulet. I den nye Kirke er en smuk Altertavle af Billedstjærerarbejde, rigt forgyldt, skænket 1657 til Kirken.

St. Antoniikloster i Præstø har neppe havt nogen fremragende Plads blandt de danske Klostre. Det skal først have ligget ved Beldringe i Baarse Herred, men senere være flyttet til Præstø. Aar 1563 befalede Frederik den 2den, at „det øde Kloster“ i Præstø skulde nedbrydes, med Undtagelse af Kirken. Blandt Klosterets Eiendomme var der et Huus, beliggende i Lille Pilestræde i Kjøbenhavn, hvilken Gade senere, formentlig efter dette Huus, der efter Nøgles Mening har været beboet af Munkke fra Klosteret og altsaa at betragte som et Filialkloster, blev kaldet Antoniustrædet.

Sagn om Præstø.

Byens Navn, fortælles der, har den faaet efter en Præst ved Navn Hr. Anders. Han var Munk i det daværende Kloster, da Reformationen blev indført. Medens de øvrige Munkke forlode Klosteret, blev han tilbage, gik over til den lutheriske Lære og blev Præst ved Byens Kirke. Han skal have været en meget hellig Mand og saare yndet af sin Menighed, af hvilken han ikke vilde tage nogen Løn. Han havde kun en Eneestefilling, hvilken han, naar han trængte til Noget, hensesndte med Forlangende om Et og Andet. Og fik han da altid, tilligemed det, han havde begjæret, sin Stilling tilbage. Det er hans Billede, en Mand i Præsteklæder, som staaer i Byens Baaben.

Den Na, som gaaer ind ved Præstø, har i fordums Dage været en dyb Kanal, som blev bygget af Præstøfolk, naar de, i Bavedømmets Tid, havde forsynet sig og derfor døntes til at istandsætte et større eller mindre

Stykke af Kanalen, ligesom Forseelsen havde været stor eller liden. Man fortæller, at gamle Folk have kunnet erindre den Tid, da en Orlogsfregat under en Admiral seilede ind igjennem denne Kanal lige til Byen, og der skal ogsaa for flere Aar siden være fundet Levninger af et gammelt Bolværk. Sagnet siger: „Præstø skal forgaae ved Vand, Næstved ved Sand.“

Til Sidemuren af Præstø Kirke er der bygget tre andre Kirker, hvilke nu alle i det Indre ere forenede til een. Om disse Bygninger fortæller man, at tre Søstre stededes engang paa en Søreise i stor Fare for at gaae under. I deres Hjertensangst gjorde de det Løfte, at de vilde, hvis de bleve frelste, hver bygge en Kirke paa det Sted, hvor de kom iland. Uveiret lagde sig derpaa, og de kom alle iland ved Præstø; men da denne By allerede havde en Kirke, byggede hver af dem sin Kirke op til denne.

I Nærheden af Præstø staaer der paa en Huusmands Lod ved Bousvig en Hvidtorn-Stub som Sømærke. Om denne Stub fortælles der, at naar Noget vil lægge Haand paa den, saa vederfares der ham en eller anden Ulykke. Saaledes da en Gaardmand engang vilde hugge den af til et Blovløb, gif Dren ham ind i Benet. Da han desuagtet senere gav sig ifærd med den, mistede han Dagen efter sin No. Siden en Tigger engang døde ved den, bliver den kaldet Stodderstubben.

Ved Præstø ligger Landsbyen Steenstrup. Her boede for endeel Aar siden en Mand, der hed Christopher. Da der en Aften silde bankedes paa hans Dør, og han saae ud, holdt Kong Volmer udenfor paa sin Hest og havde et heelt Kobbel Hunde med sig. Kongen spurgte Christopher, om han ikke havde meget Dvæg paa Stald, og denne blev da nødsaget til at jage alt Dvæget ud gjennem Stalddøren, hvorpaa Volmers Hunde strax faldt

over det og slugte det. Da dette var skeet, raabte Wolmer til Konen, som stod i Døren: „Hold op! hold op!“ Og da hun nu holdt sit Forklæde op, kastede han Ild deri og red bort. Forfærkket slængte Konen Ilden hurtigt ud af Forklædet, men da hun næste Morgen betragtede det, fandt hun nogle Guldstykker hængende i det og græmmede sig da over sin Enfoldighed.

Det var ved Pintsfetid, at en Bonde, der hed Sæns Olsen, kom til Præstø for at hente Tømmer. Da han skulde kjøre hjem, havde han drukkert saa tæt, at han hverken var Herre over sig selv eller Hestene, hvorfor han ogsaa væltede paa Præstø Bro og brækkede sin Hals. Man paaastaar, at han endnu om Natten kjører over Broen med den halve, sønderslagne Vogn og slæber meget Tømmer bagefter.

Store-Hedinge.

Store-Hedinge kaldes saaledes i Modsetning til Lille-Hedinge, en Sogneby, der ligger omtrent $\frac{1}{2}$ Mil sydligere. Byens Navn kommer sikkert af Hede, da Egnen er meget flad og vistnok i sin Tid har været bevoxet med Lyng. Byen skal have faaet Kjøbstadret i Aaret 1411.

Efter Sigende skal der paa den nuværende Kirkes Plads have ligget et Kloster, der har havt en Aulsgaard, som først blev nedbrudt imod Slutningen af forrige Aarhundrede, ved hvilken Leilighed der fandtes en underjordisk, muret og hvælvet Gang i Retning af Kirken. En Indkjørsel igjennem en i Nærheden liggende Bygning fører Navnet Munkestrædet, en Port ved Enden af samme hedder Munkeporten, den sydlige Deel af en Have ved denne Bygning kaldes Munketvænget, og Markerne udenfor samme kaldes Munketosterne, hvilket gjør det sandsynligt, at der har boet Munkke her.

Flere Omstændigheder ved den nuværende Kirke synes at vidne om, at en ældre Bygning er bleven benyttet ved Kirkens Opbygning.

I Aaret 1261 blev Byen adskilt i Store- og Lille-Hedinge, og er formodentlig Kirken fra samme Tidsrum. Den blev i 1853 og 54 restaureret med en Bekostning af 45,000 Rdl. og er derved undergaaet en saadan Forandring, at den næsten kan betragtes som en ny Kirke.

Den er bygget i Korsform; dens midterste Deel danner en stor Ottekant, og Armen af Korset dannes af Choret, Taarnet, Baptisteriet og en Tilbygning med Stolestader; Hvalvingen over Midtskibet er af Træ og danner en spidst opløbende Kuppel i en her i Landet ellers ukjendt Stil, men af en imponerende Virkning. Choret, der er kjendeligt lavere end Kirken og bærer Præg af at være en Deel af en ældre Bygning, der er bleven benyttet ved Kirkens Opførelse, anses for at være en Deel af det foromtalte Kloster. Bæggene i Choret ere dobbelte. Ad en smal Dør og en Vindeltrappe kommer man til et stort firkantet Rum ovenover Choret og af samme Størrelse som dette, men uden Loft. Rundt om dette Rum løber mellem begge Murene en smal Gang, fra hvilken en Indgang fører til et mørkt Kammer med to smaa Siderum. Menigmand kalder det Klintekongens eller Ellekongens Kammer. Efter nyere Oplysninger har her i de ældste Tider været et Ildsted.

Ved den nordlige Side af Kirken var der for omtrent 40 Aar siden en lille Tilbygning, der benyttedes som Sacristi. Underneeden var en muret Begravelse, og fra denne førte en muret, hvælvet Gang under Jorden i Retning mod en anden ligeoverfor, i neppe 50 Skridts Afstand liggende, Hovedgaard Erikstrup. Den var saa høi, at et Menneffe mageligen kunde staa opreist der;

men Luften var saa fordærvet og Gangen saa opfyldt af Ureenligheder, at Forsøget paa at trænge igjennem den efter nogle Skridt blev opgivet.

Saa vel i Ydermuren som i den indre Muur findes hist og her Nischer, hvori der maaskee engang har staaet Helgenbilleder.

Bønder i Omegnen af Storehedinge troe eller have troet, at Klintekongen ikke vil taale, at nogen Konge gaar over Laen, der udgjør Skjellet for Stevns Herred. For at vise dem, at det var Dvertro, drog Christian den Fjerde over Laen og affatte Ellekongen fra hans Myndighed. Senere har Frederik den Tredie besøgt Stevns Herred, og Christian den Femte holdt endog et Indtog der den 4de November 1685. Efter den Tid vides ikke nogen dansk Konge at have besøgt Ellekongens Kammer for Kong Frederik den Sjette, der i Aaret 1808 værdisjede dette skjulte Sted sin Nærværelse.

Af Epitaphier findes der ingen i Kirken, men et smukt Monument om Provst David Seidelin Birch. En udmærket Prydelse har Kirken faaet ved 4 Vasreliefs, forestillende de 4 Evangelister, udførte af Professor Ferichau i brændt Leer, der ere anbragte i 4 Medaillo-
ner af 4 Alens Diameter.

Sagn om Store Hedinge.

Store Hedinge, hedder det, havde længe ingen Kirke, thi Herremanden paa det nærliggende Grifstrup satte sig imod, at Byen fik en saadan. Men da var der en gudsfrygtig Munk, som ikke agtede paa Herremandens Trudsler, og han lod Byens nuværende Kirke bygge. Det kostede ham imidlertid Livet; thi Herremanden blev saa forbittet derover, at han lod Munkens Hoved afhugge. Til en Erindring om denne Munk blev hans

Hoved udhugget i Steen og indmuret ved Alteret, hvor det endnu skal være at see.

Om den i det Foregaaende omtalte Ellekonge fortælles der, at Grændsen for hans Herredømme var Stevns Herredsskjel. I Nærheden af Store-Hedinge Kirkegaard finder man Spor af en Egeskov. Det var en gang Ellekongens Soldater, hvilke om Dagen havde Udseende af Træer, men om Natten vare drabelige Kæmper.

I Klintekongens Kammer sees paa en af Bjælkerne under Taget ligeoverfor Gavllugen Levningerne af en Støvlesaal. Da Klokkerne nemlig ringede første Gang oppe ved den nærliggende Høierup By, forstrækedes Klintekongen, som var ved Klinten for at eftersee sine „Huler“, saaledes, at han styrtede afsted i en Fart for at komme ind i sit „Kammer“. Af lutter Hastværk foer han ind ad Lugen med Benene først istedetfor med Hovedet og tog sig ikke iagt for Bjælken. Ved denne Leilighed stødte han sin ene Støvlehæl af, som da blev hængende ved Bjælken og hænger der endnu. Om det udhuggede „Mands hoved“ (den roestildske Bisp Peder Jensen Lodehats Mærke) i Kirkenurens fortælles, at Munkene, som byggede Kirken, maatte love Fanden sit Hoved for at faae Lov til at bygge i Fred. Da Kirken var færdig, og Djævelen kom for at hente Betaling efter Overenskomsten, gjorde Gud et Underværk for at frelse sin Bygmester. Idet Djævelen nemlig greb til, fik han et Steenhoved imellem Hænderne istedetfor det Hoved af Rjød og Been, med hvilket Munkene reddede sig ind i Kirken og op til Alteret, hvorhen Djævelen ikke turde følge ham. Af Forbittrelse vilde Djævelen kyle Steenhovedet igjennem Binduet efter Munkene; men da han ikke havde taget rigtig Sigte, ramte han kun Muren, hvor det blev siddende og sidder endnu idag.

Skjelskør.

Af Stæderne i Sjælland slutte vi med denne By, der er ældgammel, har været til i den hedenske Tid og skulder den Fjord, hvorved den ligger, sin Oprindelse.

Dens Navn i ældre Tider var Skjelfisk=Dre, efter de Muslinger, her fandtes i rigelig Mængde og benævnedes Skjelfisk. Byen var i sin Tid i en blomstrende Tilstand og i det trettende Aarhundrede Kongerne Abels og Erik Menveds Residens.

Abel pantsatte Byen til en gammel Krigsmand Henrik Emeltorp, og med denne kom efter Abels Død hans Broder, Kong Christopher i Strid, fordi han ikke vilde aflægge ham Trofskabseden for Skjelskør og Svendborg. Kongen blev, da han beleirede førstnævnte By 1252, flagen af Emeltorp, men hævnede sig Aaret efter ved at ødelægge Byen og dens Fæstningsværker, samt ved at lade halskugge nogle af dens Borgere.

I Aaret 1286 lod Erik Menved forskrive en Herredag til Skjelskør for at dømme sin Faders Mordere men blev her saaledes overrumplet af disse med deres Tilhængere, at han maatte flygte over Hals og Hoved til Nyborg.

Nogle Aar efter kom den norske Kong Erik Præstehader, hos hvem Manddraberne havde fundet et Tilflugtssted, og ødelagde næsten aldeles, hvad der var levnet Staden efter Kong Christophers tvende Belæringer.

Skjelskør har havt to Klostre, et Carmeliter- og et Dominicaner-Kloster. Det første blev stiftet af Kong Erik af Pommern og ophævet 1532, da Munkene formedelst Armod ikke længere kunde vedligeholde det. Det blev skjænket Adelsmanden Johan Urne

til arvelig Eiendom, og Klosterets Kirke blev Stadens Sogneskirke.

Det andet Kloster, Dominicaner- eller Sortebrødre-Klosteret, har, som man formoder, været helliget Jomfru Marie. I 1534 skænkede Grev Christopher under Grevens Feide i Kong Christian den Andens Navn Borgene i Skjelskør Vor Frue Kirke. Senere fratog Christian den Tredie dem Klosteret og gav det tilligemed dets Gods til Cantsleren Johan Friis, der eiede den nærliggende Borrebygaard.

Sagn om Skjelskør.

Om Skjelskør fortælles der, ligesom om Stevns Herredskjel, at ingen Konge tør komme til Skjelskør, og det har heller ikke været Tilfældet, siden Kong Erik Menved regjerede i Danmark. Alintekongen, Kong Tolv, skal være Skyld deri, fordi han ikke kan lide, at en Konge kommer over Skjelskør Bro. For samme Kong Tolv tør ingen Bægter raabe tolv i Byen; thi naar en Bægter har gjort det, har Kong Tolv ført ham enten til Borreby eller ud til de nærliggende Veirmøller. Gamle Folk have paastaet, at de ofte have seet ham vælte sig i Græsset, naar det var Solskin.

Om Nytaarsnat henter han ni nyflagne Hestefko til sine Heste fra en eller anden Smeds Værksted, og maae disse da ligge paa den Tid rede tilligemed de dertil hørende Søm; de blive da afhentede og Betaling lagt for dem paa Ambolten.

Ogsaa fortæller man om ham, at da engang hans Kone var i Barnsnød, hentede han en Gjordemoder til hendes Hjælp, og efter fuldeudt Forretning gav han hende for hendes Tjeneste Noget, der syntes at være værdiløst og lignede Kul, hvorfor hun kastede det bort; men da hendes Mand blev underrettet derom, søgte han

efter, hvor hun havde kastet det, og fandt da det pure Guld.

For nogle hundrede Aar siden tildrog det sig, at et Brag af et stort Skib drev iland ved Skjelskør. Da man gik ombord paa dette Skib, fandt man en overmaade stjern Altertable af Billedhuggerarbejde, forestillende Christi Fidelse-Historie og forsynet med Floidøre. Denne Al-
tertable blev siden flyttet fra Skjelskør til Egitslev-
magle Kirke, hvor den nu skal findes.

I Dyrehaven ved Skjelskør, i en høi Banke, hvor-
over den alfare Vei gaaer, boer der en Troldqvinde, som
af samme Banke kaldes Krukkeborg-Kjællingen. Der
fortælles om hende, at hun veed at lokke unge Folk ned i
Banken og forgjøre dem med sin Trolddom, saa at de ikke
bryde sig om at komme tilbage til deres Fædrehjem.
En Præstedatter fra Boeslunde blev saaledes af hende
indtagen i Banken. Præstedatteren gik nogle Gange, naar
det var Høitid, i Kirken og offrede til sin Fader. Denne
kjendte hende og lod engang Kirkedøren lukke for hende;
men desuagtet forsvandt hun for hans Dine.

En halv Mil fra Krukkeborg ligger Romsebjerg,
i hvilket der boede en Trold, som hed Knud. Han le-
vede i Boelstak med Kjællingen i Krukkeborg og saaes
gerne om Aftenen ridende til hende paa en abildgraa Hest.

Midsommer besøge Mange en Kilde, der kaldes
Hellig Wertheskilde og ligger i Nærheden af Skjelskør.
Da Høstfolk der arbejdede engang paa Marken, hørte en
Pige, der hed Werthe, en vidunderlig Klang og sagde:
„Jeg hører Himmeriges Klokker ringe!“ Da man nu
ikke vilde troe hendes Udsagn, stødte hun sin Rivestage i
Jorden, idet hun sagde:

„Saa vist som Himmeriges Klokker ringe,
Saa vist skal her en Kilde opspringe!“

Dg i den samme Stund sprang der en Kilde op af Jorden der paa Stedet.

Kirker og Klostre.

Esrom Kloster.

Ikke fuldt to Miil nordost for Ebelholt laa det forudm saa berømte Cistercienserkloster: Esrom, i en skjøn Egn ved den nordlige Ende af den en Miil lange Esromsø, omgivet af Skove. Det var ligesom Ebelholt stiftet af Biskop Eskil. Han indrettede det til en Bolig for Cisterciensermunkene, hvilke han selv medbragte fra den hellige St. Bernhards Skole i Clairvaux i Aaret 1153, til hvilken Tid Kirken menes at være stiftet.

Af alle de Klostre, som Eskil stiftede, elskede han mest Esrom. Her opholdt han sig ofte og omgikkes med Munkene, som om de havde været hans Eigemænd. Dets Gods forøgede han, deels ved egne betydelige Gaver af Jordeiendomme, deels ved sin Indflydelse. Aar 1177 aedlagde han sit Embede og drog til Frankrig.

Denne mærkværdige Mand var af sin Fader i sit tolvte Aar sendt til den navnkundige Skole i Hildesheim, hvorfra han senere drog til Clairvaux, hvis Abbed Bernhard havde givet det et Navn fremfor alle andre Klostre. Skjøndt Eskil igjen drog tilbage til Danmark, glemte han dog aldrig sin berømmelige Lærer, ligesaa lidt som Klosteret glemte ham. Efter sin Hjemkomst giftede han sig, blev 1134 Biskop i Roskilde og fulgte 1137 sin Farbroder, Erkebisp Ulfert paa Punds Erkebispes stol. Skjøndt han yndede mere gudelige end verdslige Bestillinger, fulgte han dog 1171 Abjalou og Prinds Christopher paa et Tog til Oldenburg, fordi han vilde prøve, som han sagde, „om Graastjæggen endnu

kunde lidt af sin Børnelærdom". Men af en egenraadig Charakter var han og havde som Biskop af Roskilde reist Oprørsfanen imod den blodtørstige Kong Erik Emun. Det mislykkedes imidlertid, og han maatte være glad ved at slippe med tyve Mark Guld i Bøder. Kampen om Danmarks Throne imellem Svend Grathe og Knud den Femte tog han ogsaa Deel, og skjøndt Svend engang hang ham op i hans egen Domkirke, tog han ham dog strax ned af Frygt for Banstraalen og gav ham, for at han skulde tie stille, Aahuus By og Slot, samt et heelt Herred i Skaane og det Meste af Bornholm.

Man kan ikke sige til hans Roes, at han blev Svend tro, thi senere gif han, som det hedder, „imod en klæfelig Erkjendtlighed“, over til hans Fjender. Han holdt ellers ærligen med Baldemar den Første, men gjorde dog mange Indvendinger, da denne paa Lunde Landsthing bad Skaaningerne følge sig til Berden. Men da Kongen sagde: „Hvem der vil have min Brede, kan blive hjemme, men hvem der vil have min Naade, maa følge med; thi Toget vil jeg fuldføre, om jeg saa kun faaer et eneste Skib med mig!“, saa gav Eskil ikke blot sit Minde, men lyste alle de Overhørige i Ban; og da det formodelft Svøgs Usædvanlighed var længe siden, at Dankongen havde sit eget Skib, tog Eskil ham ombord paa sit og holdt ham frit paa hele Toget. Men det varede ikke længe, før han kom i Uenighed med Baldemar. To Klærke streedes om Pavesædet, og Kongen holdt med den ene, men Erkebispnen med den anden; tilige indtraf det Uheld, at en af Erkebispenes Tjenere i Holsteen blev frarøvet endeel Guldstads, hvilket Kongen meente, det var uanselig at faae tilbage. Absalon stod som Biskop i Roskilde under Erkebispen, og denne forlangte nu hans Bistand mod Kongen. „Saa høi en Svø har jeg før seilet,“ sagde han til Absalon, „og hos

de forrige Konger var jeg ikke vant til at lystre, men vel til at raade!" Han vilde ikke høre noget om Forlig, og Absalon erklærede derfor: „Brangt udtolker Du min Trostabsed til Dig, hvis Du mener, at den forpligter mig til Opsætsighed mod min kjære Landsherre; ei heller vil jeg fortjene den Bebreidelse, at jeg som Ridding sønderrev Venstabsbaand."

Absalon forblev sin Konge tro, men var dog uødt til at bringe ham Erkebispens Feidebud. Da Valdemar hørte det, sagde han: „Æstil er i gammel Vane med at drikke Kongeblood, saa det er intet Under, at han ogsaa tørster efter mit!" Han samlede strax sine Folk og drog mod Bispen, der stod ene i den ulige Kamp og maatte trække sig tilbage saa hurtigt han kunde. Der blev imidlertid sluttet Forlig, og nu drog Erkebispens da som Pilegrim over Frankrig til Jerusalem og vendte først tilbage efter syv Aars Fraværelse. Efter et senere treaarigt Ophold i Clairvaux fik han ved sin Hjemkomst i Niibe den Tidende, at hans to Datter sønner havde indladt sig i en Sammensværgelse (1176) mod Kong Valdemar. Hans Tunge blev lamslaet, da han hørte dette, og skjøndt han kom sig noget, besluttede han dog, at han vilde nedlægge sit Embede og iføre sig Munkeskappen. Han erholdt ikke alene Paven's Tilladelse hertil, men endog den uhørte Gunst, at det tillodes ham at vælge sin Eftermand paa Erkestolen. Han takkede nu sine Underhavende for deres Trostabsed og Kjærlighed og løste dem fra deres Trostabsed, medens hele Forsamlingen fældede Taarer.

Nu skulde han i Kongens Nærværelse udnævne sin Eftermand. Han vægrede sig vel derved, men da Kongen paabød ham det, sagde han: „Jeg vil saare den Dygtigste ved at nævne ham, thi en saadan Ophøielse ved jeg vil være ham høist ubehagelig, men jeg vilde

fortørne min Gud ved ikke at nævne ham; altsaa udnævner jeg min Ven og Frænde Absalon, Eder Alle med Eder bekjendt, til Sjællands Biskop!"

Men Absalon vilde ikke forlade sit kjære Roeskilde Bispestæde og vægrede sig saaledes ved at beklæde Erkebispestolen, at han først overtog Runds Erkestift, da Paven under Hans Trudsel paalagde ham det, men tillige tillod ham at beholde Roeskilde Stift, en Gunst, der var uhørt.

Smedens havde Uffil forladt Danmark, lam og plaget af Helvedesild, efterat have taget Uffed med Kongen og Absalon. Han drog paany til sit kjære Clairvaux, hvor han levede endnu i fire Aar som Munk og døde den 6te September 1182.

Esrom Kloster kom ikke til at savne ham, da Absalon blev hans Eftermand, thi han sørgede med største Omhu for Alt, hvad der kunde være til Klosterets Bedste. Af Paverne fik det Privilegier og Beskyttelsesbreve, og af Kongerne og Andre store Gaver i Jordeiendomme.

Efter som Klosterets Anseelse voxede ved dets store Velstand, forandrede ogsaa de første Tidens strenge Levemaade i Tidens Løb. I den hellige Bernhards Tid vilde det neppe være blevet Munk af hans Orden tilladt, hvad der fandt Sted flere Aarhundreder efter, at Munkene ved høitidelige Veiligheder nøde 5 Ketter og dertil saa meget af det berusende tydske *Ol*, som de vilde drikke.

Esrom Kloster var Moder til Sorø, Bidskilds og Hildaklosteret paa Nynge, og formodentlig til flere Klosters.

I videnskabelig Henseende fortjener det at anføres, at en af vore bedste Krøniker fra Middelalderen: *Annales Rerum Danicarum Esromenses* vistnok er forfattet af

en Munk i dette Kloster, formodentlig under Erik Menveds Regjering.

To Gange med kort Mellemrum, enten 1193 eller 1198 samt 1204, afbrændte Klosteret, men blev dog snart igjen istandsat.

Dronning Helvig, Baldemar den Fjerdes Gemalinde, skal være begravet her, hvilket den store Gæmildhed, hendes Datter, Dronning Margrethe, viste mod Klostret, synes at bekræfte. To Tvilling sønner af Erik Menved og Dronning Ingeborg hvile ogsaa her.

I Klosteret har der været gjemt som en Mærkværdighed den i Sagnhistorien bekjendte Broder Ruus's Berugryde samt hans Rist, der endog har nydt den Ære at blive aftegnet i Resenius's Atlas.

Sagnet fortæller, at Satan ærgrede sig over det dydige og fromme Levnet, som Munkene i Esrom-Kloster førte, og derfor paatog han sig en Mennefteskjælfelse, gik til Klosterporten, og da han bankede paa, og man aabuede den, jagde han, at han hed Ruus og var Kok. Abbeden tog ham i sin Tjeneste. Da han nu engang var ene med Kjøgemesteren, satte han sig op imod ham, hvorfor denne tugtede ham. Men Fanden, der netop havde en stor Kjedel med Vand over Ilden, blev saa opbragt derover, at han, da han mærkede, at Vandet kogte, greb Kjøgemesteren og satte ham paa Hovedet ned i Kjleden. Deraa gav han sig til at skrige og løb op til Munkene og klagede over den Ulykke, der havde fundet Sted med Kjøgemesteren. Munkene havde ingen Anelse om, at det var ham, der havde forvoldt denne Ulykke, og gjorde ham nu til Mesterkok. Det var netop, hvad han længe havde ønsket, thi nu vilde han fordærve dem Alle med Fraadseri og lavede derfor Maden saa feed og saa lækker, at Munkene glemte at faste og bede og hengave sig til Bellevnet. Sa, han skal endog have ført Qvinder til

Klosteret, hvorved han erhvervede sig Abbedens Gunst, saa at denne bevægede ham til at blive Munk, for at han kunde være sikker paa at have ham bestandig om sig. Men nu opstod der Trætte og Riv imellem Brodrene, og det Syndeliv, de førte, vilde have bragt dem i Satans Vold, naar de ikke vare blevne reddede ved en Bonde. Broder Niinus havde nemlig frastjaalet ham en Ko, slagtet den, taget en Fjerdepart med sig og hængt det Øvrige op i et Træ. Bonden krøb nu op i Træet ved Siden af, og der opdagede han, at Satan og hans Djævlc vare paa Færde, og hørte dem tale om, at Broder Niinus vilde indbyde Abbeden og Munkeene til et Gjæstebud hos sig i Helvede. Da Bonden fortalte Abbeden, hvad han havde hørt og seet, blev denne saare forfkrækket; han lod alle Munkeene komme til sig i Kirken og begyndte da at læse og synge, saa Broder Niinus, der ikke kunde lide Sligt, vilde kiste sig bort. Men da Abbeden bemærkede det, greb han ham i Klappen og manede ham til en rød Hest, befalende ham i Helvedes Vold.

Der fortælles ogsaa om Broder Niinus, at da Abbeden manede ham bort, foer han til England og ind i Kongens Datter, og Ingen kunde mane ham bort undtagen Abbeden i Cæromkloster, og da han nu foer bort, blev han tvungen til at bære tusinde Skippund Bly paa Ryggen til et Kloster i Sachsenland, hvilket skulde tæffes dermed.

Inden Klosterkirken blev indrettet til en Bolig, viste man der hans Portræt og følgende Gravskrift, der er halvt latinisk og halvt dansk:

»Hic jacet John Præst,
 »Qui dedit suum graa Hest
 »Nec non de siligine tu Væst,
 »Semper comedebat det Væst
 »Requiescit in pulvere ub Svð=Vest.»

Mar 1538 kom Klosteret tilligemed flere Klostere under

den forøfte Abbed Henriks Opsyn og har formodentlig be-
staaet som Kloster her i Frederik den Andens Tid.

Autvorstov-Kloster,

der laa tæt udenfor Slagelse, blev stiftet af Kong Valde-
mar den 1ste af hans eget Arvegods i den sidste Halv-
deel af det tolvte Aarhundrede. Klosteret var tillige et
Hospital af Johanniterordenen. Det fik Tid efter anden
foræret rige Gaver, saavel af Fyrster som Herremænd og
Andre.

Munkene vare af St. Johannes Hierosolymitani
Orden, der bestod af Ridderne, Præster og tjenende
Brødre. Meningerne ere deelte om, hvorvidt her var andre
Ordensgeistlige; men at Prioren selv har været en Ridder,
maa man antage, da Priorerne i dette Kloster indtog en
meget anseelig Plads blandt Rigets Prælater. Flere af
dem vare Medlemmer af Rigsraadet, og de vare alle
Overhoveder for Klostrene af deres Orden i de nordiske
Riger. De vare meget virksomme med at samle Almisse
til Korsstogene og Tyrkekrigene. Ogsaa vare de ikke bange
for at bruge Vaaben, naar det var nødvendigt. En af
Kæmpeviserne fortæller saaledes, at Lehnsmændene paa
Korsørhuus, Oluf Pant, havde med 9 Svende hjemført
en Bonde i Gjerløv, holdt slemt Huus i hans Gaard og
villet volstage hans Kone. I denne Nød ilede Bonden
til Autvorstov-Kloster, hvortil Gaarden hørte, og anraabte
Prioreren om Hjælp. Denne var ikke seent med at møde
med bevæbnede Folk og, hedder det, fældede Lehnsmændene
med alle hans Svende.

I dette Kloster var det, at den slynske Smedesøn
Hans Tausen, „Fænnikebrager for det ganske Lutheri
her i Danmark“, som han benevntes af Poul Eliasen,
vor Korsbroder. Paa Klosterets Bekostning gif han til
Universiteterne i Løven og Kølne; her fik han Luthers

Skrifter at læse og ilede, skjøndt det var forbudt ham, hemmelig til Wittenberg. Han havde studeret her i et Aar, da blev han hjemfaldt af Prior Wskild. Skjærtorsdag eller Langfredag 1524 holdt han en Prædiken, der smagte aldeles af Lutheranisme, saa Prioren harmfuld nedsatte ham i Klosterets Fangetaarn. Derpaa sendte han ham til Johanniterklosteret i Viborg, som stod under Antvorskovs Kloster, og hans Skjæbne der vil senere blive omtalt.

Med Reformationens Indførelse maatte vel dette Kloster dele Skjæbne med de andre Klostre, men dets Anseelse var dog saa stor, at Klosterets Forstandere vedbleve at føre Titel af Priorer, af hvilke endog to medvirkede til den nye Læres Udbredelse. Først 1580 foregik Klosterets Sekularisation, da det blev forlehnet til Peder Reetz, der samme Aar havde faaet Sorø Kloster.

Kort efter tog Kong Frederik den Anden selv Klosteret i Besiddelse, formodentlig 1584. Han forandrede Klosteret til et Slot og opførte en ny Bygning. Her opholdt han sig meest i sine to sidste Leveaar. Fra sin Broders Bryllup i Sønderborg kom han syg til Antvorskov, hvor han Skjærtorsdag den 14de April 1588 lod holde Gudstjeneste i sit Værelse. Da Lægen følte hans Puls, sagde han: „Lad kun Aaren slaae som den vil, thi det vide vi, at Guds Naade og Bønskab slaaer os ikke feil!“ Da han derpaa bekvæmede og kort efter igjen kom til sig selv, sagde han: „Det er en ganske underlig Strid, som Døden og Livet føre med hinanden.“ Kloften fire om Eftermiddagen vilde han op af Sengen, men ligesom de løftede ham iværret, bekvæmede han igjen og var død, snart fire og halvtredstindstyve Aar gammel.

Senere opholdt hans Søn, Christian den Fjerde sig oftere her. I Begyndelsen af dette Aarhundrede blev Slottet nedbrudt. Endnu staaer der en Længde af det, og

i den skal der findes Nedgang til en underjordisk Gang, hvis Retning man ikke kjender.

Den gamle Kirke, der var bleven tilbage som Slotskirke, var særdeles skjøn, og her laae mange adelige Familier begravne; men den blev allerede i det forrige Aarhundrede nedreven, og nu for Tiden er der intet Spor tilbage af den.

Til Antvorskov knytter sig det Sagn, at i Nærheden af Slottet ligger der en Steen, hvorover den tidligere omtalte Hellig-Anders har travet, dengang han indred Slagelse Forder, hvilket kan sees deraf, at Fjedene af det natgamle Føl, han red paa, ere indtrykkede i Stenen.

Øbelholt-Kloster,

en Bolig for regelbundne Munkker af Augustiner-Ordenen, har ligget i Tjæreby Sogn ikke langt fra Frederiksborg Slot. Fra Begyndelsen var det anlagt paa en lille Ø, Østilsø, i Isefjorden, tæt ved Sælsø Gods i Horns Herred, og paa dens nordlige Side sees endnu en ubetydelig Ruin af en stærk, grundmuret Bygning, hvilken benævnes Munkcapellet. Det antages, som Navnet ogsaa synes at bekræfte, at være opbygget af Biskop Østil og var et blandt de første Klostre, der blev opført hos os, formodentlig imellem 1136 og 38. Biskop Ascer af Noeskilde, som tidligere skal have været Munk i Klosteret, døde her 1150.

Men henimod Aaret 1160 førte Munkene paa Østilsø et forargeligt Liv. De holdt sig ikke Ordensreglerne efterrettelige, siger en gammel Krønike. Paa Festdagene kom Lægfolk med deres Koner ind i Klosteret; i Refektoriet spiste de med Mænd og Qvinder, hengave sig til Drik og dansede med de besøgende Fruentimmer. Biskop Absalon af Noeskilde harmedes herover, og for at raade Bod paa dette Levnet hidkaldte han en Mand fra Paris,

Underprior ved St. Genovevekløsteret, Wilhelm, med hvenu Absalon, medens han studerede der, havde indgaaet noie Venfkap. Franffmanden kom, uaget fin høie Alder, 60 Aar, med tre Brødre. Han blev nu deres Abbed og indførte igjen Ordensreglerne. Men dette var ikke efter Kannikernes Hoved. Der var paa samme Tid indtruffet Dyrftid og Dvægfhge; næften alt Dvæget var bortdød, og Brødrene manglede Smør og Ost. De klagede og fagde: „Hvorfor er dette pjaltede Menneffe kommet til os? Han fpifer Intet og drikker Intet; han plager os med Faste og giver os iftedetfor Mad Trærnes Blade og vilde Urter at fpife (Grøntfager).“ De efterftræbte ham endog paa Livet. En Nat, hedder det, da Brødrene havde begivet fig til Hvile, indfaandt den ouden Mand fig, faftede et brændende Lys mod Abbedens Seng, hvorom der laa megen Halm; men Satan havde ingen Magt over den fromme Mand; fkiøndt Halmen brændte i lys Lue rundt omkring hans Leie, antændtes det dog ikke, men den brændende Halm dannede en ftraalende Glorie om hans Hvilefted. Den Onde forføjgte endnu flere Planer mod ham, men de mislykkedes alle.

Kløfteret paa Eftilfø flyttedes i Aaret 1177 eller 1178 til Ebelholt. Det nye Kløfter blev indviet til Apoftlen Thomas og den hellige Mand. Efter fin første Abbed førte det undertiden Navn af St. Vilhelmskløfter eller ogsaa St. Thomas' og St. Vilhelmskløfter. Stedet, hvor det nye Kløfter byggedes, havde formodentlig fit Navn af en Eblehave. Kløfterets Flytning fkal være en Følge af Dverfvømmelfe, der truede det, ligefom det faldt vanffeligt at proviantere det om Vinteren.

Wilhelm vedblev at virke for fit Kløsters Velftand og at vaage over fine Undergivnes Sæder. „Han selv var utrættelig i Faste og Bønner, i Formaninger og Ordets Prædiken, i Kjærlighed og Omhu for de Fattige, faa at

man næsten skulde troe, at den hellige Ansgar i ham var levet op paany; derhos var han mandig og klog i al sin Færd, arbeidsom og saare virksom, navnlig for Markernes Dyrkning og for Opvekslingen af Frugttræer og Skjokkenurter, ogsaa var han en lærd Mand, der gav mange Prøver paa sin Mand og Flid. I hvor ofte han blev fortalt og forurettet, faldt dog bestandig hans Tale kun om Fred og Idmyghed, saa han fornede sig selv for at omvende de Gjenstridige."*) For sin Tidsalders Overtro var han imidlertid ikke fri; han tilbød sig nemlig at gaae i en gloende Duv for at bevise Ægtheden af St. Genovevas Hoved. Men skjøndt Geistlig, var hans Blik dog saa klart, at han indsaae det romerske Hofs og dets Udsendinges Gjerrighed. Han omtalte saaledes til Absalon den til Norden sendte Legat, Cardinal Fidentius, som en graadig og glubende Løve. Han bevarede ogsaa en mærkbar Volds- og Vægelskraft til sin sidste Stund, og endnu i sit halvfemsindstyvende Aar gif han baade til Rom og Paris i kongeligt Ærinde, uden at nedbøies af det Fængsel, hvori Frankrigs voldsomme Konge Philip August fastede ham, fordi han bragte ham den hellige Kirkes Misbilligelse af hans grusomme Færd mod den fromme Dronning Ingeborg, den danske Kong Knuds Søster. Paa fastedag, den 6te April 1203, døde han, 98 Aar gammel, henstrakt paa Afte og Haarsæk i Æbelholt Kirke. Efter sin Død æredes han snart som en Helgen, Pilgrimme strømmede til hans Grav fra alle Kanter, og eenogthve Aar efter gjorde Paven ham til Helgen for de underlige Gjeringers Skyld, han havde udrettet, medens han levede, ligesom for de Mirakler, der fandt Sted efter hans Død med hans Levninger. Saa-

*) Barfod: Fortællinger af Fædrelandets Historie.

ledes besad **W**ebelholt Kloster en af hans Tænder, der kunde helbrede alle Sygdomme.

Hans Eftermand hed Riccardus, og i hans Tid blev **W**ebelholt's Steenkirke færdig og den gamle Trækirke overladt til Fremmede og Syge for der at bede.

Klosterets Velstand tiltog bestandigt i Tidens Løb. **A**bsalon havde ogsaa skjenket betydelige Fordeiendomme til det, og en Bæbner **T**horbern **N**iffson, hvem **H**elgenen **W**ilhelm havde skaffet Helbredet igjen, skjenkede det store Godser i **H**alland. Desuden fik det af Forforskjellige betydelige Fordeiendomme og Kirker. Endeel af Klostergodset havde **K**ong **V**aldemar **A**tterdag tilegnet sig og lagt til **G**urre Slot, men kort før sin Død angrede han det og gav det tilbage. Mange Friheder og Rettigheder fik Klosteret af de paafølgende Konger. De sidste Diplomer Klosteret vedkommende vare Kongebreve, givne af **C**hristian den **A**nden, der stadfæste Klosterets Privilegier.

Efter **R**eformationen blev Klosteret **K**ronens Eieendom og 1544 givet **C**hristopher **T**hrundsen til Lehn, imod at han skulde give **A**bbeden anstændig **U**nderholdning af Klosterets **B**ispetiende og gjøre **K**ongen og **R**iget **T**jeneste af Klosteret.

Af **W**ebelholt's Kloster er der nu kun ringe Spor tilbage.

Oddens Kirke

omtale vi alene for dens Kirkegaard, hvor en nu afdød **C**apitain **L.** **F**ribert til **A**uneberggaard har ladet opreise et smukt **M**onument over de **F**aldne paa **O**rlogsflibet **P**rinds **C**hristian den **22**de **M**arts 1808, nemlig **O**fficererne, den gjæve **W**illemoes, **H**elten fra **S**øslaget 1801, **D**ahlerup og **S**oland med 69 menige **M**ænd.

Følgende smukke **G**ravdigt af **G**rundtvig findes paa **S**tenen:

„De Snæffer mødtes i Dvæld paa Hav,
 Og Luften begyndte at gløde.
 De leged alt over den aabne Grav,
 Og Bølgerne gjordes saa røde.
 Her er jeg sat til en Bantasteen,
 At vidne for Slægter i Norden:
 Danste de vare, hvis møre Been
 Under mig smuldre i Jorden,
 Danste af Tunge, af Et og af Sid;
 Thi skal de nævnes i lobende Tid
 Fædrenes værdige Sønner.“

Bjærne Kirke

har det Fortrin fremfor de fleste af vore Landsbykirker, at man ikke alene kan anfætte dens Opførelse til en bestemt Tid, men endog nævne de Personer, der have ladet den opbygge. Over Indgangen til Kirkens Rundbygning findes der nemlig indmuret to Kalkstene (hvoraf det tilbyggede Vaabenhusets Loft dækker en Deel), paa hvilke følgende Indskrift er indhuggen med store, tydelige Munkebogstaver:

Ebbo filius Scelmonis et uxor ejus Rachanild
 construxerunt hanc ecclesiam, quam postea filius
 ejus Suno erexit lapideam in onore Dei et Sce
 Marie Sci Laurentii.

Paa Danst:

Ebbe Skjalmsøn og hans Hustru Ragnhild byggede denne Kirke, som hans Søn Sune siden reiste af Steen til Guds, St. Marias og St. Laurentii Ære.

Denne Indskrift giver en usiagtig Underretning om Kirkens Oprindelse. Først opførtes den af Træ af Skjaln Hvides Søn Ebbe Skjalmsøn (død 1150) og hans Hustru Ragnhild. Ebbes Søn Sune opbyggede senere den Steenkirke, vi nu omtale. Bjærne Kirke er i sin første Stikelse bygget før Midten af det tolvte Aarhundrede og derefter, kort efter Midten af samme Aarhundrede,

paany opført i en Form, der var den berømte Skjalms Hvides Et mere værdig end den tidligere lille Trækirke.

Paa Kirkens nordre Side findes endun en tredie, men mindre Steen, med en Indskrift over Ebbe Skjalmsjens anden Søn, Fin, der skal være begravet her.

Kirken ligger paa et temmeligt høit Punkt. Naar man nærmer sig til den i det Fjerne, finder man den strax mærkelig formedelst dens usædvanlige Bygningsform, nemlig en Runding, som indeholder Skibet, med tilføiet Chor og Vaabenhuus. Over Rundingen er et lavt, firkantet Taarn.

Indvendig er Kirkens Bygning cirkelrund, knap 17 Alen i Diameter, og midt i den staae i Kvadrat fire Søiler, $3\frac{3}{4}$ Alen fra hinanden, hvilke have en Høide af 12 Alen og Fodstykke med en Omkreds af $6\frac{1}{4}$ Alen. Choret er næsten $11\frac{1}{2}$ Alen langt og $7\frac{3}{4}$ Alen høit med fladt Loft. Kirkens oprindelige Udseende indvendig har ikke været underkastet saa megen Forandring som det Udvendige. Chorbuuen er undergaaet den betydeligste Forandring, idet den er bleven omdannet til en betydeligt større Spidsbue, saaledes at kun den øverste Deel af den gamle Rundbue endnu sees ovenfor Spidsbuen. Her findes en lille, udstaaren, siddende Figur, som udtydes paa forffjellig Maade af Almuen. Et almindeligt Sagn figer, at Kirken oprindeligt er opbygget i Lighed med en Bispehue, med hvilken den ogsaa har en rigtig nok ikke stor Lighed.

I den nyere Tid har Kirken været underkastet en Hovedrestauration, ved hvilken man har søgt at bringe den saa meget som muligt tilbage til dens oprindelige Skikkelse.

Faareveile Kirke

er blot mærkværdig, fordi her foruden Søhelten Adellers Familie er den tidligere omtalte Bothwell begravet 1578.

Haraldsted Kirke

ved Ringsted omtale vi her, ikke fordi den i og for sig frembyder noget særdeles Mærkeligt, thi den har formodentlig som en stor Mængde Landsbykirker i Danmark fra først kun bestaaet af en Chorbygning og et Skib med rundbuede Vinduer og fladt Bjælkeloft, istedetfor hvilket der da senere er indsat Svælvinger, medens man har forstørret Vinduerne og tilbygget det nuværende Taarn samt Vaabenhuus; men fordi Kirken gemmer flere mærkelige Stykker i Billedskjærerarbejde fra Catholicismens sidste Tid, saaledes en meget net udskaaen Egetræes Kirkedør med Årstallet 1525 og derunder midt i rigt Løvværk paa den ene Side Koeskilde Domkirkes Vaaben og ligeoverfor Biskop Lage Urnes Vaaben, samt flere i Egetræ smukt udskaaene Chorstole og en Degne- eller Cantorstol.

Men sjeldnere og interessantere end Kirkedøren og Chorstolene er et ved Alteret opreist, taarnformigt Monstranshuus, udarbejdet i Egetræ og omtrent 6 $\frac{1}{2}$ Alen høit. Disse Monstranshuse vare i den catholske Tid meget almindelige i Kirkerne og tjente som Skabe til Opbevaring af Kirkernes hellige Kar og især af Monstransen, i hvilken den indviede Oblat blev indsat og foreviist Menigheden. Det er over tre Aarhundreder gammelt, forarbejdet af en kunstnerisk Haand og en smuk og sjelden Levning fra den tidligere catholske Cultus i Danmark.

Høiby Kirke

er mærkelig formedelst et Mord, som blev begaaet her Julenat 1366, hvorover Kirken kom i Ban, saa ingen Tjeneste maatte holdes i den i 7 Aar indtil 1373. I en gammel Optegnelse fortælles denne Begivenhed saaledes:

„Ved Borrevangs Hestehave ligger ud til Høiby Sø et stort Stykke Jord, hvorpaa sees endnu kjendelige Ruiner af et Slot eller en Borg, hvoraf den vedliggende Hestehave bærer sit Navn Borre eller Borrevang og Stedet selv Borret, Borget eller Burør. Paa denne Borg skal i det 14de Seculum have boet en Adelsmand Ebbe, der havde 2 Døttre, Trunde og Signild. I Høiby boede til samme Tid en adelig Frue med 2 Sønner, Boudo og Skammel. Da nu Adelsmanden Ebbe var fraværende udi Krigstjeneste eller Pillegrimsgang, kom Fruens to Sønner til at besvangre Hr. Ebbes to Døttre, og fordi den adelige Frue ikke vilde tilstede Ægtefælskab imellem hendes Sønner og dem, men engang ved Messetid, da de kom ind i Kirken, drev Spot med dem, sigende til Sognekvinderne: „Staaer op, I Dannekvinder, og lukker mine Sønnekvinder ind“, besluttede disse Somfruer selv at hævne deres Skam, og derfor just Julenat, da de kom til Messetjenesten, havde de taget hver sin Dolk eller Sværd med sig. Som nu ogsaa Fruen med sine Sønner udfandt sig i Kirken til samme Tjeneste, faldt enhver af disse Somfruer sin Ælskede an. Den Eine ihjelstak sin i Vaabenhuset, den Anden sin ved den nordre Side af Alteret.“

Om den Bausættelse, Kirken nu kom i formedelst disse Mord, hedder det i en gammel Vise:

Syv Vintre efter dette Mord
Stod Høiby Kirke i Ban;

Der blev ingen Prædiken gjort
 Og ikke jordet en Mand.
 De bygte et Capel paa Helene Bjerg,
 Der søgte Qvinde og Mand,
 Indtil Paven formildte deres Sorg
 Og løste deres Kirke af Ban.

Bed Høiby Sø findes endnu 2 Borgpladse, en større og en mindre, kaldet Storeborg og Somfruborg, hvor Hr. Ebbes Borg og Somfrubuur skal have staaet.

Nørvig Kirke,

der har et anseeligt Ydre, med et høit, firkantet, i den nære Tid bygget Taarn, ligger ene paa en Hede i Ods-herred i det nordvestlige Sjælland, ikke langt fra Bøsefjorden. Her skal have tildraget sig for et Hundrede Aar siden, at der ude paa Havet, Nord for Nørvig, engang om Aftenen ankrede et stort Skib, som formeentes at være et russisk Krigsskib. Samme Nat blev Præsten i Nørvig overrasket af nogle bevæbnede og formunnede Personer, som, lovende rigelig Belønning, men ogsaa under svære Trudsel, befalede ham at tage sin Bog og følge med op i Kirken for at forrette en Vielse. Da han nu kom ind i Kirken, var den ganske oplyst, og der var mange ubekjendte Personer tilstede i den dybeste Tausched. For Alteret stode Brud og Brudgom i prægtige Klæder. De vare efter Udseende af høi Stand, men Bruden var saa bleg som et Liig. Da de nu vare viede efter Ritualet, og Vielsen var tilende, faldt der pludseligt et Skud i Kirken, hvilket strakte Bruden død hen for Alteret. Toget drog derpaa bort, førte Liget med sig og forsvandt i den mørke Nat.

Næste Morgen havde Skibet, som laa derude, lettet Anker, og denne Begivenheds Sammenhæng er for bestandig blevet skjult i Mørke.

Refsnes Kirke

nævne vi her, fordi Forfatteren af den herlige danske Folkesang: „Danmark, deiligst Bøng og Bønge, luft med Bølgen blaa“, Laurits Olsen Skof, her var Præst. Han var født den 13de September 1634, blev Præst her 1673 og døde den 16de Marts 1691. Foruden ovennævnte Sang og et Par andre Ræmpeviser leverede han ogsaa gode Forarbejder til en omfattende dansk Ordbog. Han ligger i den af Kampesteen opbyggede Kirkes Skib, hvor en Liigsteen dækker hans jordiske Levninger.

Fjenneslev Kirke.

Til denne Kirke knytter sig et Sagn om de to udmærkede Brødre, Biskop Absalon og Krigeren Esbern Snare. Knud Lavards berømte Fostersfader, Skjalm Hvide, boede her, og i denne Kirke henfattes hans Liig i 1114, forinden det blev bragt til Sorø Klosterkirke. Da hans Søn, Afker Ryg, der havde arvet Gaarden efter ham -- fortæller Sagnet -- drog i Leding til Sverrig, bød han sin frugtsomme-lige Hustru, da han netop havde begyndt at bygge paa Fjenneslev Kirke, at hun skulde, hvis hun fødte en Søn, sætte et Taarn paa Kirken; fødte hun derimod en Datter, da skulde hun lade den være kullet. Da Hr. Afker Ryg vendte tilbage fra sin Ledingsfærd, saae han to Taarne paa Kirken og vidste nu, hvad hans Hustru havde skjænket ham.

Digteren synger saaledes derom:

„Den første af de Søner to,
 Ham kaldte han Esbern Snare,
 Han blev saa stærk som den vilde Bø
 Og mere snel end en Hare.
 Den Anden kaldte han Arel;
 Han blev en Biskop from;
 Han brugte sit gode danske Sværd
 Som Paven sin Stab i Rom.“

Boeslunde Kirke,

der er stor og anseelig, og har et Taarn af 50 Alens Høide, omtale vi, fordi der til denne Kirke er knyttet et Sagn om en af dens Præster, Hr. Iver Hansen Munk (død 1684), der almindelig benævntes „den lystige Præst i Boeslunde“. Han var nemlig en ivrig Kortspiller, hvorfor han just ikke fortjener Noes, men dog tillige en patriotisk Mand. I Krigen med Sverrig i 1658 til 60 vare de Svenske næsten bestandigt hans Gjæster, og den „lystige Præst“ beværtede Officererne paa det Bedste, hvilket dog ikke afholdt dem fra, at de, naar de havde spist og drukket, toge Sølvskeerne og Sølvbægrene med sig, naar de gik. Han klagede ikke over dette Brud paa Gjæstfriheden, men da han en Dag blev indbuden til at spise hos den svenske General, bar han sig ad ligesom Officererne, og da man spurgte ham, hvorfor han gjorde det, sagde han: „Er det ikke Brug i Sverrig? Saaledes have de Svenske altid gjort hos mig!“ Den lystige Præst fik nu, uden at have klaget, sit Sølvtoi tilbage.

Man fortæller ellers ogsaa om ham, at naar Svenskerne havde plyndret Noget i Dnemeu, folgte de det til ham for Nøvertjøb, men Præsten gjenste og bevarede det samvittighedsfuldt, og da der igjen blev Fred i Landet, gav han Enhver Sit tilbage.

Hvad man ogsaa maa rose Hr. Iver for, er, at han var en flittig Samler af gamle, danffe Ordsprog, og Peder Syb benyttede hans Samling i sit Skrift om danffe Ordsprog.

Tølløse Kirke

er en ret anseelig Kirke med smukke Svælvinger og Taarn. Den er mærkværdig, fordi her har ligget begravet en

af Danmarks hæderligste Mænd, nemlig Christian Barnekov til Birkeholm, Tølløse og Bidstovle, som blev dræbt i Kalmar-krigen. I sin Ungdom havde han været vidt omkring, ja endog i Arabien og Abhysfinien, men var atter vendt hjem til sit Fædreland. Foruden ovennævnte tre Borge eiede han i Kjøbenhavn det Meste af den Gade, der endnu bærer hans Navn. I en Træfning oppe i Halland nødtes Kong Christian den Fjerde til at flygte, forfulgt af Fjenden. Ved Frægnared blev Kongens Hest stukket under ham. De øvrige Danske vare forud, og han havde kun Valget imellem Død og Fangeruskab. Da kom den Sidste blandt de Flygtende, Christian Barnekov jagende forbi og saae den Fare, hvori Kongen var stedet. Strax sprang han af sin Hest, som han overlod Kongen, idet han sagde: „Jeg giver Eders Majestæt min Hest, Fjenden mit Liv og Gud min Sjæl“. Og hans Ord bleve sandede, thi Fjenden nedhug ham, men Kongen var reddet.

Digteren (Ingemann) synger om ham:

„Kongen min Hest! og Fjenden mit Liv!
 Og Gud min Sjæl! var hans Ord;
 Hr. Barnekov faldt paa Stenen,
 Dantongen mod Barbjerg f. er.“

Ved Frægnared viser den hallandske Bonde den Fremmede en stor, rødsprængt Steen. Paa denne satte den trofaste Helt sig, da han havde givet Kongen sin Hest, her blev han nedhugget og udaandede sin Sjæl, men de røde Pletter i Stenen ere hans Blod.

Den ædle Helts Levninger fik dog ei Lov til at hvile i Fred i Kirken; for at skaffe Plads til Begravelse for den nyere Tiers Familie blev hans Liig tilligemed Fleres opgravet og nedsat paa Kirkegaarden.

Røngeborge og Slotte.

Fortællinger og Sagn.

Søborg.

Paa Sjællands nordligste Pynt, hvor nu Landsbyen Gilleleie er beliggende, udmunder en lille Aa, hvis sumpige Bredder udvide sig om en liden Jandsø paa den nordlige Side af Gribskovens Terrain, og som er Jandsøens smalle Afløbsrende til Kattegattet. Denne Sø kaldes Søborgsø, og en lille Landsby med Kirke strax nordenfor den hedder Søborg. Denne Landsby er Levningerne af en anseelig Kjøbstad af samme Navn, der laa ved en Fjord, som nu er svunden ind til nys omtalte Aaløb. Nær derved, paa en Holm i Søen eller en udragende Odde, laa det baade i Sagn og Folkesange saa bekendte Søborg Slot, som endog paastaaes at have været til 300 Aar før Christi Fødsel, medens Andre sætte dets Opbyggelse til det andet Aarhundrede efter Christi Fødsel, nemlig under Kong Vermund den Blinde. Hvitfeldts Mening er, at Søborg Slot er bygget under Kong Roe, altsaa i det sjette christelige Aarhundrede. Noget sagt, Søborg Slot er anlagt for mange Aarhundreder siden, men naar, vides ikke.

Søborg har været til som Stad i Valdemar den Andens Tid. I en Fortegnelse over Danmarks Kjøbstæder nævnes Søborg som en af de betydeligere. Hvorledes Kjøbstaden er bleven til en Landsby, vides heller ikke. Formodentlig er Staden tilligemed Slottet afbrændt under Grevens Feide, og da flere Byer i Omegnen ere opblomstrede paa denne Tid, har den ikke kunnet reise sig igjen. Omtrent 1550 ophørte man at sætte

Søborg paa de offentlige Lister over Sjællands Kjøbstæder, og i 1564 blev Søborg gjort „ufri“ og er siden vedbleven at være en Landsby.

Til dette Slot knytte sig mange historiske Mindes. Thorbern af en sjællandsk Høvdingeslægt var Kong Baldemar den Stores Brydte eller Slotsherre paa Søborg Slot før 1164. Buriis, Henrik Statelaars Søn, blev af samme Konge sat som Fange paa dette Slot. Bestyldt for Landsforræderi blev han baade blindet og grusomt skamskjændet, som der staaer i den gamle Vise, fordi han havde forloftet liden Kirsten, Baldemars Søster, hvem Kongen ogsaa lod træde i en Dands med femten Riddere, som hun dandsede trætte, indtil han selv dandsede saaledes med hende, at hun segnede død i sit Blod.

Under Kong Knud den Sjette var Søborg Skueplads for mange mærkelige Scener. Her sad den festsigste Biskop Baldemar, der havde stiftet et Forbund med Grev Adolph i Holsteen imod sin Konge, fængslet i 14 Aar. Paa Brønlund Slot ved Aabenraa blev han gjort til Fange og ført til Nordborg paa Als; fem Aar efter, Aar 1198, bragtes han derfra til Søborg og holdtes her i et haardt Fængsel. I Aaret 1201 overvandt Kongens Broder Grev Adolph ved Stilnow, erobrede hele Nordalbingien og nødte kort efter Greven til at overgive sig. Ogsaa han førtes fangen til Søborg. Inden dette Slots Mure gjemtes saaledes to af Danmarks farligste Fjender. I Aaret 1203 aabnede Fængselsdøren paa Søborg sig, og Greven fik sin Frihed imod edeligt Løfte om, at han aldrig vilde bekrige Danmark, og imod at han frasagde sig alle de Lande, han havde erholdt af Keiseren.

Biskop Baldemar blev endnu tilbage i Søborg Fangetaarn. Pave Innocents den Tredie anmodede for-

gjæves om hans Løsladelse. Først da Kongen ægtede den fromme Dagmar, blev han løsgiven i Aaret 1206 paa hendes Forbøn.

Det hedder nemlig saaledes i Folkevisen:

„Den første Bøn, jeg beder om,
Allerfjæreste Hunsbond min:
I lader af Taarnet Vispen ud,
Til Slægt og Frænde sin.“

Han maatte gjøre sin Eed paa, at han aldrig skulde lade sig finde i Danmarks Nabolag, eller hvor hans Ophold kunde falde Kongen mistænkeligt; brød han Eden, eller stemplede han mod Danmark, skulde han være forfalden i Ban. Han reiste til Rom, hvor Paven skulde tage ham i Baretægt. Men „fuldtvel skal jeg hævne min Harm“, lader Ræmpevisen ham sige ved hans Løsladelse, og Kong Valdemar havde fuldkommen Ret, da han svarede Dagmar paa hendes Anmodning om Biskoppens Løsladelse:

„Kommer Valdemar ud af Taarn,
Da gjør han Dig snart til Enke.“

Formodentlig for Bagtens Skyld gjæstede Kongerne i det 13de og 14de Aarhundrede saa ofte Søborg. I hans første Regjeringsaar, 1250, finde vi Kong Abel der; 1255 var Kong Christopher der, og Erik Glipping opholdt sig ofte paa Søborg Slot, saaledes i Aarene 1271 og 1273. Den jydskke Hertug Valdemar Eriksen eller Valdemar den Fjerde og hans Drost Tyge Abildgaard sadde her som Fanger, fordi de stemplede imod Kongen. De frigaves i 1286; til Gjengjæld deeltog de Begge i den Sammensværgelse, der henimod Aarets Ende skilte Kongen ved Livet.

Dette Kongemord blev Grunden til en lang Række af Uroligheder under Kong Erik Menveds Regjering, og

netop Søborg, hvor denne Konge hele sit Liv igjennem oftere opholdt sig, blev Hovedstuepladsen for Scener, der ere høist romantiske.

Den roeskildske Provst Jens Grand havde med den største Frækhed antaget sig Kongemordernes Sag, endog efterat deres Dom var falden. Desuagtet steg han fra Provst i Roeskilde til Erkebisp og fik endog sit Valg bekræftet af Kongen imod edeligt Løfte om Trostabs og Lydighed. Men da han havde naaet den attraaede Bærdighed, misbrugte han strax sin forøgede Magt og Uafseelse til at begunstige Rigets Fjender, satte sig i Forbindelse med Kongemorderne og de Norske, og forsøgte alt Muligt for at trodse Kongen. Erik Menved tabte da Taalmodigheden, lod ham gribe i Lund og føre over til Sjælland for at kunne desmere sikkert sig hans Person.

I Aaret 1294, den 10de April, kom han fra Skaane, iført en gammel Trøje, en lille Hætte paa Hovedet, ridende paa en ussel Arbeidshest i Kløvsaddel af Træ og Halm, og med Benene fast sammensnørede under Hestens Bug. Saaledes holdt han sit Indtog over Søborgs Vindebro.

Vi skulle i Korthed skildre Slottet, som det var dengang.

Det var anlagt paa en Halvø, der strækker sig fra Syd til Nord langt op i Søen, og derfor allerede af Naturen vel forsvaret; dog var Befæstningskunsten kommen de naturlige Fordele til Hjælp. Stærke og høie Taarne afgave paalidelige Fængsler; svære, grundmurede Bygninger, deels sammenbyggede, deels forenede med en Brandmuur til en afsluttet Firkant, og atter en bred Grav udenom Slottet paa de tre Sider, medens Søen selv besyttede det imod Vesten, gjorde det vanskeligt for nogen Fange at undvige. Kun mod Sydost var den

lange, smalle Halvø forbunden med Land. Her, paa Halvøens smalleste Deel søndenfor den bredere Slotsplads, var Vindebroen; søndenfor denne atter laa Slotsstalden og andre Oeconomibygninger, og endelig sydligt paa det Sted, hvor Halvøen er forbunden med Landet, havde Borgerne anlagt deres Kjøbstad Søborg.

Med Erkebispens fulgte den ligeledes fangne Provst Jacob, der foreløbig blev hensat i et Taarn, hvorfra han Dagen efter blev ført til Kallundborg; Erkebispens blev derimod kastet i et andet Taarn, dybt nede i Taarnkjælderen, og belagt med Lænker.

Det var et barbarisk og umenneskeligt Fængsel, man havde givet Erkebispens. „Han blev“ — hedder det — „spændt imellem to til tunge Stene saaledes fastgjorte Lænker, at han ikke selv formaaede at vende sig til nogen Side; hans Føde bestod i fordærvet Brød, Raalsod og Vandvælling, stundom opfyldt med Orme, som han i det mørke Fængsel ikke kunde see; hans Leie var opfyldt med den affhyeligste Ureenlighed af Regnen, der dryppede ned paa ham, af Maden, der blev nedhisset til ham, og af naturlige Udtømmelser, der aldrig borttoges; og Luften var forpestet af Stank og Ureenlighed, der samlede alleflags Insecter omkring den ulykkelige Fange og frembragte paa hans Legeme Saar og Bylder, der berøvede ham næsten Hørelse og Syn.“

I sex og tredive Uger fristede Jens Grand saaledes Livet i den dybeste Taarnkjældder paa Søborg. Man maa paa Menneskehedens Vegne antage, at ovenstaaende Skildring af Erkebispens Fængsel er overdreven.

I Slutningen antog Kongen, at Jens Grand nu maatte være saaledes plaget og blødgjort, at han vilde kjøbe sin Frihed for enhver Priis. Han blev derfor bragt op i et Hul med Jernstænger for Binduerne høit oppe i det samme Taarn, tæt ved Fangefogdens Kammer.

Men Erkebispfen vilde ikke slutte noget Forlig, som man kaldte det, eftersom han ikke havde fornærmet Kongen, og denne heller ikke lagt Sag an imod ham, men blot mishandlet ham. Skjøndt fire Dage efter Rigscaantsleren, Biskop Johan Krag af Roeskilde, med nogle Rigsraader og en Notarius kom til ham i samme Orinde, vilde han intet Forlig indgaae.

„Seg vil,“ sagde han, „gaae i Rette med Kongen for Rigets Prælater og Raad, og jeg vil af dem lide Dom, hvis jeg har forseet mig.“ Saaledes endte det første Forsøg.

Pave Bonifacius den Ottende formanede nu Kongen og truede med at sende en Nuntius som Dommer. Af Hensyn hertil ilede Kongen med at forlige sig med sine andre Fjender, Hertug Baldemar af Sønderjylland og Kongen af Norge, og kom nu paany til Søborg for at bevæge den halsstarrige Prælat til Forlig. Men Jens Grand havde Udsigt til at undslippe af sit Fængsel og svarede derfor: „Før jeg samtykker i de Betingelser, Kongen fordrer, maa han partere mig Lem for Lem!“

Da Erik Menved hørte dette Svar, erklærede han forbitret, at Erkebispfen aldrig skulde komme paa fri Fod, før han beseglede de Betingelser, der vare forelagte ham, og dermed lukkedes Fængslets Dør.

Men Erkebispfen skulde selv aabne den. En Kof, der skulde forlade sin Post paa Slottet, blev enten ved Penge eller af from Iver bevæget til at vove Alt for at befrie Kirkens hellige Mand. Ved at stikke med Bagten i Taarnet fik han Leilighed til at nærme sig Erkebispfen og spørge ham Trost. Først fik han det Orinde at gaae til en Kannik i Kjøbenhavn, Hans Rodis, og hente Pen, Blæk, Fiil og en Hampeftige eller Knebstige, og da han var vendt tilbage med dette, skrev Erkebispfen et Brev til sin Foged paa Hammershuus, at han skulde sende et lidet

Fartøi, udrustet som Fisserbaad, til Sjællands Kyst, saa nær Søborg som muligt. Roffen paatog sig det Erinde at bringe Brevet til Bornholm. Under det Forgivende, at han begav sig paa en Pilegrimsreise, reiste han til denne D.

Imidlertid filede Bispen uafbrudt paa sine Lænter, naar Bagten sov, og da han havde faaet Volten overfilet, øvede han sig først i at krybe omkring paa Hænder og Fødder; men længe varede det, forinden han vandt saa mange Kræfter, at han kunde staae opreist.

Den 6te December vendte Roffen tilbage og anmeldte, at Fartøiet fra Bornholm laa ved Kysten. Kongen var paa denne Tid paa Søborg, og det faldt derfor vanskeligt for Erkebispem at udføre sit Forehavende. Fartøiet, der var udrustet som Fisserbaad, begyndte at vække Mistanke blandt Bønderne i Omegnen, og Roffen havde Møie med at holde sig skjult.

En Uge henraandt under stor Ængstelse for Erkebispem; da drog Kongen paa Jagt med næsten alle sine Folk, og kun Fangefogden og hans Karle bleve tilbage. Disse satte sig til at drikke og gik derpaa bort for at sove. Nu var da Befrielsestimen for den stakkels Erkebisp kommen. Ved Nattens Frembrud, mellem den trettende og fjortende December, begyndte han paa Foranstaltningerne til sin Flugt. Roffen bandt da Kæbstigen med en Trækkende til Taarnhullets Jernvindue, løftede Erkebispem op i dette og gik derpaa først selv ned for at tage imod ham. Bag efter ham fulgte Fangen; men han havde atten Allen at stige ned og var endnu fem Allen fra Jorden, da hans Kræfter svigtede ham, og han maatte lade sig falde. Roffen greb ham; dog laa han nogen Tid uden Aandedræt. Efterat han var kommen til Bevidsthed, førte Roffen ham til en Muur imellem Slottets nordlige og sydlige Fløi og hjalp ham med Kæbstigen over denue. Da Graven

var tilfrosfen, var den let at passere, og de naaede nu Staldgaarden. Her laae Folkene i dyb Søvn; Hundene gjæde ikke, og de toge nu Heste, rede til Stranden og naaede den en Time før Dag. De gik strax ombord og seilede bort.

Da Kongen vendte tilbage fra Jagten, var hans Wildt paa Slottet undsluppet og paa Veien til Bornholm, som lykkeligt blev naaet.

Erkebispens udvirkede, som tidligere omtalt, hos Paven, at Kongen blev sat i Ban, og efter fire Mars Forløb saae Erik Menved sig nødsaget til at ydmyge sig for Paven.

Kong Christopher udstedte 1323 fra Søborg Ægteffabscontracten i Anledning af sin Datter Margrethes Giftermaal med Markgreve Ludvig af Brandenburg.

Rnuud Þorse, den mægtige Herre over Sønderhalland, Kallundborg og Samsø, synes at have besiddet Søborg imellem Aarene 1323 og 1327, formodentlig som Pant. Han ægtede den norske Fru Ingeborg, Enke efter den svenske Hertug Erik, og hun besad efter Rnuud Þorses Død fremdeles Søborg Slot og synes oftere der at have havt sit Hof, naar hun var i Danmark.

Under det Anarchi, der fandt Sted i hele Riget, og som end mere forøgedes ved, at et mægtigt Parti med Biskop Svend af Aarhus i Spidsen begyndte at arbejde for den afdøde Konges Søn Valdemar, blev Søborg ogsaa angrebet og stærkt medtaget af Krigsmaskiner.

Søborg Slot var nu i flere Aar i Biskop Svends, Biskop Johan af Roskildes og Fleres Hænder, indtil det atter i 1344 bragtes tilbage til Kronen ved den snilde Valdemar Atterdag.

Denne Konge opholdt sig ofte paa Søborg, og til Slottet knyttede sig fra hans Tid følgende Sagu-

historier. Her skal Kongen have haft en Frille, som Kogle kalde Bobild og Andre Anna. Det var her, at han lod indespærre Dronning Helvig som mistænkt for utilladelig Forbindelse med Folquard Lovmandsøn, der efter Sigende blev hængt (efter Andre dræbt i en Spigertønde) udenfor Strandporten ved Nyborg, medens Dronningen maatte see derpaa. Her var det, hvor Kongen forlangte Anna, men hvor Dronningen i Mørket tilførtes ham, saa at han blev Fader til den navnkundige Dronning Margretha. Her var det endelig, at Dronning Helvig, der efter Middelalderens Viser qualte Lovelille i Badet, døde efter et 20aarigt Fængsel, medens Kong Valdemar Aaret efter døde paa det nærliggende Gurre.

Af den Række Adelsmænd, der vare Høvidsmænd paa Søborg Slot, skulle vi nævne Predbjörn Podesbust, den berømte Statsmand Peder Dye og hans efterfølgende Slægt. Senere havde Sparrerens Slægt Slottet i Besiddelse som Lehn indtil efter Frederik den Førstes Død 1533. Slottet blev i „Grevens Feide“ saaledes medtaget, at det efter den Tid ikke mere blev sat i beboelig Stand. Denne Odelæggelse fandt vel Sted 1534 eller 35, og ikke længe efter forvandlede, som omtalt, Kjøbstaden Søborg til en Landsby, efterat den maastee har været afbrændt tilligemed Slottet.

Den rige Omegn omkring Søborg har ofte været Gjenstand for Oldgrandskeres og Historikeres Opmærksomhed, og Søborg Slots Ruiner ere derfor flere Gange blevene undersøgte ved Gravning. Søborg har efter de forffjellige Efterretninger herom maattet afgive Bygnings-Materialier til Opførelsen af Kronborg, Frederiksborg og andre Bygninger. Slottets fuldkomne Odelæggelse maa dog tilskrives Ildbrand, som den Maaße Kul, man har fundet ved Udgravningen, antyder.

Den vigtigste, nøiagtigste og feneſte Udgravning fandt Sted under Kong Frederik den Syvendes egen Ledelse i Aaret 1850 fra den 31te Mai indtil midt i Juli omtrent i syv Uger og udførtes med 25 Mand. Om Resultaterne af denne kyndige og omfattende Undersøgelse har fgl. Historiograf C. F. Wegener givet Efterretninger i et særligt Skrift: „Om Udgravningen af „Åsferbos og Søborgs Ruiner“, læst i det fgl. nord. Oldskriftselskab paa Christiansborg den 25de Februar 1852, af hvilket Skrift vi have uddraget det Meste af Beskrivelsen af Søborg Slot og Åsferbo Slot.

En fuldstændig Meddelelse om Resultatet af ovennævnte Undersøgelse vilde blive for vidtløftig. Kun skulde vi omtale, at Omkredsen af Slottet omtrent kan beregnes til 350 Alen; ligeledes at der af Graven udenom Søborg Slot fandtes kun svage Spor imod Nord, Øst og Syd i en Afstand af 25 Alen fra selve Bygningen. Kjendeligt var det, at Søborg Sø umiddelbart har befyldt Slottets Fod imod Vesten.

Udgravningen havde ogsaa i andre Henseender Udbytte for det antiquariske Studium, nemlig formedelst de mangfoldige enkelte Oldsager fra Søborg, som kom for Dagens Lyg. Disse Sager findes nu deels i det kongelige Myntkabinet, deels i det store kongelige Museum for nordiske Oldsager i Kjøbenhavn, hvor de ere samlede i et Skab. Udbyttet af Gravingen i Søborg Slotsbakke blev derimod samlet i Kongens eget particulière Antiquitets-Kabinet paa Frederiksborg Slot, hvor det ved Ildbranden vist for Størstedelen tilintgjordes.

Af fundne Gjenstande ved Søborg var der 22 Mynter, hvoriblandt 1 fra Valdemar den Førstes og 1 fra Valdemar den Andens Tid. Ved den sidste Ud-

gravning i 1850 fandtes 17 gamle Sølv- og Kobbermynter, tildeels fra det 15de og 16de Aarhundrede.

I Ruinerne fandtes der ligeledes en stor Deel Baa-benfragmenter. Fremdeles fandt man en Deel mærkværdige Sager af Løsoere og Bærktøi, der vise den ældre Tids industrielle Standpunkt og huuslige Forhold.

Endelig gave Udgravningerne Oplysning om Mideldalderens Bygningsmaterialier.

Åsferbo.

Åsferbo, først et Kloster, senere en Herregaard, har ligget — thi nu sees der knap Ruiner af det — i Nærheden af Søborg. Det har i sine Velmagtsdage ligesom Søborg været Skuepladsen for mærkelige Begivenheder.

I de ældste Tider skreves Navnet paa dette Kloster eller denne Herregaard Åswardhebothe eller Åswardboth, hvilket nærmest synes at betyde Åsers Bolig eller Eieendom; men hvo denne Åser, efter hvem Stedet saaledes benævnedes, har været, derom give de historiske Mindesmærker ingen videre Oplysning.

Da Erkebisp Ulfild paa Kong Erik Lams Tid havde erhvervet for sig og Kirken det Gods, hvormed han grundlagde Esrom Kloster, kom ogsaa nogle til Åsferbo hørende Landsbyer til dette Kloster. Senere blev den største Deel af Åsferbo og dets Tilhørende samlet af Abfalon og Sune Ebbesen, samt en vis Thorbern som deres private Arveods.

Aar 1163 anviste Abfalon endeel nylig hidkomne Munke af Carthusierordenen Åsferbo til en Klosterbolig. Men de franske Munke, der vare vant til Sydens behagelige Klima og Natur, følte sig utilfredse i Åsferbo,

og efter omtrent 6 Mars Forløb vendte de igjen tilbage til deres mildere og skjønnere Fædreland.

Nu overlod Absalon Asferbo til Sorø Kloster ved et Magekifte, og Gaarden blev til en Ladegaard under Sorø Kloster og fik snart de Bygder og Landsbhyer, der tidligere havde tilhørt Asferbo.

Peder Dxe, Stamfaderen for den hele danske Linie af denne Slægt, erhvervede sig imellem Aarene 1446 og 1450 ved Magekifte eller paa andre Maader Gaarden og Godsiet Asferbo, og den forblev i denne Families Hænder næsten et halvt Aarhundrede, hvorefter den solgtes til den bekjendte Poul Laxmand, Kong Hans's Hofmester.

Men om dette Salg opstod en stor Strid imellem Sælger og Kjøber. Sælgeren, Peder Dxes Sønnesøn, Oluf Dxe, paastod, at Hofmesteren havde faaet Gaarden fra ham paa en uretsfærdig Maade. Laxmand skulde midt under disse Stridigheder drage til Gulland for der at sidde i Retten paa Kongens Begne, og da han befrngtede, at Hr. Oluf i hans Fraværelse skulde tage sig selv tilrette, saa lod han sig af Kongen give en skriftlig Forsikkring, at Ingen maatte gjøre noget Angreb paa hans Gods under hans Fraværelse og sex Uger efter hans Hjemkomst.

Efterat han var reist, blev, trods det kongelige Sikkerhedsbrev, Asferbo Skuepladsen for meget voldsomme Oprin. Oluf Dxe væbnede nemlig en Deel af sine Bønder, foer ind paa Gaarden, ødelagde Meget og bortførte noget omtvistet Gods og Bostab, ja gik endog saa vidt i sin Voldsomhed, at han overfaldt Herredsfogden, da han sad paa Thingstedet, skjød efter ham og forjog ham fra Thinget.

Saa snart Laxmand var hjemkommen fra Gulland, lod han udtage en kongelig Stævning mod Oluf Dxe,

at møde i Kjøbenhavn og svare til Anklage. Sagen foretoges i 1492 i Kongens egen Nærværelse, og kjendtes det saaledes for Ret: at Oluf Dyr skulde overlade Alsferbo qvit og fri til Poul Laxmand og give Erstatning for øvet Hærværk; at han for Overtrædelsen af det kongelige Sikkerheds-Brev skulde lide Straf efter Kongens Villie, naar han havde fyldestgjort Laxmand; at han med Hensyn til sine formeentlige Fordringer paa denne skulde forfølge sin Sag med Lov og Ret; at han for Overfaldet paa Kongens Foged skulde have sin Hovedlod forbrudt og sit Liv henstillet til Kongens Naade; endelig at han paa Grund af den mod Herredsfogden udøvede Overlast skulde være underkastet dennes personlige Sagsøgelse for Landstthinget.

Kong Hans straffede isvrigt ingenstunde Oluf Dyr paa Livet, som Dommen havde berettiget ham til; men derimod synes han rigtignok at have benyttet denne Leilighed til at vinde det pantsatte Søborg tilbage til Kronen.

Efter denne Sags Afslutning besad Laxmand Alsferbo indtil sin Død, da han blev dræbt af to Adelsmænd, Ebbe Strangeesen og Bjørn Andersen. Laxmand havde samme Aar været i Sverrig med en dansk Hær og ved sin tvetydige Afsærd paadraget sig stor Mistanke; han havde forlovet sin Datter med Abraham Eriksen af de svenste Gyldenstjerner's Slægt, httret, at Kongen var en skadelig Herre for Danmarks Rige, og ved hemmelig Brevvevling underholdt de med Kongens Fjender knyttede Forbindelser.

Disse Omstændigheder vare Aarsag til, at Kongen ikke forfulgte Morderne. I Juli 1502 fremstod Kongen selv paa det jællandske Landstthing med den Anklage, at Poul Laxmand havde været en Forræder, og opfordrede hans Frænder eller enhver Anden til at paa-

tage sig hans Ansvar. Da Ingen indfandt sig, blev Laxmand dømt som overbeviist Landsforræder, og Kongen tog efter Lov og Ret Åsferbo i Besiddelse.

Efterat Åsferbo var blevet Kronens Eiendom, bortforlehuede Kongen det til danske Adelsmænd.

Poul Laxmands Svigersøn, Abraham Griffen Gyldenstjerne, søgte ivrigt at bevise sin Svigerfaders Uskyldighed, men uden noget Held. Ved hans Død opgav dog ikke hans Enke, Fru Else Laxmand, Haabet om at retfærdiggjøre sin Fader. Hun reiste oftere fra Stockholm ned til Danmark, naar Herredagene skulde holdes, men udvirkede Intet, saalænge Christian den Anden sad paa Thronen. Men da Frederik den Første kom til Regjeringen, og Fru Else begav sig til ham, fik hun paa en Herredag i Odense et mildt og naadigt Svar og Løfte om Erstatning af sit Mødrenegods i Danmark, og nu traadte hun formodentlig strax i Besiddelse af Åsferbo, kort efter at Christian den Anden havde forladt Danmark. Ved en senere Herredagsdom tilkjendtes der hende og hendes Broder Peder Laxmand formelig Ret til at have og beholde alt deres Mødrenegods, hvor det fandtes i Danmark.

Efter hendes Død tilfaldt Åsferbo hendes Datter Giørrild, gift med Geert Ulfstand. Deres Ægteffab var usrugtbart, og nu erholdt Kong Frederik den Anden ved et Wiageffikste Åsferbo med Tilliggende imod derfor at erstatte hendes Arvinger et andet Gods af lige Værdi til arvelig Eiendom.

Fra den Tid af var Åsferbo i den anden Halvdeel af det sextende Aarhundrede Kongens og Kronens Eiendom. Det blev ikke mere Skuepladsen for voldsomme Oprin, men fik derimod en anden farlig Fjende, for hvem det tilsidst maatte bukke under.

Denne Fjende var Flyvesandet. Hvor tidligt dette

har begyndt at vise sine Virkninger her, er uvist, men i Løbet af det syttende Aarhundrede opnaaede Flyvesandet en saadan Magt, at det i Aarhundredets sidste Trediedeel syntes at ville begrave Alsferbo med dets Marker og Byer; og ved det attende Aarhundredes Begyndelse strakte Sandflugten sig lige fra Stranden imellem Tidsvilde og Alsferbo Overdrev op til Arresøens nordlige Bredder. De omliggende Sogne tilligemed Alsferbo bleve til samme Tid saaledes ødelagte, at Beboerne maatte forlade Huse og Agre; og da det fremvæltende Sand tillige tilstoppede Arresøens Afløb til Kattegattet, trueedes de nærmest om Søen liggende Landstrækninger med en Oversvømmelse. Under saadaane Omstændigheder blev Alsferbo overladt til sin Stjæbne.

Frederik den Fjerde lod anlægge Kanaler fra Arresø for at aabne det overflodige Vand et nyt Afløb. Christian den Sjette søgte at dæmpe Sandflugten ved Marehalm og siden ved Skovplantning. I Aaret 1738 var Værket paa det første Stadium fuldbragt, og en Støtte blev til Erindring derom opreist paa Tidsvilde Mark, men i mere end halvtredsfindstyve Aar derefter maatte Regjeringen være opmærksom paa ikke at blive overrumplet af den farlige Fjende og have Midlerne til at møde ham stedse paa rede Haand.

Smidlertid var en Flyvesandsstrækning paa over halvtredie tusinde Tønder Land indtagen til Skovplantning som Domaine = Skov under Navn af Tidsvilde Indhegning. I den sydvestlige Egn af denne Indhegning havde Gaarden Alsferbo ligget; men af dens Bygninger var der allerede for hundrede Aar siden næsten intet Spor tilbage.

I Sommeren 1849 besluttede Kong Frederik den Syvende om muligt for Fædrelandets antiquariske Topographi at erhverve Oplysninger om denne gamle

Gaard, og den Høi, som i lang Tid havde dækket Asferbos Ruiner, lod Majestæten nu under sin egen Ledelse udgrave i Tidrummet fra den tiende Juni til den syvogtyvende Juli.

Af dette Arbeide fremgik, at Asferbo har været bygget i en temmelig regelmæssig Firkant, der udvendig holdt imod Nord og Syd tooghalvtredsfindstue, mod Ost og Vest fireoghalvtredsfindstue Alen. Den hele Omkreds var tohundredeogtolv Alen.

Udgravningen af Asferbos Ruin gav for Kundskaben om Forsædrenes Levemaade i det femtende og sextende Aarhundrede kun et saare ringe Udbytte, hvilket ogsaa var at vente efter den Maade, hvorpaa Gaarden var bleven ødelagt. Man fandt kun en Korshvid, adskillige grønne og gule Fliser, der vare Fragmenter af gamle hollandske Steenkaffelovne, prydede med Figurer og Bogstaver, et Stykke af en Metalstigvøile, gamle Sporer, en gammeldags Hammer og deslige.

Gurre Slot.

Paa et af sine Jagtpartier fandt Valdemar Atterdag en Egn imellem Esrom Sø og Kronborg, hvis vilde, romantiske Præg var usædvanligt her i Norden. Det var Eggen om den nuværende Gurrefås, hvor en middelmaadig Banke hævede sig, omfluttet af Skoven paa den ene og Søen paa den anden Side.

For dens lønlige Beliggenheds Skyld besluttede han her at bygge et Slot, der skulde være et Kjærligheds-Sæde for ham og hans Elskede, den i Sagnhistorien saa bekjendte Lovelille.

Slottets Navn Gurre udleder man enten fra kura d. e.: gjemme sig, skjule sig, og Ordet ey eller D, der altsaa i sin Sammensætning betegne den skjulte eller hemmelige og forborgne D, eller ogsaa fra det

tyndste Ord „Gurren“ og danske Purren, der betegner Dyrkens Kjærlighedsprog for sin Due, hvilket passede til det Navn, Kongens Elskede bar, nemlig Lovelille eller den lille Due, af Stamordet dufa.

Den lærde Bedel Simonsen antager i nogle historiske Efterretninger om denne Borg i *Annales for nordist Oldkyndighed*, at Gurre er bygget omtrent 1344; det har da allerede været omgivet af Grave, som man maa slutte sig til af *Endelsestavelsen ey eller D*, men at det dengang paa anden Maade skulde være befæstet, er ikke antageligt, da Baldemar nemlig for *Sikkerheds Skyld* senere flyttede sin Elskede ind til *Koeskilde*. Men ved *Åar 1351* lod Kongen sine Slotte befæste, og da maa dette vel ogsaa have været Tilfældet med Gurre, siden dets Høvidsmand allerede 1369 kaldes *Capitaneus* og det selv 1377 *castrum*. Det var da formodentlig alt (ligesom senere 1534) omgivet af tredobbelte Mure, udgjorde kun een Længde Huus og havde et Hovedtaarn og flere smaa Taarne, formodentlig et i hvert Hjørne; *Staldgaarden* og Kirken laae derimod, hvor Gurreby nu ligger; ogsaa *Urtehave*, saavel som *Hestehave* omtales ved Slottet.

Da Baldemar, enten i 1354 eller 1364, havde besøgt *Paven* i *Avignon*, nedlagde han i *St. Jacobs Capel* paa Gurre en Deel af de *Reliquier*, han havde modtaget af *Paven*, hvilket i de catholske Lænder ansaaes for en ikke uvigtig Deel af et Slots Befæstning eller for et af de sikreste Midler til at beskytte samme mod udbortes Vold og indvortes Forræderi.

Åar 1375 endte Kong Baldemar Atterdag sine Dage paa Gurre.

Det blev senere besøgt af Kong *Oluf* og *Erik* af *Pommern* og forlehnet til *Forstjellige*.

Åar 1835 lod *Eieren* af Gurre Slotsruiner disse

udgrave. Efter omtrent 4 Aars Arbeide og Bortkjørsel af 10,000 Læs Smaasteen, Ballegruus og Jord ryddeliggjordes hele det indvendige Terrain, hvorved man fik et Begreb om Bygningens Plan.

Slottes Façade mod Syd, begge Hjørnetaarlene iberegne, udgjør en Længde af 68 $\frac{1}{2}$ Alen, hvoriind den østre Side, ligeledes med tvende Hjørnetaarne, kun udgjør en Længde af 63 Alen. Imellem den ydre Muur og Slotsgraven findes paa flere Steder en 5 Alen bred Døsføring, som ud mod Graven bestaaer af svære Kampesteen.

Paa flere Steder omkring paa de Genge, der udgjøre Ruinens nærmeste Omgivelser, findes kjendelige Spor af Fortids-Bygninger. Communicationen mellem Slottet og disse Bygninger indbyrdes maa have fundet Sted ved Broer, hvorom ogsaa den Masse Pæle, der deels rage frem over og deels endnu findes i Engene, vidne.

Omtrent 500 Alen sydsøstlig for Slotsruinen fandt man Fundamentet af en Kirke, 45 Alen langt og 14 Alen bredt med 2 à 3 Alen tykke Mure.

1000 Alen fra Slottet ligger en Bakke, og om den gaaer der i Egen det Sagn, at Kong Valdemar her har ladet brænde de Muursteen, han behøvede til Opførelsen af Gurre Slot.

Ved Udgravningen af Ruinerne har man fundet et mærkeligt Stykke, nemlig et smukt, heelt, af Steen udhugget, næsten corinthisk Capitæl, foruden en Mængde glasserede Stene, prydede med Roser og Egeblade, Rosetter osv., hvilke formentlig have været Gulvets Skifer.

Ligeledes fandtes der flere Baaben, hvoraf de mærkeligste vare en Slags Brandpille, der bestode af en 14 til 15 Tommer lang, tynd Stok, der i den ene Ende endte i en udvidet Knop, som ved et indstøbt Blyfors gjordes endnu tungere, for at den udfødte Pjil nødvendig skulde

gaae i en Bue. Den modsatte, spidse Ende var rimeligviis ombunden med Beeg og brændende Blaar, Hamp eller deslige, og det var med denne Ende, at de angrebue Bygninger tændtes i Brand.

Al Hunsgeraad fandtes der Udskilligt, blandt hvilket en Sax af Form som vore og med Dine af Messing, og af Klædningsstykker noget høist Værdeligt, nemlig Sko, saa vel conserverede, at man fuldkomment kan see deres Form og Forarbejdningsmaade, hvilket skyldtes Slotsgravens Mudder, hvori de laae. Skoene have været bundne op om Bristen, og hele Overlæderet bestaaer af eet Stykke, der kun paa eet Sted har været sammensyet og dog saa nøiagtigt afpasset, at hver Sko har været syet til sin Fod, hvilket Saalernes Form tydeligt viser.

Formodentlig er Slottet blevet ødelagt i Grevens Feide.

Til dette Slot knytter sig Sagnet om Lovelille, om hvem vi her i Nørthed skulle fortælle, hvad vi finde om hende i Annaler for nordisk Oldkyndighed.

Aldrig saasnart havde Baldemar Atterdag sat sin Fod paa den danske Grund og Danmarks Skove gjenlyst af hans Horn og hans Hunde, før ogsaa hans Kjærlighedsforstaaelse med Lovelille blev Gjenstand for en Række af eventyrlige Sagn og Folkeviser.

Navnet Love var ikke ualmindeligt her i Norden og derhos som Tosi et Mands- og som Tosa et Qvindes navn, men til Forfjæl fra de andre kaldtes Baldemar den 4des Elskede Lovelille, hvilket, — naar det antages for Diminutivformen, — syntes at betyde den lille Due (af Stamordet dusa d. e. en Due), altsaa netop det Samme som Christian den Andens Dyveke, der formodentlig er det plattyske Dvysken og høitydske Täubchen, altsaa Duellille eller Duen den lille.

Ualmindeligt antages Lovelille for at være fra Rygen

og af Pødebusternes fyrstelige Slægt. Anledningen til det første Bekjendtskab imellem Baldemar og Lovelille var heelt naturlig; thi da han som Prinds ofte opholdt sig snart ved Fyrsterne af Mecklenborgs og snart ved Fyrsterne af Pommerns Hof, hvem Rytgen til forskjellige Tider tilhørte, saa var det jo ogsaa let muligt, at han kunde gjøre Bekjendtskab med Pødebusterne, de maaskee som Lehnsmænd stode i disse Fyrsters Krigs- eller Høftjeneste, og denne Formodning bliver til Visshed ved at see en Henning Pødebust — formodentlig Loves Broder — endog før 1343 at gaae i Borgen for ham til Grev Johan af Holsteen for det ham pantsatte Følster. Der manglede saaledes ikke Prinds Baldemar paa Keilighed til at see og elske sin Love, og det saa meget mindre, som hun maaskee endog stod i Tjeneste hos den pommerske Hertugs Gemalinde, eller hun hørte til hendes Hofstat og nærmeste Omgang, og da hun tillige var af fyrstelig Herkomst, og han paa den Tid, — saalænge hans ældre Broder endnu levede, — kun havde fjern Udsigt til Danmarks Throne, er det endog meget rimeligt, at han fra Begyndelsen af har tænkt at ville ægte hende; men siden, — da Politiken tvang ham til at sælge sin Haand til den slesvigiske Hertug Baldemars Søster, — har hendes Kjærlighed været for stærk til at løsrive sig fra ham, og hun er saaledes, tilligemed sin Broder, fulgt ind med ham i Danmark; thi Sagnet fortæller, at han allerede 1340 førte hende med sig herind i Riget, og da var hendes Broder formodentlig ogsaa med i hans Følge.

Da Kong Baldemar selv holdt Hof i Roestilde i de første Aar af sin Regjering og ogsaa undertiden opholdt sig i Kjøbenhavn og først 1352 forlagde Residenten til Bordingborg, formener man, at Love i de fire første Aar af sit Ophold i Danmark, 1340—44, har beboet Slottet Hjortholm ved Furesø i Lynghy Sogn, altsaa i Nær-

heden af det nuværende Frederiksdal, saasom dette Slot laa bequent for Kong Waldemars Keiser imellem begge de to førstnævnte Byer, men i de 5 sidste Aar, 1344—49, har opholdt sig paa Gurre i samme Eogn.

Fra 1340 til 49, da han holdt Hof snart i Koeskilde og snart i Njebenhavn, var det saaledes, at han først gjemte sin forborgne Kjærligheds Gjenstand, den yndige Love, i de tætte og mørke Skove, der bekrandsede den eensomme Gurreføes Bredder, og disse ere derfor de minderrige Egne, hvor han, træt af Regjeringen, kjed af et ulykkeligt Egteffabs Aag, søgte sin Opmuntring, deelte sin Friheds Tid imellem Jagt og Kjærlighed, ilede hid fra sin Yndlingsbestjæftigelse, Jagten, i dens Arme, som ikke Politik, men Kjærlighed valgte, og styrket og opmuntret, med fornyet Kraft vendte tilbage til Regjerings-syslerne. I denne Mellemtid skal Waldemar efter et Sagu have avlet 7 Børn med sin Love, men efter et andet kun 3 Sønner ved Navn Knud, Christopher og Erik. Af disse Sønner døde de to Ældste i den Krig, deres Fader førte mod Hansfestæderne; den yngste, Erik, blev derimod gift med Mette Gjøe, Hr. Niels Grims Enke. Han skrev sig til Dronningholm, blev dræbt af sin Stedsøn, den unge Niels Grim, og efterlod to Sønner, som faldt i Krigen i Holsteen, og tre Døttre.

Det forholde sig nu dermed som det vil, saa hedder det, at Kong Waldemars Dronning ikke blot blev skinnig over denne sin Egteherres lønlige Kjærlighed, men i den Formodning, at Kong Waldemar, fordi hun var usrugtbar, vilde rydde hende til Siden for at have Love paa Thronen, endog besluttede sin Medbeileffes Død; og at dertil frembød sig en god Leilighed, da Kong Waldemar engang drog i Leding og under sin Fraværelse indsatte Dronningen til Regentinde. Han lod da Love komme til Hoffet, for at hun der i hine Ufredstider un-

der hans Fraværelse skulde være saa meget desto sikkrere end paa Gurre, og overgav hende saaledes uafvidende i hendes værste Fjendes, Dronningens Varetægt; thi denne benyttede nu den givne Veilighed, og engang, da Love var i Bad, lod hun Døren lukke for hende og saa stærkt fyres i, at hun kvaltes i Badet. Dette maa have fundet Sted 1349 til 1350, thi Baldemar var i sine første Regjeringsaar, hans Korstog fraregnet, i ingen egentlig Ledning, idetmindste ikke udenlandst, undtagen i den saakaldte brandenborgske Krig, 1349 til 50; det maa desuden være skeet i en Kjøbstad, thi det hedder, at Loves Skrig hørtes langs ned ad Strædet; og da det tillige skete i en By, paa hvis Kongsgaard Dronningen holdt Hof, saa maa det sikkert være skeet i Koeskilde, og det maa snarere have været for Pestens end for Ufreds Skyld, at Baldemar flyttede hende did; thi ogsaa Gurre synes allerede da at have været befæstet.

Traditionen beskylder saaledes Dronningen for Loves Død, hvilket ogsaa Baldemar gjorde, og dog er det muligt, at hun egentlig døde af Pesten, den saakaldte sorte Død.

Efter Traditionen troede Kongen efter sin Hjemkomst i 1350 Dronningen skyldig i Loves Død; han vovede dog ikke derfor at saggive hende, men søgte derimod at hævne sig paa en anden Maade, idet han lod hendes Yndling, Folker eller Folqvard Lovmandsøn, ride til Nyborg med et Uriasbrev, saa at han, saasnart han ankom der, blev lagt i Jern og maatte derpaa springe i en indvendig med hvassse Spigersøm beslagen Lønde, hvilken Kæmpeviserne kalde en Spigertønde, hvori han blev rullet tilbøde; og da nu Dronningen, som var nærværende ved denne hans Henrettelse eller senere Liigbegængelse, ved sin overvættes Sorg og ubetænksomme

Tale og ved at stifte en Sjælemesse for ham af 1000 Mark Guld gav Kongen Grund til at hævne sig, idet han nu kunde ansee hende for overbeviist om Utrofskab, lod han i denne Overbeviisning fælde den i dette Tilfælde sædvanlige Dom paa Indmuring over hende, en levende Død, som Kæmpeviserne gjøre til en virkelig, og hvormed ogsaa Traditionen i Nyborg fuldkomment samstemmer. Man foreviste nemlig der paa Slottet for længere Tid tilbage en Arrest under Navn af Folk Lohmanns Kammer og fortalte derhos, at denne Folk Lohmann var arresteret for en Kjærlighedsforstaaelse med en Prindsesse eller Dronning, for hvis Skyld han ogsaa blev hængt eller henrettet paa Galgebakken paa den saakaldte Nærmerø udenfor Byens Strandport, og at Dronningen blev tvungen til at see paa hans Henrettelse og derpaa levende indmuret i en Muurkam paa Volden om Nyborg, hvor hun endnu gaar igjen og spørger Skildvagten paa Tydsk, hvad Klokken er, og ikke hører op med at jamre sig, førend han svarer Tolv.

Ellers var en saadan Indmuring en almindelig Skik i Middelalderen og var i Grunden intet Andet end en simpel Fængsling og ingenlunde nogen levende Begravelse, som den var Brug her i Danmark 1121 og 1128, ja formodentlig her, ligesom andre Steder, hver Gang en Kone overtraadte sit Kjæstheds Løfte.

Siin Henrettelse og denne Fængsling maa være skeet 1350, og var det maaskee paa Grund heraf, at saavel Dronningens Broder i Slesvig, som hendes Fætter i Holsteen i Begyndelsen af Aaret 1351 undsagde Kong Baldemar, uden at man veed nogen ret gyldig Marsag til Fredsbrudet.

Saaledes var nu altsaa Love ved Folk Lovmændens Henrettelse og Dronningens Fængsling hævnnet, men Baldemars Kjærlighed til hende var derfor ingenlunde

ophørt. Han kunde ikke overtale sig til Skilsmisse fra hendes affjælede Lig og førte det, istedetfor at lade det begrave, med sig i en kostbar Kiste fra Sted til Sted. Hver Nat maatte det stilles ved Kongens Seng, indtil endelig en af Hoffinderne en Dag i hans Fraværelse undersøgte Liget og fandt under dets ene Arm en lille Seddel indeluffet imellem Hud og Kjød, hvilken han drog frem og gjemte paa sig. Da Kongen nu kom hjem, var hans Kjærlighed til Liget forsvunden, og han befalede, at det strax skulde prægtigt begraves; derimod fattede han nu saa stor Godhed for Hoffinden, at han aldrig mere kunde være ham foruden; og da denne sluttede sig til, at den heftige Kjærlighed var opstaaet af den fortryllede Seddel, han bar, og Kongens store Kjærlighed faldt ham besværlig, saa kastede han Sedlen i et Morads, der var bundløst. Nu brød Kongen sig ikke mere om Hofmanden, men fattede saa stor en Tilbøielighed for dette Morads, at han gav Gud sin Part i Himmerig, for at det kunde blive til fast Jord, og lod derefter paa Moradsjets Grund Bordingborg Slot opbygge.

En anden Tradition omtaler Omstændighederne ved Lovelilles Fordefærd paa en lignende Maade, nemlig at Baldemar ved Loves Død følte bitter Græmmelse, og at hans Kjærlighed til det affjælede Legeme var saa stor, at han aldrig kunde affee det, men bestandig lod det føre med sig omkring, ja at selv den naturlige Stank, som tilsidst fulgte med Forraaduelser, var saa langt fra at være ham modbydelig, at den tvertimod behagede ham. Hans Hoffinder kunde derimod ikke udholde det forraadnede Legemes Uddunstninger. Da derfor en af dem, der meente, at Trolddom fandt Sted ved Liget, undersøgte det og opdagede paa det blotte Legeme et Tryllemiddel, som Lovelilles gamle Moder havde givet hende at bære, tog han denne Amulet til sig, og fra de Gamle danske Minder.

Dieblig vilde Kongen ikke mere see Riget, men befalede, at det strax skulde begraves. Men nu fik han den ovennævnte Hoffinde saa kjær, at han altid maatte være om ham. Da denne tilsidst ikke vidste paa nogen anden Maade at befrie sig fra en uafsladelig Oppartning, nedgrov han Anuleten i et med Skov omgivet Morads ved det saakaldte Gurre, til hvilket Kongen nu fattede en saadan Kjærlighed, at han opholdt sig der baade tidlig og sildig, og ofte sagde, at den kjære Gud gjerne maatte beholde sin Himmel, naar kun han til evig Tid maatte bo paa sit Gurre; ja, at han endog efter Døden ikke kunde forlade denne kjære Egn, men endnu som Aand tidt og ofte holder Sagt der i Skovene.

Om Gurre Slot have endnu følgende Sagn. Vi vide, at Dronning Helvig var i Baldemars Unaade og sad fangen paa Gurre Slot, fordi hun havde ladet Love-lille dræbe i Badet. Engang da Kongen kom ridende over en prægtig Kobberbro, han havde ladet bygge over Søen, blev han ved Borgeledet en smuk lille Pige i Bondedragt vaer. Dette Barn syntes Kongen særdeles om, og han tog hende derfor op foran sig paa Hesten. „Nu ride vi til Hove!“ sagde den Lille.

„Hvad vil Du der?“ spurgte Kongen.

„Bede om Naade for min Moder, Dronning Helvig!“ svarede Barnet.

Dette formildede Kongens Bredde i den Grad, at han tog Dronning Helvig igjen til Naade.

Den omtalte lille Pige hed Margrethe; hun voksede op og blev Dronning i de tre nordiske Riger.

Et andet Sagn om, at de gamle Koner ved St. Hansdagstid gaae ud paa Veiene for at aabne Ledene i Nærheden af Gurre's Ruiner for Baldemar og hans vilde Sagt, have vi tidligere omtalt.

Hjortholms Slot.

Da Biskop Absalon i Aarene mellem 1160 og 1170 skjænkede Roeskilde Stift og dets Bispestol det ham tilhørende Kjøbenhavn med Halvdelen af det Herred, hvori samme var beliggende, har vistnok den Grund, hvorpaa dette gamle Slot laa, henhørt dertil. I nyt dansk Magazin II hedder det: Lovelille holdt Huus paa Hjortholms Slot, en lang Miil fra Kjøbenhavn (ved det sydsøstlige Hjørne af Furesø, dog noget nærmere imod Søen end det nuværende Frederiksdal). Om det har været et befæstet Slot, veed man ikke med Visshed, men maa dog formode det, da det allerede i det 13de Aarhundrede saa bestemt kaldes en Borg (arx), d. e. en befæstet Bolig. Da Kong Valdemar 1343 atter havde indløst det pantsatte Kjøbenhavn, har han formodentlig igjen overgivet Bispen det, og med det tillige Hjortholm, og Lovelille er saaledes i Anledning deraf enten dette eller det næste Aar flyttet til Gurre, som Kongen nu ved denne Indløsning tilligemed Søborg og de 5 dertil liggende Herreder fik tilbage fra Bispen, der siden 1341 havde været i Besiddelse af samme.

Om denne gamle Borg hedder det hos Becker i hans „Gamle Borge I“:

„Mellem Lyngby og Furesøen strækker sig mellem tvende Skove en lang, men smal Mose, gennem hvilken en Aa, der driver Frederiksdals Mølle, slynger sig. Ved dennes vestlige Munding, paa Bredden af Furesøen, seer man tydeligt Levninger af gamle Fæstningsværter og opdager sluttelig Spor af Grave, ligesom ogsaa en Mængde Grundsteen, der vise de fordums Bygningers Omfang. I ældre Tider, da den hele nuværende Mose sandsynlig var Sø, har den gamle Borg, Hjortholm, som stod her, havt en temmelig fast Beliggenhed. Den nærliggende Mølle kaldtes dengang Hjortholms Mølle, ligesom

Furesøen hed Hjortholms Sø. Levningerne af den gamle Borg, som blev ødelagt i Grevens Feide, bleve senere brugte til det under Kong Frederik den Tredie opførte Jagtflot Frederiksdal og flere Bygninger der i Eggen, samt til Beislyd; og endelig have i vor Tid Stattegravere gjennemrodet Fundamenterne."

Fredensborg Slot.

Dette Slot, der er opbygget i den nyere Tid, 1720, har vel ingen gamle Minder at opvise, men da det har været flere Kongers Opholdssted, ville vi dog omtale det i Korthed.

Det har sit Navn af, at Frederik den Fjerde, der lod det opbygge, netop som det var færdigt, her underskrev Fredsslutningen imellem Danmark og Sverrig, 1720. Det var formedelt sine skjønne Naturomgivelser denne Konges Indlingsopholdssted. Efter Frederik den Fjerde opholdt Christian den Sjette og Frederik den Femte sig her enten hele Sommeren eller en Deel deraf.

Slottet er ikke stort og har intet pragtfuldt Udseende, men er dog ret smukt og har den skjønneste Beliggenhed. Lige i Midten hæver Bygningen sig i fuldkommen Firkant endnu 10 Alen høiere, og over samme er der en 16 Alen høi Kuppel, kronet med en Lanterne. Slottet faaer derved en pyramidalst Figur, men vanhældes af fire smaa Hjørnespiir, der ere opmurede omkring den smukke Kuppel. Midt paa en ottekantet Plads foran Slottet er der opreist en smuk Billedstøtte af hvidt Marmor, forestillende Fredens Gudinde.

Den ovenfor omtalte, høiere Firkant udgjør en Pragtfuld, næsten 40 Alen høi, og faaer sin Lyshning igjennem Vinduer, der ere anbragte omkring i Kuppelen.

Strax bag Slottet begynder den store og smukke Have, der i sin Tid havde et europæisk Navn. Den

var prydet med Vaser, Støtter og enkelte Billeder og Grupper af Marmor og andre Steenarter. Størstedelen af disse Arbejder var fra den danske Kunstner Wiedewelts skabende Haand; men Tiden har øvet sin ødelæggende Indflydelse paa dem. Slotshaven er i den senere Tid bleven i høi Grad forstjønnet, og mange smagfulde Udhugninger foretagne, hvorved Slottet har faaet en herlig Udsigt over den skjønne Omegn. Haven strækker sig lige til den deilige Esrom Sø.

Paa tre Sider er Haven omgivet af Skov, der er gjennemskaaen med ligeløbende Alleer, hvoraf nogle aabne Udsigter til Søen. I denne Rystskov ligger den saakaldte Normandsdal. Det er en lille Fordybning, der skal forestille en Dal, i hvilken der paa to Terrasser over hinanden staaer et Antal Figurer i fuld Legemsstørrelse; almindelig staaer en Mand og en Kvinde sammen. Det er norske Bønderfolk i de Dragter, som bruges i Norges Fjeldegne, og som ere saare forskellige.

Omegnen er rig paa gamle Minder, thi ^{3/4} Mil Norden for Esrom Sø ligger Boldstedet af Søborg Slot, og midt imellem det og Gurre ligger de faa Levninger af det gamle Esrom Kloster.

Jungshoved Slot.

Bed Indløbet til en Vig af Præsto Fjord har der ligget en ældgammel Borg, hvis Oprindelse er ubekjendt. Aar 1231 omtales den, og 1369 og 1371 nævnes Otto v. Budelsbach som Høvidsmand paa Jungshoved. I den svenske Krig 1658 til 1660 var det daværende Jungshoved Slot taget i Besiddelse af Svenskerne, hvilke plyndrede de stakkels Bønder paa det Haardeste. En Høvding for en Afdeling „Gjønger“ (Mænd fra Gjøngeherred i Skaane), tjække og uforsvarede Karle, besluttede at hævne de af Svenskerne udøvede Mishandlinger. De skulde iblandt

Undet have afftaaret Bryfterne paa en Kone, fordi hun ikke vilde vise dem, hvor hun havde gjemt sine Penge. Da Gjøngehøvdingen Svend Poulsen nu en Aften saae Svensternes Anfører staae i et Vindue paa Junghoved Slot, skjød han ham, hvorefter han flygtede over paa Dremandsgaards Gods og skjulte sig i Skoven for Svensternes Efterstræbelser. Da han ved flere lignende Handlinger var bleven Fjenden bekjendt, saa de forfulgte ham, hvor de troede han var at finde, udklædte han sig engang som en gammel Kjælling og gik i denne Forklædning til den svenske Leir, hvor han tilbød sig at ville vise Svensternes, hvor Svend Poulsen havde skjult sig. Han fik da ogsaa strax en Trop svenske Ryttere med sig og førte dem til Byen Snefere, hvor der er en meget dyb Sø, som paa den Tid var belagt med et tyndt Iisdække. Da de vare komne i den nærliggende Skov, listede han sig bort fra Troppen, afførte sig sin Qvindedragt, satte sig paa sin lille, graa Hest og red nu hen imod de svenske Ryttere. Saasnart de bemærkede ham, raabte han høit: „Her er Svend Poulsen!“ og red i det Samme hen over Søen, hvor han vidste, at Isen var saa stærk, at den kunde bære ham og hans lille Hest. Rytterne forfulgte ham, men da deres svære Heste betraadte den tynde Is, brast den, og de omkom alle uheldig i Snefere Sø. Derfor hører man endnu, siges der, paa en vis Tid af Aaret en besynderlig Lyd der i Søen.

For dette og mange andre vilde og listige Eventyr skjænkede Kongen ham siden en Gaard, kaldet Hovgaarden, i Smidstrup ved Junghoved og en anden i Knudsby ved Bordingborg.

Om Junghoved har man følgende Sagn.

Paa Slottet boede der i sin Tid en fornem Frue ved Navn Else Parsbjerg. Hun sagde tidt og mange Gange, at Møser og Møradser skulde fylbes, men dog

skulde der være knap Føde for Menneskene. Hun gav engang en Bonde et Stykke Land til Løn, fordi han havde opfødt til hende to Hundehvalpe, og dette Stykke Land kaldes endnu Hundehaven. En anden Gang, da hun trængte til et Par Stude, gik hun til en Bonde i Stavreby, fik ham til at opføde to Studkalve og gav ham siden til Løn et Stykke Land paa Rønne-Ølint. Derfor hører dette Stykke Jord endnu til Stavreby og kaldes Øreholmen. Om hendes Endeligt fortæller man, at hun omkom ynkeligen, og hun skal endnu formedelst en Uret, hun har begaaet, hver Nat kjøre med en Tromle fra Stavreby Kirke indtil det Sted, hvor hun forsaae sig.

Nærvæd Stavreby findes der en høi Banke, og her havde en Sørøver, der hed Jung, et herligt Slot med Bolde og Grave. Denne Jung, efter hvem Eggen endnu har sit Navn, tvang de største Mænd, der fandtes paa Eggen, til at følge sig paa sine Hovertog og oplærte dem i Røveriet. Foruden dette Slot erde han et andet ligeoverfor paa den anden Side af Vandet, der siden blev kaldet Dremands Gaard. Paa den Tid var der lagt en Bro fra det ene Slots Stokværk over til det andet, og gamle Mænd, fortæller Sagnet, kunne mindes at have seet Spor deraf i deres Opvært. *)

Hans Frue var en saare hovmodig Dame og ansaae det for en Umulighed, at Lykken nogensinde kunde svigte hende. Engang gik hun i Høienloft og trillede en Guldring imellem sine Fingre. Da en Pige i det Samme traadte ind, sagde hun i sit Hovmod til hende: „Her kaster jeg denne Guldring ud i Graven, og saa sikkert som jeg aldrig seer den igjen, saa sikkert skal min Rig-

*) I Niepholts's Beskrivelse over Baroniet Stampenborg medsiges dog dette Sagn efter de af Forfatteren indhentede Oplysninger.

dom ei faae Ende!" Hun kastede dermed Ringen ud af Vindu-
duet. Paa samme Tid sad der en fattig Fisser ved
Graven og medede. Da bed en stor og kostelig Fisk paa
Krogen, og denne bragte han op paa Slottet. Koffen
skar Fisken op, og da laa Ringen i dens Indvolde og
blev bragt til Fruen. Hun blev ikke lidet bedrø-
vet, thi det syntes ikke at spaae hende noget Godt.
Og det gif hende ogsaa saare ilde, thi hun døde omfider
i den største Armod paa Sunghoved Hovmark ved et
Gjærde, hvilket man endnu fremviser.

Jægerspriis Slot.

Jægerspriis kaldtes forudm Abrahamstrup og næv-
nes første Gang i Erik Menveds Tid. Paa en Reise
fra Holbæk til Abrahamstrup skete den Ulykke, at Erik
Menveds Hustru, Dronning Ingeborg, i Aaret 1318
havde Thronarvingen, et Barn paa 4 Maaneder, med
sig, og at Barnet faldt ud af Bognen og brød sin Hals.

I Slutningen af det femtende Aarhundrede, efter
1469, var Gaarden en Deel af Christian den Førstes
Dronning Dorotheas Livgeding. Senere var Gaarden,
som andre Kronens Godser, bortforlehuet eller pantsat
til Adelsmænd. Christian den Femte opholdt sig her
meget for Jagtens Skyld, og det gav formodentlig An-
ledning til Navnet Jægerspriis. Frederik den Femte
boede her som Kronprinds i tre Aar. Han skjænkede
Slottet først til Dronning Louise og efter hendes Død
til sin anden Dronning Juliane Marie. Dennes Søn,
Arveprinds Frederik, fik det af Christian den Syvende
1773. Han opholdt sig meget her og opreiste 55
Billedstøtter i Haven og i Lystskoven, hvilke ville blive
omtalte nedenfor. Aar 1776 lod han flere Ræmpehøie
undersøge, deriblandt Julianehøi med en stor Tettestue;
Høien blev beplantet og besat med 7 runde Støtter over

de hedenske Konger: Skjold, Frode Fredegode, Dan Mykilati, Harald Haarfager, Gorm den Gamle, Harald Hildetand og Wittekind.

Efter Arveprindsens Død, 1805, blev Slottet kun en kort Tid beboet af kongelige Personer og begyndte da at forfalde, indtil det (efter at være udgaaet af de egentlige kongelige Lyttflottes Tal) i Aaret 1854 blev kjøbt af Kong Frederik den Syvende for 600,000 Rbd. Det modtog derefter betydelige Forstjænnelser saavel indvendig som udvendig. Efter denne Konges Død i 1863 overgik det ved et Testament til hans Gemalinde til venstre Haand, Grevinde Danner.

Da de herværende Monumenter ere opreiste til Minde om store og mærkelige Mænd og Qvinder fra de ældste Tider indtil ind i det attende Aarhundrede, skulle vi i Korthed omtale dem efter „Annaler for nordist Oldkyndighed og Historie,“ som de vare i Halvtredserne, da kongelig Historiograph C. F. Wegener besøgte Jagerspriis.

Naar man i Arveprindsens Tid traadte fra Slottets østlige Fløi ud i Slotshaven, befandt man sig ligesom en stor Grønning, til hvis østlige Ende stødte en bred Bei, der deelte Haven i en sydlig og en nordlig Halvdeel. Ved Begyndelsen af denne Bei havde man paa dens søndre Side den første Mindestøtte, nemlig over Søhelten Peder Tordenskjold.

Hundrede Skridt længere fremme faaes en Støtte med den navnkundige Absalons Navn, Bispestav og Sværd.

Ved en Omdreining af Beien kom man til en Mindesteen for Historikeren, Islænderen Snorre Sturlesen.

Mod Vest, hundrede Skridt længere fremme mødte Diet en Mindestøtte for Mogens Gøye, der tjente under Kongerne Christian den Anden, Frederik den

Første og Christian den Tredie, og især var virksom for Reformationens Indførelse.

Noget Skridt fremad i samme Gang imod Nordvest see vi paa en Mindestøtte den udødelige Ludvig Holbergs Navn.

Lidt længere fremme imod Vest i samme Gang findes en Støtte for Hertug Ferdinand af Brunsvig, Arveprindsens Morbroder, der udmærkede sig som Feltherre i den preussiske Syvaarskrig.

I Havens nordlige Deel have vi først ligeoverfor Tordenskjolds Mindesteen en anden med Navnet Niels Suel, Danmarks store, om ikke største Søhelt.

Gaae vi derfra i nordlig Retning, see vi et Mindesmærke over Henrik Carl Schimmelmann, der sikkert ikke fortjener at stilles i Række med de før omtalte store Mænd, da han ved sin Bestyrelse af vort Finantssvæsen ødelagde det i Bund og Grund, idet han udstedte Sedler i svære Mængde uden at eie den tilsvarende Værdi, medens han paa samme Tid megede sin egen Rage.

Halvhundrede Skridt imod Sydøst komme vi til Uerestøtten for en Mænd, hvis Fortjenester ingen Modsigelse taale, den store Feltherre Johan Kançau.

Her imod den østlige Grændse af Havens nordlige Deel staaer et Monument for Statsmanden, den ældre Grev Bernstorff, Johan Hartvig Ernst.

Gangen derfra mod Syd fører til den verdensberømte Lyge Brages Mindesteen.

Alle ovenfor nævnte Mindesmærker staae i Slots-
haven. Vi begive os derfra til den store Slotshegning, der omgiver Haven imod Nord og Øst, indtager et betydeligt Areal og er deelt i tre Partier. Det første eller sydlige Parti af denne Hegning er ved den brede Stjernesti forbunden med Haven, og naar man betræder den,

møder Diet først et Mindesmærke for Hans Schad. Han var under Kjøbenhavns Beleiring Feltmarschal og Kommandant i denne By, som han tappert forsvarede, og var Seirherre i det afgjørende Slag ved Nyborg den 14de November 1659.

Længere mod Øst ad Stjerneastien see vi Mindestøtten for Hans Ransen, Borgermester i Kjøbenhavn og bekjendt for sin indflydelsesrige Deeltagelse i Statsforandringen 1660.

Endnu mere østlig ad samme Sti sees en Mindestøtte over Christopher Gabel, bekjendt af de vigtige Tjenester, han gjorde Kong Frederik den Tredie under den svenske Krig.

Fra Stjerneastien imod Sydvest udgaaer en smallere Gang, der ligeledes er prydet med et Par Monumenter. Det første bærer Navnet Ole Worm, en berømt Videnskabsmand, der har store Fortjenester af Naturvidenskabernes og Lægekunsten.

Det andet har Navnene Hans Rostgaard og Hustru Kirsten Pedersdatter, bekjendte for de vigtige Tjenester, de gjorde Riget under den svenske Krig.

Vi vandre nu tilbage til Stjerneastien og finde da paa denne østenfor Hovedveien endnu tre Mindestøtter. Den første er reist for Hans Svane, den bekjendte sjællandske Biskop, der ved sin Klogskab og Betsalenhed bidrog til Enevoldsregjeringens Indførelse.

Hundrede Skridt længere frem staaer et Monument over den yngre Christian Thomesen Sehested, bekjendt af den Seir, som han den 24de og 25de September 1715 tilfægtede sig ved Rygen, og som havde Dens Erobring til Følge.

Utter hundrede Alen fremad sees midt for Stjerneastens østlige Ende en høi, tresidet Støtte, hvis tvende

Sider bære Navnene paa de tre berømte geistlige Mænd: Ansgarius, Luther og Bugenhagen.

Gaae vi nu tilbage til Sehesteds Mindesmærke, og bøie fra Nordvest ind paa en lille Tværsti, befinde vi os paa Gjerdeveien og staae i samme Dieblik ved Mindestøtten for den danske Kirke reformator Hans Tausen.

Et Par hundrede Skridt mod Nord op ad samme Bei finde vi en Støtte for Grønlands Apostel Hans Egede.

Videre mod Nord see vi Mindesmærket for Petrus Palladius, der fuldstændig gjenemførte Reformations Værket i Sjællands Stift.

Idet vi skride fremad i samme Retning, træffe vi paa Mindesmærket for Frederik Danneberg, der skabte Danmarks største og skønneste Flaade i Løbet af kun 12 Aar.

Videre nordpaa ad Gjerdeveien sees en Mindestøtte i Form af en nedskudt Fæstningsmuur, og paa den læse vi Navnene af de patriotiske Sødsfænde: Hans, Peder og Anne Colbjørnsen.

Hundrede Alen nordligere faae vi Die paa Mindestenen for den yngre Henrik Gerner. I Løbet af femten Aar byggede han 25 fortræffelige Orlogsskibe.

Videre fremme paa Gjerdeveien staaer en Støtte med det udødelige Navn: Saxo Grammaticus, som Frederik Barfod kalder Saxe Sagemand eller Skjaldre=Saxe.

Omtrent hundrede Skridt nordligere bærer en Mindesteen Navnet: Arild Hvitfeld, bekjendt for sin vigtige Danmarks Riges Krønike, i hvilken dog Adelsmanden stedse skinner stærkt igjennem.

Fra Gjerdeveien træde vi ind paa en bredere Bei, i hvis vestlige Ende vi finde et meget fremragende Min-

besmærke over Benedikt, Kong Svend Estridsens Søn, bekendt formeddelt sit ædle Exempel paa broderlig Kjærlighed. Da hans Broder, Knud den Hellige, blev overfalden af oprørste Underfaatter i Albani Kirke i Odense, stillede Benedikt tilligemed sin Broder Erik sig til Broderens Forsvar imod den fremtrængende Overmagt, og Benedikt mistede Livet i denne blodige Kamp 1086.

Gaae vi mod Vesten igjen forbi Arild Hvitfeldts Mindesteen, befinde vi os ved et Monument, der er prydet med simple Landbrugs-Nedstaber og Navnet: Niels Lem bæk. Han var en Normand, der indlagde sig store Fortjenester af Agerbruget og Hunsfliden i sin Egn.

Fra denne Støtte fører en kort Gang lige mod Nord til en anden for Jesper Rasmussen Brochmand, født 1585, berømt som Skribent, Biskop og Opdrager for mange udmærkede Mænd.

Noгле Skridt mod Vest fra dette Sted og ved en tilstødende Bei mod Sydvest træde vi ind i den omtrent syv hundrede Alen lange Fasan-Allee, der forbinder Fasaneriet med Slotshegningens Hovedvei. Ved denne Allee lidt inde i Skoven staaer der et Minde over den udødelige Helt Daniel Kanhan.

Halvandet hundrede Alen videre fremme mod Sydvest see vi en Mindestøtte for Ove Giedde, der erhvervede Danmark Byen Tranquebar med Omegn i Ostindien, hvor han anlagde Kastellet Dansborg.

Fiirfindstyve Skridt videre i Alleen staaer der et eiendommeligt Mindesmærke i Form af en Stump Skibsvrag, en Levning af Iver Hvitfeldts „Dannebrog“, paa hvilket han fandt Heltedøden.

Midt paa en Sidesti staaer Mindestenen over Peter Skram, „Danmarks Bovehals“, berømt for sine glimrende Bedrifter i Greveskeidens Tid og for det blodige Søslag under Dland.

Idet vi igjen vende tilbage til Fasan-Alleen finde vi der et Mindesmærke for Ulrik Frederik Gyldenløve, en uægte Søn af Kong Frederik den Tredie med Margrethe Bape, berømt for sin Erobring af Marstrand og Carlsteen 1677.

Hundrede Skridt derfra komme vi til Hovedveien, hvor vi finde Monumentet for Herluf Trolle og hans Hustru Birgitte Gøye. Han er berømt som en stor Søhelt og stiftede tilligemed sin Hustru Herlufsholms Skole.

Et Par hundrede Skridt sydligere ved Hovedveien staaer en Mindesteen for Ulrik Christian Gyldenløve, en uægte Søn af Christian den Fjerde med Bibekke Kruse. Han var det beleirede Kjøbenhavns kjæfeste Forsvarer og anførte det store Udfald den 23de August 1658, men døde allerede i sit 29de Aar som en Følge af sine udfandne Anstrængelser den 11te December 1658.

Gaaer man omtrent hundrede Skridt fremad paa Hovedveien, og bøier om til Venstre paa den tilstødende Skovridersti, saa finder man strax ved denne en Mindestotte for Thormod Torfæus, en lærd Islænder, der har skrevet en Norges Historie indtil Dronning Margrethe.

Idet vi nu følge Skovriderstien mod Nord, træffe vi et Par hundrede Alen længere fremme en Mindesteen med tre berømte Navne, Holk, Adeler og Løvensørn, der alle tre fornemmelig i fremmede Lande have grundlagt deres Berømmelse. Henrik Holk erhvervede sig et Navn ved sit modige Forsvar af Stralsund, som den berømte Wallenstein havde svoret han skulde erobre, om Byen saa hang med Njæder ved Himmelen; men skjøndt den ikke gjorde det, gjorde Holks Forsvar hans Eed til Intet. Den Anden, Søhelten Cori Adeler, kjender Alle.

Den Tredie, Poul Løvenørn, erhvervede sig et berømt Navn som Kriger i Udlandet og tjente siden Danmark som Krigsmand og i diplomatiske Embeder.

Fjirfindstve Skridt videre fremme mod Nord stode vi atter paa en Støtte med tre Navne, nemlig: Løvenhjelm, Meerheim og Schwanweide. Hans Løvenhjelm indlagde sig et berømt Navn under Njøbenhavns Beleiring 1658 og 59, hvorfor han, der var af borgerlig Stand og oprindelig hed Schrøder, blev adlet. Siden erobrede han Bohuus og udmærkede sig i Slaget ved Uddevalla, ved Kngens Erobring 1678 og ved mange andre Leiligheder. — Hans Vilhelm Meerheim, en Lydsker, udmærkede sig i dansk Tjeneste ved Wismars Beleiring og senere i Skaane. — Hermann Franz Schwanweide, ligeledes en Lydsker, udmærkede sig i den staanske Krig i Christian den Femtes Tid som en dygtig Partigjænger.

Hundrede Skridt nordligere see vi et Monument, der bærer fem danske Digteres Navne. Den ældste er Anders Arrebo, der med Grund er kaldet „den nyere danske Digtekunsts Fader“. — Efter ham følger Anders Bording, der udgav en politisk Tidende paa Vers, den danske Mercurius, og har gjort sig fortjent ved Sprogets Uddannelse. — Den Tredie er Thomas Ringo, en udmærket Psalmedigter, der langt overgik alle sine Forgjængere. — De to sidste Navne tilhøre det attende Aarhundrede. Christen Brauman Tullin var vel ikke saa talentfuld som de ovennævnte Digtere, men overgik dem i dannet Smag og sproglig Fethed. Den femte er Danmarks store Digter, Johannes Ewald.

Fjirfindstve Skridt videre mod Nord er der opreist en Mindesteen for de tvende lærde Islændere, Arngrim Jøhnfen og Arne Magnussen.

Videre fremad Skovriderstien komme vi til den lille og den store Korsvei. Ved den sidste staaer Monumentet over Danmarks Befrier, Niels Ebbesen.

Ved den lille Korsvei staaer et Mindesmærke for fem lærde og høitfortjente Mænd, nemlig Peder Resen, Hans Gram, Erik Pontoppidan, Jacob Langebek og Gerhard Schønning.

I det tredie eller vestlige Parti af Slotshegningen gjennemskjæres Hovedveien af Høimosfestien, hvor der kneiser et Mindesmærke over tre mærkelige Mænd fra Reformationens Tidsalder. Først Dve Bilde, den værdige Cantler under Kong Hans og Christian den Anden. Dernæst Hans Gaas, en Fyenbo og geistlig Mand, som desuagtet forstod saaledes at forsvare Evendborg By under Grevens Feide mod Nybækkerne, at disses Angreb paa Byen ved hans Bistand blev afværget. Den Tredie er Peder Svave, en Bommerinte, der udmærkede sig hæderligt ved forffjellige vigtige Underhandlinger.

Et Par hundrede Skridt videre fremme ad samme vei finde vi en Mindesteen for Tyge Krabbe, en Adelsmand, der tjente flere Partier og derfor neppe fortjente saaledes at mindes.

Længere henne træffe vi et Monument over Mogens Heinesen, en Færing og en af Danmarks tappre Søhaner. Han blev halshugget 1589 for Sørøveri, men i det paafølgende Aar erklærede en Herredag Dommen for ugnldig, og hans Dommer, Christopher Balkendorf, idømtes betydelige Bøder.

Ad Høimosfestien mod Syd komme vi atter ind paa Hovedveien, og halvtrediehundrede Skridt oppe ad den mod Nord staaer en Støtte i Pyramideform til Grindring om Hannibal Sehested, bekjendt fra Frederik den Tredies Tid.

Hundrede Skridt nordligere paa Hovedveien sees en Støtte til Væge for fire Mænd, der udmærkede sig i den svenske Krig under sidstnævnte Konge, nemlig Jens Lassen, Ole Steenwinkel, Lorents Tuxen og Henrik Gerner.

Halvtredie hundrede Skridt videre fremme staaer Mindesmærket for Iver Lykke, bekjendt fordi han overvandt og fangede den svenske Kong Albrecht i Slaget ved Falkøping 1389.

I en anden Retning mod Syd ved Kongebøg=Stien er der opreist en høi og smal Støtte for Holger Rosenkrands med Tilnavnet „den Værde.“

Omtrent hundrede Skridt sydligere ved sidstnævnte Bei staaer en lav, men bred Støtte, der minder om hele Rækken af Kongernes Cantslere i et Seculum eller mere. Den første er Johan Friis til Hesselager, en af Reformationens første Befordrere i Danmark og de Værdes Beslytter. Den Anden Niels Raas til Torupgaard, en lærd Mand. Den Tredie Christian Friis til Borrebj, en Brodersøn af Johan Friis. Endelig den Fjerde Christen Friis til Krogerup. Ved sin kloge Underhandling lykkedes det ham under Trediveaarskrigen ved den lybestke Fred 1629 at drage Riget ud af en betænkkelig Stilling.

Fjirsindsthye Skridt videre fremad støde vi paa en prægtig gammel Kongebøg, hvorefter Stien er opkaldt, og ligesaa mange Skridt i sydlig Retning komme vi til begge Bartholinernes, Faders og Søns, Mindestøtte. Faderen, Thomas Caspersen Bartholin, var en berømt lærd Læge, og Sønnen, Thomas Thomasen Bartholin, blev allerede i sit attende Aar Professor Historie og Politik og senere i Lovkyndighed.

Hundrede Alen sydligere støder Kongebøgstien til Høimose Kongebøi, hvorfra Vandringen i Lunden be-

ghudte, og paa dette Punkt staaer nu det sidste Monument over den store Statsmand Peder Griffenfeld.

Som man seer, er det et Pantheon af danske udmærkede Mænd, af hvilke der dog er Enkelte, som med Grund kunde have været udeladte, medens man savner Mindestøtter over Esbern Svarre, Otto Rud, Otto Krumpen, Søren Norby, Christian Barnekow og Flere.

Skodsborg.

Denne Kong Frederik den Syvendes Sommervilla hører vel til den nyeste Tid og besidder derfor ingen gamle Minder, men den var et kjært Opholdssted for vor Grundlovs Giver, der her havde Havet, som han nydede, for Diet paa den ene Side og de herlige Skove paa den anden Side.

Skodsborg er i sin Tid opført af en privat Mand og siden kjøbt af den afdøde Konge, som lod opføre til højre Side for Skodsborg en Spisefalun med Receptionsværelser i Form af en Dampfbaad, saa at Lyset, ligesom i Rahynten, falder ind i Salen fra de høit anbragte Vinduer.

Hirschholms (Hørsholms) Slot.

Uagtet der endnu lever Folk, der i deres Barndom have seet dette skønne Slot kneise med dets smukke Taarn, er der nu neppe noget Spor tilbage af det; man vil før kunne finde Voldsteder af gamle Slotte, der i Aarhundreder have ligget øde. Den nuværende Slotskirke ligger paa Slotsstomten, ved den store og smukke Have.

Den hensynsløst ødsle Dronning Sophie Magdalene, Kong Christian den Sjettes Gemalinde, begyndte i Aaret 1733 at opbygge Slottet Hørsholm, det gamle Navn, der hidrører fra Hørs, Hørse eller Drø (en Hest), da Stutterierne og Hesteavlens her i Særdeleshed havde deres Sæde,

hvilket Navn formodentlig ved Dronningens Forkjærlighed for alt Lydsff blev fordreiet til Hirschholm.

Der laa her tidligere et lille Slot, som havde tilhørt Kronen fra Aaret 1391, og i Aaret 1664 forærede Kong Frederik den Tredie det tilligemed Dronninggaard og Østrupgaard (det senere Fredensborg) til sin Dronning Sophia Amalie. Siden besad Frederik den Fjerdes Gemalinde, Dronning Louise, det, og efter hendes Død forærede Christian den Sjette som Kronprinds Slot og Gods til Sophie Magdalene, der lod Generalbygmeister Laurids Thurah fuldstændig ombygge det.

I Aaret 1733 lagdes den første Grund til det nye Slot ved Opførelsen af Ridderfalen, der udgjorde Slotets Midterdeel; den gik igjennem begge Slottets Stokværk og var udstyret overordentlig pragtfuldt. Gulvet var belagt med sorte og hvide Marmorfliser, midt i Salen var der en Fontaine, som uafbrudt gav en tyk Straale paa over 20 Fods Hvide, og langs med Væggene var der anbragt en Række forgyldte Træe, igjennem hvis Røb Vandet strømmede ud i smaa Marmorbækkener. Væggene vare smykkede saavel med Billedhuggerarbejder som med Malerier, hvoriblandt en Række Portraiter af Datidens Regenter og en stor Suite Billeder af den gamle hedenske og bibelske Historie, udførte af Krock.

Men Dronningen fandt, at den nye Ridderfal og de gamle Gemakker ved Siden af den ikke vare rummelige nok til Hoffet. Der blev derfor lagt en Pavillon ved hver Ende af Bygningen, hvorved der opnaaedes en Deel Bærelser, samt Slotscapellet, og Hovedfacaden fik derfor den betydelige Længde af 320 Fod. Det ældre Slot, der stod paa Taarnportens Grund og havde en Hjort paa Vindfløien, hvilket maastee gav Anledning til Slottets senere Navn, blev nu aldeles nedbrudt, og i Aaret 1739 stod det nye Slot fuldt færdigt, saa at Kongehuset

kunde tage det i Besiddelse. Der meentes Ijengang almindelig, at dette Slot vilde staae i en Ewigheid. Det var et overordentlig smukt Slot, men da Dronningen ikke syntes om, at den øverste Etage ikke var saa høj som den nederste, maatte Thurah bygge det om igjen, og først i Mai 1744 drog Kongehuset igjen med Løbere og Heiduffer ind i den nye Pragtbygning; der afholdtes et kongeligt Festin, der blev slaaet Guldmünter, og Thurah blev lovpriist for sit guddommelige Arbeide.

Det var, som ovenfor er sagt, en sand Pragtbygning. Gulvene vare indlagte med „rart Træ“, Loftene vare udførte i Stukarbeide, Væggene behængte med kostbare Tapeter, Listerne vare ikke forgyldte, men belagte med massigt Sølv, og den Mængde Piller, der bare Væggene, vare smykkede med Sølv-Kapitæler. Slotskirken glimrede af Guld, den havde en gylden Kuppel, to Svilerækker med forgyldte Kapitæler, og de fire Evangelister, der vare af Gips, men ikke forgyldte, vare anbragte øverst i Kuppelens Lanterne. Især var den kongelige Stol overdaadigt udstyret, og der var endog to Stole, en i hvert Stokværk af Kapellet.

Foruden det egentlige Slot lod Dronningen opføre i Haven et norsk Huus af Lømmerstokke, hvor hun undertiden opholdt sig og endog tog Matteleie. Det var aldeles i den raa norske Maneer udadtil; i Forstuen vare Væggene ikke beklædte med Tapet for „at vise Dronningens Bestedenhed og Forsagelse“; men indenfor den var det Hele ganske anderledes.

Her døde Christian den Sjette 1746 og hans Dronning 1770; siden beboede Hoffet det nogle Gange, og her var det, at de danske Matroser indfandt sig og satte Skræk i Struensee. Men efter den Tid forfaldt det efterhaanden. Da Slottet blev bygget, havde Vandet lagt mange Banfæligheder iveien, og man havde for at

faae fast Grund maattet nedramme Bæle paa 20 Alens Længde; men nu brusede og strømmede Vandet under Bygningen og truede med at styrte den sammen. Der var intet rigtigt Opshyn med Slottet, saa at man i Bøndergaardene fandt mange af Slottets Kostbarheder. At vedligeholde Bygningen kostede Landet i dets forarmede Tilstand for Meget, og Frederik den Sjette, hvem dette Slot mindede om hans sørgelige Barndom, gav 1809 Ordre til, at det skulde nedbrydes. Dets Materialier bleve bortførte, Kostbarhederne og Kunstarbejderne bleve bragte til de andre kongelige Slotte og til Private. Der siges, at Materialiet ikke var saa meget værd, som Nedbrydningen kostede.

Men en smuk Handling maa man efter den megen Dadel rose Dronning Sophie Magdalene for. Hun var nemlig den Første, der frigav Bonden ved i 1761 at udstede Arvesæstestjøde paa samtlige Gaarde i Amtet. Det var vel tildeels den indsigtsfulde og ædelstænkende Adelsmand Grev Stolberg, hendes Overhofmester, som foranledigede denne Velgjerning, men dog tilkommer der hende Roes herfor, fordi hun gav det første Exempel.

Bønderne reiste hende ogsaa taknemmelige en Mindestøtte, der endnu staaer paa det gamle Slots Grund. I 1861 afholdtes der en Fest af hiin Tids Bønders Ætlinge til Erindring om Frigivelsen*).

Walls Slot.

I det fjortende Aarhundrede omtales Herregaarden Walls som tilhørende Slægten Falk. I det femtende Aarhundrede eiedes den af den rige Oluf Thott Axelsson, der havde otte Brødre, ligesaa rige og mægtige som han. Det var en stolt Adelsmand, thi da han engang

*) Tildeels efter „Illustreret Tidende“.

af Vanbare kom til at hilse paa Kong Erik af Rommens Frille Cæcilia, idet hun kom fjørende, væltede han af Harme derover ikke alene hendes Bogn, men gav hende endog nogle Slag med sin flade Klinge. Han døde 1464 som Admiral under Christian den Første, og hans Datter arvede Gaarden. Hun var gift med Niels Erikson Rosenkrantz, som nu blev Eier af Ballø. Efter hans Død 1516 kom Sønnen Oluf Rosenkrantz i Besiddelse af Gaarden. Han var Lehnsmænd paa Nyborg og Hofmester for Christian III's Halbroder, den unge Prinds Hans. I Grevens Feide under ovennævnte Konge blev han bange for at miste sin stjerne Herregaard Ballø, lod derfor Nyborg Slot i Stikken, ilede til Ballø og hylde Greven. Ved hans Død, 1545, deelte de to af hans tre Døttre, Birgithe og Mette, Gaard og Gods. Den Første fik Øster-Ballø, den Anden Vester-Ballø. Mette Rosenkrantz opbyggede 1586 den vestlige Fløi med tvende Sidefløie fra ny af. Denne særdeles smukke Bygning er paa tre Etager med toende Taarne, der ere sex Etager høie, det ene rundt og det andet firkantet. Det sidste har endnu sit æuppelspiir, men det andet har mistet sit og har faaet et simpelt, tilspidsset Tag istedetfor.

Fru Mette var først gift med Steen Rosenparre, der faldt i det berømte Slag ved Svarteraa Aar 1565, og derefter med den store Statsmand Peder Dyr. Vesterballø arvedes efter hendes Død af hendes eneste Søn, Rigsraad Oluf Rosenparre. Han deltog i den blodige Kamp paa Skellinge Hede og gav, da man forestillede ham, at han burde skaar sig som den Æneste af sin Æt, det kjække Svar: „Et godt Navn gaaer for Alt; det fik jeg i Arv, og det skal jeg bevare.“ Han holdt Ord og faldt i Slaget kun fireogtyve Aar gammel.

Øster-Ballø var ved Fru Birgithe gaaet i Arv til

Slægten Bille og fra den til den lærde Holger Rosenfrantz paa Rosenholm. Af ham folgtes det til Frn Ellen Marsvin, Christian den Fjerdes Evisgermoder, og fra hende kom det til hendes Datterføn, Christine Munks Søn, Grev Baldemar Christian, og derpaa først til hans ovennævnte Moder, der folgte Øster-Vallø til Rigsraaden Christian Skeel, bekjendt for sit patriotiske Sindslag. Han var ved Giftermaal kommen i Besiddelse af Øster-Vallø, og saaledes blev da Eiendommen atter samlet. Nu gif den i Arv til hans Søn og Sønnesøn, hvilken Sidste folgte hele Vallø med alle underliggende Gaarde og Godser til Kong Frederik den Fjerde, der opførte to Fløie paa to Etager, hvorimod Dronning Sophie Magdalene lod Generalbygmester Laurids Thurah opføre den østlige Fløi, som kun udgjør een Etage, med en ottekantet Pavillonbygning i Midten. Frederik den Fjerde, der havde ladet sig vie til Comtesse Anna Sophie Neventlow, oprettede Aar 1713 af Vallø et Grevskab til hende. Euv Aar efter var hun viet til Kongens høire Haand og Danmarks Dronning, og Vallø bestemtes da til hendes Enkesæde. Men Skjæbnen vilde det anderledes, thi ved Frederik den Fjerdes Død, 1730, blev hun af hans Søn, Christian den Sjette, der havde taget Forargelse af sin Faders morgauatistiske og senere rette Ægtefælle med hende, forviist til Clausholm. Han ansaa Vallø som sin Eiendom og skænkede det til sin Dronning, Sophie Magdalene. Paa sin Fødselsdag Aar 1737 oprettede Dronningen af Vallø et adeligt Somfrukloster, der fik sin Fundats den 14de Mai 1738, senere fornyet 1838, og blev udstyret saa rigt som ingen anden Stiftelse i Danmark.

Vallø Stift bestaaer af Godserne Vallø, Gunderup, Billesborg samt Gamle- og Ny-Vellingegaard, og besidder tillige en Kapitalformue af omtrent to Millioner Rdl. Stif-

tet har enten en Abbedisse (for Tiden er Arveprindsesse Caroline af Danmark Stiftets Protectrice), eller en Dekanesse; desuden for Tiden 28 virkelige Stiftsdamer (med fri Bolig paa Slottet samt en aarlig Hævning af 1300 Rdl. hver) og 36 overordentlige Stiftsdamer (med en aarlig Hævning af 600 Rdl. hver). Af de øvrige Indskrevne nyde de 80 Ældste hver 300 Rdl. aarlig, hvorimod Resten kun oppebærer Renterne af Indskrivningssummen. Denne er 2000 Rdl. for hver Enkelt, men kun Døttre af dansk Adel kunne indskrives. Alle Stiftsdamerne have Rang i anden Klasse (Nr. 4 eller Nr. 5), og Dekanesen maa være Enke efter en Mand i 1ste Rangklasse. Endvidere er der 36 Legatpladser paa 500 Rdl. aarlig til Enker eller Døttre af de to første Rangklasser, samt 36 Pensionspladser paa 300 Rdl. aarlig til faderløse Døttre af samme Klasser, desuden 12 Pensionspladser paa 500 Rdl. aarlig til saadanne Stiftsdamer, der have indgaaet Ægteskab, men derefter ere blevne Enker, hvortil der knytter sig endnu forskellige andre Veldædighedsanstalter, iblandt hvilke et Legat af den ovenomtalte Dronning Anna Sophie, stiftet Nytaarsdag 1729.

I den ældre Bygnings nordre Sidesløi ligger Slotskirken. Slottet er omgivet af en Grav, over hvilken der fører en anseelig Bro med tre Buer og med Piller af gullandske Sandsteen. Udenfor Slotsgraven er der en smuk Have og en prægtig Dyrehave*).

Bernstorff Slot.

Dette smukke Slot, der tjener til Sommerresidents for vort nuværende Kongehuus, omtale vi som et Minde om Johan Hartvig Ernst, Greve af Bernstorff og hans Brodersøn, Danmarks store Statsmand, Andreas Be-

*) Tilbeets efter „Illustreret Tidende“.

ter Bernstorff. Det er kun af ringe Størrelse, men det har en særdeles smuk Beliggenhed og deilige Udsigter.

Johan Hartvig Ernst Bernstorff lod i Aaret 1765 dette Slot opbygge paa en Plads, hvor der lige til den Tid havde staaet en Fasangaard, der hørte under Jægersborg. Bygmesteren var den dygtige Architect Jardin. Slottet gik i Arv fra sidstnævnte Grev Bernstorff til hans Brodersøn, Andreas Peter Bernstorff, og fra ham til hans Søn; men derefter kjøbtes det af og solgtes til Forskjellige, deriblandt den af Frederik den Sjette saa yndede Cancellipræsident Raas og den rige engelske Plantageeier Mac Evoy, indtil det endelig kjøbtes af Christian den Ottende, som lod det prægtigt indrette til Sommerbolig for Prinds Frederik af Hessen og hans Gemalinde, den russiske Prindsesse.

Christian den Ottende tilbragte i flere Aar indtil sin Død endeel af Sommeren her, og her var det, han 1846 fik et Besøg af Sverrigs Konge Oscar. Efter den Tid er det blevet Statsieendom og beboes, som ovenfor omtalt, gjerne endeel af Sommeren af vor nu regjerende Konge med Gemalinde og Familie.

Et Stykke fra Slottet ved Hovedlandeveien kneiser der en Støtte, reist af taknemmelige Bønder, med den Indskrift: „Erminde for Johan Hartvig Ernst, Greve af Bernstorff, som gav udfistede, hoverifrie, arvelige Gaarde, med dem Stræbsomhed, Velstand, Alt til Mønster for Efterlægten.“

Greven var i Aaret 1764 kommen i Besiddelse af en Deel Gods, der tidligere havde hørt under det netop da nedlagte Jægersborg Slot, og som udgjorde Byerne Gjentofte, Bangede og Drdrup, bestod af 42 hele Bøndergaardte og var i en meget usjel og forarmet Tilstand. Greven, især opfordret dertil af sin ædle Brodersøn,

indførte med megen Energi Udskiftning og Arvefæste, og afviste Høvetiet til Gaarden imod en aarlig Afgift af 15 Mark for hver Tønde Hartkorn. Tre Aar brugte han kun til at gennemføre denne Forandring, hvorved der af afhængige og dovne Trælle, endog imod deres Villie, skabtes en Befolkning af frie og velhavende Bønder.

Den kongelige Families Ophold paa Slottet har foranlediget flere Familier i den nyere Tid til at bygge sig smukke Commercetleiligheder langs med Alleen, der fører til Slottet, ligesom Tilfældet var i sin Tid ved Sorgenfri.

Uranienborg.

Vi slutte Rækken af de sjællandske Slotte med det berømte Uranienborg, der laa paa den nu Everrig tilhørende lille Ø Hveen, dengang hørende under Sjælland.

I Aaret 1576 forlehuede Frederik den Anden den berømte Astronom Tycho Brahe med Den Hveen, for at han der kunde indrette sig et Observatorium, og allerede samme Aar begyndte han Opførelsen af det berømte Uranienborg. Hele dette Udlæg, med Have, Udhuse, Indretninger af alle Slags kostede ham, foruden hvad Kongen i dette Niemed stænkede ham, næsten al den private Formue, han eiede. Men heller aldrig — siger den svenske Forfatter Orvar Odd i en Biographi af Tycho Brahe — har nogen Videnskabsdyrker boet mere „efter sin Stand“ eller paa en Maade, som i fuldere Maal havde realiseret alle hans Indfald eller Fornødenheder. Grundstenen til Hovedbygningen lagdes i August Maaned med stor Høitidelighed og i Overværelse af mange indbudne høitstaaende Personer, deriblandt den franske Minister i Kjøbenhavn, den gamle Dancey,

som altid havde interesseret sig levende for Tycho Brahe, og allerede i December var Huset saa vidt færdigt, at Tycho der kunde gjøre sine første Observationer, om end just ikke boe der. Efterhaanden kom en heel Mængde Bygninger til, og overhovedet synes Tycho ikke at have hørt op med stadig at gjøre nye Forbedringer og Indretninger i de 21 Aar, han opholdt sig paa Hveen.

Det var et Fantastislot, hvortil man forgjæves søger Magen, opført med stor Pragt og stor Afvejsling, men ikke i nogen regelmæssig Stiil; lidt Renaissance, lidt gammeldags norsk Fjeldbygdskirke, lidt maurisk Moskee, lidt Juglerede, Alt blandet imellem hverandre, dog med Jagttagelse af streng mathematisk Symmetri, sukkertoppsformede Taarntage, hvælvede Kupler, spidse Pyramider, Gallerier af Dueflagsfaçon, Trappetrinsegavle, Altaner, Alt Innefuldt og bisart, det Meste dekoreret paa den mest affikkende Maade med Gult, Rødt og Grønt samt yderligere udstyret med forskjellige Figurer, smaa Spirer, Kugler, underlige Slughuller osv. Øverst paa den midterste Kupels eller Pavillons, af smaa hvælvede Buer sammensatte Krone saaes en bevinget Hest, et forgyldt Kunstværk, der tillige tjente som Vindfløi. Alle disse Gallerier, Altaner og Kupler vare specielt indrettede til Tierenes astronomiske Formaal, ligesom ogsaa det Indre af Slottet for Størstedelen var anvendt paa en Maade, hvorved de videnskabelige Diemed nie iagttoges, uden at derfor Bequemmelighed eller Luxus udelukkedes. I Kjelderetagen fandtes bl. A. Tycho Brahes kemiske Laboratorium med ikke mindre end 16 forskjellige Dvne; desuden bemærkedes der ogsaa en dyb muret Brønd, fra hvilken et hydraulisk Værk førte Vand op i alle Slottets Etager og Afdelinger. Selve Slottet laa aldeles frit i en stor, rund Borggaard, deromkring laa en kunstsærdigt anlagt Urtegaard med Rabatter i sælsomme, mathe-

matiske Figurer, uden omkring denne gif atter en tredobbelt Allee, dannende en Kvadrat, samt endelig udenom Alleen en høi, ligeledes quadratisk, indvendigt muret Jordvold. I to af denne Muurquadrats Vinkler var der storartede hvælvede Indfjørselsporte med særskilte Taarnrum, hvor Tycho Brahes store Dogger havde deres Ophold, i de to andre Vinkler laa der et Par Udhuse, temmelig troe Miniaturafbildninger af Uranienborgs Hovedbygning. Uagtet som sagt næsten hele Slottet var indrettet til Tychos astronomiske Behov, fandt han sig dog snart altfor indflemt her med sine mange store Instrumenter, og han lod da paa en Bakke et lille Stykke udenfor den chinesiske Muur anlægge det saakaldte Stjerneborg, et underjordisk Observatorium, eller rettere fem særskilte Krypter, alle bestemte til astronomiske Iagttagelser og tillige til Opbevaring af de største Instrumenter. Med Hensyn til disse sidste maa her bemærkes, at flere af dem vare for den Tid enestaaende Meisterværker, de fleste opfundne eller forbedrede af ham selv og udførte under hans eget Tilsyn, saaledes hans store saakaldte „*armilla æquatoria*“; den store Himmeglobus — paa hvilken han havde arbejdet i 25 Aar — fandtes forøvrigt oppe paa selve Slottet og udgjorde en af dets største Mærkværdigheder. Mange af Instrumenterne havde et særskilt Kunstværk ved Siden af deres videnskabelige Værd, idet de vare prydede med allehaande fine allegoriske Malerier foruden Indskrifter i latinske Vers. Overhovedet synes Tycho Brahe at have havt den Idee, at hans Bolig lige meget skulde være en Videnskabens og en Kunstens Helligdom; derom vidnede den store Rigdom af Kunstskatte, som opfyldte hver Braa, der ikke var tagen i Beslag af de astronomiske og mekaniske Instrumenter, og naar alt dette gav hans Gemakker Charakteren af et Slags Museum, forhøiedes yderligere Ind-

trykket heraf ved de utallige latinske Tankesprog og andre Indskrifter, der læstes paa alle Vægge, over Døren, omkring Taget osv.

Vi have hidtil egentlig kun talt om Tycho Brahes astronomiske Etablissementer, men disse vare langt fra de eneste. Allerede hans kemiske eller, om man saa vil, hans alchymistiske Laboratorium vilde fortjene en særskilt Beskrivelse. Foruden i den reent kemiske eller alchymistiske Videnskab siges Tycho Brahe her at have med Held laboreret i Farmacien samt desuden at have drevet en særskilt teknisk Industri, nemlig af farvet Glas, vel hovedsagelig bestemt til Slottets eget Behov. Ved de Udgravninger, som i vor Tid have været foretagne paa Hveen i Omkredsen af det gamle Uranienborg, har man fundet Stumper af Glasretorter, Blyrør, Svovlstykker, sparsomme Levninger fra Tychos kemiske Laboratorium, men dyrebare, fordi næsten intet Andet er tilbage af hele den fordums Herlighed. I et af de ovennævnte tvende Udhuse i selve Bølden eller Muren var Tychos Bogtrykkeri — thi ogsaa et saadant hørte med til den meget forsøgende Mesters Indretninger paa Hveen. Flere af hans Arbeider angive Uranienborg som Trykkested, f. Ex. hans „Progymnasmata“ („Uraniburgi Daniæ“), hans „De mundi ætherii phænomenis“ og hans Epistler; ogsaa hans Discipel Flemløses „Astrologia“ er først trykt paa Uranienborgs Bogtrykkeri (1591). Tychos Faktor hed Hans Gassitz. Men for at udgive Bøger behøvede Tycho Brahe Papir, og dette var stundom i hine Tider yderst vanskeligt at faae. For ikke at løbe Fare for at komme i Forlegenhed derfor tog Tycho Sagen praktisk og anlagde sin egen Papirfabrik paa sin lille Ø. For at kunne drive den skabte han først et Vandfald, uagtet Dens største Høide over Vandfladen var 120 Fod. Tycho

Bræge viste her som i saa meget Andet, hvad Geniet og Energiens kunne udrette med forholdsvis smaa Midler. Han lod 50—60 Fiskedamme og nogle smaa Vandløb forene og fik saaledes en Slags Aa, som han ledede ned gjennem en af Naturen dannet Huulvei paa Dens vestlige Side (Huulveien findes endnu, men uden Vand); ved passende Dystemninger lykkedes det ham derefter virkelig at tilveiebringe et Fald, som var tilstrækkeligt stærkt til at drive et eneste Vandhjul, og med dette holdt han da ganske muntert sin Pappirmølle, samt desuden en almindelig Meelmølle og en Stampe til Skindberedning i fuld Gang hele Aaret om. Paa denne Maade kunde han, rustet mod alle Eventualiteter, trofast studere sin Stjernehimmel, skrive sine Afhandlinger derom, lade disse sætte paa Stedet og under sit eget Tilsyn samt strax lade dem trykke paa Pappir fra sin egen Fabrik.

Den gjæstfrie Larde viste gjerne Enhver sit Bibliothek og førte dem op i de smaa Taarne, hvor han havde opstillet sine Instrumenter, hvis Brug han forklarede Enhver. I denne herlige Borg tilbragte han Tiden enten i sin huuslige Stue — han havde i Aaret 1573 ægtet Pigen Kirstine, der var af Bønderherkomst, hvorfor han maatte høre meget ilde af sine adelsstolte Frænder — eller beskæftiget med sine Bøger og Studeringer. Fra Udlandet kom en Mængde Studerende til ham for at uddanne sig under hans Veiledning.

I den daglige Omgang var han altid munter og oprømt og kunde sige mange Vittigheder. Naar han taug, havde hans Ansigt et meget alvorligt Udtryk, men det var en Følge af de faste Træk, som den idelige Aandsanstrengelse havde givet det. I hans Huus maatte Alt rette sig efter hans Villie, og det endog paa de Tider,

naar han modtog Besøg af Konger og Fyrster, hvilket da ikke sjældent skete.

I Aaret 1588 døde Frederik den Anden, og herved mistede han sin bedste Beskytter; dog havde han i Christian den Fjerdes Mindreaarighed store Belyndere i Rigsraaderne Niels Raas, Jørgen Rosenkrantz og Peder Dye; men da disse døde, bleve hans Aivindsnænd og Misundere, og blandt disse Cantsleren Christian Friis til Borrebj og Christopher Valkendorf, senere Rigsshovmester, bestandig mægtigere. De indbildte den unge Konge, der dog selv paa Hveen havde belønnet Tycho Brahe for hans store Videnskabelighed med en Guldkjæde, at Brahes Indretninger vare kostbare og unyttige Sager; en lærd Professor i Mathematiken, Thomas Finke, blev sendt til Hveen for at undersøge de Instrumenter, hans Mester besad, og han talte med Ringeagt og Haan om disse. Paa Grund heraf unddrog Rigsraadet ham den Understøttelse, der hidtil var givet ham til Bedligelighed af hans astronomiske Instrumenter, ligesom flere andre Indtægter og fortrædagede ham paa flere Maader.

Han havde nu intet andet Valg end at forlade Hveen, og i April 1597 drog Brahe til Kjøbenhavn med sin Familie og sine Disciple, idet han medtog Størstedelen af sine Instrumenter. Her blev han dog kun nogle Maaneder, thi Valkendorff sendte i Kongens Fraværelse to ukyndige Mænd til Hveen for at undersøge de efterladte Instrumenter, og da de erklærede disse for unyttige, og hele Indretningen for Snurrepibierier, nægtede Valkendorff ham Benyttelsen af et Observatorium i Farvegaden, der tidligere var givet ham af den afdøde Konge, og forbød ham at anstille chemiske Forsøg i dette. Nu nødsagedes han da til at forlade Danmark's Hovedstad og seilede med sin Familie til Rostock.

„Danmark, hvad gjorde jeg Dig?“ lød hans Ord

ved Bortreisen; „Fædreland, hvormed saarede jeg Dig saaledes, at Du blev uretfærdig imod mig? So, deri bestod min Brøde, at Dit Navn blev ved mig udbredt over hele Jordkloden.“ — Det var berettiget, dybt krænk-
ket Stoltthed og Følelse af eget Værd, der talte saaledes.

I en Skrivelse til Kongen angav han Grunden til sin Bortreise, men Kongen fandt hans Brev respektstridigt. Han opholdt sig et Aar hos sin Ven, den lærde Henrik Wankau i Wandsbeck, hvor der gjordes ham flere Tilbud af udenlandske Fyrster, af hvilke han modtog det af Keiser Rudolph den Anden om at komme til Prag, hvor han ved Keiserens Gavnildhed indrettede sig et nyt Uranienborg og et chemisk Laboratorium paa Slottet Venoch, hvor der blandt hans Wiedhjælpere fandtes den senere saa berømte Johannes Kepler. Wien sit gamle Fædreland kunde han ikke glemme; han var altid mismodig, branten og ordknap, og det selv i hans kjæreste Omgivelser. Længe varede det ikke, førend han i Efteraaret 1601 faldt i en heftig Sygdom, der efter nogle Dages smertefulde Sygdeleie endte hans Liv den 24de October, i hans 55de Aar. Hans Lig blev bisat med stor Pragt i Theinerkirken i Prag.

Efter hans Bortreise var Hveen bleven forlehnet til forskjellige Adelsmænd, der lode Bygningerne forfalde, indtil de aldeles nedbrødes, for at Materialierne kunde anvendes paa andre Steder, og allerede i Aaret 1652 fandt man ikke mere noget Spor af Tycho Brahes herlige Uranienborg.

Borge og Herregaarde.

Fortællinger og Sagn.

Aastrup.

Herregaarden Aastrup ligger paa Grændsen af Rjøbenhavns og Holbæks Amter, omtrent 2 Mile Vest for Roeskilde. Den har en romantisk Beliggenhed i en Dal, igjennem hvilken der slynger sig en Aa, som vistnok er den eneste i Danmark, der paa den korte Strækning af en Miil har drevet og endnu driver saa mange Møller, som den gjør, nemlig i sin Tid 7, men nu 6. Efter et Sagn maa man antage, at Gaarden i den allerældste Tid, i det 15de Aarhundrede, har tilhørt den bekjendte adelige Familie Bille.

I det 16de og 17de Aarhundrede tilhørte Gaarden de tvende Adelsflægter Krabbe og Kruse, deriblandt Rigsraaden og Ridderen Erik Krabbe, som tillige eiede Bustrup og Bjørnholm, nu Høgholm, Befalingsmand paa Lindenæs, en Søn af den bekjendte Marff Tyge Krabbe, der har indlagt sig et Navn i Grevens Feide. Erik Krabbe var en velfortjent dansk Mand, duelig i Stats-tjenesten og meget bereist. Frederik den Anden gjorde ham 1560 til Ridder af Elephanten. Han viste stor Interesse for Videnskaben, og han skylde vi nye Udgaver af Saxo Grammaticus og den danske Rimekrønike; han oversatte Tydske Lov paa Plattydsk, gjorde en fuldstændig Samling af alle daværende danske Love og digtede 4 Psalmer. Han døde paa Aastrup 1564, 52 Aar gammel, og blev begravet i Soderup Kirke, hvor der findes et smukt Epithaphium over ham og begge hans Fruer, Karen Lykke og Margrethe Reventlow, af hvilke den Første var en Sønnedatters

Datter af Torben Bille. Erik Krabbe efterlod Gaarden til sin anden Søn, Glob Krabbe, der 25 Aar gammel, i Aaret 1576, ægtede Dorthæa Steel. De havde to Børn, der døde før Faderens Død 1584, og Gaarden tilfaldt nu hans Broder Christian Krabbe til Bjørnholm, hvilke tvende Godser dog ikke tilhørte ham alene. Hans Søn Erik Krabbe skal have været Lehnsmænd i Christianopel og menes at have 1589 bygget Nastrup, dog kun dens nordre Fløi. Han blev formodentlig Landsdommer i Skaane, siden Lehnsmænd paa Stjernholm ved Horsens og flygtede ved Carl Gustavs Indfald i Jylland til Norge, hvor han døde 1659, 66 Aar gammel. Som saa mange andre Herregaarde i det Tidrum er Gaarden vist bleven ødelagt, saa den har ikke kunnet udrede de strax efter Souverainetættens Indførelse paalagte Skatter, hvorfor Erik Krabbes Arvinger folgte deres Part i Gaarden eller maafee mistede den ved Execution.

Familien Kruse nævnes samtidig med Familien Krabbe som Eier af Nastrup. Enevold Kruse var en rig Herremænd, der foruden sin Deel i Nastrup i Sjælland eiede Hjermitzlevgaard, Rhomgaard og Steenalt i Jylland. Han var Rigsraad og Statholder i Norge og Befalingsmand paa Aggershuus. Aar 1618 tog han formedelt Alderdom og Svagelighed sin Afsked fra Statholderskabet og blev derpaa forlehnet med Tranekjær paa Langeland. Han døde 1621 og blev begravet i Roeskilde Domkirke. Enevold Kruse var gift med Else Marsviin, en Datter af Rigsraaden Jørgen Marsviin til Dybæk i Skaane, og Christian den Fjerde holdt hendes Bryllup 1596 paa Roldinghuus Slot. Aar 1613 opførte hun og hendes Mand den nuværende Hovedbygningens østre Fløi, hvorfor ogsaa deres Navn og dette Aarstal endnu sees over Porten. Deres tredie Søn, Tyge

Kruse, arvede Familiens Andeel i Aastrup, men døde allerede 1629; han var gift med den bekjendte Hannibal Sehesteds Søster, Fru Karen Sehested til Oland, der to Aar efter Mandens Død blev udnævnt til Hofmesterinde for Kongens Børn ved Christine Munk, men nogle Aar efter giftede sig anden Gang med Jørgen Seefeld til Bisborggaard og Baar i Jylland. Hendes eneste Søn af første Ægteskab døde af Tæring i den unge Alder af 20 Aar.

Tyge Kruses Andeel i Aastrup er uden Tvivl tilfalden Moder og Stedfader, da han ikke var gift. Senere blev der i deres Gods efter Krigen gjort Execution af deres Creditorer, og Aastrup kom nu til at eies af Generalprocureur og Etatsraad Peder Lauridsen Scavenius, en udmærket Jurist. Han døde 1685, og en anden af Jørgens Seefelds Creditorer, ogsaa en Generalprocureur Niels Benzon, kom nu i Besiddelse af Aastrup; han eiede ikke mindre end 6 Godser og optoges 1679 i den danske Adelsstand. Hans Søn, Conferentsraad Peder Benzon, arvede hans Eiendomme og oprettede af nedlagte Bøndergaarde endnu flere Gaarde, som han gav sit Navn, men folgte igjen adskillige, hvoriblandt Aastrup, til Generallieutenant Gregers Juel til Eriksholm, Holbæks Ladegaard og Trudsholm. Han var gift med Biveke Juel, en Datter af den berømte Admiral Niels Juel.

Med Generallieutenantens Død 1731 arvede hans Søn, Kammerherre Peder Juel, alle fire Godser og kom tillige i Besiddelse af Aggersvold i Sjælland og Hverringe i Fyen, hvilket Sidste han oprettede til et Stamhuus, der endnu eies af hans Efterkommere. Aar 1736 folgte han Aastrup for 42,000 Rbd. til Etatsraad Johan Eichel, der døde strax efter og bestemte i sit Testament, at Aastrup skulde oprettes til et Stamhuus for hans eneste

Søn, Just Valentin, Etatsraad og Landsdommer i Fyen, og at der skulde oprettes et Hospital paa Soderup Kirkegaard. Sønnen tog sin Afsked og beboede Stamhuset indtil sin Død 1743. Han efterlod sig een Datter, Elisabeth Hedvig Eichel; hun ægtede i sit femtende Aar Conferentsraad Caspar Christopher Bartholin, som var Enkemand og 29 Aar ældre end sin unge Kone, men dog overlevede hende, da hun døde i sit 26de Aar. Hans Søn, Etatsraad Johan Eichel Bartholin arvede nu Stamhuset, hvilket han ved sin Død 1799 efterlod sin Søn af samme Navn. Denne fik 1803 kongelig Bevilling paa at afhænde det paa forstjellige Betingelser. Nu folgtes Godset 1805 for 312,000 Rdl. til Generalkrigscommissair v. Schmidten. Han folgte atter Gaarden 1810 til Capitain og Grosserer Rosoed, en Bornholmer, der ved sine Reiser paa China var bleven en riig Mand. Ved hans Død gik Eiendommen over til hans Enke, Etatsraadinde Marie Rosoed, og ved hendes Død 1838 købte Grev Siegfried Raben Gaarden for 161,200 Rdl. og afhændede den igjen 1812 til den nuværende Eier, Kammerherre, Oberstlieutenant, Greve Frederik Vilhelm Dannemand.

Til Nastrup knytter sig følgende Sagn:

For mange hundrede Aar siden skal der have været en stor Tørke et heelt Aar igjennem, saa at Møllerne manglede Vand og Folk ikke kunde faae deres Korn mælet. En Herremand af den gamle Slægt Bille gif sørgmodig paa Marken ved Naen, da han mødte en Dværg, som var ganske nøgen og laadden over hele Legemet; han havde et Træ i Haanden, hvilket var rykket op med Roden. Dværgeren stod stille og spurgte Herremanden, hvorfor han var saa bedrøvet. „Hvad kan det nytte, at jeg siger Dig det, Du kan dog ikke hjælpe mig,“ sagde Herremanden. „Jeg veed, hvorfor Du er bedrø-

vet," sagde nu Dværgeren, „Du kan ikke faae Dit Korn malet, og dog har Du mange Børn og Folk, som trænge til Brød! Men jeg skal vise Dig et Sted paa Din egen Grund, hvor Du kan bygge 7 Møller, som aldrig skulle mangle Vand!" Nu byggede da Bille efter hans Anviisning 7 Møller ved Ellebro Dam, der aldrig mangle Vand, hverken Vinter eller Sommer. Til Erindring om, at Dværgeren næst Gud frelst ham, satte Bille ham ind i sit Vaaben som Skjoldholder. Tillige forærede Dværgeren ham et lille Horn, som længe blev opbevaret i Familien og skulde sikke denne imod at gaae under. Skjøndt det nu skal være borte, er Slægten dog meget udbredt og anseet.

Adelersborg.

Bothwells Fængsel.

Adelersborg, tidligere Draxholm, Dragsholm, hvilket sidste Navn det nu atter har erhholdt efter Cierens Begjæring, ligger paa en fuldkomment eneſtaaende Bakke paa en Landtunge, som forbinder Ods Herred med den øvrige Deel af Holbæks Amt, omgiven af Grave, i ældre Tider et vigtigt militairt Punkt og efter Sigende endnu i vore Dage istand til at standse for en kort Tid en Fjende, der er landet i Ods Herred.

Til Bakken, paa hvilken Borgens ligger, knytter der sig det Sagn, at i den fjerne Oldtid huserede her en stor Lindorm eller Drage, Uhyrer, som Almuen troede havde existeret. Stedet blev da efter den kaldet Dragesholm eller Ormhholm, hvorfra Borgens Navn skal stamme.

I det 13de Aarhundrede, antager man, opførtes Dragsholm, stærk og massivt, efter Sigende af en geistlig Mand ved Navn Byrge. Det hørte under Koeskildes Bispestol og var i Aaret 1370 et af Bispestolens

anseligste Lehn med 13 underliggende Hovedgaarde og stort Bøndergods i de nærmeste fire Herreder, samt Bispestiende af 45 Sogne; det benævnedes Bispestolens Hovedflot og var forlehnet bort til Adelsmænd, der dog deelte Magten med Provsterne paa Dragsholm og i Forening med disse aflagde Regnskab.

Men da den blodige og ødelæggende Borgerkrig, der fik Navn af Grevens Feide, udbrød i Sjælland, og senere, da Reformationen indførtes, var det forbi med det geistlige Herredømme, — Joachim Rønnow, der beklædte den roeskildste Bispestol, maatte hylde Grev Christopher af Oldenborg, der tilligemed Lybekkerne, som det hed, kæmpede for Christian den Andens Ret til Danmarks Throne. Senere flygtede Bispen til Jylland, hvor han hylbode den udvalgte Konge, Christian den Tredie, der siden lønnede ham ved at holde ham i et haardt Fængsel al hans Levetid. Grev Christopher beleirede derpaa Dragsholm, men det modstod hans Magt, skjøndt Slottet led nogen Skade. Dets Befalingsmand, Eiler Hardenberg, og de andre derværende Herremænd forsvarede sig kjækt, og Murenes Styrke modstod Fjendens Skjts.

Da Greven ikke kunde tage Slottet paa den Maade, meente han at udsulte det. Dette vilde ogsaa være lykkes ham, naar ikke de Beleirede havde brugt List. Der var knap Proviant i Slottet, men for at det skulde lade, som om de havde fuldtop, førte de Beleirede hver Dag deres Køer, Faar og Sviin hen til Volden og kneb dem der i Drene, saa at de brølede og streg. Da det nu var at antage, at de Beleirede vare vel forsynede med Proviant, og Soldaterne ikke vilde storme det stærke Slot, saa besluttede Greven at ophæve Beleiringen og lod sig nøie med at bygge et Blokhuus, som skulde affjære Tilførselen. Senere landede Christian den Tredie paa

Sjælland, Slottets Blokade ophørte, og den saa tappert forsvarede Borg var igjen fri.

Efter eet Aars Forløb var Krigen endt, og da Christian den Tredie nu vilde indføre den lutherste Lære, bleve alle Landets Biskopper fængslede, og først og fremmest Rønnow. Slottets Befalingsmand, Didrik Hemmingsøn, vilde ikke overgive det til den nye Konge, men dennes Feltherre Johan Rantzau vidste Raad. Da han først havde opfordret Rønnow til at overgive Kongen Dragsholm Slot, og denne nægtede det, førte Rantzau ham til Slottet Krogen, hvor han, formodentlig ved Anvendelse af Pinebænken, fik hans skriftlige Samtykke, der strax aabnede Slottets Porte.

Fra dette Tidspunkt var Dragsholm et kongeligt Slot og Lehn og benyttedes til Statsfængsel. De første Fanger vare Slottets forrige Eier, Joachim Rønnow, og den værdige Biskop Ove Bilde, der ikke vilde byde sin Befalingsmand at overgive Silkeborg Slot.

Tid efter anden sad her mange Statsfanger, af hvilke vi blot ville nævne den mærkeligste, nemlig Skotten Jacob Bothwell, Hertug af Orknørne. Han var flygtet fra Skotland og sit Hertugdømme, Orknørne, forfulgt af skotske Krigsskibe, erklæret fredløs og berøvet sin Rang, sine Titler og Værdigheder. Det skotske Parlament havde endog udsat en Priis af 1000 Kroner paa hans Hoved; thi han bestyldtes for at have taget Deel i Mordet paa den skotske regjerende Dronning Maria Stuarts Gemal, Henrik Daruley, for siden selv at kunne ægte hende, hvilket ogsaa skete.

Flygtende med to Skibe fra Orknørne traf han i Søen paa et dansk Orlogsskib, Bjørnen, ført af Capitain Alborg, der overhalede ham og forlangte at see hans Papirer. Bothwell var klædt som en laset Matros af Frygt for de skotske Krydsere; han nægtede at have Papi-

rer, angav sin Rang og Værdighed samt paastod, at han reiste i Grinde til Kongen af Danmark. Capitain Aalborg ansaae ham for en Sørøver og bragte ham til Bergen, hvorfra han igjen førtes til Kjøbenhavn. Her blev han strax fængslet paa Slottet, hvor han skrev et Brev paa Franck til Kongen, i hvilket han berettede, at den skotske Dronnings Raad og den største Deel af Adelen havde anseet det for godt, at han reiste til Danmark for at forestille Kongen hendes Stilling og bede om Raad og Hjælp for Elægts, Byrds og gammelt Forbunds Skyld. Ved denne Leilighed var han af Storm bleven fordreven til Norge, hvor et af Kongens Krigsskibe havde opbragt ham og holdt ham fangen i 2½ Maaned, hvorfor han nu bad om at faae Kongens Villie at vide.

Da Dronning Elisabeth af England underrettedes om, at Bothwell var bleven fængslet i Danmark, anmodede hun Frederik den Anden om at udlevere ham til den skotske Regjering, for at han kunde blive dømt og lide den tilbørlige Straf for det Mord, han havde begaaet paa Darnley. Men den samvittighedsfulde Konge vilde ikke indlade sig herpaa, da han ved at udlevere ham overgav ham til den visse Død, enten han var skyldig eller ikke; han lod ham derfor forblive i hans Fængsel paa Kjøbenhavns Slot. Parlamentet i Skotland havde imidlertid dømt ham fra Liv og Gods, kasseret hans Adelskab og inddraget alle hans Gods'er samt fordrede ham udleveret. Skulde Kongen dog formedelst de paa Havet omsværmende Sørøvere ikke ønske at sende ham til Skotland — formodentlig en Undskyldning fra dansk Side, fordi man ikke vilde sende ham — saa fordrede man ham udleveret til Capitain Johannes Clerk eller Clarich, Skotlands Gesandt i Danmark, for at denne kunde henrette ham og sende hans Hoved til Skotland.

Det var langt fra, at den danske Regjering vilde

indgaae paa denne Begjæring; den lod derimod Bothwell i December 1568 bringe til Malmø Slot, hvor der var indrettet gode Værelser til ham. Man tillod ham tillige selv at føre sin Sag imod Clerk, der beskyldte ham for Mordet paa Darnley. Bothwell benægtede at have myrdet denne og henviste til sin Frikjendelse af de skotske Domstole. Alt, hvad man senere fra skotsk Side bestræbte sig for at erholde ham udleveret, lykkedes det ikke, og besynderligt nok, hans Anklager Clerk kom til at lide samme Skjæbne som han, nemlig at blive Fange paa Dragsholm. Han havde nemlig tidligere hvervet endeel Tropper i Tydskland for den danske Konges Regning og begaaet Underfløb; tillige havde han ikke forsvaret Warbjerg, som han burde, hvilket havde til Følge, at hans Folk forraadte den til de Svenske, og endelig havde han, da man undersøgte hans Reguskab, truet Kongen og Landet, hvorfor der blev nedsat en Krigsret af skotske og tydske Officerer, der dømte ham til livsvarigt Fængsel, hvilket blev Dragsholm indtil hans Død.

Fra Malmø blev Bothwell ført til Dragsholm, hvor han blev behandlet meget godt, paa Kongens Regning forsynet med Klæder af Fløil, overeensstemmende med hans Byrd, ja fik endog Tilladelse til at gaae paa Jagt.

Efter fremmede Beretninger mistede han Forstanden i sit Fængsel, hvilket maaskee var et af den danske Regjering udsprede Rygte for at blive befriet fra Kong Jacobs bestandigt gjentagne Anmodning om at udlevere ham. I Aaret 1571 sendte Kong Jacob endog den bekjendte Historieffriber Buchanan, hans Hovmester, som Gesandt til Danmark, men det lykkedes heller ikke denne at faae Bothwell udleveret, ligesaa lidet som at skaffe Capitain Clerk fri.

Bothwell døde i sit Fængsel i April 1578 og blev

begravet i Sognekirken i Faareveile i Dds Herred, hvor en Tiigliste endnu udgives for hans. Det er imidlertid tvivlsomt, om det er saaledes, thi Kisten er uden al Prydelse og Indskrift.

Af de forskjellige Mænd, som bleve forlehuede med Dragsholm, skulle vi blot nævne den berømte Admiral Otto Rud, samt Historieskriveren Arild Hvitfeldt, Rigets Raad og Cantzler, som her skrev en stor Deel af sin Danmarks Krønike. Den næstsidste Lehnsmand var Sivard Landet, Rigets Raad og Ridder, i hvis Tid de Svenske oversvømmede Landet, og i Aaret 1658 indtog og afbrændte Dragsholm, efterat det vistnok havde forsvaret sig i nogen Tid. Slottets Brand er formodentlig bleven forarsaget ved Fjendens Beskydning.

Den Overstcommanderende over de svenske Tropper, en Fyrste Immanuel af Anhalt, tog, da Slottet ikke kunde beboes, Quarteer i Vindekilde By i den saakaldte Rødegaard. Der laae 100 Ryttere i Byen; de øvrige Tropper havde leiret sig rundt omkring.

Nu laa der paa samme Tid paa Samsø en dansk Capitain Kobbert med nogle Soldater, og han aftalte med Eiler Hansen i Nordby et Overfald paa de Svenske. De seilede med endeel Soldater og Bønder fra Samsø til Seiersø, hvor flere Folk sloge sig til dem, og landede derpaa, ialt 68 Mand, sildigt om Aftenen ligesom Vindekilde i April 1659, lode endeel Bønder blive tilbage ved Baadene og droge med 46 Mand op til Vindekilde, hvor de nedskøde Bagten, brøde ind i Rødegaard og gjorde Fyrsten med otte af hans Tjenere til Fanger. Af de svenske Ryttere kom kun 12 til Hest, af hvilke een blev skudt, de andre undsljede, medens de Danske ikke mistede en Mand. Fyrsten bød 20,000 Rd. for sin Frihed, men han blev ført til Odense, hvor Feltmarskalk Schack

laa med den danske seierrige Hær, og holdtes fangen indtil Freden.

Efter Freden boede Lehnsmanden paa Rødegaard indtil 1664, da Slottet i dette og følgende Aar med sit tilliggende Gods blev udlagt til Rentemester Henrik Müller for hans i Krigen udlagte Penge, dog med Forbehold af Indløsningsret. Han opførte igjen de afbrændte Bygninger, af hvilke dog kun den søndre Fløi, hvis vestlige Deel bærer Aarstallet 1675, blev beboelig i hans Tid. Han maatte senere gjøre Opbud, og Gaarden med Tilbehør folgtes til en portugisisk Jøde ved Navn Manuel Teixeira, som atter senere folgte Dragsholm med tilliggende Gods til Staten med stort Tab, da Fordegodserne paa den Tid vare i saare ringe Værdi.

Dragsholms nye Eier var Kammerjunker — senere Geheimeraad — Frederik Christian Adeler, en Søn af den berømte Cort Adeler, der havde faaet en betydelig Formue med sin Hustru, hvorved han saa sig istand til at opbygge Dragsholm paany, saa at hele den østre og en Deel af den nordre Fløi var under Tag 1697. De gamle Mure beholdtes, saavidt Branden havde forskaanet dem. Under Geheimeraadens Søn, Conferentsraad Lente-Adeler, blev Slottets ældgamle Kirke gjenopbygget og indviet 1731. Ved sit Testament overdrog han Gaard og Gods til sin Brodersøn som Stamhuus, hvortil det oprettedes 1757 under Navn af Adelersborg. Aar 1785 blev Stamhuset oprettet til Baroni, og istedetfor dette blev der 1810 sat et Pengefidcommis, medens Adelersborg blev ubunden Eiendom. Men 1843 blev det igjen af den daværende Eierinde, Kammerherreinde Løvenskjold, født Baronesse Adeler, oprettet til Baroni for hendes Datter og Svigersøn, daværende Kammerjunker — nu Kammerherre — Zytphen, som antog

Ravnet Zytphen-Adeler. Under hans dygtige Bestyrelse har denne skønne Eiendom forbedret sig overordentlig.

Vi skulle endnu tilføie, at Dragsholms Capel indtager en Deel af Slottets nordre Fløi. Det er ikke videre stort og har Bjelkeloft. Paa Væggen hænger et stort Portrait af Helten Cort Adeler.

Basnæs.

Sagn.

Basnæs ligger i det sydlige Sjælland, $\frac{1}{2}$ Mil Øst for Skjelskør, og skal enten have sit Navn af en kjæd Søkriger, der hed Bas, eller af en lille nærliggende By, Bastnæs eller Barsnæs. Den har været i en Mængde Gieres Besiddelse. Blandt disse skulle vi nævne Krigscommissair Axel Arenfeldt, der i Aarene 1629—33 opbyggede en prægtig grundmuret Hovedbygning paa 3 Etager, med høit Taarn og kobbertækket Spiir samt prydet indvendig og udbvendig med talrige Baabensfjolde. Blandt Indskrifterne paa denne Bygning fandtes følgende over Borgporten:

Ernen bygger paa høien Halv,
Uvind ligger i dyben Dal.

Efter Sagnet skulde disse Vers sigte til et Uvenskab imellem Gieren af Basnæs og Gieren af den nærliggende Herregaard Borrebj.

Bjergbygaard.

Den stridige Herremand.

I Holbæk Amt ligger Herregaarden Bjergbygaard. I den sidste Halvdeel af 14de Aarhundrede har der ligget en Hovedgaard i Bjergbysogn. Denne tilhørte i det 15de Aarhundrede Familien Bille. Imod Slutningen af Frederik den Fjerdes Tid tilhørte Gaarden Johan Adolf

de Clerque, en af de mærkeligste af dens Ciere. Som Student ved Kjøbenhavns Universitet var han for sine „stngge Bedrifter“ bleven udslettet af Studenternes Tal. Han havde ægtet en Datter af en meget rig, thdsf Kjøbmand i Kjøbenhavn, Albert Iken, og var ved dette Ægteffab sat i Stand til at kjøbe de to Herregaarde Bjergbygaard og Kye. Men han lønne de sin Hustru kun slet. Han indeluffede hende nemlig i et Værelse paa Gaarden, hvor hun blev bevogtet Dag og Nat, og hvor der vistes en haard og utilbørlig Fremfærd imod hende. Endelig blev Kongen underrettet herom; han fandt, at en saadan Udøvelse af Huusretten gik for vidt, og befalede, at Sagen skulde undersøges. Forholdt det sig, som man paastod, skulde Fruen sættes i Frihed og føres til et Sted, hvor hun selv ønskede at opholde sig.

En Høiesteretsdom gik Herremanden aldeles imod; men han vilde ikke efterleve Dommen, som foreskrev ham, at han skulde forlige sig med sin Hustru, og søgte Udflugter ved at paastaae, at han havde en ny Sag med hende. Da denne Paastand var usand, blev han paa Kongens Befaling indsat i et borgerligt Varetægtsfængsel i Holbæk, og her skulde han forblive under Magistratens Tilsyn saa længe, indtil han efterlevede Dommen. Han fik fri Raadighed over Herregaarden Kye, medens Bjergbygaard skulde bestyres til Fordeel for Hustruen og Børnene, hvilke sidste hun skulde opdrage paa en sømmelig Maade.

De Clerque havde en Broder, der blev forbittret over den stridige Mands Fængsling, og han ikke alene tilkjendegav sin Brede i upassende Ord, men indstævne de endog Stiftamtmand Otto Krabbe, hvem Kongen havde paalagt Undersøgelsen af Sagen mod hans Broder. Men det bekom ham ilde; thi fordi han, som det hed, „havde havt den Formastelse at stævne Otto Krabbe for det, som

han havde udført efter kongelig Befaling", blev han ført til Kjøbenhavns Arresthuus, hvor han skulde sidde i otte Uger til Straf.

I Aaret 1701 døde Magdalene Tzen, og af den Grund løslodes hendes Mand af sit Fængsel. Men uagtet han havde siddet der i hele 4 Aar, var han lige trættefjær. Han kom strax i Strid med den afdøde Kones Lavværge og med to Mænd, der havde bestyret Herregaarden. Paa samme Tid havde han en anden ubehagelig Retssag. Han var overtroist, og han antog derfor efter Almuens Overtro, at en herfskende smitsom Sygdom vilde ophøre, naar man opgrov et vist Ligg paa Bjergby Kirkegaard for at see, om det paa den rette Maade var lagt i Graven. Men denne Overtro paa- drog ham en Høierets sag, hvis Udfald blev for ham Tabet af hans Eiendomsret til Kirken. Han havde und- skyldt sig med, at han havde villet eftersee, om „Liget var rigtig lagt i Graven og ei bagvendt“, for at hiin Sygdom kunde standse, og derfor fik Sjællands Biskop, Henrik Bornemann, det Paalæg, at lade Præsten i Bjergby ad- vare ham og hele Menigheden imod denne Overtro. Senere tilbagekjøbte han dog Kirken.

Han gistede sig anden Gang og opnaaede den høie Alder af 81 Aar.

Bjergbygaard kom efter hans Død i flere Hænder, indtil den nuværende Eiers Fader, Major Cosmus Bornemann, blev Eier af den i Aaret 1803. Dette skete paa den Maade, at Bornemann og en Artilleri- major Neergaard bleve enige om, at den Sidstnævnte skulde kjøbe Gaarden, men at Tærningerne skulde afgjøre, hvem af dem der skulde have Skjødet. Bornemann kastede først, og da han hver af de tre Gange, der skulde kastes, fik Opslaget 6 paa begge Tærninger, vilde Neer- gaard ikke prøve sin Lykke og overlod Bornemann Retten

til Eiendommen. Disse Lærninger skulle endnu gjemmes paa Gaarden som et kjært Minde.

Borreby.

Alchymisten.

Denne Herregaard formodes at have sit Navn af en By, der laa ved en Borg. I Slutningen af det 14de Aarhundrede tilhørte Borreby Koeskilde Bispestol. Ved Reformationen blev den Kronens Eiendom og overdroges af Christian den Tredie til Cantzler Johan Friis. Aar 1586 opførte han Borrebys egentlige Hovedbygning, omtrent som man endnu seer den. Efter hans Død tilfaldt Borreby hans Brodersøn Christian Friis, der døde 1616 og i sine sidste Leveaar var Christian den Fjerdes Cantzler. Han opførte paa Borreby en ny særskilt Hovedbygning i 2 Etager, som med flere anseelige grundmurede Bygninger fra gammel Tid endnu staaer og i Forening med Johan Friis's storartede og alvorlige Borg danner en saa stor Gruppe af ældre Herregaardsbygninger, som man intet andet Sted finder i Danmark.

Sagnet fortæller ellers, at Borreby er opbygget af Ruinerne af Marsk Stigs Borg, som laa paa et Næs ikke langt derfra. Der fandtes i den et saakaldet Brevkammer, og under Hvælvingen i dette hang der en Klokke, til hvilket Brug vides ikke. Da Cantzleren Christian Friis laa for Døden, sagde han til sin Frue, Mette Hardenberg, at naar hun hørte Klokken i Brevkammeret give Lyd, da maatte hun være beredt til at følge ham i Graven. Saa skete det ogsaa nogle Aar derefter en Aften, at Fru Mette sad med nogle andre Fruer og spillede Kort, da Klokken begyndte at lyde. Hun lagde strax Kortene fra sig og sagde: „Nu er min Død nær“; i det Samme sprang hendes Næse op at bløde, og det

faa stærkt, at Blodet flød hen ad Gulvet, hvoraf dette endnu i mange Aar bar Sporet, og saaledes døde hun.

En paafølgende Eier, Baldemar Daae, befattede sig med Guldmageriet, hvorved han istedetfor at samle Rigdom blev saa fattig, at han med sine tre Døttre maatte føre et ret kummerligt Liv paa Borreby og om Vinteren ofte ligge flere Uger i Sengen af Mangel paa Brændsel til at varme de store Værelser med. Engang var han overtydet om, at han under Udøvelsen af sit Guldmageri havde opdaget den store Hemmelighed, og betragtede derfor Glasset, hvori den dyrebare Materie fandtes. I det Samme gled det ud af hans Hænder og sloges istykker, og alt hans Haab laa saaledes paa Gulvet. Han blev saa forarmet, at han maatte gaae fra Gaarden, da Eieren af Basnæs, Hr. Ove Kamel, havde tilkjøbt sig et Gjælds-brev paa Borreby, hvilket var udstedet af Baldemar Daae til en holsteensk Adelsmand. Hr. Kamel tilbød vel Baldemar Daae, at han maatte blive paa Gaarden i sin Livstid, men hovmodig som denne var, afflog han Tilbudet og gik fra Borreby med en Kjæp i Haanden og med det alchymistiske Glas i Barmen til Smidstrup, hvor han leiede sig et Huus. Næste Sommer flyttede han over til Viborg.

Den nye Eier, Hr. Ove Kamel, sad en Dag og spiste, da der i det Samme kom en sort Hund ind ad Døren, gik hen til Bordet og stirrede paa ham med store, gnistrende Øine. Hr. Ove Kamel, der var alene, blev meget forfærdet derover, men Hunden forlod strax Værelset og gik ind i det ovennævnte Brevkammer. Da hans Tjener derpaa kom ind til ham, befalede han ham, at han skulde gaae ind i Brevkammeret og jage Hunden ud; men da Tjeneren traadte ind i Kammeret, fandtes der ingen Hund, og kort Tid derefter døde Hr. Ove Kamel.

Bregentved.

Det nuværende Bregentved er opstaaet i det fjortende Aarhundrede af en Bondeby Breknetved og har tilhørt flere gamle adelige Familier. Den svenske Krig i 1658 til 1660 ødelagde Gaardens Besidder, og den blev kort efter indbragen under Kronen for resterende Skatter. I Aaret 1734 skænkede Christian den Sjette den til den berømte Paul Løvenørn. Kongen købte senere Gaarden af hans Søn og bestemte den for sin Dronnings, Sophie Magdalenes Søster, Enkesyrstinden af Ostfriesland, der imidlertid aldrig beboede den, men foretrak Slottet Sorgenfri.

Den efterfølgende Konge, Frederik den Femte, skænkede Gaarden tilligemed meget andet Gods til sin Indling, Grev Adam Gotlob Moltke og oprettede for ham i Aaret 1750 Godserne Bregentved, Stengelstrup, nu Sophiendal, Juellinge, Turebholm og Tryggevælde til et Grevskab.

Som en fattig Adelsmand var Adam Gotlob Moltke indkommen fra Mecklenborg, men døde som Landets daværende rigeste Godsseier, og efter at have beklædt høie Stillinger i Staten. Han fik Tilladelse til at vælge sin 5te Søn, Grev Joachim Godske Moltke til Einsidelsborg og Rjörup, til sin Efterfølger. Ligesom Faderen understøttede denne Videnskab og Kunst. Han skænkede sin store Naturaliesamling til Kjøbenhavns Universitet, aabnede sin store Malerisamling for Offentligheden og understøttede mange videnskabelige Foretagender. De Legater, han stiftede, skulle have udgjort 300,000 Rdl. Hans ældste Søn, Adam Wilhelm Moltke, en fædrelandsfindet Mand, traadte i sin Faders Fodspor og viste samme Gavnildhed som han, skjøndt han ikke var bunden ved nogen Forpligtelse desangaaende. Kenterne

af disse Legater har mangen Student at takke for, at han kunde skride frem ad Videnskabens Bane, ligesom dygtige Skolelærere og opvakte Almuebørn ved dem ere blevne understøttede og opmuntrede. Ogsaa anvendtes der Legatsummer til mange andre forffjellige Diemed, til Gavn for Enkeltmand og Landet.

Endnu er den sidst afdøde Greve i fjærligt Minde for sin Fædrelandskjærlighed under de Ulykker, der stor= mede ind paa Danmark efter Christian den Otten= des Død.

Bregentveds egentlige Hovedbygning er bygget i Midten af forrige Aarhundrede. Den ligger paa en Terrasse, er kun een Etage høi med tre Frontespicer og høie Kjældere, tvende Sidesløie paa to Etager, samt et lille Taarnspir paa Taget af Hovedbygningen. Paa Gaarden er der et Kapel, og ved Gaarden er der anlagt en Have i stor Stil, med store Alleer, som give den Rig= hed med Parken ved Frederiksborg. Flere store Vand= partier forffjønne den, og der findes fortrinlige Drive= rier og Plantehuse i den. Blandt flere Steenprydelser i Haven sees en Obelisk til Ære for Kong Frederik den Femte.

Cegholm.

Manddraberen.

Hovedgaarden Cegholm omtales i det feuntende Aar= hundrede. I Christian den Fjerdes Tid tilhørte den den rige Adelsmand Holger Rosenkrantz og efter ham den lærde Oluf Rosenkrantz. Han var rydet ved Hoffet og blev gjort til Baron, Hvidridder og Geheimeraad; men denne Yndest forspildte han aldeles ved et latinsk Forsvars= skrift for den danske Adels imod en tydsk Professor Buno, der i et Skrift paastod, at Danmark bestandig havde været

et Urverige, og at Adelsens Valgret kun var lutter Anmasselse. Rosenkrantz beviste ved historiske Grunde, at Tydskferens Paastand var urigtig, men Regjeringen tog det ilde op, han blev anklaget som en Majestætsforbrøder, uden at man tog noget Hensyn til hans Forlangende, at lade Skriftet prøve af lærde og sagkyndige Mænd, og dømtes ved Høiesteret til at miste Rang og Vresposter samt til at betale sit Hovedlod. Det Sidste formildede dog Christian den Femte til en Bøde af tyve tusinde Rdl.

Forinden Tegholm var kommet i den Rosenkrantz'ske Families Besiddelse, eiedes det af den ulukkelige Eiler Krasse. Han var allerede en temmelig gammel Mand, da han formedelt Manddrab blev fredløs og landsflygtig som Følge af en over ham paa Kongens Ketterthing i Odense fældet Dom.

Mogens Goye og Oluf Daae samt deres Tjenere fremtraadte som Vidner i denne Drabs sag. Mogens Goye havde indbudet den franske Gesandt til med nogle andre Godtsfolk at være hans Gæst i Borgermester Niels Skrivens Have udenfor Hovedstaden, og da de efter Gildet vare komne igjennem Vesterport, bleve de enige om at følge Franskmændene hjem. Derpaa fulgte Tyge Brahe og Mogens Goye ligeledes Hak Ulfstand til dennes Bopæl, og da de gik tilbage igjen, mødte de paa Njød mangersgade (nu Njød mangersgade) Eiler Krasse og Oluf Daae, der vare gaaede en anden Vej. Da traadte Tyge Brahe frem paa Siden af Mogens Goye og klappede Eiler Krasse paa Axlen. Denne, der formodentlig blev forærdet ved en saa brat Berørelse, greb strax til sin Daggert og „slog“ til Tyge Brahe med den. Tyge Brahe, der blev saaret, udbroød: „Åk, hjærte Morbroder, hvi slog I mig saa?“ Hertil svarede Eiler Krasse: „Åk, hjærte Søstersøn, er det Dig! Gud

hjælpe mig arme, fattige Mand!" og kyskede ham to Gange paa kinden. Den Saarede „ravede" og gttrede, at han vilde tale med Morbroderen den næste Dag, og sagde derpaa: „Ak, kjære Mogens, kom!" og derpaa gik de. Den Saarede døde af det ham tilføiede Stød. Dommen faldt saaledes, at da Nødværge ikke var blevet øvet, og da sagesløs Mand her var bleven dræbt, skulde Eiler Krasse efter Loven være fredløs og miste sit Liv. Den Domfældte var imidlertid bortflygtet. Denne Fredløshed varede omtrent 9 Aar indtil den 1ste October 1584; da gav Brødrene Brahe efter Kongens, Dronningens og nogle Adelsmænds Forbøn ham en fri, sællig, tryk og christelig Leide til 14de Dag efter Hellig Trefoldigheds Søndag 1585; men han maatte ikke komme i noget Huus eller Selskab, hvor nogen af Brødrene opholdt sig. Senere fik han nogle Gange et nyt Leidebrev. Da Eiler Krasse ikke har kunnet eller villet udrede den vistnok meget betydelige „Gørsum" eller Tillægsbøde for Drabet, som den Dræbtes Slægtninge havde krævet, maatte Oldingen tilbringe sine sidste Dage i Landsflygtighed, og han døde i Kjøbenhavn 1599 i en Alder af 75 Aar.

Til Cegholm knyttede sig følgende Sagn.

En Dreng ved Navn Hans Andersen blev, da han havde tjent der i nogen Tid, antagen til Skriverskarl paa Cegholm og vedblev i denne Stilling i 18 Aar, da han døde. Han havde ingen Løn faaet og efterlod sig dog 18,000 Rd., som han havde tilvendt sig ved Uredelighed. Da han ingen Arvinger havde, lod Godsets Eier for disse Penge opbygge et Hospital for Fattige paa Cegholm og Krabbesholm Godser.

Men denne Hans Andersen havde ingen Ro i Graven. Han saaes ofte om Aftenen til Hest, med sin Bidst under Armen og sin hvide Hund efter sig, jagende igjennem de omliggende Byer. Naar han jog igjennem

Sæby, og Byens Ledevogter saae ham og aabnede Ledet for ham, saa foer han i fuld Gallop igjennem det og forsvandt bagved Kirken, medens Ledet fløi i af sig selv.

Paa den Tid var der en Præst i Sæby, Hr. Jochum, og denne beslattede at forjage ham fra Egnen. Han begav sig derfor til Tegholm med tre gamle Bøger; men da han læste ud af den første, slog Spøgelseet ham den af Haanden, idet han sagde: „Du est en Synder saavel som jeg!“ og erindrede Præsten om, at han en gang, medens han var ved Høiskolen, havde bedraget en fattig Brødkone for et halv Stillings Hvedebroød. Da tog Hr. Jochum den anden Bog, men da han begyndte at læse i den, slog Spøgelseet ham ogsaa den ud af Haanden, idet han gjentog, hvad han nylig havde sagt. Nu svarede Hr. Jochum: „Har jeg bedraget den Fattige, da har jeg siden erstattet det ved at gjøre vel mod ham igjen og saaledes udslettet min Synd!“ Og da han havde svaret dette, tog han den tredie Bog og læste saa kraftigt, at Spøgelseet sank i Jorden. Forinden spurgte det dog Præsten: „Hvor skal jeg atter komme op?“, hvortil Præsten svarede: „Ved Rødebro!“

I et gammelt Tørvehuus paa Tegholm siges der, at man endnu kan see en nedrammet Egepæl, og paa dette Sted var det, at Hr. Jochum fik Bugt med Gjengangereu. Af den nævnte „Rødebro“, der hiin Tid førte over Beilemølleløsen, er der nogle Levninger tilbage, men naar Bonden kommer der forbi om Natten, hører han ofte en Pladsk i Vandet og en Natravn, som skriger sit: *Bov! bov!*

Ogsaa fortælles der, at i Kong Valmers og Dronning Margrethes Tid var Tegholm Slot beboet af tolv bergtede Riddere. For dem maatte Mændene i Gjerding By pløie hvert Aar og med eget Saaekorn tilsaae nogle lange Acre, der kaldtes Holmen, som nu ere gaafte

begroede med Lyng; Ridderne lod dem blot have Fred, naar de i Høsttiden bragte Alt, hvad de havde indhøstet, til Eegholm Slot.

Fjurendal.

Gunde Rosenkrands.

Hovedgaarden Fjurendal hed tidligere Bindingegaard, er meget gammel og omtales allerede 1387. I Aaret 1609 opbyggede Vilhelm Dresselberg den nuværende Hovedbygning. Senere blev Gaarden kjøbt af den lærde og ulykkelige Adelsmand Gunde Rosenkrands, hvem vi skulle omtale i Korthed.

Han var en Søn af den lærde Holger Rosenkrands og besad næsten ligesaa stor Lærdom som Faderen, især i Theologien, og har udgivet flere Skrifter, der give Vidnesbyrd om hans for sin Tid dybe Indsigt i dette Studium saavel som om hans Gudsfrygt, der ogsaa har viist sig i alle hans Handlinger i Livet. En uroffelig Tillid til Forsnyet holdt ham opreist i de tungeste Prøvelser, og den vigtigste Lærdom, han søgte at indprente sine Børn, var at frygte Gud. Derhos besad han en varm Fædrelandskjærlighed, der forledte ham til Handlinger, som styrkede ham i Ulykke og bidrog til Landets Fordærvelse. Han var nemlig en af de Ivrigste til at fremkalde den ulykkelige Krig med Sverrig 1657, da han saavel ved Tale som ved Skrift understøttede den krigsrisikandede Regjering og tilligemed Rigsraaderne Otto Krag og Axel Urup paa Rigsdagen i Odense overstemte de sindigere Rigsraader, der indsaae, at Landet aldeles ikke kunde udholde en Krig med Sverrig, og at de Soldater, som Danmark formaede at stille, kun vare Rekruter, der ikke kunde staae sig imod Europas davæ-

rende bedste Tropper, Svenskerne. Følgen af denne krig kjende vi af Historien.

Han tog senere selv personlig Deel i Kjøbenhavns Forsvar, underholdt, skjøndt alle hans Godser vare i Kjeudehaand, sin Søn Holger, der var Fændrik, og 6 Ryttere, kæmpede paa Volden under Stormen den 11te Februar 1659, og ved hans Side Sønnen. Under Kampen blev Holger truffen af en Kugle og faldt dødelig saaret foran Faderens Fodder, men saa stærkt var Haandgemængtet, at Faderen ikke alene ikke formaaede at yde ham Hjælp, men endog i Kampens Hede kom til at støde ham med Foden. Senere kæmpede Gunde Rosenfrands med Pennen mod de Svenske, og hans Skrifter, som han udgav i en lang Aarrække, baade paa Daarf og Latin, vare saa bidende, at Svenskerne gjorde det til en udtryffeligg Betingelse i Freden 1660, at Gunde Rosenfrands's diplomatiske Stridskrifter skulde undertrykkes og tilintetgjøres. Hertil sigtede den svenske Konges Udraab til Gunde Rosenfrands, da han ved Fyens Erobring tilligemed flere Rigsraader blev ført vaabenløs og som Fange frem for ham: „Tag kun Din Raarde, med den skal Du ingen Skade gjøre mig!“

Da Rosenfrands første Gang efter sin Søn Holgers Død mødte i Rigsraadet, yttrede Kongen sin Deeltagelse, men Rosenfrands svarede, at han var stolt af at have offret det Dyrebareste, han eiede, for sit evigt elskede Fædreland, og bad Kongen om, at den Raade, han kunde have tiltænkt hans to faldne Sønner, maatte gaae over til den tredie.

Allerede under Kjøbenhavns Beleiring bemærkede han, at Kongen vilde omstyrte den hidtilværende Forsatning, og dertil især benytte Fremmedes Raad, og omtalte derfor i Raadet og især i skriftlige Forslag frimodigt og fandrø denne Sag. Han indsaae, at en Forandring i

Regjeringen maatte finde Sted, men den burde skee med Lempe og ikke ved et Statscoup, og advarede imod at benytte de mange tydske Eventyrere, der vare komne usle og fattige hertil i Landets sørgelige Tid, men vare blevne rige og levede i Overdaadighed, medens Landets Børn, han og Andre, havde offret deres hele Formue for at understøtte Regjeringen og nu vare aldeles fattige, fordi de ikke kunde faae deres udlagte Penge. Han fremkom med ypperlige Forslag til at ophjælpe den ødelagte Bøndestand, men de bleve ikke fulgte. Den collegiale Forfatning, som senere blev indført, er næsten aldeles hans Forslag. Kongen foretrak ved Intriguer at gjøre sig enevældig og derefter at forøge Bøndestandens Byrder, saa at snart alle Bønder bleve Trælle; han fulgte heri de tydske Jndlinge, som i deres eget Hjem kun kjendte til Livgenjskab.

Men Rosenkrands kom snart til at føle de Fremmedes Hævn. De store Summer, han havde tilgode, kunde han ikke erholde, hans Creditorer faldt over ham, og 1663 maatte han opbyde dem alt sit Gods. Hans Gjæld var 60,000 Rdl. Sp., hans Tilgodehavende hos Regjeringen langt større. Da han gjorde en Reise til Kieler Omflag og Gottorp for at skaffe Penge, benyttede hans Fjender denne til at indbilde Kongen, at det var Rosenkrands's Hensigt at bevæge Hertugen af Holsteen til at forsøge paa at ondstyrte den nye Forfatning. Kongen forbød ham nu at møde i Rigsraadet, og befrygtende en værre Skjæbne flygtede han 1664. Den Naade, som Kongen havde lovet hans sidste Søn, kom til at bestaae i, at han lod ham døe hos Faderen i Landflygtighed. Gunde Rosenkrands tilbragte 11 Aar i Sverrig, de sidste i Helsingborg, fra hvilken By han kunde ssee over til sit utaknemmelige Fædreland, og døde 1675 i sit 71de Aar.

Frydendal.

Djævlens Drabant.

Denne ældgamle Gaard, der tidligere benævntes Torbenfeld, ligger i Holbæk Amt i en lille Indsø. Den er omtrent 500 Aar gammel og er i al den Tid ikke bleven flyttet fra det Sted, hvor den dengang blev bygget, hvilket skal være en Sjeldenhed ved vore ældre Herregaarde. Ved dens Beskuelse faaer man et Begreb om, hvorledes Fortidens Borge anlagdes, endstjøndt Bygningerne, maaskee paa Noget af de gamle Mure nær, ere fra en nyere Tid. Paa en Ø i Søen staaer Hovedbygningen, den egentlige Borg, og Den forbindes ved en muret Bro, der tidligere har været Hængebro, med en lille Holm, hvor der stod og endnu staaer et Porttaarn eller, som det kaldtes, en Forborg, rigtignok af en senere forandret Bygningsmaade. Fra Holmen var der anlagt en Bro over til det faste Land. De nuværende anseelige Bygninger med Taarne og Broer over Søen ere opførte i Midten af det 17de Aarhundrede af Manderup Brahe og Fru Virgithe Trolle.

I det fjortende Aarhundrede tilhørte den den endnu blomstrende Slægt Moltke og igjennem hele det 16de Aarhundrede den bekjendte Adelslægt Goye eller Gjøe. Blandt Eierne af denne Slægt er Rigshofmester Mogens Goye den meest bekjendte. Han var sin Tids rigeste Fordegods Eier og eiede Hardenberg paa Volland, Gunderslevholm, Græstegaard og Torbenfeld i Sjælland, Clausholm og Skjersø i Jylland, foruden en utrolig Mængde Pantegods. Han var meget yndet af Christian den Anden, hvem han dog svigtede og gif over paa hans Farbroder, Frederik den 1stes Parti, af Frygt for at miste sine Godser og, som han foregav i en Skrivelse til

Christian den Anden, fordi han frygtede, at den onde Qvinde Sigbritte „skulde lyve ham hans Hals fra“. Han var ikke alene hiin Tids rigeste, men ogsaa dens mægtigste Mand. Tillige var han en ivrig Stridsmand for Reformationens Indførelse og en Stræk for Geistligheden og især Munkene, hvem han ivrigt forfulgte, og som derfor ogsaa gave ham Dgenavnet: Djævlens Drabant eller Haandlanger. Det paastaaes ogsaa, at han vidste ret godt at skaffe sig sin Hjælp betalt med timeligt Guds. Mogens Goye døde 1544. Gaarden kom 1616 til Otto Brahe; hans Søn, som vi allerede have omtalt, opførte den nuværende Hovedbygning. Ikke længe efter blev den ved Mageeskifte overdragen til Kong Frederik den Tredie, som eiede den fra 1668 til sin Død; han lod den først kalde Frydensborg, men befalede kort efter, samt lod det thinglyse, at Gaarden under Straf skulde benævnes Fryndedal. Den eiedes siden af den berømte Rantzau'ske Slægt. Den har fra dette Aarhundrede været i den van Deurs'ske Families Besiddelse.

Gaunø.

Den underjordiske Gang.

Dette prægtige Herresæde ligger i Præstø Amt, og dets egentlige Navn er Gabus, fordi det ligger paa en Ø i Gabet eller Munden af Suusaaen, som nu ved en Dæmning er forbunden med Fastlandet. I Aaret 1400 stiftede Dronning Margrethe her et Nonnekloster, som hun indviede til St. Agnete, og hvorhen hun flyttede Nonnerne fra det nogle Aar tidligere af en Fru Ida stiftede Gladsaxe Kloster i Skaane. I Aaret 1584 mageskiftede Frederik den Anden det til Hans Johansen Lindenov. Efter i lang Tid at have tilhørt dennes og Tollernes Familie kom Gaunø 1681 atter ved Mage-

stifte til Knud Thott til Knudstrup, og det er først denne Familie, der hævede Gaarden til en anseelig Eiendom. Blandt flere historisk berømte Mænd af denne Slægt har Statsministeren, Grev Otto Thott erhvervet sig et Navn blandt Danmarks dygtigste Statsmænd. Men et endnu større Navn forskaffede han sig ved sin ualmindelige Lærdom og store Kjærlighed til Videnskab og Kunst, sine herlige Samlinger af Malerier, Mynter, Oldsager, og sit sjældent store Bibliothek paa over 120,000 Bind i alle Fag, den største Bogsamling, nogen Privatmand i Europa havde eiet, og større end det kongelige Bibliothek paa den Tid, hvilket han med patriotisk Sind testamenterede den vigtigste Deel af Samlingen, nemlig Haandskrifterne og Palæothyperne (de ældste trykte Bøger indtil ind i det 16de Aarhundrede). Han døde 1785 som den sidste Mand af Slægten her i Landet og ligger begravet i Sorø Kirke. Af hans Godser oprettedes der et Stamhuus for en Slægtning, Kammerherre Holger Reedy til Mørgaard, der antog Navnet Reedy-Thott. I 1805 ophvædedes Stamhuset til Baroniet Gaunø*).

Følgende Sagn høves om Gaunø. Med Skovkloster paa den anden Side af Næstved skal Nonneklosteret have staaet i Forbindelse ved en underjordisk Gang, og man skal endnu kunne paavise det Sted paa Herlufsholm, hvor Nedgangen skal være. Gangen gik under Aaen og Fjorden og maatte være en Miil lang. Igjennem denne rigtignok temmelig lange Gang skulle Munkene, hedder det, fra Skovkloster have aflagt Besøg hos de hellige Søstre, naturligviis for at bede. Men engang gik det galt, og en Nonne blev greben i en Kjærligheds-

*) Dvønstaaende Beskrivelse af Gaunø er taget af Traps statistisk-topografiske Beskrivelse af Danmark.

forstaaelse med en af Munkene; til Straf blev hun indmuret i en Pille i Kirken eller det nuværende Kapel, hvilket endnu paavises; men fra den Tid har der bestandig været Spøgeri, og det i en saadan Grad, at Folk nødig gik forbi Kapellet om Natten, Bægteren tør ikke raabe udenfor, ja hans Hund drifter sig ikke engang til at gaae der forbi.

End for Klosteret laa ligesom nu en Skov, og i en lille Bugt fra Fjorden, som nu er tilgroet med Siv, havde Sørvøerne bygget sig en Gaard, der benævntes Bassøgaard. Disse flemme Sørvøere hjemsøgte mere end een Gang de fromme Søstre, men Himlens Straf ude blev ikke. Ligesom de ugudelige Beboere en Nat tumlede sig i deres Borg, sank den pludseligt ned i Jorden med dem. Stedet skal endnu kunne paavises, hvor man seer et firkantet Hul, der skal være bundløst. Det er bekjendt nok, at der her hverken vil groe Siv eller Rør, medens hele den øvrige Bugt er begroet med dem.

Gisselfeld.

Væddemaal.

Allerede i det 14de Aarhundrede omtales Gisselfeld, som dengang laa $\frac{1}{4}$ Miil fra dets nuværende Plads. Af Gaardens ældste Besiddere nævne vi som meest bekjendt den Goyeske Slægt, af hvilken den sidste Eier var Henrik Goye, der i Aaret 1523 forsvarede Kjøbenhavn med Mandemod og kun overgav Byen, fordi han led Mangel paa Levnetsmidler. Aar 1527 nødsagedes han til at sælge Gisselfeld til sin Svoger Johan Dye til Nielstrup. Dennes Søn, den berømte Righshofmester Peder Dye, lod det gamle Gisselfeld nedbryde og 1547 opføre den nuværende Hovedbygning

af stærk Grundmuur i 3 Fløie med hvælvede Kjældere, 10 Etager og Vægtergang over disse med Skydehuller, omgivet af Grave og forsynet med Taarne med høie, takkede Gable. Han anlagde her blandt Andet de betydelige Karpesfiskerier, som endnu holdes i Drift. Siden nødvendiges han paa Grund af Kongens Unaade til at forlade Landet, og der vises endnu en Afdeling af Kjælderen, som ved en hemmelig Trappe staaer i Forbindelse med de øvrige Etager, hvor han forinden sin Afreise i nogen Tid skal have holdt sig skjult. Efter hans Død, 1575, kom Gisselfeld, da han døde barnløs, til hans Søster Ane Oxe, gift med Frands Banner, og dernæst til disses Datter, gift med Rigsraaden Henrik Lykke til Øvergaard, efter hvem hans Sønner, Christian og Frands, arvede den. Frands Lykkes Søn var den rige og letfindige Kay Lykke, der formedelst nogle Udtryk i et Brev, der udlagdes som sigtende til Frederik den Tredies Dronning, maatte flygte over Hals og Hoved fra Danmark, hvorved han undgik en forsmædelig Død, der nu anvendtes in effigie paa et Træbillede. Gaarden kom ved denne Leilighed til Kronen. Den kom senere i Forskjelliges Hænder og folgtes tilsidst til Grev Christian Gyldenløve, Christian den Femtes naturlige Søn, Stamfader til Greverne Dannefsjold Samsø, Anfører for de danske Tropper i Italien under Prinds Eugen. Han døde i sin bedste Alder og efterlod en Enke af 2det Ægtefælskab Dorothea Krag, der først havde været gift med Baron Jens Juul. Hun giftede sig tredie Gang med Hans Ahlesfeld til Boekhagen. Da man underrettede hende om, at Kongen ikke billigede dette hendes sidste Ægtefælskab, formodentlig fordi det var under hendes Stand, skal hun have svaret: „Sage dem Könige, das mir ein lebendiger Hund (Ahlesfeldernes Hjelmtegn) weit lieber ist, als ein todter Löwe.“ Ved testamentariske Bestem-

mølsler af 1701 og 1702 oprettede Grev Chr. Gyldenløve Gisselsfeld m. m. til et Kloster for 16 danske Jomfruer af Adel. Senere forandrede denne Bestemmelse ogsaa til Døttre af Mænd i de 3 første Rangklasser. Besidderen af Grevskaabet Samsø er stedsø Overdirecteur for Klosteret.

Ved Klosteret er der en af de smukkeste Haver i Danmark, omsluttet af to smaa Søer. Stiftelsens samlede Hartkorn udgjør 2,154 Tønder og bestaaer foruden Gisselsfeld af to Hovedgaarde, 4 Udsøgaarde, foruden 196 Fæstegaarde m. m.

I Braaby Kirke i Sognet ligger en af Eierne af Gisselsfeld begravet i en indeluffet Begravelse, nemlig Christian den Femtes ikke just hæderlig bekjendte Yndling, Grev Adam Levin Knuth, død 1609. Han var i mange Aar forlovet med Dronningens Hofdame, Comtesse Hilleborg Holck, men de giftede sig af ubekjendte Aarsager ikke. Efter hans Død forlod hun Hoffet og døde ugift 1724; hun blev bisat ved hans Side. Da hendes Kiste for nogle Aar siden blev aabnet, fandt man under hendes Hoved en Brevvevling, der formodentlig vilde have oplyst, hvorfor disse Tvende, der i Døden ere forenede, ikke have kunnet blive det i Livet. Kirkens Eier, Greven af Danneberg-Samsø, forbød imidlertid Læsningen af disse Breve, der bleve næsten urørte nedlagte paa deres Sted og Kisten tilspigret. *)

Følgende Sagn henhøre under Gisselsfeld. Da Peder Dre byggede Gisselsfeld, byggede hans Hustru samtidig Vallø, og de indgik et Vædemaal om, hvem af dem der først vilde blive færdig. Peder Dre var den Bindende, og da Gisselsfeld stod færdigt bygget, steg han

*) Rosbechs Ungdomsvandring.

op i det nordre Taarn og raabte med saa vældig en Stemme over ad Vallø til, at Taarnet deraf fik en Revue, som skal kunne sees endnu i vore Dage.

Da Peder Dxe, som ovenfor omtalt, holdt sig skjult i en dyb Kjælder under Borgen, udsendte Kongen endeel Ryttere, som skulde tage ham til Fange. Men paa det Sted udenfor Broen, hvor Veien fører til Borgporten, var der dengang et stort Uføre, og i dette omkom alle de udsendte Ryttere.

En rig og vel anseet Mand ved Navn Peer Stud byggede for mange Aar siden Gisselsfeld og Vallø og gjorde derimellem en Gang under Jorden. Da Kongen engang hørte tale om ham ved Hove, forlangte han at see denne Mand, og der blev da sendt Bud efter ham. — „Hvad hedder Du?“ spurgte Kongen ham, da han traadte ind. — „Mig kalder man Peer Stud,“ svarede han, „men jeg har bygget Vallø og Gisselsfeld og derimellem gjort en Gang under Jorden!“ — Da svarede Kongen ham og sagde: „Saa skal Du herefter kaldes Peder Dxe.“

Giesegaard.

Denne smukke Herregaard ligger i Ringsted Herred i en stovrig Egn. Gaarden er kun 150 Aar gammel. Den er ved forrige Aarhundredes Begyndelse oprettet af Frd. Giese, som opførte Hoved- og Udbygninger; Enkegrevinde Schack har i Midten af forrige Aarhundrede opbygget den nuværende smukke Hovedbygning. Paa dens Grund laa tidligere Gaarden Skivede, der hørte til Krongodset. Den blev tilligemed nogle andre Gaarde 1668 udlagt til Skatkammersecretair Frederik Giese og Medinteressenter i Afslag paa deres Tilgodehavende hos Kronen. Efter Giese erholdt Gaarden sit Navn. Hans Enke maatte afstaae den for Gjæld og til en lavere Priis,

end den var kjøbt. Ikke længe efter kom den i Admiral Christian Carl Gabels Besiddelse. Det var denne Gabel, som gjorde sig berømt ved den store Seir, han som Schoutbynacht vandt den 24de April 1715 paa Kolbergerheide ved Femern over den svenske Flaade, hvis Anfører, Admiral Wachtmeister blev slagen; hele Flaaden, 6 Skibe med over 300 Kanoner og 1,900 Fanger, blev erobret. Til Belønning blev Gabel Viceadmiral og Kammerherre, senere Stiftamtmand i Ribe og Geheime- raad. Han døde 1748 efterat have pantsat og senere afhændet Giesegaard. Kjøberen var Anna Sophie, født Ranzau, Enkegrevinde Schack til Gram og Nybøl. Hun bestemte ved et Testament af 1760 Giesegaard, Otte- strup, Spanager og Juellund samt Gram og Nybøl i det Slesvigske til et Stamhuus for hendes Stedsøn Grev Otto Diderik Schacks yngste Søn, Grev Frederik Chri- stian Schack. Han udstedte et Stamhuusbrev, der con- firmeredes 1777. Hans Søn, Kammerherre, Grev Knuth Bille Schack, fulgte ham i Besiddelsen af Stam- huset, og efter hans Død i Aaret 1810 hans Søstersøn, Henrik Adolph Brockenhuus, en Uetling af den tappre Franz Brockenhuus, Daniel Ranzaus Staldbroder og Deeltager i hans Seire. Han blev ophøiet i Greve- standen som Brockenhuus-Schack. Ved hans Død 1817 blev hans Søn, den nuværende Besidder af Stamhuset Giese, Kammerherre, Greve Anthon Ludvig Knud Bille- Brockenhuus, hans Eftersølgere.

Gjerslev.

Denne Hovedgaard var oprindelig en Landsby, der formodentlig allerede i Aaret 1071 ved en Gave af Svend Estridsøn, hvorved han vilde udsone det paa Alf Jarl begaaede Mord, kom under Roeskilde Bispestol. Den endnu staaende, anseelige Bygning opførtes af Biskop

Peder Jensen Lodehat i Begyndelsen af det 16de Aarhundrede. Ved Reformationen bleve samtlige Bispestoles Eiendomme inddragne under Kronen. Christian den Tredie skjænkede Gjørsløv Gaard og Gods til sin tro Ven og Raadgiver, den for Reformationens Indførelse saa virksomme Peder Svave, der efterlod den til sin eneste Datter, gift med Vincents Zuel, og derefter gif Gaarden i Arv til deres Søn Peder Zuel, der døde barnløs 1612. Gaarden kom nu Tid efter anden i Forstjelliges Hænder, indtil den i Aaret 1793 tilligemed tre andre Gaarde, der tilsammen udgjorde et Stamhuus, kjøbtes af Jacob Brønnum Scavenius, der i Ostindien som Factor i det daværende ostindiske Handels-Compagnies Tjeneste havde samlet stor Rigdom. Efter hans Død tilfaldt Gjørsløv tilligemed to andre Hovedgaarde hans ældste Søn, Kammerherre Scavenius. Paa Gjørsløv findes en højt værdifuld Kortsamling, der ikke har sin Lige i Danmark og knap nok i hele Europa.

Sagestedgaard.

Johan Friis.

Denne Herregaard ligger i Holbæk Amt. Allerede i det fjortende Aarhundredes første Halvdeel omtales den som tilhørende Peder Jenson, kaldet Pillegrim, der pantsatte den, formodentlig for at kunne gjøre en Reise til det hellige Land. I den anden Halvdeel af det 15de Aarhundrede blev den et Krongods, som Kong Christian den Tredie ved Magestifte afstod til den navnkundige Cantzler Johan Friis til Borreby og Hæselager.

Johan Jespersen Friis var en af Danmarks meest fortjente Mænd i det 16de Aarhundrede. Han var berømt som en Ynder af Videnskaberne og som en udmærket dygtig Statsmand. Han var født den 20de Februar

1494 og blev i sin Ungdom creeret til Magister i Cöln. Tilligemed sine Brodersønner stiftede han Frisernes betydelige Stipendium for trængende Studenter ved Kjøbenhavn's Universitet og bidrog væsentlig til Communitetets Stiftelse. I Wittenberg havde han staaet i venskabelig Forbindelse med Luther og Melancthon, hvorved han vandtes for den nye Lære; han var derfor ogsaa en af de første danske Adelsmænd, der sluttede sig til Reformationen, og bidrog ved sin Anseelse meget til dens Udbredelse og endelige Indførelse i Danmark. Paa ovennævnte to Herregaarde opførte han de storartede Hovedbygninger, som endnu staae der. Han døde ugift den 5te December 1570.

Hans Brodersøn Frederik Friis arvede Gaarden efter ham. De efterfølgende Eiere af berømte Slægter vare Johan Brockenhuus, Henrik Hvitfeld, den store Læge og Anatom Thomas Bartholin, Knud Thott og Ole Bornemann. I den senere Tid har den tilhørt Brinck-Seidelinerne og i den seneste Tid den Grevenkop=Castenschjoldske Familie.

Holmegaard.

Claus Daa.

Holmegaard ligger i det sydlige Sjælland, en Miil fra Næstved. Gaarden omtales allerede i det 15de Aarhundrede. Af dens forskjellige Eiere ere Familien Daa og den berømte Rigshovmester Peder Dye, som vil blive omtalt under Hovedgaarden Suellinge, de mærkeligste.

Oluf Daa, der var Høvidsmand paa Gurre 1523, blev af Christian den Anden fængslet og maatte betale 4000 Mark, fordi hans Søn Claus Daa, som var en af Kongens Hoffinder, havde slaaet nogle Kluder ind i et Krohuus, uagtet han strax havde forligt sig med Bærten.

Claus Daa er en Hovedperson i Carl Bernhards bekjendte Roman: „Krøniker fra Christian den Andens Tid,“ men Forfatteren har besynderlig forvevlet de historiske Personer saaledes, at han lader ham have en Kjærlighedsforstaaelse med Gundil Griis, som efter Historien var hans Moder, der var gift med ovennævnte Duf Daa.

Holsteinborg.

Holsteinborg ligger tæt ved Stranden af Bordingborgbugten og har en viid Udsigt over de nærmestliggende Der og Knudshoved. Den er næsten overalt omgivet af Grave og bestaaer af 4 sammenhængende Fløie paa 2 Etager med Kjældere, 3 Frontespicer mod Vest og 2 Taarne med Spiir. I den ene Fløi findes Kirken.

Hvor nu Holsteinborg ligger, skal der i Baldemarernes Tid have ligget en Borg til Beskyttelse for den høsliggende Hvirvils Havn, nu Bisserup Havn.

Holsteinborg nævnes først i det 14de Aarhundrede under Navn af Braadegaard som en af Moeskilde Bispestols Hovedgaarde og kom ved Reformationen til Kronen. Efter den Tid kom Væbneren Niels Trolle, en Broder til Herluf Trolle, af en ældgammel svensk Familie, i Besiddelse af den ved et Bytte med Torupgaard paa Halsnæs ved Issefjorden. I 1707 folgte denne Familie Gaarden til Ulrich Abdolph Holst eller Holstein, Friherre til Fjurendal, Stamherre for den nuværende grevelige Familie Holstein til Holsteinborg. Som Page ved Christian den Femtes Hof blev han en Ungdomsven af den efterfølgende Konge Frederik den Fjerde. Ved at staae Kongen bi i hans Elskovsforbindelse med Anna Sophie Reventlov, en Datter af Storcantsler Grev Conrad Reventlov og en Søster til hans Kone, vandt han end mere hans Gudest, saa han ophøiede ham til Friherre og overdrog ham det paa samme Tid til

Kronen hjemfaldne Baroni Fjurendal. Den 1ste Januar 1708 ophviede Kongen Trolholm, Snedinge og Fjurendal til et Grevskab for Grev Ulrik Adolph Holstein, der senere blev Storcantsler og Kong Frederik den Fjerdes meest betroede Minister. Greven døde Aar 1737.

Af hans Efterkommere er Grevskabet Holsteinborgs nuværende Besidders Fader, Frederik Adolph Holstein, den mærkeligste. Fra tidlig Ungdom af, siger Becker i sine „Danste Herregaarde“, viste han stor Lyst til alvorlige Beskjæftigelser og Afholdenhed fra sædvanlige Børneforlystelser, forenet med en stærk Følelse for Ret og Pligt, en varm Fædrelandskjærlighed og en alvorlig — for sin Stilling usædvanlig — Stræben efter at uddanne sig til den Virksomhed, Forsynet havde bestemt ham, som stor Godseier, der maatte kunne have megen Indflydelse paa mangfoldige Medborgeres Vel og Væ. Skolevæsenets Forbedring var en af hans vigtigste Bestræbelser, og han opførte 12 nye Skoler. Han begyndte strax, da han tiltraadte Grevskabets Bestyrelse, at afløse Høveriet, og det lykkedes ham at indføre en ordentlig, planmæssig Drift i Agerbruget paa Bøndergodsset. Han opmuntrede Hævevæsen, Huusflid og Stovkultur og bragte sine egne Skove i en ypperlig Stand.

Admiral Herluf Trolles Broder, Niels Trolle, satte en Steen over Borgporten med den Indskrift:

„Gid dette Huus maa være bygget Gud til Ære, dem og deres Efterkommere til Gavn, hvortil Gud gifve Lykke og Velsignelse af det Høie.“

Denne Indskrift er aldrig gjort til Stamme af dets Beboere, saavel Troller som Holsteinere. Alle Slægterne have været gudsfrygtige, fædrelandskjærlige, Yndere af Videnskabelighed og Oplysning, ligesaa deres Hustruer, blandt hvilke den ædle Enkegrevinde Holstein, der døde

i 1868, var et Mynster paa sand Gudsfrøgt og ædel Belgjørenhed.

Jungshovedgaard.

Gjøngehøvdingen.

Jungshoved i Præstø Amt antager man har været Sædet for en Søkonge i de ældste Tider, hvorom man har flere Sagn, ligesom flere Kæmpehøie stadfæste denne Formodning. Blandt disse findes der en, der bærer Navnet Askebrænderhøien, hvilket vistnok hidrører fra, at de gamle Vikinger i hine Oldtidsdage have opbrændt de Dødes Liig paa denne Høi. Vi have alt tidligere omtalt Jungshoved Slot, ligesom ogsaa Gjøngehøvdingen Svend Poulsen, men denne interessante Personlighed, der ved sit Mandemod og sin Kjækhed har givet Stof til den fortræffelige Roman „Gjøngehøvdingen“ af Carit Etlar, skulle vi her omtale noget omstændeligere.

Svend Poulsen var en Skaaning. Ved Krigen imellem Danmark og Sverrig 1657 stod han i Spidsen for en Tropp Gynger eller Gjønger (Indbyggere i Gjønge Herred i Skaane, fra ældre Tider bekendte som gode Smede, der forfærdigede nogle udmærkede Skydevaaben, kaldede Gjøngebøsser), med hvilke han faldt ind i Halland, hvor han plyndrede saa længe, indtil et svensk Streifcorps under Grev Stenbock adsplittede hans Folk og forjog ham selv. Formodentlig udgjorde Svend Poulsens Tropp en Afdeling af Kongens Livcompagni (nuværende Livgarde til Fods), der bestod af Gjønger under den tappre Major Niels Palleesen Rosenkrands. Da den svenske Kong Carl Gustav begyndte at gjøre stor Fremgang i Inyland, blev Rosenkrands med sine Folk kaldt til Sjælland, og med disse fulgte Svend Poulsen og hans Dragoner. De bleve indquarterede i

Omegnen af Præstø og Bordingborg, som det hedder, formedelst de farlige Poster, som der fandtes. Efter Freden i Roeskilde den 26de Februar 1658 bleve hans Folk aftakkede, og selv modtog han Forsikring om den kongelige Naade, hvorhos det tilkjendegaves ham, at han kunde forvente Godtgjørelse for de Udlæg, han med Hensyn til sin Trop havde gjort.

Da Krigen udbrød igjen, boede han i Snesere By i Baarse Herred imellem Næstved, Præstø og Bordingborg. Der fortælles, at han solgte Fødevarer og skjænkede godt gammelt *Ol* for sine Gæster. Naar de Svenske kom til ham, trakterede han dem godt, affjøbte dem deres Bytte og holdt gode *Miener* med dem, medens han udspionerede deres Planer og Styrke. I dette *Die-* med forklædte han sig som *Dejn*, *Bispekrammer*, *Tigger*, *Tiggertjalling*, ja endog som svensk *Soldat*. Derpaa brød han uventet frem med en *Trop* kjække *Kammerater*, saa paa et Sted, saa paa et andet, overfaldt *Pro-* vianttransporterne, affkar og oprev suaa *Detachementer*, kort sagt førte en virkelig *Guerillakrig*, hvortil *Eg-* nen med sine mange *Skove* og *Moser* herligt egnede sig. Han gav aldrig *Parдон* og kunde ifølge *serigens* *Natur* ikke gjøre dette, og endnu i vor *Tid* har man fundet mangan *Beerad* i *Moser* og *Sandbanker*, som man antager hidrører fra hine dræbte *Svenskere*.

Enten opdagede *Fjenden* hans *Færd*, eller hans ideo- lige *Bortreiser* vakte deres *Mistanke*, nok sagt, den paa *Jungshoved Slot* *commanderende* *Oberst* satte en *Priis* paa hans *Hoved*, hvorfor han, som vi allerede have fortalt under *Jungshoved Slot*, jog ham en *Kugle* igjennem *Hovedet*. De svenske *Soldater* hørte et *Gevær* pladske i *Graven*, stimlede sammen og traf i *Gaarden* paa en *Karl* i svensk *Mundering*, der efter sit eget *Sig-* gende netop var kommen som *Ordonnans* og havde

feet en bevæbnet Mand løbe over Broen ad den nærliggende Dremandsgaard til. Under hans Veiledning satte de nu efter den Bortflygtede, men Veiviseren førte dem ind i Dremandsgaards Skove, hvor han snart viste sig i sin sande Skikkelse som Svend Poulsen, der med sine Folk gjorde en Ende paa al videre Jagt fra deres Side.

Efter Krigen blev Gaarden Lundbygaard tilskjødet Svend Poulsen af Kongen for hans havte Udlæg, omtrent 1300 Rdl.; dog har det sikkert kun været som Lehn paa Livstid, thi Lundbygaard faldt efter hans Død igjen tilbage til Kronen og blev senere oprettet til en Herregaard.

Men trods Besiddelsen af denne Gaard formaede dog Svend Poulsen ikke at føre et roligt Liv. Han var skabt til Partigjænger og til forvorne Streger. Gjøngerherred var ved Fredslutningen 1658 kommet under Sverrig, men Gjøngerne med Svend Poulsen i Spidsen vilde ikke bøie Nakkens under den svenske Krone og førte i mange Aar en Frihedskamp. Aar 1676 bortsnappede han med sine Snaphaner Kong Carl den Ellevtes Krigsskæppe og Sølvskat ved Roshult.

Gammel - Kjøgegaard.

Hvor Herregaarden Gammel-Kjøgegaard og Landsbyen Gammel Kjøge nu ligge, paa Grændsen af Præstø Amt og Kjøbenhavns Amt, formoder man, at i gamle Dage Byen Kjøge har ligget adspredt paa begge Sider af Kjøge Aa, der danner Skjellet imellem begge ovennævnte Amter. Hvad der bestyrker denne Formodning, er det, at der paa den saakaldte Kirkebanke, hvor man nu seer Gaardens skjønne Frugthaver, er opgravet Kridtsteen af den gamle Kjøge Kirke, som har staaet her, ligesom at man ogsaa har fundet gamle Muursteen hist og

her i Jorden. I Slutningen af det trettende Aarhundrede blev Rjøge By flyttet nogle Gange nærmere ud ad Stranden til, og den Plads, som Byen tidligere havde indtaget, kom da til med dens Jorder og Vænger at tilhøre en Landsby, hvori der maaskee allerede paa den Tid har været en Gaard, noget større end de andre.

I Aaret 1356 overlod Valdemar Atterdag ved Mage=skifte endeel Jord i Gamle=Rjøge til Thure Clementsøn af Sierslev. I et paafølgende heelt Aarhundrede har den gamle adelige Slægt Krumpen havt Eiendomme i Rjøge Egnen, og nævnes der saaledes en Niels og en Barsbæk Krumpen, af hvilke den Sidstnævnte eiede „Gamle Rjøge“, og over hvem Kong Erik af Bommern 1428 tog en Dom, fordi han havde siddet hjemme, da Fjenden faldt ind i Landet. I Slutningen af det sextende Aarhundrede tilhørte Nørre=Gammel=Rjøgegaard Jomfru Lisbeth Bille, en Datter af Jens Bille til Billesholm. Hun opførte en Hovedbygning 1602 og boede paa Gaarden til sin Død 1633. Nu kom hendes Søster, Jomfru Birgitte Bille til at eie Gaarden, og da hun døde, tilfaldt den Rigsraad Christen Skeel, der var den ene af de to Gesandter, som underhandlede med Carl Gustav om Freden i Koeskilde 1658. Han døde, som det siges af Græmmelse over de Ulykker, der havde rammet Danmark, allerede i det paafølgende Aar og gjorde sig fortjent ved at stifte betydelige Legater for Studerende ved Universitetet. Efter hans Død blev hans Datter, Jomfru Birte Skeel, hvis Moder var af den berømte Slægt Rud, Eierinde af Gaarden. Hun ægtede Aaret efter Faderens Død 1660 Christian Varnekov til Vidstøfle og Vilø i Skaane. Han havde i sin Ungdom været i Huset hos Henning Valkendorf, havde 1640 og paafølgende Aar gaaet i Sorø Skole og var derefter i Aarene 1646—1650 efter den unge Adels Skik reist

udenlands og havde besøgt Tydskland, Holland, Frankrig og Italien. Ved sin Hjemkomst blev han en af de nye Kammerjunkere hos Kong Frederik den Tredie. Da Skaane var afstaaet til Sverrig, gik han i dette Riges Tjeneste, døde 1660 og blev begravet i St. Pederskirke i Malmø. Hans Enke indgik to Ægteskaber efter hans Død, først med Grev Christopher Parsberg, der døde 1671, og derpaa 1682 med Knud Thott til Knudstrup og Gaunø. Ved hendes Død 1699 tilfaldt Gaarden hendes Søn af første Ægteskab Kjeld Christopher Barnekov, der eiede fire Herregaarde, var Oberst for et svensk Dragonregiment og havde 1691 ægtet en Datter af den berømte svenske Feltmarskal Rutger Wscheberg. Han var født 1663 og blev Student i Lund 1675. Han opholdt sig paa sin Herregaard Rosendal indtil 1678, da han for Krigens Skyld drog til Jønkøping. Efterat have reist udenlands i nogle Aar blev han Ritzmester ved et Regiment i Pommern. Han fulgte med de svenske Hjælpetropper 1690 til Rhinen og tog i det følgende Aar Deel i Felttoget i Brabant imod Frankrig. Fra 1694 havde han Befaling over et Rytterregiment, der var givet ham af Kong Vilhelm den Tredie. Sex Aar efter blev han Oberst for et svensk Dragonregiment. Da han i Aaret 1700 mønstrede sit Regiment i Stockholm, blev han syg og døde i Løbet af et Par Dage i Calmar af en hidsig Feber. Det følgende Aar blev han begravet i Christianstads Kirke. Han efterlod sig to Sønner og to Døttre, af hvilke den yngste, Jomfru Birte Barnekov, arvede Nørre-Gammel-Rjøgegaard. Hun ægtede den svenske Rigsraad, Grev Johan August Meyersfeld, Generalgouverneur over Pommern og Rygen og Cantsler for Greifswaldes Universitet. Gaarden tilfaldt efter hans Død 1749 hans Søn, Grev Carl Frederik Meyersfeld, som folgte den i Aaret 1777.

Njøberen var den nuværende Tiers Bedstefader, Rasmus Carlsen, der eiede den lille Hovedgaard, som laa i Sønder=Gammel=Njøge, hvis Marker han nu lagde under den større Gaard. Ved hans Død i Aaret 1789 tilfaldt Gaarden hans Enke Ane Marie Christens Datter og Sønnen Christen Carlsen. Han blev adlet 1817 og døde i det paafølgende Aar. Hans Enke Else Margrete Nyhuus besad Gaarden efter hans Død i 17 Aar indtil 1835, da hun overdrog den til sin Søn, den nuværende Tier af Gaarden, Hofjægermester Hans Rasmusen de Carlsen. Han havde ægtet Comtesse Clara Sophie Juel Frijs og oprettede i Aaret 1845 et Stamhuus af Gammel=Njøgegaard. Stamhusets følgende Besiddere skulle efter Stifterens Bestemmelse antage Navnet Lange.

Til den nuværende Hovedbygning, der opførtes af Rasmus Carlsen, hans Enke og Søn, knytter sig følgende Sagn: Da Gaarden i Aaret 1791 var færdig opbygget, fortælles der, at der saaes en hvid Skikkelse staae paa Tagrygningen og læne sig til den midterste Størsteen. Hvorfor denne Skikkelse stod der, vidste Ingen, men man udlagde det saaledes, at Gaarden skulde ofte blive beboet af Enker.

Rokkedal.

Sagn.

I Hørsholms Sogn, ved Veien imellem Kongsted og Helsingør, i Nærheden af det fordums kongelige Slot Sophienberg, ligger der en sand Pragtbygning af en Gaard, Rokkedal, bygget i Renaissancestilen. Den har otte Gavle, to Karnapper, en stærkt frempringende Veranda og en Perron med Trappeport.

Rokkedal, der ligesaa fuldt kan kaldes et Slot som

faa mange andre Bygninger, der benævnes saaledes og ikke komme det nær i imponerende Udseende og stor Bygningsmasse, har den skjønneste Udsigt til Sundet, saavel mod Nord som mod Ost, hvor Diet møder Hveen med dens St. Jbs Kirke.

Den skjøne Gaard er ikke gammel; den er opbygget i Aaret 1865 af forhenværende Consul i Hongkong i China, Block, og kan altsaa ikke opvise noget gammelt Minde. Det er heller ikke derfor, at den omtales i dette Skrift, men fordi der knytter sig et interessant Sagn til den gamle, massive Bygning, der tidligere stod her. Den benævnes i Traps statistiske topografiske Beskrivelse af Danmark en Avlsgaard, med 330 Tdr. Land, baade Uger, Eng, Mose og Skov, saa den besad Alt, hvad der hører til en Herregaard. Den var kun paa eet Stokværk, Midtpartiet var noget forhøiet med joniske Pilastre, det Hele dækkedes af et svært Mansardtag, og Bygningen gjorde et Indtryk, som just ikke var indbydende. Den nye Gaard er bygget paa den gamles hvælvede Kjældere og Ydermure.

Til denne smukke Gaard og dens Omegn knytter sig følgende romantiske Sagn.

Fruens Bøg.

Ikke langt fra Roffedal staaer der høit oppe paa en Bakke et rankt Bøgetræ, der af Omegnens Beboere benævnes Fruens Bøg. Der siges, at det maa ikke onthugges, fordi det er et Sømærke formedelst dets nære Beliggenhed ved Sundet, og at der i et heelt Tidsrum betaltes Eieren af Roffedal fire Rigsdaler aarlig af Admiralitetet, for at det maatte blive staaende.

Om dette Træ fortælles der, at en ung forældreløs Pige lagde sig til at sove under det, fordi hun var træt og mødig efter en lang Fodvandring. Hun drømte da,

at hun hørte ligesom en behagelig Musik, der lød ovenover hendes Hoved, hvorfor hun skuede iveiret. Da saae hun, at der ud af en stor Abning i Træstammen udstrakte sig Hovedet og Barmen af et nøgent, deiligt Fruentimmer, der saae venligt ned paa hende og sagde: „Du sover, Lise, og jeg vil derfor forkynde Dig Din Fremtids Skjæbne. Viid da, at saa fattig og forladt som Du nu er, skal Du dog engang komme til at eie Koffedal. Naar den Tid kommer, vil man omhugge alle Træerne i denne store Skov for at benytte Jorden til Algerdyrking. Jeg er et overnaturligt Væsen, og mit Liv er knyttet til dette Træ, som jeg beboer; omhugges det, da maa jeg dø. Vil Du nu til Gjengjæld, fordi jeg har spaaet Dig en saa stor Lykke, som Du aldrig har ventet Dig, love mig, at Du vil forebygge, at dette Træ bliver fældet, og at det maa blive staaende saa længe Du lever, og, hvis Du fornaaer det, sikkre det for at blive fældet i den nærmest paafølgende Tid.“ — Da Lise lovede det, takkede Dvindeskikkelsen og sagde, at hun ikke skulde forsage, hvor tung hendes Skjæbne blev, thi naar hun mindst ventede det, vilde hendes Sorg forvandles til Glæde.

Da Lise vaagnede, erindrede hun sig sin Drøm, og da hun betragtede Træstammen, syntes hun at bemærke nogle fine Nedner i Barken, hvilke havde megen Lighed med en nøgen Dvindeskikkelse. Hun kunde ikke erindre, at hun havde seet dette, før hun satte sig til at sove, men antog dog, at det havde været Aarsag til hendes Drøm, til hvilken hun ikke fæstede den mindste Tid.

Hun fik nu Tjeneste hos nogle Bønderfolk der i Egnen, derefter hos en Haandværksmand, hvor hun døde meget Ondt; derpaa kom hun til at tjene som Huusholderske paa Nebbegaard, hvor hun havde gode Dage et heelt Aar; men da kom Sønnen i Huset hjem, og han

forfulgte hende saaledes med Uttringer om sin Kjærlighed, at hun saae sig nødsaget til ogsaa at forlade dette Sted. Nu fik hun da endelig Tjeneste som Huusjomfru paa Gaarden Koffedal, der tilhørte en Mand, som holdt af at svire, drikke, spille og alle Slags Fornøielser, og lod, som man siger, fem være lige. Derfor gik ogsaa Alt tilbage, Huusfolkene bedroge ham, Uolskarlene forsmægte hans Forder, saa de ingen Grøde gave. Smidletid friede han til Lise, der indtog ham ved den Orden, hun til Tjenestefolkenes store Misfornøielse bragte i Huset, og tilbød hende sin Haand.

Nu kunde da den Drøm, hun ikke havde tænkt paa i længere Tid, gaae i Opfyldelse og Koffedal komme til at tilhøre hende, men det var da ikke en saa stor Lykke, som Qvindeskikkelsen dengang havde spaaet hende, thi for det Første fik hun da en Svirebroder og Drukkenbolt til Mand, og for det Andet var Koffedals Besidder saa forgjælbet, at det var at vente, at hans Creditorer snart vilde gjøre sig betalte i Gaarden. Hun afflog dette Tilbud, og det ikke af ovennævnte Grunde, men fordi der boede et Billede i hendes Indre, som hun havde svoret Trofast og ikke vilde svigte.

Hendes Fader var død tidlig, og medens hun opvoxede i sin Moders Huus, havde hun givet sit Hjerte og sin Tro til en ung Sømand, og skjøndt hun ikke havde hørt noget til ham i nogle Aar, fordi han var paa de lange Reiser som Styrmand, var hendes Tro paa ham dog saa fast, at Intet kunde rokke hendes Overbeviisning om, at han ikke havde glemt hende.

Endelig en Dag underrettede Koffedals Eier hende om, at han havde solgt Gaarden, og at den nye Kjøber vilde komme samme Dag og tage den i Besiddelse. Han formodede, at hun kunde forblive i den samme Stilling som hos ham.

Det var igjen en Forandring, og Lise var ilde tilmode; men da holdt der en Bogn udenfor Døren, og hun hørte sin hidtilværende Husbond sige til den Ankommende: „Naa, kommer De nu for at modtage Gaarden?“

Derpaa svarede den nye Eier: „Ja, med Alt, hvad den indeholder!“

Stemmen lød hende bekjendt og vakte en Aelse i hendes Bryst; da traadte der en høi og rank Mand, hvis hele Ydre tilkjendegav Sømanden, ind i Stuen, hvor Lise stod. Hun vovede først ikke at kaste Blik paa ham, men da hun derpaa saae paa ham, raabte hun Henrik, og han Lise. Det var hendes Elskede, der vendte hjem fra sine mange Reiser og udstaaede Besværligheder som en riig Mand. Han havde med megen Nøie opdaget hendes Opholdssted, og da Eieren af det havde bekiendtgjort det til Salg, havde han skyndt sig med at kjøbe Gaarden for at overraske sin Lise, hvilket ogsaa lykkes ham.

De bleve nu forenede, og Sømanden blev til en dygtig Landmand, der betydeligt forøgede Indkomsterne af Gaarden. Da han fandt, at den nærliggende Skov kunde afgive et godt Jordsmon, og han ved at fælde Træerne kunde forskaffe sig en betydelig Pengesum, begyndte han ogsaa dermed. Da erindrede Lise sig sin Drøm, fortalte ham den og bad for den smukke Bøg paa Bakken ved Stranden. Den forhenværende Sømand saae strax, at Bøgen var et godt Sømærke, og nu henvendte han sig da til Admiralitetet og spurgte, om det vilde afkjøbe ham det, da han i modsat Tilfælde vilde omhugge det. Vi have allerede fortalt, at Admiralitetet tilkjøbte sig det, inod at betale fire Rigsdaler aarlig.

Træet staaer endnu til Høire for Veien, der fører fra Kofledal til Usherød, og Sagnet om „Fruens Bøg“,

som man kalder Træet, er almindeligt kjendt i hele Omegnen.

Kongsdal

hed tidligere Tngestrup. I Aaret 1180 fik Sorø Kloster Størstedelen af Ondløse By i Gave af Biskop Absalon; senere tilkjøbte Klosteret sig Næsten af denne By og oprettede ved den en større Gaard eller Ladegaard; men allerede i Aaret 1205 kom Gaard og Gods ved Mageskifte tilbage til Absalons og Stig Hvides Slægt, nemlig den bekjendte Marsk Stig Andersen, Kong Erik Slippings Drabsmand, og fik nu Navnet Tngestrup.

Marsk Stig, med det senere Tilnavn Andersen, var en riig og mægtig Mand, der eiede flere Herregaarde og meget betydeligt Gods: Den Hjelm og hele Halvøen Helgenæs, samt var forlehnet med kongeligt Gods. Han var beslægtet med flere Bisper og mægtige Familier. Han var fire Gange gift, men hans tredje Hustru var Ingeborg, en Datter af Palle Lille. Det var hans Giftermaal med denne Hustru, der havde en saa betydelig Indflydelse paa hans Handlinger og Fremtids Skjæbne.

Medens han som Rigets Marsk var Anfører for Krigshæren i Sverrig og tilkæmpede sig 1275 en Seir over Svenskerne ved Høvn i Bestgothland, blev hans Hustru, bekjendt for sin Skjønhed, krænkert af Kong Erik Slipping. Da han vendte tilbage, krævede den stolte Frue Hævnen af sin Husbond, og Marsk Stig var ikke den Mand, der vilde lade en saadan Middingsgjerning være uhævnert. Med hundrede Hofmænd (den Tids Bencævnelse paa Stridsmænd), hedder det i Ræmpevisen, „Alle i Fern hin haarde“, red han til Viborg Thing og klagede sin Sag. Der tilbødes ham Bod, men den vilde han ikke modtage, han vilde have Kongens Liv, og derfor

undsagde han Erik Slipping, saa alle Mand hørte paa det. Han forenede sig med en af sine Slægtninge, Grev Jacob til Halland, og med Hertug Baldemar af Sønderjylland, og til hans Sag knyttede sig en Mængde Adelsmænd, der ogsaa vare forurettede, eller som vilde staae ham bi i hans retfærdige Sag. Blandt disse Sidste var Fru Ingeborgs Fader, den gamle Palle Lille, og den ovennævnte Grev Jacob, om hvem det hedder, at hans Hustru var ligesom Marstkens krænkert af Kongen. De Andre vare Peder Borse og Dve Dyre, der i Sverrig havde kæmpet mod deres Fædreland, fra hvilket de vare flygtede, og mange Flere, og endelig var der ogsaa en Banflægtning af Skjalm Hvide, Forræderen Kane Sønson til Gjorslev. Han var Kongens Kammerfjend og besad hans hele Fortrolighed; men han lønnede sin Konges Tillid med Falskhed og Forræderi, thi han var de Sammensvornes Spion, underrettede dem om Alt og saaledes ogsaa om det Sted, hvor Hævnen blev fuldbyrdet.

Hele St. Cæcilie Dag, den 22de November 1286, havde Kongen med Kane og nogle Kammerdrengene været paa Jagt i Nærheden af Viborg. Man forvildede sig paa Hjemveien, Kongen var udmattet og træt, og Natten brød frem, da man naaede Landsbyen Finderup. Her vare Alle i Seng og Lysene slukkede, og veifarende, ukjendte Mænd vilde Ingen indlade i sit Huus. Kane førte derfor Kongen til Kirkeladen. „Har Du vel lukket Døren,“ spurgte Kongen, efter hvad Kæmpevisen fortæller; „kom unge Marst Stigs Ord ihu!“ — Kammerfjenden svarede, at han havde lukket Døren saa vel med Bom og Slaa, at Ingen skulde kunne oprykke den, men, hedder det saa i Kæmpevisen:

„Det var saa magelig Bind og Stang,
 Han jatte for Døren tillige;
 Det var ikke uden to Halmstraa,
 Det kan jeg for Sanding sige.
 Det var ikke anden Bjælke tyk,
 Hvormed han Døren fæste,
 End som et Neg af Halmen blød,
 Der falbt som Beiret blæste.“

Da Kongen og hans Drengene laae i den dybeste Søvn, nærmede Snigmorderne sig, alle iførte Graamunkes Rapper. De havde forsamlet sig i det nærliggende Krat, hvor eller ti tilsammen, svoret hinauden Trofskab til Døden og rede derpaa til Fjnderup. De havde nemt ved at finde Løden, thi den var dem forraadt. „Stat op, Kong Erik, og kom ud til os!“ raabte de, idet de traadte ind i Løden. Smaa drengene bleve angst og skjulte sig, men Kane sagde: „Det tør Ingen troe, at Kongen er herinde.“

„Saa kasted' over sin Herre han
 Med Hast baade Hø og Straa,
 Men peged' saa gjørligen til det Sted,
 Alt som Kong Erik laa.“

Den skjændede Hustrues Fader, Palle Lille, var den Første, som gav Kongen et Hug med sin Stridsøxe baade i Hoved og Haand. Derpaa hug de Døvrige løs paa ham, og saa barbarisk behandlede de ham, at han erholdt 56 dødelige Saar over Bæltstedet, og hans Indvolde bleve udrevne af hans Legeme. Men derpaa skyndte Enhver, og deriblandt den nedrige Kane, sig til sin Hest, og hvem der havde udøvet den gruelige Daad i Nattens Mulm og Mørke, vidste Ingen i Diebliffet, men man gjættede det snart.

Derpaa hedder det i Visen, at Marsk Stig mødte med fireoghalvfjerdsfindstyre jernklædte Hofmænd udenfor Skanderborg Slot, hvor den myrbede Konges Søn, Erik Gamle danste Minde.

Men ved, opholdt sig. — „Forvist skal han rømme af Landet, hvis jeg skal Kronen bære!“ raabte den unge Konge. Men Kæmpevisen lader Marsken svare saaledes:

„Dg skal jeg ud af Landet sige
Dg ligge paa Bølger kelde,
Saa maugen Enke gjør da mit Sværd,
Dg allermeeft af de kolde!
Dg skal jeg bygge i Skov og Skjul,
I maa ikke Andet vente,
End at til Midsummer og til Junt
Jeg kræver i Danmark Rente!“

Og dette Løfte holdt han desværre.

Paa Danehoffet i Nyborg i Pintsen 1287 bleve Marsken, Grev Jakob og syv af de andre Mordere dømt til fredløse at være. De flygtede til Norge til Kong Erik med Tilnavnet Præstehader, der var Danmarks Fjende, og i Forbund med ham hærgede de deres Fædreland. Ingen Kyst af Danmark var sikker for deres Hærgen, intet Skib seilede trygt i de danske Vaande, ja selv det Indre af Landet besøgte de, iførte Graamunkedragt, med Sværd og Dolk skjulte derunder, og Mange faldt for deres Haand. De omringede Landets Kyster med Kæverborge. Saaledes befæstede Grev Jakob baade Hunehalv og Barbjerg; Marsk Stig omdannede de høie Banker paa Halvøen Helgenæs til en eneste vidt udstrakt Fæstning, paa Samsø og Sprogø opbyggede han ogsaa storartede Borge, ligesom paa Den Hjelms, hvor Bonden blev forkræffet, da han saae Kæmpebygningen, som Visen fortæller:

Den Bonde han gaaer paa Marken ud, og saarer han der sit Korn.
„Hjælp os Gud Fader i Himmerig, haver nu Hjelms faaet Horn!
Gud hjælpe os arme Bønder graae, at Skipping skulde regjere;
At han til Verden usødden var, da havde det gaaet os bedre.
De store Ege i Skoven staae; naar de udi Storm onsfalde,
Da slaae de ned baade Hasjel og Birk og andre smaa Ynper med
alle.

Hvad Konger og Høfvinger sig forsee, det gaaer ud over de Arme;
Thi naade os Gud, vi fattige Bønder, og sig over os forbarne.“

Kort sagt, de Fredløse hærgede Landet og begik Grusomheder, som overgik Vendernes i sin Tid. Marsten døde paa Hjelm 1293, og Forræderen Kane blev steilet udenfor Roeskilde 1294, men dog ophørte Ufreden ikke før i det paafølgende Aar, da der sluttedes en Vaabenstilstand paa Hindsøavl. Men Fribytterlivet begyndte igjen, afbrudt Tid efter anden, med ny Hærgen. Endelig mødtes den danske og den norske Konge 1309 i Kjøbenhavn, hvor der blev sluttet en Fred. Danmark afstod Nordhollands fire Herreder; de ni Herrer, der vare dømt som Kongemordere, tillodes det vel ikke at betræde Danmarks Grund, men deres Slægt fik sin Mødrenearv, og deres Hjælpere skulde baade tages til Raade og gjenindsættes i samtlige deres Eiendomme.

Hvor Marst Stigs Been hvile, veed Ingen. Han var en modig og erfaren Krigsmand til Lands og til Vands. Efter Kæmpeviserne, hvoraf man lærer Folkeningen at kjende, var han mere agtet, frygtet og beklaget af sine Samtidige end forhadet og forbandet.

Marst Stigs Hustru og Børn, af hvilke Historien nævner to Sønner, Anders og Peder Stigsøn, og Kæmpeviserne omtale adskillige Døttre, forbleve i Landflygtighed deels paa Hjelm og deels i Norge.

Da efter Erik Menveds Død hans Broder, den usle Kong Christopher, „den største Pantfætter, som Norden har kjendt“, kom paa Thronen, var det naturligt, at Marstens Søn Anders Stigsøn og de øvrige Fredløse bleve benaadede. Anders Stigsøn fik sit Gods tilbage og vil blive omtalt under Herregaarden Bjørnsholm i Jylland.

Følge Stig Andersens Gavebrev af 1361 kom Thygestrup under Antvorskovs Kloster, og da Antvorskov efter Reformationen blev et kongeligt Jagtslot, overlod Frederik den Anden Thygestrup til sin Yndling Peder

Reedtz, der kun foresandt forfaldne Hytter og lagde 1586 Grunden til det nye Tygestrup paa en Plads, hvor Borgens Grave kunde forsynes med Vand fra den nu udgravede Skovsø, og hvor man fandt et Sværd, der havde tilhørt Marck Stig. Marstallet 1598 paa Hovedbygningens ene Fløi viser, naar den var færdig. Over Taarudøren læstes paa en Steen, som nu ikke findes mere, følgende Indskrift: „Gud Naade Konning Frederik. Gud och hannem tacher jeg!“ som et Minde om Kongens Gave.

Ved denne Eiers Død gif Tygestrup over til hans anden Søn, den bekjendte Cantsler Peder Reedtz. Senere gjorde Kong Frederik den Tredie et Magestifte med Børglumkloster mod Tygestrup, som han forenede med Torbenfeld. Kong Frederik den Tredie elskede og opholdt sig gjerne i den skjønne Egn ved Torbenfeld og Tygestrup og udmærkede i August 1669 sine nye Besiddelser med nye Navne; Torbenfeld gav han Navnet Fryndedal og Tygestrup Navnet Konningsdal. De gamle Navne maatte under Mulkt ei nævnes mere og høres nu aldrig. Ved Kongens Død 1670 gif de samlede Godser over til hans yngre Søn, Prinds Jørgen, som en privat Eiendom. Prindsen gjorde det paafølgende Aar et Magestifte med Grev Parsberg af begge Godser mod Jungshoved Gods. Ved Parsbergs Død samme Aar uden Sønner kom Godserne til Generalkrigs-kommissair Otto Povist, hvis Creditorer adspalttede Eiendommen; Kongsdal blev udlagt 1681 til Kammerherre Baldemar Christopher Gabel, en Søn af den bekjendte Statholder Chr. Gabel. Derefter var Kongsdal i en Mængde Besidderes Eie, indtil det endelig i 1836 folgtes til Dr. Estrup, Fader til den nuværende Indenrigsminister Estrup, en „ædel og begavet

Land", *) der ved Sorø Akademies Gjenoprettelse blev Lektor sammesteds og senere dets Direktør. Han var en ligesaa frisindet som hjærlig og uegennttig Godseier og en begavet og grundig Videnskabsmand. Paa sin Fædrelandskjærlighed gav han et Beviis ved at give en Obligation paa 7763 Rbd. til Oprettelse af en Lærerpost i den slesvigske Ket ved Kjøbenhavns Universitet.

Kongsdal er omgivet af Grave og bestaar af 3 anseelige, grundmurede Fløie paa 2 Etager; ind til Gaarden staaer et ottekantet Trappetaarn med spaantækt Kuppelspiir.

Om Kongsdals Gods haves følgende Sagn: Der levede i Egnen en Kvinde af høi Herkomst, som havde mistet Synet og forgjæves havde taget sin Tilflugt til allehaande Lægemidler. Endelig saae hun i Drømme en Mand, der førte hende til et Sted, hvor en Kilde skulde vælde frem og hun faae sit Syn igjen ved Kildevældet. Hun troede og rettede sig efter Abenbaringen; Kilden sprang frem paa Stedet, og hun blev helbredet. Deraf fik Stedet og Byen, hvortil det hørte, Navnet Undløse, det er: den, som befrier eller er befriet for Saar (Und). Kvinden reiste som et Taknemmeligheds Minde tre Jernkors ved den hellige Kilde, som derefter kaldtes Korsets Kilde. Disse Jernkors forbleve længe urørte paa Stedet, indtil, som det hedder, en Prior af Antvorskov, medens Byen, der nu hedder Undløse, hørte til dette Kloster, vilde lade Korsene henflytte til et Cistercienser-Abbedies Kirke. Prioren vilde give sine Tjenere, der frygtede for at lægge Haand paa det Hellige, Exemplet og tog selv fat paa det første Kors; men dette faldt over ham og knækkede hans Hals. I deres Harm op-

*) Barfob, Fortællinger af Fædrelandets Historie.

reve nu Tjenerne alle Korsene og bragte dem til Cistercienserklosteret, hvor de længe opbevaredes. Kilden var nu berøvet sine Bærkors; men Almuen vedblev at plante Trækors i Stedet, ligesom den vedblev at søge Lægedom ved Kilden. Mangen Vantro, som spottede Vandets Kraft, undgjældte ved Blindhed og anden Svaghed. Da Kong Christian den Fjerde i sine første Regjeringsaar paa Tyngstrup besøgte sin Faders Yndling og gamle Tjener Peder Reedy, kom ogsaa denne Kilde paa Taler. Den unge Konge besøgte den og spurgte, hvad den Mængde Trækors havde at betyde. Reedy svarede, at de vare satte af Syge, som fra langt bortliggende Egne tpede til Brønden. Kongen smilede ad denne Døvtro og trak sit Sværd for med eet Hug at sprede Korsene; men den stærke Klinge, som fire Konger før ham havde baaret, sprang for Korsene uden at røkke dem. Kongen befalede nu i Brede, at Korsene skulde oprykkes. Dette skete; men næste Morgen fandtes de reiste igjen paa deres Plads.

Saavidt Sagnet. Endnu skal denne Kilde blive besøgt af mange Mennesker, baade Syge og stærke, St. Hans Aften, og Sammenkomsten foranlediger en Art Kildemarked.

I Dndløse Kirke findes en gammel mærkværdig Kalk fra den catholske Tid, om hvilken der fortælles Følgende: En Bonde fra Tømmerup vilde Julnat ride paa sin abildgraa Hest til Dndløse Kirke for at bivaane Christmessen. Midtveis kom han forbi en mørk, skovklædt Bakke, som Eguens Folk kalde Reedsbjerg*), endnu ligesom fordem berygtet for at være en Bolig for Underjordiske. Bonden saae Bakken løfte sig iveiret og

*) Det forklæres „Det lede Troldebjerg“.

en Skare af Dandsende at tumle sig om den. Han holdt stille for nœiere at betragte dette Optrin. Da kom en gammel Kjærling med graae Haar udslagne over Skuldrene haltende og bød venlig den gode Bonde et forgyldt Drikkehorn, kunstigt udarbejdet og fyldt, som hun anbefalede ham at tømme til Minde for hans hellige Christus. Bonden tog Hornet, men da Indholdet syntes ham plumret og stinkende, saa lod han kun, som han drak, men spildte Drikken. En Draabe fved Haarene af Hesten. Rytteren mærkede Uraad og galoppe-rede bort med Hornet, som behagede ham bedre. Kjærlingen tilraabte nu en af Troldene: „Løb, Fylding, borte er Gylding“. Trolden ilede efter Bonden, der lod staae til over en sneedækket Eng, hvor hans graae Hest styrtede og gav Engen Navnet Braage=Ma, hvilket den endnu har. Bonden var nu tilfods og endnu langt fra Dndløse Kirke. I sin Nød raabte han: „Hjælp Gud! Jeg helliger Dig og Sancte Laurentius dette Horn“, og snart naaede han Kirkens Grund og blev frelst. Trolden greb da en uhyre stor Steen og slyngede den efter Bonden; men Stenen traf Kirkens nordlige Muur og blev senere indmuret i en ny opbygget Muur. Bonden stænkede Drikkehornet til Dndløse Kirke, og det forandredes til en Kalk.

Denne Kalk eksisterer endnu; den er af Sølv, heelt forgyldt. Midt paa Skafet er der i sex Rosetter med sex Munkebogstaver, som maae læses omvendt, indgravet Navnet IHESVS, og paa Foden er i sex Facetter afbildet Jesus, holdende Madverens Bæger, og de fem første Apostle, Alle i siddende Stilling. Den hele Kalk er et feeværdigt Kunstarbejde i Middelalderens Smag.

Paa det Sted i Holbæk Amt, som kaldes Kirkebjerg, skulde Dndløse Kirke først have været bygget. Der fortælles nemlig, at en fornem Mand ved Navn Themme

bestemte dette Sted til at lægge Grundvolden for et Guds Huus, men al hans Møie var frugtesløs; thi hvad der reistes om Dagen, nedbrødes om Natten, og Materialierne fandtes da paa det Sted, hvor nu Dndløse Kirke staaer. Derfor nødtes han tilsidst til at opbygge sin Kirke der. Denne kom ogsaa snart i Helligheds Ry, hvortil den nærliggende hellige Kilde meest bidrog.

Krogerup.

Hans Rostgaard.

I Frederiksborg Amt nærved Fiskeleiet Humlebæk ligger Herregaarden Krogerup paa et ophøiet Sted omtrent 1000 Alen fra Drefundet. Gaarden hører ikke til Danmarks gamle Herregaarde, da den tidligere var en Bondegaard indtil Statsforandringen 1660, og synes oprindeligen at være sammenlagt af flere øde Bøndegaarde; men skjøndt den ikke er gammel, bevarer den dog Minder, der ere kjære for Fædrelandsvenner.

Den tilhørte nemlig som Bondegaard noget over Midten af det 17de Aarhundrede Dannemanden Hans Rostgaard, der var gift med Datteren af dens tidligere Eier, Kirsten Pedersdatter, og afsjøbte sin Husstrues Medarvinger Gaardens Bygninger, saa at han blev Eier af den.

Hans Rostgaard var en Søn af Gaardeier Ove Rostgaard og blev født den 15de April 1625. Aar 1644 kom han ombord paa Kongens Skib „Trefoldighed“ og blev der kvæstet. Det følgende Aar blev han Medhjælper hos Opsynsmanden over Sølvtsøiet paa Rosenborg. Aar 1650 blev han Foged paa dette Slot og 1656 Ridesfoged paa Kronborg Amt. Under den kort efter paafølgende svenske Krig gjorde han sit Fædre-

land store Tjenester ved at bringe paalidelige Efterretninger om den svenske Hær til Kongen. Ved den hollandske Flaades Ankomst i Sundet gif han strax ombord paa det hollandske Admiralstib og bragte derfra paalidelige Efterretninger, ligesom han i Vintrens Løb tvende Gange seilede i en Baad med Fare for at blive anholdt igjennem den svenske Flaade for at bringe Nyheder og Forfriskninger til Kjøbenhavn. Han angav Maalet af de Fiskbroer, som Svenskerne lode forfærdige til Beleiringen af Kjøbenhavn, og gav Underretning om, at Svenskerne vilde have hvide Skjorter over deres Klæder for at være ukjendelige paa den sneebedækkede Is. Han tog Deel i Planen til at gjenvinde Kronborg Fæstning. Som Ridefoged stod han i Forbindelse med de Svenske, da han maatte forsyne dem med Levnetsmidler, og var derfor udsat for en streng Hævn, hvis hans Deeltagelse i at tilbagetage Kronborg blev opdaget.

Da man fordrede, at han skulde sværge den svenske Konge Lydighed, vilde han ikke aflægge Eden, og han blev derfor kastet i Fængsel, hvoraf han kun befriedes ved, at to Mænd i Helsingør gif i Borgen for ham. Nu frygtede han for at leve længere blandt Fjenden og flygtede i en Baad til Kjøbenhavn, mensamtidig brugte han den List at styde sin Hest og kaste sin Hat og sin Kappe i en lille Sø tæt ved Landeveien imellem Helsingør og Fredensborg, hvor man nu finder en Mindesteen med hans Navn og Aarstallet 1659.

Han havde iforveien gjort Aftale med sin Kone, at hun skulde bære sig ad, som om han virkelig var omkommen, iføre sig Sørgeklaeder og lade lide efter hans Liig. Den smukke og velhavende Enkes Sørgmodighed vakte flere svenske Embedsmænds og Officerers Medlidenhed, og flere af dem beilede til hende, men hun lod som om

hun endnu var altfor bedrøvet til at kunne tænke paa et nyt Giftermaal.

Hans Kostgaard holdt sig imidlertid ganske rolig i nogle Maaneder i Kjøbenhavn, for at Fjenden ikke skulde faae Underretning om, at han levede, og senere tjente han til, som ovenfor er sagt, at udspeide Fjendens Foretagender og Planer.

Efter Freden fik han 1661 som Belønning for sin tro Tjeneste i Krigens Tid for sig, Hustru og Arvinger Skjøde paa alt Krogerups Tilliggende, der hidtil havde hørt under Kronen; han fik en aarlig Pension af 300 Rdl. anvist af Drefjunds Told, blev kongelig Fiskemester og kort efter Amtsforvalter over Kronborg Amt. Han var 3 Gange gift. Hans første Hustru, som vi ovenfor har nævnet, har i Forening med ham faaet en Mindestøtte paa Jægerspris og døde allerede 1668. Han giftede sig derpaa to Gange, sidste Gang med Enken efter en Toldforvalter Peder Jensen Grove, der besad Den Anholt, som nu blev Kostgaards Eiendom. Efter hans Død den 31de December 1684 fik hans eneste Søn Frederik Kostgaard Krogerup. Han var Geheime-Archivar under Frederik den Fjerde, faldt i Unaade hos Christian den Sjette, men blev dog faa Aar efter Conferentsraad. Han har gjort sig fortjent som Videnskabsmand og i flere andre Henseender.

Verchenborg.

De to Kjøbmænd.

Verchenborger en af de nyere Herregaarde, hvis første Oprindelse er ganske mærkværdig.

En Hollænder, Gabriel Marselius, der var dansk Resident i Amsterdam og hollandsk Commissair for Handelen paa det baltiske Hav, var, som Becker fortæller i

sine „danste Herregaarde“, en fin og beregnende Speculant, der ikke skede nogen Fare, hvor der var Noget at fortjene, og om hvem Historien har opbevaret følgende interessante Træk.

I Aaret 1638 sendte Spanierne en Flaade til Østersøen for at ødelægge Hollændernes Handel, men disse lode under Generaladmiral Grev d'Estrades en Flaade løbe ud imod de Spanste, ved hvilken Leilighed Hollænderne opbragte fire Skibe, der vare ladede med Krudt og Baaben og bestemte for Spanierne. Disse Skibe tilhørte to Rjebmænd i Amsterdam, ovennævnte Marselius og hans Compagnon Beiland, hvilke nu bleve tiltalte og arresterede, fordi de havde villet tilføre Fjenden Baaben. De forsvarede sig ved følgende Ord: „Vi ere Rjebmænd, Handelen kan ikke ligge; skulde vi end seile igjennem Helvede og staae Fare for at brænde vore Seil, saa vilde vi dog vove det.“ Dette karakteristiske Træk viser, at Marselius ingen Hensyn tog til Fædrelandet, naar der var Noget at vinde af Betydning.

Denne Marselius og Rentemester Henrik Müller havde med den største Beredvillighed under Krigen med Sverrig forskaffet Regjeringen Penge. Det var en meget vovelig Speculation, thi der var ikke synderlig Udsigt til, at Riget kunde modstaae Carl Gustav, — men lykkedes det, da var det ogsaa en Speculation, der betalte sig godt.

Da Freden med Sverrig var sluttet 1660, skulde Landets Creditorer tilfredsstilles. I Aaret 1664 fik derfor Marselius for udlagte 300,000 Rdl. den uhyre Masse af 12,800 Tdr. Hartkorn Fordegods, hvori blandt hele Kallundborg Amt samt Den Møen. Marselius behandlede dette Fordegods som en Handelsvare, idet han udsugede og plagede Bønderne til det Yderste.

Det var et Held for Beboerne af dette Fordegods, at han snart, 1702, folgte det Gods, der kaldtes Kallundborg Ladegaard og omtrent udgjorde det senere Stamhuus, til Geheimeraad, Grev Ahlefeldt til Langeland, der af den nedlagte Landsby Østrup oprettede Hovedgaarden Østrup. Den fik siden Navnet Lerchenborg, da Grev Christian Lerche Aar 1742 havde kjøbt Østrup, Kallundborg Ladegaard, Birkendegaard, Vesterbygaard, Munsøgaard, Åstrup og Daarup med tilhørende Godser og deraf Aaret 1755 oprettet Stamhuset Lerchenborg. Senere, i Aaret 1804, oprettede Geheimeraad Christian Cornelius Lerche det nuværende Grevskab Lerchenborg af Godserne Lerchenborg og Munsøgaard.

Østrup.

Den uforfærdede Præst.

Denne smukke gamle Herregaard ligger i Præstø Amt. Den var i Begyndelsen af det 15de Aarhundrede en mindre Gaard med hosliggende By og tilhørte i omtrent 100 Aar den gamle Slægt Godov.

Den nuværende Hovedbygning er opført af Rigs-cantsler Eiler Grubbe i Aaret 1579 i Form af et E, og Ladebygningen, der nu er nedreven og erstattet ved en ny, som et G, saa at selve Gaarden tilkjendegav Bygherrens Navn. Den er at ansee som et Mindesmærke om Fortidens Bygningskunst, og den nuværende Eier har anvendt Alt for at give den dens gamle Udseende.

Et Ordsprog, hedder det i „danske Herregaarde“, er almindeligt i Egnen, nemlig: Østrup hiin røde lagde Vordingborg Lehn øde! Det erindrer om den sørgelige Maade, hvorpaa hine herlige Bygninger bleve til, idet Lehnsmændene havde Tilladelse til at lade

Lehnets Bønder gjøre alle til Bygningernes Opførelse nødvendige Kjørsler og øvrige Arbejder, forsaavidt de kunde ndføres af Bønder, hvilken Ustik nok var temmelig almindelig i hiin Tid og neppe engang behøvede en særøgen kongelig Bevilling.

Tønne Grubbe var den Sidste af denne Slægt og døde Aar 1721; han testamenterende Gaarden til sin Kones Søsterdatter, der bragte den til sin Mand Oberstlieutenant Beenfeld, som Aar 1740 tilkjøbte Gaarden Jomfruens Egede.

Oveennævnte Tønne Grubbe havde en heftig Strid med sin Sognepræst, Hr. Morten Lippe, og anlagde Sag imod ham, fordi han havde skjældt ham ud fra Prædikestolen. Det var nemlig den Tid almindeligt, at Adelsmænd reiste udenlands, men de kom fordetmeste ligesaa floge tilbage, som de havde været tilforn. Hertil havde Præsten nu sigtet i sin Prædiken — thi Tønne Grubbe havde gjort en saadan Reise — og brugt følgende Udtryk: „En er forsøgt i fremmede Lande og forstaaer intet i sit eget. Sturvet, skabet og skaldet Hoved løber om Land, er som en Thy i Galgen, saadanne vil jeg udryhde af min Menighed. En reiser til Rhin og kommer tilbage som et Sviin.“ Der var vel Sandhed i Præstens Tale, men Sandheden er ilde hørt, især naar den siges saa plumpt. Adelsmanden vandt naturligtviis sin Sag, og Hr. Morten blev paa et Landemøde Aar 1693 dømt til at miste sit Kald i tre Maaneder, gjøre Tønne Grubbe skriftlig Afbigt og betale Prosesomkostningerne. Men det blev ikke derved, thi Aaret efter blev Præsten af Høiesteret aldeles dømt fra sit Kald.

Tønne Grubbe døde 1721. Paa hans Tiigliste stod blandt Andet følgende Vers, der giver et Begreb om Datidens Digtelkunst:

„Her endis Grubbers Nafn i denne Dødis Afte,
 Dog ofver Jorden skal hands Ertighed høit braste;
 Thi som af Adelskab og Aar han gammel var,
 Saa udaf Dyder staar hans Minde hos os klar.“

Efter Tønne Grubbes Død eiedes Gaarden, som ovenfor omtalt, af Oberstlieutenant Claus Bendix von Beenfeld, en tapper Officeer, der tilligemed sin Broder og deres tre Sønner havde udmærket sig i Slaget ved Malplaquet 1709. Af disse fem Officerer tjente de to sig fra simple Ryttere op til Generallieutenanter og hvide Riddere. Ovennævnte Beenfeld havde to Døttre, af hvilke den ene arvede Lystrup og den anden Jomfruens Egede. Siden kom Lystrup ved Dødsfald og Salg til Kammerherre A. de Mylius, og atter ved senere Salg til Kammerherre, Greve C. C. H. Moltke, yngste Søn af den fortjente Grev Adam Moltke til Bregentved.

Røvenborg.

Dette gamle Herresæde ligger i Holbæk Amt omtrent 1 $\frac{1}{4}$ Meil fra Holbæk. Det har i de ældste Tider været kaldet Ellingegaard og var egentlig en Landsby med Uolsgaard, der tilhørte Biskop Absalon. Den blev af ham stænktil til Sorø Kloster og kom senere ved Mageskifte til Roeskilde Bispestol. Bispernes Lehnsmænd, hvoriblandt Jens Pedersen Jernskæg, havde da deres Sæde paa denne Gaard indtil Reformationen, da Ellingegaard kom under Kronen og derpaa 1547 solgtes af Christian den Tredie til Hans Barnekow til Ralsvik og Grevskabet Streu paa Rygen, Eier af Egede i Sjælland, Lehnsmænd paa Bostøkkloster, Østrup, Høistrup og Roeskildeggaard. Han var den Første af den adelige Slægt, der kom herind fra Rygen og blev naturaliseret som dansk Adelsmand 1547 med den i hiin Tid sædvanlige Forpligtelse: at bygge „en fast Borg i Riget og tage

fig en indfødt Hustru af danff Adel". Han blev i Aaret 1546 sendt til Tydsffland med 40,000 Guldgyllden til de protestantiske Fyrster af det schmalkaldiske Forbund, men da disse ved hans Ankomst vare blevne slagne og tildeels fangne, var han saa klog at bringe Pengene urørte tilbage igjen. Han blev samme Aar Rigsraad og døde paa Koldinghuus den 9de Februar 1559. Hans efterladte Enke, Fru Mette Dxe til Tølløse, kom nu i Besiddelse af hans mange Eiendomme, som tildeels vare erhvervede for hendes Vidler, da hun var en Søster til den berømte Rigshofmester Peder Dxe og en af hans Hovedarvinger.

Gaarden, som før laa i en af Markerne, var af hendes Mand bleven kaldet Birkholm, og han havde forsynet den med en Hovedbygning, d. v. s. tre Fløie; den fjerde, Hovedfløien, blev aldrig fuldendt, men paabegyndt sandsynligviis af Malte Juell; den tilsvarende Pavillon er bygget af den nuværende Besidder i Aaret 1853. Ved hendes Død tilfaldt Gaardene Birkholm og Tølløse samt Godserne paa Kygen Sønnen, den ædle Christian Barnekow, der reddede Christian den Fjerdes Liv med Tabet af sit eget. Han faldt i Calmarkrigen Aar 1612, og 1630 folgte Hans Søn Hans Barnekow Gaarden til Rigsraad Malte Juell af Lilie-Juelerne med Hustru Anne Kamel, der forskjønnede Hovedbygningen og udvidede Ladegaardsbygningerne. Efter Cnevoldsregjeringens Indførelse var Baron Mauritz Putbus til Einfiedelsborg kommen i Besiddelse af Birkholm. Han folgte den atter i Aaret 1687 til Baron Frederik von Witttinghof til Schelenborg, hvis Svigersøn, General-lieutenant Schack Brockdorff senere ved sit Giftermaal kom til at besidde Birkholm, Knapstrup og Holbæk Slots Ladegaard samt Baroniet Schelenborg. Han døde Aar 1730. Enken kjøbte paa Auktionen efter ham

Birkholm, som ved hendes Død gik i Arv til hendes Søn, Baron Frederik Schack Brockdorff til Schelenborg. Men i Aaret 1739 nødsagedes han til at sælge Gaarden, som da blev kjøbt af en rig norsk Bjergværkseier Herman Leopoldus, adlet med Navnet Løvenskjold. Han nedstammede fra en gammel sachsisk adelig Slægt, Leupold, som i det 17de Aarhundrede drog deels til Schlesien, hvor den helligede sig til den geistlige Stand, deels til Nordsøens Bredder og navnlig til Bergen — Hermann Leopoldus's Fader —; den findes endnu i Bremen, i Neapel og Genua ere tvende Konsuler af dette Navn, og de føre samme Baaben som de norske Løvenskjolde.

I Danmark blev Hermann Løvenskjold Conferentsraad og kjøbte foruden Birkholm ogsaa Aggersvold samt nogle Eieendomme i Norge. Hans Søn, Geheimeraad og hvid Ridder Severin von Løvenskjold, folgte Aggersvold og kjøbte istedetfor Bognstrup, der i Forening med Birkholm Aar 1766 blev oprettet til et Stamhuus under Navn af Løvenborg, hvilket senere, Aar 1773, ophøiedes til et Baroni. Han forstjønede Løvenborg betydeligt og opbyggede det Palais paa Amalienborg, som i sin Tid beboedes af Frederik den Sjette. Han folgte det imidlertid strax efter dets Opbyggelse til Enkegrevinde Schack. Kort efter ødelagdes det for en Deel ved en Ildbrand, og Grev A. G. Moltke til Bregentved ombyggede det, hvorfor det en lang Tid bar hans Navn.

Ved Geheimeraad Løvenskjolds Død Aar 1776 arvede hans eneste Søn, Baron Michael Hermann Løvenskjold, Baroniet. Han var Amtmand i Solbæks og Dragsholms Amt, Kammerherre og hvid Ridder. Han gjorde sig meget fortjent ved at indfredre Skovene, anlægge betydelige Træplantninger og især ved Bøndergaardenes hensigtsmæssige Udfikstning, hvilket havde til

Følge, at kun faa andre Godser kunde opvise en saa høi Grad af Velstand, som der fandtes paa Baroniet; ligeledes tog han sig varmt af Skolevæsenet; Forordningen af 29de Juli 1814 var væsentlig udarbejdet efter Skole-reglementet for Baroniet Løvenborg. Han døde 1807, og Baroniet tilfaldt nu hans Søn, Kammerherre, Hofjægermester, Baron Carl Severin Christian Hermann Løvenskjold. Ved hans Død i Aaret 1831 efterfulgtes han af sin Søn, den nuværende Besidder af Baroniet, Kammerherre, Hofjægermester, Ridder Hermann Frederik Løvenskjold. Det havde i hans Faders Tid været en for Danmarks Godseiere saare uheldig Periode, da der var paalagt dem trykkende Skatter, Pengevæsenet var yderst slet og Handel og Vandel aldeles standsat, men den nye Besidder vidste ved en udmærket og consequent gennemført Administration, begunstiget af heldigere Con-juncturer, at bringe Baroniet paa et Kulturtrin, hvori det ikke overgaaes af nogen af Danmarks større Eie-domme. I Aaret 1843 købte Baron Løvenskjold Gis-lingegaard og Gods, der støder lige op til Vognstrups Hovedgaardsjorder, og i 1867 Holbæk Slots Lade-gaard med c. 80 Tdr. Hartkorn, Huusmandsbønder-gods, samt Tveie-Meerløse og Grandløse Kirker.

Løvenborg er en af de smukkeste og anseeligste gamle Gaarde i Danmark. Den er omgivet af meget brede, vandrige Grave og bestaaer af 3 Fløie paa 2 Etager, af svær Grundmuur, med 3 ottefantede Taarne med Kuppelspids. Bygningerne ere over 300 Aar gamle, opførte fra Aaret 1550 sandsynligvis til Hans Barnekøvs Død, med Undtagelse af en Tilbygning med Taarn, hvilken den nuværende Eier, som tidligere omtalt, har opført i Harmoni med den ældre Bygning. Haven er stor og smuk, tildeels i gammel fransk Stil; til den slutter sig

en Ryttstov, hvori findes en Bakke med en udstrakt Udsigt til Veirhøi i Ods Herred.

Nysø.

Thorvaldsens Atelier.

I Aaret 1662 ophørte Jungshoved med sit Gods at være Kronens Forlehning, som det i længere Tid havde været, og overdroges i Forpagtning til Jens Lauritzen, en Søn af en Borgermester i Præstø. Det kom senere i Andres Besiddelse, men i Aaret 1670 havde Lauritzen af Christian den 5te faaet tilskjødet en Deel Gods, som han agtede at lægge til en Hovedgaard, han vilde bygge nær ved Præstø, og nu opbyggede han 1673 Nysø af Grundmuur.

Denne Herregaards skønne Beliggenhed udmærker den fremfor de fleste Herregaarde i Sjælland. Der var forhen Morads, Vand og Tuer, hvor Nysø nu staaer, og den er bygget paa et Sted, hvor der tidligere var en stor Banding, kaldet Nysø, som blev opfyldt med Gruus og Jord. I ældre Tider skal Hovedbygningen have været aldeles omgiven med Vand, og en Vindebro førte da ud imod Ladegaarden. Den bestaaer af en Façade, der vender ud imod den store Have, med to Fløie, der vende ud til Gaarden, alle paa 2 Etager. Façaden alene har en Længde af 52 Alen.

Med Jens Lauritzens Død arvedes Nysø af hans Søn Lauritz Lauritzen. Efter denne kom Herregaarden i Fleres Besiddelse, deriblandt en Grevinde Dannefskjold Samsø, Grev Holdt og Kammerherre Brockenhuus. Sidstnævnte eiede Jungshoved og Dremands Gaards Godser, som nu forenedes med Nysø Gaard og Gods. I Aaret 1785 folgte han de tre samlede Godser til Etatsraad Niels Lunde Reiersen, Stifteren af det Reiersenske

Fond. Efter hans Død folgtes de to Godser Nysø og Jungshoved til Justitsraad Tjestrup, der atter i Aaret 1800 folgte begge til Kammerherre Holger Stampe, som ved kgl. Resolution af 1809 fik disse Godser oprettede til Baroniet Stampenborg. Ved hans Død i Aaret 1827 gik det over til hans Søn, den nuværende Eier.

„En herlig Berømmelse har Nysø faaet ved Thorvaldsens Ophold der. Baronesse Stampe (død 1868) lod nemlig opføre en Pavillon til ham, for at han der i landlig Ro kunde arbejde usforstyrret, tæt ved den gamle Slotsgrav, bagved en Gruppe Træer paa en Græsplet, der befyldes af den Dam, som omgiver Gaarden. Thorvaldsens Biograf (Thiele) fortæller, at da Kunstneren i Sommeren 1839, sammen med Dehlenschläger og Baron Stampes Familie, foretog en Rejse til Møen, blev dette Studio i al Hast opbygget. Denne „Gratiernes Helligdom“ indviedes med Sang og Tale af Grundtvig, og han gav den Navnet „Bølunds Bærksted“. Thorvaldsen tog strax Atelieret i Brug, en Leermode til Holbergs Statue, som han paa Grund af det bevægede Liv, Opholdet i Kjøbenhavn medførte, ikke havde kunnet fuldende, var det første Arbeide, der her udgik fra hans Haand. Dette efterfulgtes snart af Dehlenschlägers Buste og Steffens's Medaillon, hvortil disse Digteres Ophold paa Nysø gav Anledning, og af endnu et Arbeide i samme Retning, hans egen Portraitstatue, støttet til Gaabet, efterat han tilsidst havde maattet give efter for de indtrængende Opfordringer, der rettedes til ham fra hans mange Venner.

„Det er ikke Stedet her at opregne de talrige Bærker, som han ved sin rastløse Flid skabte, medens han fra Tid til anden sæstede Bo i dette sit Sommerhjem. Atelieret paa Nysø blev efterhaanden ganske opfyldt med

en Række ophøjede Landsfrembringelser, der vidnede om, at Aarenes Bægt ikke havde nedtynget hans senere driftige Flugt. Men det bør dog nævnes, at til Friserne „Jesu Indtog i Jerusalem“, „Jesu Gang til Golgatha“, Basrelieferne „Jesus, der velsigner de smaa Børn“, „Rebekka og Elieser ved Brønden“, „Aarets Genius“, „Perseus og Andromeda“, „Leda med Svanen“ og til mange flere udsendes Ideerne her, og de udføres i Livet indenfor dette Ateliers fire Vægge.

„Og til Minde om Livet paa Nysø, der levende er skildret af den alt nævnte Forfatter og i „Mit Livs Eventyr“ af H. C. Andersen, findes der opbevaret Arbejder fra Thorvaldsens Haand, der tyde paa, hvor stærkt han følte sig hidrungen til dette Sted. Svanerne, der svømmede om i Dammen, gjorde han til Gjenstand for to Basreliefs, hvoraf det ene, der er kaldet „Thorvaldsen paa Nysø“, og det andet, „En Badescene ved Stranden“, ere Momenter af det daglige Liv i den Stampeste Familiekreds, formede ved Meislen, og have knyttet hans Navn uadskilleligt til Stedet*.)“

Den Helt ei stred med Sværd og Skjold
 Og ei med Staalets Handske,
 Men Seier vandt han stærk og bold
 Som Kunstens Holger Danste.
 Af Livets Træ han greb en Green
 Til Kamp mod Dødens Vælde;
 Han hugged Guder ud af Steen
 Og Liv af Marmorfjelde.

I Thieles Folkefagn findes følgende Sagn om Nysø. Gaarden skal være bygget paa ni Søer og kaldtes derfor tilforn Nisø. Herom er sagt, at Haven har kostet netop een Skilling mere at anlægge end Gaarden at opbygge.

*) „Illustreret Tidende“, 7de Aargang.

Næsbyholm.

Christian Rønnenkamp.

Hovedgaarden Næsbyholm ligger i Præstø Amt ved en lille Bæk med en støn Udsigt til Skov, Mark og Enge, omgiben af Grave og forsynet med en prægtig Have.

Næsbyholm var først en Brydiegaard eller Avls-
gaard, men blev gjort til en Herregaard af Ridder An-
ders Slussen, der levede i det 14de Aarhundrede. Den
tilhørte senere Laurids Axelsson af Familien Thott.
Efter hans Død deeltog Familien i den svenske Opstand,
og Kong Hans lod da Rigsraadet tildømme ham et Par
af Arvingernes Andeel i Godsset, hvilken han igjen folgte
til den bekjendte Torben Dyr, som blev halshugget un-
der Christian den Anden. Han gjorde et mislykket For-
søg paa at bemægtige sig selve Godsset. Han overfaldt nemlig
Axel Lauridsen, der eiede en Part i Godsset, og førte ham
bunden igjennem Skaane til Sjælland, hvor han med
Bald og Piinsler aftvang ham et Skjøde paa hans An-
deel i Næsbygaard og øvrige Gods i Sjælland, og vilde
nu tage det i Besiddelse. Men Axel Lauridsen havde
allerede tidligere folgt alt dette Gods til Otto Holgersen
Rosenfrands, hvorfor denne anlagde Sag imod Torben
Dyr for Kongen og Rigets Raad, der tildømte ham
Godsset. Efter Dønmændens Sønns Død bragte dennes
Datter ved Giftermaal Næsbyholm til sin Egtfælle
Sten Ottesen Brahe til Knudstrup, den berømte Lygo
Brahes Broder, som i Aaret 1585 opførte den nu-
værende Hovedbygning. Fra Familien Brahe kom
dette Gods atter ved Giftermaal til Familien Ulfeld og
fort efter paa lignende Maade til Geheimeraad og Ad-
miral Henrik Bjelke. Han folgte atter Næsbyholm til

Kong Frederik den Fjerde, der ogsaa tilkjøbte sig Herregaarden Bavelse og af disse Godser under Navnet Frederiksholm Aar 1710 oprettede et Grevskab for Frøken Charlotte Helene v. Schindel, der var hans Frille. Men Kongens Kjærlighed til Frøkenen kjønedes snart, da han blev forelsket i Anna Reventlow, allerede i Aaret 1716 ophævede han derfor igjen Grevskabet og folgte begge Godser til Geheimeraad Tage Thotts Enkefrue Petra Sophie Thott. Efter hende kom Følgende i Besiddelse af Næsbyholm og Bavelse: Kammerherre Christian Siegfried Plessen, Geheimeraad Grev Johan Ludvig Holstein til Ledreborg, i hvis Besiddelsestid Godserne vare indlemmede i dette Grevskab, hans Søn, Geheimeraad Grev Christian Frederik Holstein, Frederik Sophus Raben og Grev Christian Conrad Sophus Dannefskjold-Samsø, der med store Bekostninger anlagde den saakaldte dannefskjoldske eller næsbyholmiske Kanal, idet han lod Suus-La saaledes opgrave og fordybe, at den kunde bære Pramme til Udfibning af Brænde og Jern paa en Strækning af omtrent 3 Mil. Fra Aaret 1836 tilhørte Gaarden afdøde Statsraad, senere Kammerherre Christian Rønnekamp, der har forbedret Gaard og Godser overordentlig, saa at de for Tiden høre til Landets bedste Eiendomme. Han og Hustru have reist sig et evigt Hædersminde i flere Henseender. De have saaledes stiftet to betydelige Legater, et for fiesvigiske Studerende ved Kjøbenhavns Universitet og et paa 25,000 Rdl. „for at befordre Flid og fremhjælpe gode Evner hos Ungdommen af Almueklassen paa Næsbyholm og Bavelse Godser“. I Flensborg oprettede han i Aaret 1856 en Stiftelse for gamle Sømcænd, legeret med en Sum af 40,000 Rdl. I denne Stiftelse kunne 12 gamle Sømcænd have Fribolig.

Denne patriotiske Mand, en født Slesviger, døde

den 27de Januar 1867. Efter hans Død viste hans og hans efterlevende Hustrues Belgjørenhed sig yderligere paa en glimrende Maade ved store og rige Legater i mange forstjellige Diemed, der ville bevare deres Minde til fjerne Tider.

Ravnstrup.

Hovedgaarden Ravnstrup tilhørte Familien Krumpen fra 1320 til ind i det 15de Aarhundrede. Derefter kom Gaarden ved Giftermaal til Rigsraad og Ridder Claus Daa, hvis Familie eiede den i over 200 Aar. Den haarde Behandling, hans Søn Oluf Daa havde maattet lide uskyldig af Kong Christian den Anden, fordi hans Søn, Claus Daa, engang i et lystigt Lag havde slaaet nogle Kuder ind i et Værtshuus, have vi allerede omtalt under Holmegaard. Dennes Søn Oluf Daa og Fru Dorthé Frijs opførte 1593 til 95 den nuværende smukke Hovedbygning. Ravnstrup bestaaer af en høi, grundmuret, to Stagers Borgegaard med hvalvede Kjældere og paa det sydvestlige Hjørne et ottekantet Taarn. Lignende Taarne ved de andre tre Hjørner ere nedbrudte i Midten af forrige Aarhundrede af den daværende Eier, Statsraad N. Hofman, efter Sagnet for at søge om en Skat, som imidlertid ikke fandtes; det fjerde Taarn skulde ligeledes have været nedbrudt, „men da blev Spøgeriet i Gaarden saa galt, at Eieren maatte lade det staae og stille sig ved Gaarden“. I den Aaledning skal Hofman efter Sagnet Aar 1766 have stiftet et Legat paa 500 Rd., hvis Renter endnu i vore Dage uddeles til 6 Fattige.

„Der skal forresten være nok af Spøgeri den Dag idag,“ siger Prof. T. Becker i sine „Danske Herregaarde,“ „og man hører en Puslen og Rumsteren, Kasten med Sand og al Slags uhyggelig Færd, som det er alminde-

ligt paa saadanne gamle Gaarde, dog intetsteds saa flent som paa Ravnstrup, hvis skumle Mure have været Vidne til flere end een Misgjerning, hvorom nedgravede og indmurede Skeletter, der i den senere Tid ere bragte for Lyset, noksom bære Vidne."

Vi tilføie endnu, at Gaardens hele øverste Etage oprindelig var een stor Hal, hvortil Trappen førte op midt i Stuen, omgiven af et Rækværk, for at de drukne Gæster ikke skulde falde ned. Gaardens Opbygger var ikke fri for Drukkenskabens Skjødshynd. Fra ham gif Gaarden i Arv til hans Søn Claus Daa, der var Rigsadmiral under Christian den Fjerde. Hans Søn, Christian Daa, hvis Formue var bleven ødelagt i den svenske Krig 1657—60, nødtes til at pantsætte Gaarden, hvilket havde til Følge, at Pant haverne efter hans Død deelte Eiendommen. Landsdommer Engberg sammentjøbte efterhaanden det Meste af det adspalttede Gods og blev adlet. Han efterlod sig kun en Datter, et fjortenaarigt Barn, til hvem Christian den Femtes tydske Hofpræst, Dr. Masius friede, og som han strax efter ægtede for at komme i Besiddelse af hendes betydelige Rigdomme. Hans Søn solgte Ravnstrup, og den kom senere ved Salg i flere Gieres Besiddelse.

Ryegaard.

Denne Herregaard, der udmærker sig ved sit smukke gammeldags Udseende, ligger i Kjøbenhavns Amt to Mile Vest for Roeskilde. Byen Ryde, der har givet Herregaarden dens Navn, omtales allerede 1350. Ved et Mageffikste med Kong Baldemar Atterdag fik Folkmer Folkmersøn alt det Gods, Kongen havde i „Grevens Ryde" i Valborg Herred. Derefter tilhørte Ryde „de gamle Lunger". I den anden Halvdeel af det fjortende

Aarhundrede tilhørte Nyegaard Hr. David Klausson
 Dvitzov. Senere tilhørte den Aarhuus Biskop Niels
 Klausson Skade, og efter ham tilfaldt den ved hans For-
 skrivning hans Frænke, Fru Birgitte Olafsdatter Thott,
 Enke efter Hr. Niels Eriksen Rosenkrands til Ballø.
 Fru Birgitte Rosenkrands ægte de den berømte Erik Erik-
 søn Banner, Rigets Marsk og Herre til Skoffedal, som
 nu blev Eier af Nyegaard. Ved hans Død, 1554, blev
 hans Søn, Frants Banner, Herre til Skoffedal og Lehus-
 mand paa Børglum, Gaardens Eier; Aar 1573 afstod
 han Nyegaard med tilhørende Gods samt anden Eien-
 dom til Kongen imod Kloster og endeel Gods i Jylland.
 Efterat den atter var mageskiftet og folgt flere Gange,
 blev den i Aaret 1622 skjødet til Axel Urne, fra hvis
 Enke, Birgitte Gyldenstjerne, den kom til Trollernes
 Familie. Fra denne gif den ved Salg 1738 over til
 Rosenkrandserne, i hvis Familie den forblev næsten et
 Aarhundrede.

Det var den bekjendte dygtige Statsmand Iver
 Rosenkrands, en Søn af Erik Rosenkrands til Rosen-
 holm, der kjøbte Nyegaard for 28,000 Rd. grov Curant.
 Han tjente under Kongerne Frederik den Fjerde og Chri-
 stian den Sjette. Hos den Første var han paa en
 Maade falden i Unaade, hvilket ved Frederik den Fjer-
 des Død var en Anbefaling hos Christian den Sjette.
 Men den Yndest, han kom i hos denne Konge, tabte sig
 efterhaanden, eftersom han foreslog Mænd af stor Dyg-
 tighed til Embedsmænd, hvilke Kongen ikke kunde lide,
 og viste Uvillie imod Pietisterne, der stode i høi Naade
 hos Kongen og Dronningen. Aar 1740 fik han sin
 Afsted som Minister. Der tilbødes ham Balget imellem
 Fyens eller Aarhuus Stiftamtmands Posten, men han
 vilde ikke tjene i en underordnet Stilling efterat have

været i lang Tid den mest indflydelsesrige Statsmand og trak sig tilbage til sine Godser. *)

Af hans tre Sønner naaede kun een Manddoms-alderen, nemlig Frederik Christian Rosenkrands, der, be-
siddende Stamhuset Rosenholm, arvede Ryegaard. Ege-
som Faderen blev han Geheimeraad og Statsminister.
Han blev afftediget tilligemed Flere i den Struenseeske Re-
geringsperiode. Efter Hofrevolutionen 1772, i hvilken
han skal have havt nogen Deel, skjøndt han levede fjernt fra
Hovedstaden, blev han Deputeret i Admiralitetet. Han
var, fortælles der, Skyld i den dygtige Skibsbygger Henrik
Gerners Død. I Mæret 1788 blev han afftediget og levede
fra den Tid af paa sine Godser til sin Død 1802. Kort
forinden oprettede han Stamhuset Rosenkrands, be-
staaende af Ryegaard, Trudsholm, Egholm og Barrit-
skov; dog blev det tilladt den nærmeste Efterfølger at
sælge et eller flere eller alle Godserne og istedetfor oprette
en Fideicommiss-Capital. Førend Stamhuset blev solgt,
skulde Fideicommisset oprettes og kongelig Bevilling
søges derpaa. Hvis den nærmeste Efterfølger, Niels
Rosenkrands, ingen Livsarvinger efterlod sig, skulde
Stamhuset tilfalde Grev Henrik Scheel, Søn af Grev
Jørgen Scheel til Gammel Estrup, og hvis han heller
ikke efterlod sig nogen Søn eller Datter, skulde det gaae
over til hans ældre Broder, Grev Christian Scheel;
hvis han heller ikke fik Børn, skulde det tilfalde Søsteren,
Comtesse Eleonore Scheel.

Den første Besidder af Stamhuset var Niels Rosen-
krands. Han havde betraadt den diplomatiske Løbebane
og været sendt til flere Hoffer, hvoriblandt det russiske
under den halvt affindige Keiser Paul, der 1801 bort-

*) Under Gaarden Rosenholm ville han saaveljom flere berømte
Abelsmænd af denne Slægt blive omtalte ubjærsligt.

viste ham fra Petersborg. I Aaret 1808 overbragte han Keiser Napoleon Elefantordenen og sluttede 1809 Freden med Sverrig til Bønkøping; 1810 lykønskede han i Paris Napoleon til hans Giftermaal med Keiseren af Østerrigs Datter. Under Wienerkongressen var han med Frederik den Sjette i Wien. Han døde 1824 og efterlod sig et Eftermæle som en dygtig Godseier.

Med hans Død gik Stamhuset over til Grev Henrik Scheel, Kammerherre og Ridder af Dannebrog, tidligere Svofficeer. Han døde 1862 den 9de August, og derefter tiltraadte hans ældste Søn, dets nuværende Eier, Hofjægermester, Grev Frederik Christian Scheel Stamhuset.

Konnebæksholm.

Magnus Beringstjold.

Konnebæksholm ligger $\frac{1}{2}$ Mil fra Næstved og skal i den første Halvdeel af det 14de Aarhundrede have tilhørt en Adelsmand Rynnebeck. I Kong Olufs og Dronning Margarethes Tid eiede Carl Moltke Gaarden, som af hans Søn blev afstaaet til Dronningen. Den berømte Cantsler Johan Friis til Hesselager og senere Kjøbenhavns kjække Forsvarer Henrik Goye bleve derefter forlehuede med den. Efter dem skjænkede Frederik den Anden Gaarden til sin tydske Secretair Paslich. Den kom senere i Fleres Hænder, indtil den 1777 blev solgt til den berygtede Generalkrigscommisfair, Kammerherre Magnus Beringstjold.

Han var en Kjøbmands søn fra Horsens og født omtrent 1720. En af hans Forsædre skal have været den bekjendte Verdensomseiler Bering, hvilket var hans oprindelige Navn. Han skal en kort Tid have studeret i Kjøbenhavn, var derpaa sammesteds Kjøbmand og bedrog en gammel Student for nogle Penge, som han havde

laant, hvorfor han flygtede til Tydskland, forfulgt af Politiet, som dog ikke kunde bemægtige sig ham. Han traadte derpaa i østerrigsk Krigstjeneste og blev 1753 adlet af Keiser Franz den Første under Navnet Beringsskjold. Kort efter forlod han Østerrig og gik til Petersborg, hvor han agerede Kjøbmand, men i Virkeligheden var Spion for den danske Regjering. Imedens han opholdt sig der, fandt Peter den Tredies Mord Sted. Beringsskjold skal tilligemed Grev Ranzau-Ascheberg, hvis Bekjendtskab han havde gjort i Rusland, have taget virksom Deel i hiin Statsbegivenhed. Saasnart Peter den Tredie var død, ilede Beringsskjold med denne for det danske Hof saa behagelige Tidende til Kjøbenhavn, hvorfor han fik en Pension og blev Generalkrigscommisair. Derpaa købte han den nuværende Herregaard Marienborg paa Nøen, som dengang var et kongeligt Gods, drog selv derhen og kom i Strid med Amtmanden. Men da han ikke kunde betale Kjøbesummen, fratog Rentekammeret ham Godsets Besiddelse. Dette gav Anledning til, at han begav sig til Kjøbenhavn, hvor han fornyede sit Bekjendtskab med Ranzau-Ascheberg.

Denne Sidste var bleven dødelig Uven med Struensee, fordi han sølte sig tilfidesat af ham, og indgik en Sammensværgelse imod den mægtige Minister sammen med Beringsskjold, den herskesyge Guldberg, Enkedronning Juliane Mariæ og hendes Søn, Arveprinds Frederiks Cabinetssecretair, en Oberst Koller, og Generalmajor Eichstedt, Oberst for det sjællandske Dragon-Regiment, der var traadt istedetfor den affsedigede Hestgarde. Enkedronningen og Arveprindsen vare naturligtviis vidende om denne Sammensværgelse, der havde til Hensigt at bemægtige sig Struensee, som havde tilfidesat dem Begge og holdt dem fjernede fra Kongen.

De Sammensvorne samlede i et Huus, der enten

var Beringstjolds eller Guldbergs Bolig, Huset ved Siden af Petersens Somfrukloster, eller ogsaa kjørte de raadslaaende omkring i Byen i lukkede Bogue for at undgaae Opdagelse.

Natten imellem den 16de og 17de Januar 1772 havde Oberst Koller vundet et Par Regimenter, der gjorde Tjeneste som Livvagt paa Slottet. Der havde været Hofbal med Maskerade, men Alle sov paa Slottet undtagen Entedronningen, hendes Søn og de Sammensvorne. Og nu bemægtigede man sig den regjerende Dronning Caroline Mathilde, Struensee og Brandt med Flere. Sammensværgelsen var aldeles lykkes, Rigets Styrelse laa nu i Guldbergs Hænder paa Entedronningens og hendes Søns Begne.

Deres Belønning for den udøvede Daad var glimrende. Saaledes fik Beringstjold Kammerherrenøglen, Eftergivelse af den resterende Kjøbesum for Godsset paa Møen, samt tredive til fyrgetyvetusinde Daler. Den ene af hans Sønner blev Kammerjunker, den anden lovedes der et Compagni i Armeen.

Som en Følge af Struensees Fængsling blev der om Aftenen en betydelig Tumult af Bøblen i Kjøbenhavn, i hvilken Beringstjold især viste sig virksom. Paa Østergade ligger der endnu en Gaard, lige for St. Førgensgade, hvilken en Mecklenborger Gabel havde indrettet til Baller, Maskerader og offentlige Fornøielser. Rygtet fortalte, at den var et Bordel, og at femten af Dronningens Landsmandinder, smukke Englænderinder, vare forfrevne til dette. Udenfor denne Gaard stod Beringstjold den 17de Januar om Aftenen, da Mørket var frembrudt, iført en Overfrakke og guldgalonneret Hat. Han huggede med sin Kaarde den udenfor Gaarden brændende Lanterne istykker og raabte: „Denne Gaard, det engelske H. . . huus er giventil Priis,“ og paa disse Ord blev

det prægtigt meublerede Sted aldeles ødelagt af Bøblen. En kostbar Bogsamling paa første Sal, der tilhørte en Grev Schulin, blev aldeles spoleret, og Kælderen, hvor der boede en Viinhandler, svømmede i Viin.

Beringstjolds Ophøielse gjorde ham overmodig, og han udstjældte den mægtige Grev Osten, som var bleven Kongens Kavaleer, for en Skjelm. En kongelig Ordre bød ham forlade Kjøbenhavn, begive sig til Bordingborg, hvor han besad et Huus, og under Kongens høieste Unnaade ikke at forlade denne By. Endog hans Kammerherrenøgle blev tagen fra ham.

Det var for meget for den hoffærdige Beringstjold. Han forlod i nogen Tid, uden Regjeringens Vidende, det ham anviste Opholdssted og begav sig til Sverrig. Senere ønskede han at vende tilbage til Danmark, hvilket paa Grund af hans tidligere udviste Iver for Kongehuset tillodes ham, ligesom han ogsaa fik Lov til at opholde sig paa Sjælland. Han købte nu Herregaardene Rønnebæksholm og Sparresholm tilligemed et Gods i Nærheden af Næstved og tog sin Bolig paa førstnævnte Herregaard.

Da al hans Møie for at faae Tilladelse til at vende tilbage til Hoffet var forgjæves, besluttede han at tilbyde en med det kongelige Huus beslægtet, høitstaaende Fyrste en Forandring i Regjeringen, men dette hans Foretagende blev forraadt af den Ene af hans Sønner.

Beringstjolds Forræderi blev ikke skjult for Magthaverne, og det befalede, at man skulde bemægtige sig hans Person og hans Papirer, hvorpaa han førtes til Citadellet ved Kjøbenhavn. Der nedsattes en Commission i denne Sag, som kom til det Resultat, at Beringstjold hørte til de urolige og for Riget farlige Borgere, hvem man for det almene Vels og den offentlige Roligheds Skyld maatte holde fængslet deres hele Levetid.

Men netop som Kongen, eller rettere sagt Guldberg, var i Begreb med at stadfæste denne Dom, idet man dog vilde anvise den Domsældte en aarlig god Underholdningssum, begyndte han igjen den ham forbudte Brevvevling, og hans opsnappede Breve indeholdt saa megen Ondskab og Hævngjerrighed mod de Magthavende, at Commissionen, der nedsattes igjen, fandt, at han baade skulde miste Ære, Liv og Gods.

Guldberg lod dog Naade gaae for Ret, saa Beringsskjold blev forstaaet for den vanærende Straf, han havde fortjent, imod at han mistede Kammerherrenøglen og vilde blive hensat, hvor Kongen bestemte, i sikker Forvaring og underkastet alvorlige Tvangsmidler, hvis han paany forstaae sig. Iøvrigt skulde denne kongelige Beslutning hverken komme Beringsskjolds Hustru eller hendes uskyldige Børn til nogen Vanære eller Skade.

Saaledes blev nu Kammerherrenøglen anden Gang fratagen Beringsskjold, han fik een Rigsdaler daglig til Underhold, men behandlede ikke videre godt, da han manglede Pinned, havde et elendigt Leie og en daarlig Bolig. Ingen maatte komme til ham uden hans Sjælesorger, Provst Thybring. Han kunde dog endnu ikke dje sig og spæde Gift og Galde. Han fandt Leilighed at tilskrive sin Hustru et Brev, i hvilket han omtalte den utrolige imod ham udviste Ugudelighed og tydede paa en fortsat Brevvevling. Hans Kone faldt i Afmagt ved Modtagelsen af dette Brev og døde ikke længe efter af Sorg.

Beringsskjold blev nu ført til Munkholmen, hvor han kom til at sidde i det samme Fængsel, hvor nogle Aar iforveien Falkenskjold havde siddet ved hans Medvirkning.

Da Statsforandringen i Aaret 1784 paa Grund af, at Kronprinds Frederik tog Regjeringstommen i sine

Hænder, fandt Sted, faldt der en Lysstraale i hans Fængsel. Han fik Tilladelse at gaae omkring i Fæstningen og komme i Selskab, ligesom han ogsaa nogle Aar efter blev ført til Fæstningen Bergenhuus, hvor han dog igjen begyndte sin sædvanlige Strid og Riv med Fæstningens Kommandant. Endelig fik han i Aaret 1795 Tilladelse til at beboe Stavanger under Amtmandens Opsyn. Han var ondskabsfuld til det Sidste, thi da en Mængde af Bergens Beboere havde indfundet sig ved Broen til Fæstningen for at see ham, raabte han til dem: „Kom, kom, Allesammen, og gloe rigtig paa mig!“

Han døde i Stavanger i Aaret 1803 og naaede den høie Alder af eenogfirsindstyve Aar. Han var den Første saavel som den Sidste af Navnet Beringskjold, thi begge hans Sønner fik Tilladelse til at forandre deres Navn til Wedelsparre. Ved Moderens Død i Aaret 1783 var den ældste Søn, der var Conferentsraad, kommen i Besiddelse af Rønnebæksholm og den yngste af Sparresholm, men da de begge døde uden mandlige Livsarvinger, uddøde ogsaa Navnet Wedelsparre med dem.

Rønnebæksholms meget forfaldne Hovedbygning blev ombygget Aaret 1840—1841 af den daværende Eier, senere afdøde Proprietair Harald Toft, i hvis Families Besiddelse den endnu er. Han lod indsætte paa Hovedfacaden to Marmorstene med den andetsteds fra bekendte, gamle og smukke Indskrift:

„Vi bygge op Borg og bygge op Fæste,
 Endog vi ere kun fremmede Gjæste.
 Gud unde os her at bygge og bo,
 Saa vi kan fange den evige Ro.“

Seldhansdal.

Den udfvævende Herremand.

Denne Herregaard ligger i Holbæks Amt, omtrent 600 Alen fra Tiisfj. Dens Navn var i ældre Tider Gundetved, hvis første Deel er Mandsnavnet Gunde, medens den sidste Deel er tvy vad, to Badesteder. Den omtales allerede i Aaret 1339. Blandt Eierne af denne Gaard ere især at nævne Otto Rimbe, den stærke Herre, Cantzleren Arenfeld og hans Æt, af hvilken vi her skulle omtale hans Sønnesøn som et Exempel paa Datidens Usædelighed. Han hed ligesom Bedstefaderen Niels Arenfeld og blev i Aaret 1620 ifølge kongeligt Paabud indstævnet til Kjøbenhavn, for de to Rigsraader og Ridderne, Hr. Oluf Rosensparre til Starholt og Hr. Anders Wille til Rosendal, fordi han var bestyldt for adskillige grove Forseelser imod det sjette Bud. Han havde med en Frille et Barn og skilte sig saa ved hende. Dernæst havde en anden, der fødte ham fem Børn, og da han nu blev fjed af hende, fjernede han hende. Saa fik han en tredje, og ved hende blev han Fader til 6 Børn. Da huu døde, varede det et Aar, førend han fik en ny Elskerinde, og hun fik ogsaa et Barn ved ham. Han var saaledes i et Tidsrum af 26 Aar bleven Fader til 13 Børn med fire Qvindfolk. Han havde ogsaa i yngre Aar havt flere Friller, af hvis Børn der levede en Søn i Everrig. Dette Udsagn var af Sognepræsten, Hr. Mads Pedersen, og efter dennes Eigende havde han tilmed ikke været meer end to Gange til Herrens Bord, og det var over ti Aar siden. Han havde senere ubbedet sig Syndsforladelse af Præsten, men Hr. Mads var en ivrig Sjælesørger, han havde afflaaet ham denne Bøn, undtagen han vilde staae aaben Skrifte, hvilket Vis gamle danske Minder.

skoppen havde paalagt Præsten. Da han blev paamindet om sit forargelige Levnet, tilstod han „med vaade Dine“, at han af Ungdoms Brøst ikke havde levet som han burde, men herefter skulde han nok rette saadant, og han bad da Provsten om at tale hans Sag hos Bispen. „Bod vilde han gjøre, saaledes som han vilde ansvare for den alvidende Gud. Han bønfaaldt Rigsraaderne om at tale hans Sag hos Kongen og bede ham om Naade.“

Kongen tilstod ham da ogsaa af „sær Naade“ Tilgivelse, imod at han skulde udrede en Sum Penge til et Hospital og aflægge hemmeligt Skriftemaal.

Senere Eiere af Gaarden vare den kongelige Cantse-ler Christian Friis til Kragerup, efter ham Axel Suel til Bollstrup og derpaa den bekjendte Rentemester Henrik Müller, som overlod den til sin Søn. Den kom efter ham i Manges Eie, indtil den folgtes til Generalkrigs- commissair Christian Selchau, der gav Gaarden dens nu- værende Navn. Hans Sønesøn er for Tiden dens Eier, og han har i Aaret 1856 opført en ny smuk Ho- vedbygning i Renaissancestil paa 2 Etager med Kjæl- der og Taarne.

Stovsgaard.

Sagn.

Om Gaarden Stovsgaard i Kirkerup Sogn, et An- nex til Sørbymangle Sogn, fortælles følgende Sagn.

Paa Stovsgaard boede der engang to fromme og for- nemme Jomfruer, som lode Kirkerup Kirke bygge. Den ene af disse Jomfruer hed Sytte, og hun ligger begravet i sin Kirke under Alteret. Da hendes Liig skulde føres til Kirken fra Stovsgaard paa en Vogn, som blev trukken af fire Heste, blev det underveis saa tungt, at Hestene

ikke formaaede at drage det af Stedet, førend den Mark, hvorhenover det førtes, blev skjæntet til Kirken. Dette Stykke Jord tilhørte længe Kirken og kaldes endnu Jyttelund eller Jytteholm, men er siden imod Godtgjærelse til Kirken igjen lagt til Skovsgaard.

Tersløfsegaard.

Ludvig Holberg.

Denne Hovedgaard har sin Oprindelse fra nedlagte Bøndergaarde i Tersløse By i Holbæk Amt. I det 14de og 15de Aarhundrede tilhørte den Familierne Graa og Grubbe, men kom senere under Koeskilde Bispestol. Efter Reformationen tilhørte den Rigsraad Erik Madsen Bølle og hans Datter Fru Kirsten Bølle, der ligge begravne i Tersløse Kirke; derefter Rigsraad Steen Brahe og dennes Søn Otto Brahe, Rigsadmiral Henrik Bjelke m. Fl. I forrige Aarhundrede blev den kjøbt af Ludvig Holberg, der af denne Gaard og Brorupgaard i Sorø Amt den 6te Marts 1747 oprettede det Baroni, som han ved Testament af 20de Januar 1748 skjænkede Sorø Akademi.

Vi skulle ikke her videre dvæle ved Ludvig Holberg, der er kjendt af Alle og „vandt en Plads i Folkets Hjerte, hvorfra han aldrig vil fortrænges, saa længe det danske Folk bliver sig selv ligt,“ men blot omtale hans Dphøielse til Baron. Dette skete i Aaret 1747. Samme Aar blev det ridderlige Academi i Sorø gjenoprettet (han havde foruden Godsset, der var over 1000 Tdr. Hartkorn, skjæntet det sin store Bogsamling og en Capital paa 15,000 Rd.), og i Anledning heraf var der et stort Gilde. Den Mand, uden hvis Gave det ikke havde været muligt at gjenoprette det, fandt man ikke værdig til at sidde ved samme Bord som Kongen (den etikettesyge

Christian den Sjette) og den fornemme Adel; han henvistes til et andet Bærelse blandt de simplere Gjæster. Herover skal Holberg have ærgret sig, men han vilde have ærgret sig end mere, hvis han havde kunnet ane, hvorledes man omkalfatrede den Bestemmelse, han havde gjort med sin Gave, at „saafom der ogsaa udi Middelstanden findes mange Personer af Meriter, maatte det Privilegium at blive Academist ogsaa extendere sig til dem, paa det jeg ikke skal synes at ville foragte min egen Stand“. Denne Bestemmelse blev nemlig udeladt af Gavebrevet, thi Datidens hovmodige tydskdanske Adelsansaae det for utaaleligt, at dens Børn skulde omgaaes med Borgerfønner.

Holberg, der havde paadraget sig sin Samtids Lærdes Forbittrelse og Forargelse, fordi han istedetfor Latin skrev Dansk, som Borger og Bonde kunde læse, bebreidede man derfor i hans Grav, at han havde forglemt den Stand, som han skyldte sin Tilværelse, og kun tænkt paa de adelige Junkere.

„Norges største Genius i den nye Tid gjorde Folkeaaenden i Modersmaalet al den Tjeneste, han kunde, og som der hørte Heltemod til at vove og Kæmpekræfter til at vise. Latinen herskede i vor Bogverden, Stivhed, Flaahed og Tomhed allevegne; men Holberg skabte en dansk Bogverden, hvori den latinske maatte finde sin Grav; han gav al Unatur et dødeligt Saar, som vi ville haabe aldrig bliver lægt.“*)

„Saalænge som end med Vid og med Aand
Den Danske kan synge i Lunden;
Saalænge som ikke hans Smilebaand
Af Moden i Knuder er bunden;

*) Grundtvig.

Saalænge en Draabe gammeldags Blod
 Kan Vei gennem Hjerterne finde;
 Saalænge som Bøgen ved Sørø slaer Rod,
 Stal leve vor Holbergs Minde.“*)

Bødbygaard.

Ruderne.

Denne Herregaard, der er en af de ældste i Danmark, ligger i Holbæk Amt, et Par Mile fra Slagelse. Den er omgivet af Grave, hvorover der fører Broer. En af dens tidligere Eiere, en Barner, blev efter et Sagn dødelig syg, og som from Katholik lovede han at give Kirken et Lighuus, Byen et Sygehuus og Gaarden en Episcopal. Gud skjænkede ham igjen hans Helbred, og han glemte ikke sit Løfte. Saaledes fik Bødbygaard en elegant Tilbygning, der vel havde et noget moderne Præg, men som dog ikke forstyrrede det Indtryk, som Gaardens gammeldags Udseende gjorde paa Beskueren. Paa den anden Side af Hovedsløien, ud mod Haven, er der i den nyere Tid af Gaardens sidst afdøde Eier, Agent Gamst, tilbygget en luftig Veranda.

Fra Midten af det fjortende Aarhundrede har der her eksisteret en Herregaard, og senere er denne Gaard bleven Kronens Eiendom, indtil Kong Erik af Pommern magtstiftede „Bithy og Bithyfang“ til Ridder Jørgen Rud imod Skjoldnæsholm, og nu gif Bødbygaard i Arv fra Fader til Søn i sjette Led. Jørgen Ruds Sønnesøns Søn, Knud Rud, Ridder og Rigsraad, der har et godt Navn i Danmarks Historie, ombyggede Bødbygaard og døde der 1554. Hans Søn, Jørgen Rud, forsøgede Godsset med adskillige Kirkejorder og Tiender. Han døde

*) Chr. Wilster.

1571 og blev ligesom sin Fader begravet i Kirken, men deres Lig kan ikke findes der. Sagnet fortæller, at de ere flyttede fra Kirken ind i et Kapel, der er opført af en af Gaardens senere Eiere af Familien Barner, og deres tidligere Gravsted ved Foden af Alteret tilkjendegives ved to colossale Ligstene, der nu ere indsatte i Kirkens Muur. Jørgen Ruds Søn, Knud Rud, havde en Datter, der ægtede Jørgen Eilersen Grubbe, hvorved Gaarden nu kom i denne Families Eie. Hun havde 19 Børn med sin Ægtefælle og overlod 1665 Vedbygaard til sin Søn, Sigvard Grubbe. Lene Rud døde 1679 og var det sidste Skud af denne gamle adelige Stamme.

Gaarden var ikke længe i Grubbernes Eie, men var i længere Tid et Stamhuus for Familien Barner. Derefter var den i flere Eieres Besiddelse, indtil den i Aaret 1854 kjøbtes af den tidligere nævnte Agent Gamst, der tilligemed sin Søstersøn, der nu er Eier af Gaarden, udbedrede Bygningerne, omlagde Haven, satte Forder og Skove i udmærket Stand og ombyggede Kirken.

Af Rudernes Slægt var den berømte Søjelt Otto Rud, der levede under Frederik den Anden, og som vil blive omtalt under Beskrivelsen af Sæbygaard i Jylland.

Vi slutte Vedbygaards Historie med at omtale en af Danmarks mest berømte geistlige Mænd, Thomas Kingo, der var Huuslærer for Lene Ruds Børn. Det var under den svenske Krig fra 1658 til 1660, at han beklædte denne Post, hvilket var til stor Gavn for Vedbygaard. Fra sin Fødeby Slaughterup var han nemlig i Besiddelse af et Sauvegardebrev, og ved dette bleve Gaardens Beboere betryggede imod Svenskernes Overlast. Dog var der en af disse, som ikke vilde respektere det, nemlig en svensk Kornet, der en Dag med sin Tjener kom ind i Gaarden og med Magt vilde bemægtige sig en

Hest. Da Kingo ikke vilde tillade det og overhuggede Hestens Tøile, hvorved den igjen søgte til Stalden, blev Kornetten forbitret, sprang af Hesten og trak sin Sabel for at gaae løs paa Kingo. Denne, der i Omgang med Grubberne havde lært Fægtekunsten, var ikke seen med at drage sit Bærge, men i det Samme faldt Kornetten over sin Spore og bad om Pardon. Denne erholdt han ogsaa; men da Kingo og de unge Grubber kørte efter rede en Tour, kom Kornetten bagpaa dem og skjød Kingo en Pistolkugle gennem Munden. Han fik en alvorlig Tugtelse af Grubberne, men da han desuagtet det næste Aar igjen kom til Gaarden og vilde bruge Bold, blev han skudt af Gaardens Skytte.

Her paa Vedbygaard skrev den herlige, geistlige Digter sine første Digte, af hvilke der er bevaret to, hvoraf det ene livlig skildrer den nærliggende Tiisøes Skjønhed.

Mindeværdige Steder.

Leire.

Skjoldungernes Kongesæde, de danske Kongers ældste Opholdssted, Heltenes Hjem, Leire, har ligget der, hvor nu den lille Landsby Leire ligger. Efter Naturforskeres Undersøgelse har det gamle Leire været en Flodby, og Søfjorden har dengang strakt sig lige ind til Byen, saa at denne havde en ypperlig Beliggenhed for en Vikingeborg. Fra Leire havde man i hiin Tid to Søveie: ad Leirefjord og Kornerupfjord, hvilken sidste igjen havde to Udløb til Roeskildfjorden, gennem Rattingsø og gennem Boserupfjord. Desuden har man havt flere Indløb; det har derfor næsten været en Umulighed for en Fjende, der ikke var nøie bekendt med de stedlige For-

hold, at finde Bei i dette Bilderede af utallige Sunde, og naar han endelig naaede en af de smalle Fjorde, der førte til Leire, var han udsat for idelige Angreb fra de omliggende Høider, medens Skibene fra Leire, hvis de nødtes til det, kunde undslippe gjennem den anden Fjord.

Saxo nævner Kolf Krake som Kongestaden Leires Stifter. Historieskriveren Svend Aagesen beretter, at det var her, den mest berømte af Oldtidens Konger blev overfalden og dræbt af den skaanske Underkonge Hjartvar. Leire var allerede i Svend Aagesens Tid en uanseelig By og er, som ovenfor omtalt, nu kun en liden Landsby. Ved en Bondegaard i denne vises det Sted, hvor Kongsgaarden skal have staaet, men man kan med ligesaa liden Sandsynlighed paavise dette Sted som Skjoldungegravene der i Egnen. Man nævner en stor Sandbank Sønden for Landsbyen, der strækker sig i en Længde af 400 Alen, og som man har givet Navnet Hestehøi, efter Traditionen Kong Dan Mykilatis Grav; ligeledes benævnes en Nordvest for Leire beliggende Høi efter flere Skrifter Kong Harald Hildetands Høi, medens Stedet af de Dmboende kaldes Friishøi*). Naar man nærmer sig mere til Ledreborg, kommer man til Herthadalen, hvor Hertha siges at have været dyrket, endskjøndt ogsaa Nygen og Femern, ja endog Helgoland gjør Forbring paa at være det Sted, Tacitus i sin Germania omtaler som det, hvor Herthas hemmelighedsfulde Gudsdyrkelse fuldførtes. Denne Dal ligger ved Enden af Herthadals Skov, er over 1100 Alen lang og begrændses

*) Etatsraad, Professor Worfaae har i sit Skrift „Danmarks Oldtid, oplyst ved Oldsager og Gravhøie“, gjort opmærksom paa, at Harald Hildetands Høi er en ganske almindelig Døse fra Steen- alderen og kan altsaa umulig være Haralds Grav, eftersom denne Konge levede 7—800 Aar efter Christi Fødsel.

af omtrent 30 Aalen høie Bakker; enkelte Steder er Bredden temmelig ringe, især i den nordre Ende, ikke langt fra hvilken der ligger en af Skov og af mange Høie omringet og skjult lille Sø, der kaldes Witte-Sø (den hellige Sø). Man kalder ligeledes Herthadals Skov, der ligger Sønden for Dalen, „den hellige Skov“. I denne Skov ligesom i Dalen findes der Levninger af store Steenmasser, som enten have været Offersteder eller Grave. I den nordlige Deel af Dalen findes der endnu Ruderne af en steensat Dam, der har forbundet begge Dalens Sider og netop fører lige til en af de store Steenkredse paa Leire Mark. Af Statsraad Forchhammer og Statsraad Steenstrup er der i Maret 1847 foretaget Undersøgelser, som gjøre det til en Vished, at det gamle Hledre har ligget der, hvor Landsbyen Leire nu er beliggende. Ved deres Undersøgelser er det tillige oplyst, at Leire-Na i Oldtiden var en Fjord og Kornerup-Na ligeledes en Fjord, der forenedes ved Leire.

Da Leire hører til et af de mest berømte Steder fra Oldtiden i Danmark og som saadant bør omtales udførligt, have vi nedenunder tilladt os at afstrykke en stor Deel af en af Hr. Professor og Bibliothekar ved Universitetsbibliotheket P. G. Thorsen forfattet og i Statsraad Traps Statistisk-topographiske Beskrivelse af Danmark meddeelt interessant Afhandling om det gamle Leire.

„Der er ikke noget Sted i de nordiske Lande,“ skriver han, „hvis Navn gaaer saa langt op i Tiden, som Leires. Dog følge Bellinge og Upsal tæt efter og næsten i Linie med Leire. Alle tre Steder ligge udenfor de fjerneste sagnhistoriske Grindringer, og de ere ligesom omhullede af mythiske Minder. Af begge disse Slags Overleveringer ere mange bevarede i den paa ældgamle Grundlag hvilende Ynglinga-Saga, der af Snorre Sturlesøn er sat som en Art Indledning foran Heimskringla, og som

uden Tvivl er affattet af Snorre selv. Strax i sammes Begyndelse forekommer Leire. I det nemlig Snorre der skildrer, ifølge sin Opfatning, Odins og hans Følges formeentlige Indvandring i disse Lande fra Osten gennem Garderige og Saxland, berettes det, at Odin, da han var kommen til Fyen, sendte Gefion nordpaa for at lede efter Lande, at hun først kom til Gylse, derpaa til „Føtnernes Hjem“, og at hun derpaa med en af disse fik fire Sønner, som bleve omstøbte til Oxer og satte for en Plov, hvorved et Land, „Danmarks Tilvært“, oppløvedes, hvilket blev draget ud i Havet vesterpaa henimod Odins D (Fyen). Det blev kaldet Sjælland, der boede Gefion siden; hun fik Odins Søn, Skjold, de boede i Leire („at Hleidru“), og Næssene i Sjælland, tilføies der med en smuk og indholdsrig Bending, ligge paa samme Maade som Fjordene i Søen, der ved Bløiningen fremkom (Mælaren). Et Dvad af den norske Skjald Brage den gamle, hvis Tid falder ved Aar 800, paaberaabes af Snorre som Hjemmel for denne Fremstilling, der lader Leire være i umiddelbar Forbindelse med Sjællands Fremkomst og Nordens gamle Guder.

„Dette Oldtidsqvad er blevet bevaret i Island, og dette Land skyldte vi ogsaa det næste Vidnesbyrd om Leire. Det er det under Navnet Gróttasaungr (Grottes Sang) navnkundige Digt, som der med fuld Føie i den nyeste Tid er givet Plads iblandt de enestaende, uforlignelige Sange, hvilke vi kalde (den ældre) Edda. Det er knyttet til Frode i Leire, som Ynglinga-Saga sætter samtidig med Fjølner i Upsjal, en Søn af Frey (der dog ikke som Skjold var en Søn af Odin) — den Frode, hvem man gav Navnet Fred-Frode som den, hvem disse Lande skyldte en Guldalder. Dette Navn, siige de Gamle, blev ham tillagt „um alla danska tungu“, hvorved der menes ei alene

i Danmark, men ogsaa i Sverrig og Norge (Island var dengang endnu ikke kjendt), og muligt endnu mere. Leire var Skuepladsen, Frodes Kongestol var der, Grottes Sang nævner udtrykkelig „Hleidrarstóll“. — Leire Udgangspunkt for en Guldalder! Kunne vi nævne noget Sted, som der er tillagt en saadan Betydning, som Forfædrenes skjønne og indholdsrige Sagn i den Grad have forherliget?

„Hele den Række af danske Konger, som Saxo opfører i sine første 9 Bøger — næsten Halvdelen af hele hans Danmarkshistorie — lader han viensynlig, om det end ei ligefrem siges, have Sæde i Leire. Vistnok er det tildeels urigtigt, at han betragter Leirekongen paa samme Maade, som Kongen siden i Middelalderen; vistnok lader han Konger paa Halvøen være Konger i Leire, ligesom andre slet ikke høre iblandt danske Konger, men der bliver ligesuldt omfangsrige og indgribende historiske og litteraire Minder tilbage for Leire, og ligeledes en meget stor Række af Konger, som man ei kan anvise anden Plads end Leire. Disse ere flere i Tal og optage en længere Tid, end der kan tillægges Ynglinge-Vetten i Upsal, og da denne paa dette Sted har en mindre Historie (der ei engang kjendes fra Landet selv, men leilighedsviis i Auledning af Norge, og som endog pludselig afbrydes), er der ingen Grund til ligesom at hæve Upsal over Leire i Sagnhistorien, ingen Grund til at tale om hiint Sted fortrinsviis „som Mindernes Høisæde i Norden, som Nordens Midtpunkt eller som hele Nordens fælles Troeshelligdom“. Upsal (og Upland) er ikke Hovedstedet i Norden, men et Hovedsted, som i det Høieste kan stilles omtrent ved Siden af det andet Hovedsted — Leire. — — —

„Saxo nævner af synlige Minder efter Skjoldungerne i Leire, skjønt der forefandtes (og findes) saa

mange og saa anseelige Gravhøie, kun en Høi, bekendt under Kong Olafs Navn (i 9de Bog), og (i 8de Bog) at Affen af Harald Hildetands paa Skibsskibet brændte Legeme bragtes til Leire. Han nævner ikke engang Rolfs og hans Kæmpers Høie. Og dog vides det bestemt af islandske Sagaberetninger, at disse opbrødes i det 10de Aarhundrede af en reisende Islænder, som da udtog Rolfs Sværd og Hjalters Øre, men ei kunde udvriste Bjarkes Sværd af hans Arm. Dengang kjendtes altsaa, maa man antage, med Sikkerhed dog disse Høie. Men det er ogsaa de eneste, der saaledes have egentlig gammel Hjemmel, og det er vel værd at lægge Mærke til, at det just er Leires navnkundigste Helte, der paa denne Maade vides at være bestemt erindrede. Søvrigt er det ganske naturligt, at der siden efterhaanden, navnlig efterat Saxo havde tilveiebragt sin glimrende og rigt udstyrede Kongerække, har dannet sig Forestillinger om formeentlige Gravhøie efter Kong Dan (Isl. hinn mikilláti) og Flere. Stedet maatte synes ei at kunne undvære dem. Men derfor er det ogsaa naturligt, at disse Forestillinger, om de end kunne synes at vise sig som Folkesagn, maa mødes med stærke Tvivl. Ogsaa maa det vel erindres, at Sagn-Høiene, som forefindes, ere af den Bestfænhed, at de, idetmindste for største Delen, ere fra en tidligere Tid end den, da Leire havde, eller maa antages at have havt sin Glandsperiode. Man maa derfor opgive at kunne med nogen Sandsynlighed nu paavise Skjoldungegrave i Leire, og ligeledes maa man opgive nu at kunne have nogen nærmere Kundskab om Leires Borg eller Kongsgaard. — —

„En indgroet Forestilling er det, at Leire har været Stedet for en saakaldet Herthadrykelse. Bore rige Kilder indeholde Intet om en saadan Dyrkelse. Den grundes alene paa en Dyrkelse af Tacit-

tus i hans Skrift „Germania“ (fra den romerſte Keiſertid, i Begyndelſen af det 2det Aarhundrede). § 40. Nap. nævnes 7 germaniſke Folkeſlag, om hvem det hedder, at der i det Enkelte ikke er noget mærkeligt ved dem, men at de i Fællesſkab dyrke „Hertha, det er Jorden, ſom Moder, — paa en Ø i Havet“ „Hertham, id est terram matrem colunt — in insula oceani“, ifølge den en Tid lang, dog hverken i den ældſte eller nyſte Tid, gjængſe Læſemaade. Derved menes vieniſynlig et Sted i eller ved Øſterſøen, hvorimod der ikke er angivet det Allermindſte, hvoraf noget Beſtemt kan vides derom, og det er altsaa ei blot aldeles vilkaarligt, men endog imod Ordene at overføre diſſe Forhold paa Leire. Der er ikke den mindſte Grund dertil; de maae nødvendigviis overføres paa et andet Sted, ſ. Ex. Kygen, eller hvilketſomhelſt germaniſk Sted, der ellers kan tænkes paa. Bore Kilder indeholde ſom ſagt ikke det Tjernſte herom, og at udfylde dem med uden videre at lade (ulphi-lanſſe) Goter bo i Sjælland og lade dem dyrke „Gudindens Jord, Thors Moder, eller, ſom hun paa Gothiſk kaldes, Herthe (Erde),“ er kun at ſtøtte en meget løs Paaſtand med en anden af ſamme Art. Det, der ſkulde være Grundlaget herfor, ſvigter endog ganſke, da der paa det anførte Sted i Taciti Germania maa læſes „Nerthum etc“, ikke engang Herthum, — Hertham findes ikke i nogen Codex. Man har ſaaledes, heelt beſynderlig, ophøiet et formeentligt Navn, ſom ſavner al Virkelighed, til en Værdighed og Betydning, ſom maa forsvinde.

„Endnu er at omtale en anden Dyrkelse, for hvilken Leire ſkal have været Skuepladsen. Thietmar af Merſeburg († 1028) beretter ved at omtale Danmark i det 10de Aarhundrede, at der „i Lederum i Landſkabet Selon offredes hvert 9de Aar

99 Mennesker og ligesaa mange Heste, Hunde og Hæner" osv. Forfatterens Mening er tydelig. Ikke mindre tydeligt er det tillige, at denne Efterretning ikke afgiver noget som helst Tilknætningspunkt til Efterretningen hos Tacitus, — ei at tale om at dennes Anvendelse paa Leire først skulde bevises, at der vilde ligge henved et Martusinde imellem, og at det vilde være en aldeles forskjellig Dyrkelse. Og dog kan man finde fra den nyere Tid angivet, at „Herthe i Danmark hædredes med et aarligt Offer af 99 Mennesker" osv. Betragtes Thietmars Ord, som de maae, for sig selv, bliver det dog vistnok tvivlsomt, om de indeholde en Kjendsgjerning vedkommende Leire. Menneskeofferinger fandt Sted endnu i Hedendommens sidste Tid saavel paa Island, som i Norge, og i Upsal især — efter de fikre Meddelelser herom, der findes baade i Ynglinga-Saga og navnlig hos Adam af Bremen (af hvem det endog berettes, at hvert 9de Aar offredes der 9 af alle Slags Dyr*). Men skjøndt Menneskeofferet i Leire skulde være saa overordentligt stort og hyppigt, og først være afskaffet ved den tydske Keiser Henrik omtrent 930 — altsaa endog i Harald Blaatands første og Gorms og Thyras sidste Tid, saa er der dog, saavidt vides, ikke Spor deraf hverken hos Saxo eller andetsteds. Hos Saxo findes Anthydninger om de norste og svenske Menneskeofferinger, og det maa forekomme ubegribeligt, at de danske ikke ogsaa skulde komme tilsynne, der havde havt et saadant Omfang, som Thietmar melder om. Undertiden kan der vel med Sikkerhed hentes Efterretninger fra Thietmar om, hvad der i hans egen eller den nærmest foranliggende Tid er

*) Ved den Udgravning, som begyndtes 1846 i den ene af de saakaldte Kongehøje ved Gammel-Upsal, fandtes netop — foruden Menneskebeeen — mange Been af Dyr, af Hunde osv.

foregaaet paa Rigets Eydgrændse i Anledning af de tydske Angreb paa denne; derimod have de danske Forhold i Almindelighed været ham fremmede. Enten maa derfor ganske vist denne Efterretning meget betydeligt indskrænkes baade med Hensyn til Omfanget og Tidsgrændsen, som angives, eller ogsaa det maa blive sandsynligt, at Thietmar har overført paa Leire, hvis Navn har været ham bekjendt, saadanne Forhold, som ikke høre dertil, men have hjemme fjernere andetsteds. Det følger imidlertid af sig selv, at Leire, om det end maa frigjøres for forskjellige Slags Dyrkelses, som enten slet ikke eller kun med stor Indskrænkning kunne have fundet Sted der, dog i Overensstemmelse med sit Herredømme har været et meget vigtigt Sted med Hensyn til de Religionsforhold, som fandt Sted i dets Velmagts Dage.

„I Middelalderen er Leire forsaavidt forsvundet i Historien. I Slutningen af 12te Aarhundrede regnedes Leire, „Naboby til Roeskilde“, kun iblandt de ringeste Byer (hvilket udtrykkeligt berettes af Svend Aagesøn), og det er en Feiltagelse at forstaae „urbs Latrensis“ etc. i Saxos 14de Bog om Leire, da der derved menes et nyanlagt Kastel i Nærheden. „Leire Herred“ vedkommer slet ikke den gamle Herredsinddeling i Landet, er derimod af nyere Oprindelse, ligesom — som bekjendt — Navnet „Lethraborg“ (Ledreborg) er fra den nyere Tid. Vel kaldtes Danmarks Konge endnu langt hen i 11te Aarhundrede i islandfste Hædersdigte „atseti Hleidar“ („den, som har sit Sæde i Leire“), men det er kun en Gjenklang fra forrige Tider. Allerede for lang Tid siden var Roeskilde blevet Rigets Hovedstad, saant vedblev at være det, indtil Kjøbenhavn, oprindelig en Plantning udgaaet fra Roeskilde Bispestol, maatte under den stigende Udvikling ind-

tage denne Plads. Men med Leire er Begyndelsen ffeet og paa en storartet og glimrende Maade. Og det Svundue, som har gjort sin Bestemmelse og sin Tid Fyldest og grebet virksomt ind i Eftertiden, er altid at betragte ei blot som svundet, men egentlig tillige som et Stykke af det Nærværende.“

Tæt ved Landsbyen Leire ligger

Leireborg.

I Maret 1663 blev en lille By Ud-Leire nedbrudt for at give Plads til Leiregaard, der opbyggedes af Rentemester Müller. Han var en Holstener og kom til Kjøbenhavn som Tjener hos Christian den Fjerdes Datters Forlovede, Adelsmanden Frauds Ranzau, der draknede i Rosenborg Slotsgrav. Ved sin Duellighed havde han opsvunget sig til sin ovennævnte Post, blev senere udnævnt til Statsraad og Amtmand, adlet 1674 og døde 1692, 83 Aar gammel. Den nyopbyggede Gaard skænkede han til sin Datter Drude Müller, der var gift med den kjøbenhavnske Professorens søn Thomas Finke, som blev adlet samtidig med sin Svigerfader. Han var en af Griffensfeldts Dommere, og da han et Aar efter styrtede baglænds af sin Ridehest og knuste sit Brystbeen, ansaaes hans Død for en Straf fra Himlen for den uretfærdige Dom, der overgik Griffensfeldt. Hans eneste Søn arvede Gaarden efter Moderens Død, men døde selv Aaret efter uden Børn. Hans Enke, Karen Gylde-sparre, Griffensfeldts Broderdatter, fik nu Gaarden, og ved hendes Død 1711 afhændedes den til Kongen, der atter solgte den, hvorefter den i faa Aar flere Gange skiftede Eier, indtil den kom til Johan Ludvig v. Holstein, Ridder af Elefanten, første Minister i Statsraadet samt Kammerherre. Han var en Søn af den danske Geheimeraad Johan Georg von Holstein, Ridder af

Elefanten, Hofmester hos Prinds Carl, siden hos Kronprinds Christian, som Konge Christian den Sjette. Johan Ludvig von Holstein blev tidlig ansat i Kronprinds Christians Tjeneste, var i sit 27de Aar Hofmarskalk, i sit 30te Aar Overkammerherre og var saare yndet af Prindsen. Han var en udmærket duelig Embedsmand, arbeidsom og flittig, selv lærd og Videnskabernes ivrige Beskytter, yderst beskedn, i høieste Grad gudsfrygtig og har derved formodentlig havt en betydelig Indflydelse paa Christian den Sjettes religiøse Charakter.

Han forenede to Gaarde, Kornerup og Skullerupholm, en Mængde Bøndergaarde og Kirker samt Næsbjholm og Bavelse i Syd Sjælland med Leiregaard, og oprettede af disse Eiendomme 1746 Grevskabet Ledreborg, efterat han 1744 og paafølgende Aar havde istedetfor den gamle Leiregaard opført en ny og pragtfuld Bygning, samt anlagt en prægtig Have, vistnok den eneste i sit Slags i Danmark.

At en saadan Videnskabsynder som Grev Holstein maatte eie et betydeligt Bibliothek, er naturligt, og det bestod ogsaa af 20,000 Bind, foruden 10,000 Disputatter samt en Mængde sjeldne Manuskripter. Han lignede den samtidige Videnskabsdyrker Suhm deri, at hans Bibliothek stod aabent for Enhver, medens de offentlige Bibliotheker vare utilgængelige.

Denne udmærkede Mand døde 1763, begravet og beklaget af Alle, især af de Fattige og Nødlidende, og efterfulgtes af sin eneste Søn, Christian Frederik, Overhofmarskalk, Overstaldmester, Overjægermester, Geheimeraad, Kammerherre og Ridder af Elefanten, der døde 1799. I hans Tid adspredtes det udmærkede Bibliothek paa flere Maader, dog skal der endnu af Grevskabets senere Besiddere være bevaret en Samling paa over 1000 Numere af Haandskrifter, en sand Skat. Rige-

ledes findes her en utrolig Mængde Breve, indheftede i 150 Folio- og Qvartbind. De ere fra alle hiin Tids Lærde og fra flere Konger.

Senere bleve Næsbyholm og Bavelse afhændede. Grevskabets nuværende Eier er Kammerherre, Hofjægermester, Ridder, Grev Christian Ezard Moritz Holstein, der veed at sætte Priis paa de Skatte, Ledreborg huser.

Sigersted.

Hagbard og Signe.

En Fjerdingvei fra Ringsted og ikke langt fra Absalons Fødested Fjenneslev ligger en af Sjællands ældste og mærkeligste Landsbyer, Sigersted, der er en Kirkeby.

Den har efter Sagnet sit Navn efter Kong Siger, der levede her i det andet og tredie Aarhundrede efter Christi Fødsel. Han havde tre Sønner, Alf, Ulger og Sigvald, tre drabelige Vikinger, af hvilke de to førstnævnte en Vaar prøvede deres Kræfter i Kamp med tre af den norske Kong Hamunds Sønner. Da de havde kæmpet en heel Dag, bleve de mødige paa begge Sider og indgik nu et venligt Forlig. Alf syntes særdeles godt om den ene af Hamunds Sønner, Hagbard, og tog ham derfor med sig til Faderens Kongsgaard, Sigersted. Her saae Hagbard Kong Sigers Datter, Signe, der var saa væn en Mø, at han blev forelsket i hende. Han friede til hende i Løndom, og hun lovede ham Trost til Døden. Men nu var der en Prinds Hildegidsel, som havde et stort Stamregister og var indbildsk af sin Skjønhed; han beilede ogsaa til hende, og skjøndt han ikke kunde rose sig af sine Manddomsgjeringer, meente han dog, at hans Fædre fastede Glands nok paa ham. Men det var ikke nok for Sigers Datter, hun meente,

at den kjækkste Mand var den kjønneſte, og gav ham den Befked.

Bed Sigers Hof levede der paa ſamme Tid to Brødre, ſom vare hinanden høiſt ulige. Den Ene hed Belviſe (o: Ketviis), og han var aldrig gladere, end naar han kunde bilægge Tvift og Uenighed, medens Broderen, den blinde Bolviſe (o: Aldraade), fandt ſin ſtørſte Glæde i at ſætte Splid imellem gode Venner. Til den Sidſte gif nu den tydſke Prinds og bevægede ham til at gjøre Sigers og Hamunds Sønner ſaa uenige, at Alf og Alger floge to af de Sidſtnævnte ihjel i Hamundsfjord. Da Hagbard, der var paa Redingſtog, fik Underretning om ſine Brøders Drab, ilede han hid med flere Kæmper, og nu faldt da Alf og Alger ſom Bod for Drabet af hans Brødre. Hildegidsel var ogsaa med, men da han brugte Harens Vaaben og ſmurte Haſer, fik han et Saar paa et Sted, vi ikke ſtulle nævne, men ſom Læſeren nok kan gjætte.

Men Hagbard følte Længſel efter at ſee ſin Elſkede, iførte ſig derfor Dvindeklæder, gif ene til Sigers Kongsgaard og udgav ſig for en Skjoldmø. En ſaadan Skjoldmø havde Signes Terner, ſom toede hans Fødder, aldrig før ſeet, og undredes ſaare over hendes laadne Been; men da Hagbard bemærkede det, ſagde han:

„Harver forſt, hvad jeg har pſoiet,
Da I veed, hvad jeg har døiet!“

Signe, ſom ſtrax havde gjenkjendt ham, tilføiede:

„Huſter, at Haanden, ſaa barket og haard,
Spinder Bedriſter, ſom vi ſpinde Blaar!“

Men en af Signes Terner havde et ſkarpt Blik, og hun havde opdaget, hvem der var ſkjult under Skjold-

møens Dragt. Hun forraadte Signe, og som hun og Hagbard svore hinanden Troskab, og at de vilde følges ad i Døden, blev Døren sprængt af Kongens Drabanter, der, skjøndt Hagbard værgede sig mandigt, bemægtigede sig ham og fængslede ham.

Hagbard dømtes nu til at lide Døden i Galgen, som efter ham fik Navn af Hagbarðs Hest, og da Signe fik det at vide, adspurgte hun sine Jomfruer, om de vilde følge hende i Døden, hvortil de alle svarede Ja. Hagbard førtes nu til Galgen, men da han vilde overbevise sig om Signes Troskab, bad han Bødlerne, først at heise hans Raabe op i Galgen, for at han kunde see, hvordan det tog sig ud. Dette gjorde de da, og da Signe saae Rappen i Galgen, troede hun, at det var Hagbard, der hang, og nu opfyldte hun da sit Trokabsløfte, stak tiligemed sine Terner Ild paa Jomfruburet, og de hængte sig alle i deres Slør under Høienloftets Bjælker. Da Hagbard saae Jomfruburet brænde, sandede han Signes Troskab og ilede nu glad sin Død imøde for at møde hende i Valhal som en af de Møer, der byde Heltene Mjødhorner, naar de have kæmpet sig trætte.

Siger havde nu gjerne givet sin Datter til Hagbard, men det var forfildt, thi da hans Mænd kom til Signes Buur,

„Da saa hun der i Slød,
Og der de kom, hvor Galgen stod,
Da var alt Hagbard død!“

Hafe, Hagbarðs Broder, der var paa Vifingetog i Irland, fik ikke saa snart at høre sin Broders Død, før han besluttede at hævne den. Han landede ved Hærvig og lod sin Flaade lægge op ad Suusa. Med Undren saae nu Kong Sigers Mænd, ligesom den engelske Karl Macbeth, en grøn Skov nærme sig Kongeboligen,

thi for at skjule sine Mænds Antal havde Hake befalet dem at dække sig med afhuggede Trægrene. Han var ogsaa paa denne Maade kommen nær Borgen, da Vægteren meldte Kongen den Besynderlighed, at en grøn Skov kom vandrende over Marken. Siger gjættede, hvorledes det hang sammen med denne vandrende Skov, og da han frygtede for at blive indeklemmt i Byens snevre Gader, mødte han den sig nærmende Fjende paa en Slette med sine Mænd. Krigsguden var ikke med ham, saa han tabte Slaget og faldt selv ved den saakaldte Valbrønd.

Men hans Hævner levede. Det var hans tredie Søn, Sigvald. Han fik samlet alle de Sjællændere, som det var ham muligt, ja, han formaaede endog Qvinderne til at følge med deres Mænd og stille sig under Danmarks Banner. Da Hake fik det at vide, blev han slagen af Skræk, indskibede sig med nogle af sine Mænd, men efterlod dog den største Deel af sin Hær, der slog Reir ved Alsted for der at vente, skjøndt forgjæves, paa, at Hake skulde komme til Hjælp med Flaaden gjennem den dengang seilbare Suusaa. Men da Solen stod op næste Morgen, kom Sigvald, og nu blev der kæmpet mandigt baade den Dag og den næste med. Sigvald faldt, og med ham enhver Helt af dansk Røugeblod, dog var Seiren paa de Danskes Side. Da Hakes Flaade endelig kom den næste Dag, fordi den kun med Nøie havde kunnet stige sig frem gjennem Naen, var der ikke Andet at bestille for dens Besætning, end at begrave deres faldne Stalbrødre hæderligen under „Hakehøien“. Som de nu bedst vare sysselsatte med dette Arbeide, kom en Ben af den dræbte Alf, ved Navn Borker, farende som en Lynstraale med alle de skaanske Nyttere; for deres Sværd faldt enhver levende Fjende, hvorpaa han ligesaa hurtigt, som han var kommen, bemandede de tomme

Skibe og forfulgte Hake; dog undkom denne, skjøndt med Nød og neppe, til Skotland med to af sine Snekker.

St. Helenes Kilde.

Norden for Arresø i Sjælland ved Tidsvilde, i en nøgen Egn ved Stranden, ligger St. Helene's Kilde, der allerede 1251 kom i Ny formedelst dens Vand's undervirkende Kraft. Endnu i vore Dage besøges den ved St. Hansdags Tid af Enge og Bærkbrudne, der her formene at erholde deres Sundhed og Styrke tilbage.

Om denne Kilde have følgende Sagn:

Der boede i Sverrig en hellig Qvinde ved Navn Helene. Hun levede i Skoven, adskilt fra Menneffenes Samsfund, og førte et saare gudeligt Levnet. Men i sin Eensomhed blev hun overfalden af onde Menneffer, som dræbte hende og kastede hendes Liig i Havet. Da modtog en stor Steen hendes affjælede Legeme og flød dermed over til Sjælland, hvor den fandtes under en høj Brink i Tirbirke Sogn. Men da det formedelst Ekraaningen ikke lod sig gjøre, der paa Stedet at bringe Liget op paa Land, skete det Vidunder, formedelst hendes Hellighed, at Skrænten brast, saa at man kunde føre Liget op paa Marken derigjennem, og denne Kløft vises endnu. Paa det Sted, hvor man først satte Liget, fremsprang en Kilde af Jorden, og det var det berømmelige Væld, som endnu bevarer hendes Navn og Ære. Da hendes Legeme derefter var lagt i Skriin, blev det ført til Tidsvilde Kirke, men underveis brugte Bærerne uteerlige Ord, og da blev Baaren saa tung, at de ei mægtede at drage den fra Stedet. Og den sank dybt ned paa det Sted, som deraf endnu kaldes Helenes Grav. Menden store Steen, paa hvilken hun var seilet her til Landet, ligger endnu paa Stranden og bærer kjendelige Spor af hendes Legeme.

Helene var — efter et andet Sagn — en skaanskt Prindsesse og meget berømt for sin Deilighed. I hende forelskede sig en Konge, og da han ei kunde vinde hendes Kjærlighed, vilde han bruge Vold imod hende. Men hun foer slygtende og fortviolet gjennem hele Landet, Kongen forfulgte hende indtil den høie Strandbred, og da han her vilde gribe hende, styrtede hun sig ud i Havet. Dog omkom hun ikke. En stor Steen hævede sig fra Havbunden og tog imod hende, og paa denne Steen seilede hun til Sjælland. Paa det Sted, hvor hun først satte Foden, da hun traadte i Land, fremsprang den Kilde, som bærer hendes Navn, og hun boede længe der i Egnen og blev æret og besøgt som en hellig Qvinde.

Tre hellige Søstre — fortælles der ogsaa — skulde tilfammen seile over Havet; men de omkom paa Veien, og Bølgerne adskilte deres Liig til tre forskjellige Steder. Den første hed Helene. Hendes Liig kom til Tidsvilde By, hvor en Kilde udsprang af hendes Grav. Den anden hed Karen. Hendes Liig kom paa det Sted i Odsherred, hvor man nu viser St. Karens Kilde. Den tredie Søster kom ligeledes til Landet, og udsprang der ligeledes en Kilde af hendes Grav.

Helenes Kilde havde tilforn tre Bæld, der opfangedes i Vandkister, af hvilke de to endnu bestandigt ere fulde, men den tredie derimod er udtørret. Dette skal være foranlediget derved, at en Person, som engang kom dertil med den franske Syge, satte Fødderne ned deri, og siden den Tid steg Vandet aldrig saa høit, at det kunde naae Kisten og faae Afløb.

Et andet Færtegn ved Helenes Kilde fortælles saaledes:

En fattig, blind Mand kom engang til Hr. Jens, Præst i Helsingø, og bad ham om en Almisse, at han kunde bringe Offer ved St. Helenes Kilde, hvorhen han

vilde begive sig for at blive hjulpen til sit Syn igjen. Da svarede Præsten: „Der har Du to Skilling at offere for Dig selv; men jeg har en blind Hest, — der har Du to Skilling til at offere, for at ogsaa den kan faae sit Syn!“ Dertil taug den Blinde og gif hen og lagde de fire Skilling i Kirkeblokken. Da skete det, at baade Manden og Hesten bleve seende, men Hr. Jens tabte sit Syn, fordi han havde spottet*).

St. Søren's Kilde.

Paa Holmstrup Mark imellem Holbæk og Kallundborg er der en Kilde, som kaldes St. Søren's Kilde, og som tidligere var meget besøgt af Almuen formedelst dens formeentlige Lægekraft.

Ved den ligger Holmstrup Kirke, der fordom efter ovennævnte Helgen kaldtes St. Søren's Kirke. Den er opført 1492 af Biskop Niels Skave i Roeskilde og udmærker sig fremfor andre Kirker ved, at hele Bygningen er opført af store, røde Tegl, fortrinligt Muurværk, og Hvelvingerne understøttede af 12 Piller, 6 i hver Række. I Choret findes 10 smukke Munkestole. Der findes ogsaa en herlig Altertavle fra den katolske Tid med Billedsfjærerarbejde, forestillende Christi Korsfæstelse og Lidelseshistorie, samt 6 Helgenbilleder. Prædikestolen er udstyret med rigt Billedsfjærerarbejde fra Christian den Fjerdes Tid.

I Christian den Tredies Tid dreves der meget Afguder i Holmstrup Kirke, saa der offredes Gæs, Lam og Høns og tilbades Billeder. Kongen, der blev underrettet derom, befalede, at Billederne og alt Andet skulde udtages af Kirken.

*) Thieles Folkesagn.

Refsnæs Skov.

Ung Baldemars Død.

Halvøen Refsnæs, der strækker sin lange Tunge ud i Storebelt, var for mere end 600 Aar siden bedækket med Skove, i hvilke Hjorten og Raadhyret færdedes. Den unge til Konge valgte Baldemar, Baldemar Seirs og Dronning Dagmars Søn, der tidligere havde deelt et treaarigt Fangenskab med sin Fader i Tydskland ved Grev Henrik af Schwerins Forræderi, var den 28de November 1231 paa Jagt i disse Skove med sin Fader. Da sank Danmarks Haab for et Vaadestud i Dødens Arme:

„Som Stormen afflaaer det modne Korn,
Saa ligger al Danmarks Haab og Horn;
O Danmark, om Du Dit Tab forstod,
Da maatte Du græde det bare Blod!“

Sjællandste Antiquiteter i Geheime-Archivet for 1607 melde, at „der til Ainiudelse er opreist i Nyrup Lund, som han blev skudt, 4 store Steen, een Mand høi, paa en slet grøn Plads, noget aflang; en af Stenene er stakket siden bleven af Steden forrykt“. Nu findes der ikke noget Træ, langt mindre Skov i Egnen ved Nyrup, saa det synes, at den Forbandelse, som den gamle Ræmpvise, der omhandler denne ulykkelige Begivenhed, udtaler, er gaaet i Opfyldelse:

„Herefter skal Refsnæs finde den Bind,
At der sig ei bjerger kan Kaa eller Hind.
Hvor Refsnæs før havde tusinde Trær,
Skal den henjvie stærkt Kuleveir.
Paa Refsnæs, hvor før stod Eger og Bøg,
Herefter skal groe Skarns Hundeløg.
For Lyften man saae paa Refsnæs tilforn,
Herefter nep' findes skal et Torn.“

Borreveile Skov.

Sagn.

I det nordlige Sjælland i Nærheden af Issefjorden ligger den fra Arildstid bergtede Borreveile Skov. Her havde i ældre Tider en Røverbande sit Opholdssted, fortæller Sagnet. Den boede under Jorden og bestod af en gammel Kjælling, der hed Thyre med Tilnavnet Boløxe, som med sin ældste Søn havde 11 Sønner. De laae altid paa Luur efter Rejsende og kunde strax bemærke, naar saadanne kom igjennem Skoven, fordi de havde spændt Snore over Veien, i hvilke der var befæstet Klokker, der ringede ved den mindste Berørelse. Almindelig sad Thyre Boløxe ved Hulens Indgang og havde en kort Kridtpibe i Munden, eller ogsaa gik hun omkring i Skoven, og naar hun da mødte Nogen, pleiede hun at tale saaledes til dem: „Man siger rigtignok, at der er Røvere her i denne Skov, men det er J— gale mig Løgn.“

Engang, da hun gik saadan omkring, traf hun paa en Karl, som gik og slog Stød op af Jorden, og hun spurgte ham: „Kan Du slaae Ild til min Pibe?“ — Karlen kjendte hende, men tabte desuagtet ikke Modet og lovede at slaae Ild, og nu satte hun sig roligt ned paa Stødet. Karlen tog da Jernvæggen og drev den med eet Slag igjennem hendes Klæder ned i Jorden, saa at hun sad fast og kunde ikke røre sig. Hun var ikke seen med at tage en Pibe frem, for med den at give Sønnerne Teg, men Karlen bandt hendes Hænder, skyndte sig til Herregaarden Lindholm og kom snart tilbage med endeel andre Karle, som havde væbuet sig med Høstve. De sloge en Kreds om Hulens Indgang, og Karlen tog nu Piben og begyndte at pibe. Da kom den ene Søn efter den anden ud, bleve fangne og førte til Koeskilde. Man gjennem- søgte nu Hulen og fandt femogtyve Læs røvet Gods.

Thyre og de elleve Sønner bleve dømtte til at miste Livet, men den tolvte, der kun var femten Aar gammel, blev benaadet. Da han imidlertid haardnakket paaftod, at han vilde dø med de Andre, bleve de Alle tilfammen steilede i Borreveile Skov, lige udenfor Thyres Hul.

Almuen fortæller, at det ofte hænder sig, naar Nogen ved Nattetid kjører forbi Hullet, at Hestene pludseligt komme i stærk Sved og formaae knap at trække Vognen. Da en Bonde ved en saadan Leilighed steg ned af Vognen og kiggede igjennem den venstre Grime, saae han, at han havde Thyre Boløxe og de tolv Sønner bag paa Vognen. Han saae sig nu nødt til at tage det ene Baghjul af og lægge det op i Vognen; thi ved en saadan Adfærd blive alle flige Gjenfærd nødsagede til at følge under Vognen for at holde Axen iveivet.

Denne Røverbande skal være bleven greben i Borreveile Skov i Aaret 1716.

Frode Fredegodes Gravhøi.

Hvor Veien fra Roeskilde til Frederiksfund løber forbi Øvre Bærebros-Mølle, hæver der sig paa en Slette en stor Høi, der efter historiske Beretninger samt efter det endnu levende Sagn skal være Frode Fredegodes Gravsted. Den har ingen Lighed med de sædvanlige Gravhøie fra Oldtiden, men er en ualmindelig lang Banke af regelmæssig Dannelse, høiest i den østlige Ende, hvor der findes et Gravsted, og hvorfra Høiden aftager, indtil Banken, der dog bestandig beholder sin regelmæssige Form, taber sig umærkeligen i den flette Mark. Yderst i den østlige Ende af Banken, hvor den er høiest, finder man en regelmæssig, rundagtig Fordybning med en skraa Indgang fra Nordsiden, nogle og tyve Skridt i Længden; denne Indgang begynder ikke ved Bankens Fod, men først i en Høide af omtrent 10 Alen. Ud-

huulningen kan i lodret Linie være 8 til 10 Alen dyb, og hvor den er dybest, ligger en enkelt, temmelig stor Steen. Formodentlig er denne Fordybning bleven til, da Roeskilde Biskop Rønnow i Christian den Tredies første Regjeringsaar lod Høien udgrave, uden at finde noget Andet end nogle Ben. Hele Høien eller Banken, der i lige Linie omtrent er 320 Skridt lang og imellem 20 og 30 Skridt bred, maa man antage er en naturlig Banke, der er udjævnet ved Menneskehænder. Den er visseelig at ansee for et af de i historisk Henseende ærværdigste Mindesmærker fra den dybeste Oldtid, som vi eie, da baade Saxos Fortælling og det bevarede Navn vidne om, at vi her og intet andet Sted maae søge Stedet, hvor de Danskes høitilseede Frode blev lagt i Høi, som Skjalden Hjarnes Liigvers bevidue:

De Danske førte Liig tre Aar om Land:
 Kong Frode hiin Fredegode;
 Saa gjerne havde seet baade Qvinde og Mand,
 Han længes for Riget maatte raade.
 Her ligger begravet den Kæmpe saa stærk,
 Hos Værebros sees disse Stene:
 Under aaben Himmel, paa vilde Mark,
 Der hviler den Herres Bæne*).

Vi troe her at burde omtale den vistnok navnkundigste af vore gamle Drotter med et Par Ord. Han var en Søn af Fridlev hin Raste, men erhvervede sig ikke sit Tilnavn i sine første Regjeringsaar, thi da var han en vældig Krigsherre og udbredte efter Saxo ved sine Seirvindinger Danmarks Navn fra Slavernes Lande lige ned til Grækenland, og i Vesterlunde var han Briters og Irers Skræl. Saxo fortæller, at et Par hundrede Konger anerkjendte ham som Overkonge og Lehus-

*) Efter Bedels hjærnesfulde Oversættelse.

herre, og bragte ham aarlig Skat. Maae vi end ansee dette Antal af underkastede Konge for overdrevent, saa giver det dog et Vidnesbyrd om hans Magt og Vælde. I det Tidsrum var Dansten berømt for sin Tapperhed over hele Verden, og da Frodes Sværd hvilede urørt i sin Skede i tredive Regjeringsaar, fik han saavel derfor som for sin Viisdom og Godhed Tilnavnet „den Fredsgode“. Han hævede Loven med Strengthed. Ingen maatte under to Mark Gulds Bøde have Laas eller Lukke for Dør eller Kiste; men hvad der ulaaset blev stjaalet, betalte Kongen trefold igjen. Blev en Tyv greben, blev han med Jernmagler naglet fast til Galgen, med en Ulv ved sin Side, til et Tegns, at de begge vare Rovdyr og skulde som Ligemænd nyde samme Ret. Hvo som først vendte Ryggen i Slaget, var fredløs, men hvo som i Slaget gik Bannerføreren et Skridt forbi, blev fri, hvis han var Træl, blev adlet, hvis han var Bonde, og blev Jarl, hvis han var Adelsmand. Enhver Pige maatte ægte hvem hun vilde, selv uden Faderens Minde, men ægtede fribaaren Qvinde en Træl, mistede hun sin Frihed og blev Mandens Ege.

For at bevise, hvilken Ustraffelighed han havde indført, henlagde han et stort Guldbarmbaand paa alfar Bei ved Jelling i Jylland, og ligeledes to Guldsmykker, et paa Frodebjerg i Norge og et i Bigen. Frygten holdt Ransmænd fra at bemægtige sig disse Kostbarheder, og Guldet laa ligesaa sikkert paa Landeveien som i Skrin og Kiste under Laas og Lukke.

Frodes Død sættes i Forbindelse med Trolddom eller Trylleri, hvilket vi her ikke skulle omtale nærmere. Et stort Sødyr skulde have jaget sine Horn ind i hans ene Side, saa han fik sit Banesaar og døde. I tre Aar skjultes hans Død for Folket, thi hans balsamerede Liig førtes i en kongelig Bærestol Landet rundt; men endelig tillod

dets Forraadnelse ikke, at det førtes mere omkring. Den Ufdøde havde httret, at Sjælland var den ypperste Deel af Riget, og at han derfor vilde begraves i dets Midte ved Værebros, men Bonden satte Skulder under hans Kiste, da den skulde stedes i Jorden paa det af ham forlangte Sted.

Saa elsket var Kongen af sit Folk, at det bestemte, at den, der digtede det bedste Liigvers over den Ufdøde, skulde være Danmarks Konge. En ringe og ulærd Bondesøn, Hjarne, sang det bedste Mindeqvad.

Senere Tider have benyttet hans Navn, naar de vilde looprise eller omtale en Konge. Saaledes sang Digteren om Frederik den Sjette:

„Hans Bønder ham bar, som Valdemar,
Som Frode, om Land med Taare klar.“

Dg saaledes om Christian den Ottende:

„Han gik til Himlens Sale,
Med Kongerne at tale,
De mægtige, de stærke,
Med Løvens Skjoldmærke,
De vise og de gode,
Kong Fredrik og Kong Frode.“

Landsbyen Kirkesby.

Peder Svb.

Landsbyen Kirkesby ligger en Miil Sønden for Roeskilde. Denne Landsby er ikkun mærkværdig derved, at her blev „den danske Sprogkundigheds Fader“, Peder Svb født Aar 1631. Han var en Søn af Fæstebonden Peder Slussen og Hustru Ane Mortensdatter. Som Dreng kom han i Roeskilde Skole og fik en Plads paa Duebrødreklosteret, en velgjørende Stiftelse, som stod i nær Forbindelse med Skolen, og hvor han i hele

sin øvrige Skolegang havde fri Bolig imod at synge i Kirken hver anden Søndag og, om han dertil fandtes stiftet, nu og da prædike for de Gamle i Klosteret. Han blev derpaa „Løbedegn“ i et af de nærmeste Sogne om Roeskilde. Hans Bestilling var at løbe ud til dette Sogn hver Søndag Morgen, forrette Degnens Arbeide i Kirken og om Eftermiddagen samle Menigheden skifteviis i de enkelte Sognebyer for at læse for dem i Bibelen eller i en eller anden Andagtsbog. Han fik tillige sin Kost paa Klosteret, „og den var ingenlunde til at kimsse ad,“ siger Barfod, „thi om Morgenen fik han sin gode Dobre, ved hvilken der endog stundom vankede Kjødsuppe; til Middag (Kl. 10) fik han tre Retter varm Mad, som han, hvis det kneb, maatte bruge to Timer, men ingenlunde fleer, til at glæde sig ved, og imedens blev han opvartet af Primsinkerne; til Aften (Kl. 5) fik han atter tre Retter varm Mad under de samme Betingelser; men i Dagens Løb fik enhver Kostgjænger endnu desuden sine tre Potter Al.“

I Aaret 1653 blev han Student ved Kjøbenhavns Universitet, i det paafølgende Aar tog han Baccalaureusgraden, men paa den samme Dag lukkedes Universitetet, thi Pesten begyndte at rase i Byen, og nu droge Professorer saavel som Studenter ad Roeskilde til, men kunde dog ikke løbe fra Landeplagen.

Efterat have været Hører ved Kjøbenhavns Latin-skole blev han Rector i Næstved. I Aaret 1664 blev han af Fru Ide Lunge til Balbygaard kaldet til Præst i Helsted. Her levede han i 38 Aar i stille, præstelig Virksomhed. Her gav han os den første danske Sprog-lære paa Dansk, her reddede han hundrede af vore gamle Biser fra Undergang, og her samlede han den Skat af Folkeviisdom, der lever i vore Ordsprog. I dem er der bevaret os rige Sprogkatte. „Vi have i dem poetiske

Frembringelser af en ubetalelig og uforgjængelig Bærd, som neppe noget andet Folk, navnlig hvad Ræmpeviserne angaaer, har Magen til."

I sine i Aaret 1663 udgivne „Mærkelige Betænkninger over det cimbriske Sprog" yttre han: „Mig bør jo først at vide mit Fædreland og dets Sprog nogen Ere. Man vil være Mester i fremmede Sprog, og haver ikke endnu lært sit eget; vi foragte os selv, og derfor foragtes vi."

I sine Sprogværker var han den Første, som paa Dansk behandlede Modersmaalet grammatikalst, og det gjorde han med en saadan Dygtighed, at efter henved tohundrede Aars Forløb have vore Sprogmand endnu Mangt og Meget at lære af ham.

Samme Aar han kom til Høstved, ægtede han Enken efter sin Formand, Magister Hans Povelsen Næstved, med hvem han havde tre Døttre og levede i over tredive Aar i et kjærligt Ægteskab.

Næsten 71 Aar gammel døde Peder Sny den 18de Februar 1702, efterat han havde prædikeret den foregaaende Søndag.

Digteren sagde følgende sande Ord om ham:

„Tiden gaaer, og vi gaar med;
Peder Sny i Høstved
Med sin store Ordsprogst
Gaaer dog aldrig meer af Minde"

Fjenneslevlille.

Abfalons Fødeby.

En Miil Østen for Sorø komme vi til en klasfist Egn, thi her bleve den tappre Helt og den fromme Bisp Abfalon og hans gjæve Broder Esbern Snare fødte. Nærmer man sig til den store Mands Fødeby, Fjennes-

levsille, saa see vi dog næsten ikke Andet end en fattig Landsby og en Landsbykirke.

Her levede paa sin Fædrenegaard Fjenneslev begge Brødrenes Fader Aster Ryg med sin Hustru, Fru Inge; her fødtes for omtrent syv og et halvt Aarhundrede siden Esbern og Absalon; her opvoiede de i Naturens Skjød tilligemed Danmarks store Konge Baldemar. I Kirken har Absalons Farfader Skjalm Hvide ligget, indtil hans store Sønnesøn fandt et værdigere Hvilested for ham i Sorø Klosterkirke. Skjalm, der menes at være en Sønnesøn af den berømte Palnatoke, var af en gammel berømmelig Slægt og i Svend Estridsens Tid en af Landets mægtigste Høvdinger.

Da man i Aaret 1774 istandsatte Sorø Kirkes Muur, fandt man i en Pille imellem to fordums Kapeller to Trækister med Skjalm Hvides og hans Søn Tokes Been, hvilke bleve lagte i et Blyskrin istedetfor de opraadnede Trækister og paany indmurede i Pillen, hvorpaa sattes en Indskrift til Bevarelse af Mindet om dette Skjalm Hvides Gravsted.

Ved Skjalms Død blev Sønnen Aster Ryg Eier af Gaarden. Pag. 311 have vi omtalt Fjenneslev Kirke; den opbyggedes, medens Aster Ryg var i Leding i Sverrig.

De to Taarne, hvilke Aster Ryg fandt opreiste ved sin Hjemkomst som Tegn paa, at der var født ham to Sønner, bleve alt i Aaret 1561 af Abbeden Oluf Korsemose i Sorø nedtagne, fordi de vare brøstfældige, og derpaa ombyggede til eet Taarn. Herom synger Digteren:

„Falden er nu det ene Taarn,
Dg Krattet voxer af Græs;
Arel og Esbern Snare,
De taarne det danske Huus.

„Mosset dækker den gamle Steen,
 Alt over den sorte Jord;
 Axl og Esbern Snare,
 De hæve sig høit i Nord.“

Abfalon arvede Fjenneslev efter sin Fader. Han testamenterede hele sin fædrene Eiendom 1201 til Sorø med Undtagelse af Fjenneslev, hvilket han stænkede sin Broder Esbern, der overlevede ham i tre Aar og døde 1204. Efter hans Død kom Fjenneslev i Johannes Hvitings Enkes, Fru Christines Besiddelse, og hun pantsatte Fjenneslevlille med alle tilhørende Acre, Enge og Skove til Sorø Kirke. Aar 1378 blev Byen Fjenneslevlille, med Undtagelse af Præstegaarden, tildømt Klostret af Kong Oluf paa Thinget i Roskilde.

Fjenneslev Kirke er kun liden og dens Bygning eieudommelig, thi Taarnets Tagryg staaer tværs for Enden af Kirken. To, fem Aen høie Piller af den haardeste Granit, polerede som Marmor, bære den ene Side af Taarnet. De have en ganske simpel Knap og hvile paa en Fod af Graasteen, i hvilken der er udhugget Løvbærk. Alterbordet er smukt og bestaaer af en tyk, sort Marmorplade.

Stevens Klint.

Sagn.

Langsmed Sjællands sydsøstlige Kyst gaaer der en meer eller mindre ophøiet Landstrækning, som kaldes Stevens Klint. Den har en Længde af 1½ Mil og bestaaer af Kridt, Kalksteen og Flintsteen; Lag af disse Bestanddele afveksle med hinanden og indeholde en Mængde Forsteninger af Dyr og Planter. Klintens høieste Punkt er Høiesti, hvorfra der er Nedgang til Stranden, og som ligger 120—130 Fod over Havets Flade. Nær ved den yderste Bred af den steile Klint, som aftager

hvert Aar ved Nedstyrning, ligger Søierup Kirke. Den har staaet paa dette farlige Sted i over halvfemte hundrede Aar. Imellem Kirkegaardsmuren og Klintbredden skal der neppe være et Par Alens Afstand; allerede engang har man maattet flytte Kirkegaardsmuren længere ind ad Landet til, og en saadan Flytning er maaskee igjen snart nødvendig. Under Gudstjenesten skal der engang være skeet et Jordstred lige ud for Kirken, der var saa betydeligt, at hele Bygningen rystede og Bønderne med Dødsfræk styrtede ud af Kirken i den Tro, at den heelt og holdent skulde synke ned i Afgrunden. Vidnesbyrd om Kirkemurens Flytning findes, fortæller Molbech i sine Ungdomsvandring, thi de sørgelige Levinger af dem, som i ældre Tider bleve jordede paa denne Kirkegaard, en Mængde Døduingebeen, rage frem af Jordskorpen og bestyldes tildeels af Havet, til hvilket man har været nødt til at overgive dem.

Et Sagn fortæller, at der er Intet at befrygte for Kirken, efter som den hver Julenat flytter sig selv et Haanfjed indad mod Landet. „Den sparer derved“, siger Molbech, „Flytningsomkostningerne.“

Et andet Sagn beretter Aarsagen til Kirkens Bygning paa dette Sted. En Skipper, som var i Havsnød og nær ved at strande paa Klinten, gjorde det Løfte, at bygge Kirken her til et Vartegn for Andre, og holdt det, da han blev reddet af Faren.

I Kirken finder man lige overfor Prædikestolen et forgyldt Billede, en Mand, holdende et forgyldt Anker i Haanden, hvorved den frelst og taknemmelige Skipper skal forestilles. En Indskrift paa en Trætafle melder, at Kirken blev indviet 1358 af Henrik Gerhard, Bisp i Koeskilde, og helliget til Johannes Døberen og Clemens Martyr.

Kirsten Piils Kilde.

Denne Kilde, der ligger i Jægersborg Dyrehave og er stærkt besøgt om Sommeren formedelst sit herlige Vand, hører ligesom St. Helenes Kilde til dem, hvortil overtroiske Folk drage St. Hans Nat formedelst dens Vands formeentlige Lægedomskraft. Hvad der har givet den dens Navn, vides ikke; formodentlig har det været en hellig Dvinde fra den catholske Tid.

Tiis Sø.

I Holbæk Amt ligger Tiis Sø, omgivet af en Mængde store Gaarde, hvoriblandt Herregaardene Selchausdal og Sæbygaard. Om Oprindelsen til denne Sø fortælles, at en Trolde havde sin Bolig i Kundby, hvis Kirke staaer paa en høi Bakke; men efterdi Folkene der i Egnen vare vant til Gudsfrugt og gif slittigen i Kirke, havde samme Trolde sin største Plage af, at der næsten uafsladeligt ringedes med Klokkerne i Kirketaarnet. Omfider blev han derfor nødt til at reise bort; thi Intet har mere bidraget til Troldefolkets Udvandring af Landet, end netop det, at Folk bleve gudsfrugtigere, og at Klokkeringningen tiltog. Trolde fra Kundby reiste da ud af Landet og kom til Fyen, hvor han levede i nogen Tid. Da hændte det sig, at en Mand, der nyligen havde bosat sig i Kundby, kom til Fyen og mødte denne Trolde paa Veien. „Hvor har Du hjemme?“ spurgte Trolde ham. Der var Intet paa Trolde, som gjorde ham ulig et Menneſte; derfor svarede Manden som sandt var: „Jeg er fra Kundby!“ „Saa?“ sagde Trolde, „Dig kjender jeg ikke! Ellers kjender jeg dog hver Mand i Kundby! — Vil Du ikke“, vedblev Trolde, „tage Brev med for mig tilbage til Kundby?“ Dertil var Manden ikke uvillig, og Trolde stak ham det i Tassen, men for-

bød ham at tage det op, før han kom til Rundby Kirke; der skulde han kun kaste det over Kirkegaardsmuren, saa vilde den faae det, der skulde have det. Derpaa skiltes de ad, og Bondemanden forglemte ganske Brevet. Men da han var kommen over til Sjælland igjen, sad han just paa den Eng, hvor Tiis Sø nu er, da Troldens Brev pludselig kom ham i Tankerne. Han tog det da ud af Lommen og sad en Stund med det i Haanden, men pludseligt begyndte der at pible Vand ud af Seglet, Brevet foldede sig ud, og det var med Rød og neppe, at Bonden reddede sit Liv, thi Trolden havde indesluttet en heel Sø i Brevet for ved saadan Odelæggelse at hevne sig paa Rundby Kirke. Men Gud afvendte det, saa at Søen kom til at skille ud i det store Engdyb, hvor den nu flyder.

Navnet Tiis Sø skal efter et andet Sagn udledes deraf, at ti Godseieres Jorder befyldes af denne Sø. Et tredie Sagn fortæller, at den skal være opkommen derved, at en uhyre stor Sø med ni vældige Grise engang oprodede Engen, saa at Søen skyllede op af Dybet.

Imellem Sæby og Tiis Sø ligger en liden Sø, som kaldes Bliden. Veien til Rallundborg gaaer imellem begge Søerne og befyldes Aar for Aar af disse. Derfor staaer Verden ikke heller meget længe, thi „den yderste Dag vil komme, naar Bliden bliver Tæt med Tiis-Sø“ *).

Blodhøien.

Denne Høi, der ligger ikke langt fra Slangerup, har sit Navn efter et blodigt Slag i Aaret 1147 imellem de

*) Thiele's Folkesagn.

to Konger Svend Grathe og Knud Magnussen, og fortælles der, at den er opkastet over de Mange, der faldt i Slaget.

Sagn fra Sjælland*).

1.

Du Balder i et Slag havde drevet Hother paa Flugten, tørstede hans Kæmper formedelst Stridens Hede. Han befalede dem derfor at grave et Hul i Jorden, og da de havde gjort dette, udvældede der Vand deraf, saaat de kunde stille deres Tørst. Stedet blev siden kaldet „Balder's Brønd“ og ligger paa høire Side af Veien fra Njøsbenhavn til Roeskilde, ved en Landsby af samme Navn.

2.

Da Balder engang med sin Hustru, Rune, vare til Gæstebud i ThuneBy ved Roeskilde, var hun saa mundgjæv (snakksom), saa han blev vred derover og slog hende, at hun maatte tie. Og befoel han da, at i Sulehstigheden skulde leges den Veg, som derefter er bleven kaldet Balderrune, paa det at Qvinderne skulde drage sig til Minde, at det sømmer sig dem at tie, naar Mændene tale.

Siden den Tid, naar Noget forsøker sig i Sulestuen, da „klappes hans Nyg af“, hvilket skeer ved følgende Riim:

Balder, Rune og hans Viv,
De yppede dem en grote Riv,

*) Tilbeels efter Thiele.

Grote Riv i Thune;
 Der slog Valder Rune!
 Ni Slag ville vi slaae,
 Dermed ville vi hjem gaae.
 En, to, tre, fire, fem!
 Der gik end ingen af os hjem.
 Se, syv, otte og dertil ni!
 Dermed sig vi denne Ryg fri!

3.

I Hummelovre, ved Ringsted, boede engang en Konge ved Navn Humble, og af ham har Byen sit Navn. Han havde her et skjønt Slot med mange Stokværk, og var der fra det øverste og heelt ned igjennem store Ruger i Gulvene og allernederst et dybt Hul i Jorden. Naar Nogen havde forseet sig imod ham, da lod han dem nedkaste fra det Øverste gjennem alle Rugerne, saa at de tilsidst uheldigen maatte omkomme i den dybe Grav. Nu er der Intet tilbage af det prægtige Slot, men paa Marken, hvor det engang stod, viser man det bundløse Hul, der nu er en Brønd.

4.

Engang fik Holger Danske af en Troldqvinde et Par Brillor, med hvilke han skulde kunne see ned igjennem Jorden. Da han havde modtaget denne Gave, vilde han prøve den og gik derfor ud paa Nørrefælled udenfor Kjøbenhavn og lagde sig der plat ned paa Jorden og kigede. Men da han reiste sig, var der Spor i Marken af Brillorne, nemlig to Huller, som siden fyldtes med Vand og ere alle Kjøbenhavnere velbekjendte.

5.

En Aften blev Kong Valdemar vildfarende paa Jagten og kom fra sit Følge. Da søgte han til den

nærmeste By, gif fra Huus til Huus og begjærede Rattely. Men allevegne lukkede de Døren i og hidsede Porthundene paa ham, thi de kjendte ikke Kongen. Da hans Følge næste Morgen fandt ham, paalagde han de ubarmhjertige Bønder den Straf, at hver Mand i den hele By skulde miste det høire Been; men omfider formildede han dog Straffen saa, at som Skjændselstegn skulde det høire Forbeen afhugges paa hver Porthund, og deraf har endnu samme By, Beenløse, paa Ringsted Amt, sit Navn.

6.

Bed Sorø ligger en lille By, som tidligere var et Slot og endnu kaldes Pedersborg efter Hr. Peder Torstensen. Da han der holdt Bryllup, kom Kong Valdemar til Gildet, dansede med Bruden og blev saa indtagen af hendes Deilighed, at han, da han ud paa Natten havde druffet med de øvrige Bryllupsgjæster, saae sig om efter Bruden. Da han nu hørte, at Brud og Brudgom allerede vare gangue ind i Brudekammeret, optændtes han af et saadant Raseri, at han med Magt trængte derind og dræbte Hr. Peder i Sengen.

7.

Sanct Margrethe var en Nærbeslægtet af Erkebiskop Absalon og gift med en vis Herlogh, af hvem hun en Nat ugudeligen blev myrdet og derpaa ophængt, for at det skulde lade, som hun selv havde taget Livet af sig. Da Selvmordere ikke maae hvile i indviet Jord, blev hun begravet paa aaben Mark. Men efterat hun var bleven nedgraven, skete der paa det Sted mange Bertegu, hvilket bragtes til Erkebispens Kundskab. Han agtede i Begyndelsen ikke derpaa, men da det rygtedes overalt, raad-

førte han sig med Abbeden i Soer, Simon, og en fordums Abbed i Ringsted, Richard, hvorlunde man skulde bære sig ad i denne Sag. Da de havde fattet Mistanke til Herlogh, lode de ham forhøre; og da han mærkede, at hans Misgjerning var bleven aabenbar ved himmelske Vertegn, tilstod han oprigtig sin Synd. Nu strømede da alt Folket ud paa Marken til det Sted, hvor Margrethe var nedlagt, opgravede hendes Liig, toede det, lagde det paa Baare og bare det saa i høitideligt Optog, med brændende Kjertter og megen gudelig Sang, til vor Frue Kirke i Roeskilde og nedsatte hende der. Til hendes Ære blev et Kloster stiftet, som kaldtes St. Margrethes Kloster.

8.

Der boede ved Ringsted en Mand, som hed Willum og var meget behænde. Han støbte en Klokke til Vigersted Kirke, som havde saadan Klang, at den lød fra Vigersted til Balby Bakke. Men da han havde smeltet saameget Sølv deri, at han derved blev forarmet og kom i stor Skyld, forfulgtes han af dem, hvis Skyldner han var; han flygtede ud paa Vigersted Mark og blev der dræbt ved Siden af en Hvi. Da udsprang paa samme Sted en Kilde, hvilken endnu kaldes efter ham St. Willums Kilde.

9.

I Kollerød, Frederiksborg Amt, boede engang en fornem Frue. Hun søgte til Uggeløse Kirke, men havde den Uskik altid at tage sin Hund med sig. Til samme Kirke søgte Junkeren paa Borre Slot, som ogsaa pleiede at komme til Kirken med sine Jagthunde. Engang hændte det sig, at Fruens Hund blev bidt af en af Jun-

kerens Jagthunde, hvorover hun blev saa harmfuld, at hun, for at Sligt ikke skulde skee mere, lod bygge Kirken i Riunge. Af den Grund sees endnu i Riunge Kirke=muur Afbildningen af en Hund, nemlig Fruens.

10.

I Gadstrup Kirke ved Njøge var der paa den Tid, Reformationen indførtes i Danmark, et Træbillede, der forestillede Gud Fader med Christusbarnet i sine Arme, hvilket blev nedtaget fra den Plads, hvor det hang paa Væggen, og sat ud i Vaabenhuset. Da man nu vilde bære det derfra og ud af Kirken, blev det saa tungt, at ikke ti Mand kunde bære det videre; dog lod det sig bære tilbage og ophænge paa det gamle Sted, og der skal det hænge den Dag idag.

11.

I Sæby Sogn i Sjælland ligger der en By, som kaldes Giershøi, hvor der tilforn holdtes et stort Kildemarked ved en Kilde, som udvælder ikke langt fra Stranden. Dette Kildemarked holdes ikke længer af den Grund, at da engang Bønderne i en god Nuus kom derfra, vovede en af dem at kjøre omkap med Kong Christian den Fjerde, hvorover Kongen blev saa fortørnet, at han vilde have stndt Bonden, hvis denne ikke skyndsomst var stegen af Vognen og havde spændt det ene Dg fra og sig selv istedet. Men ihvorvel dette formilbede Kongens Vrede, blev Følgen dog den, at Kildemarkedet skulde ophøre.

12.

Den Vei, som fører fra Kjøbenhavns Nørrebro til Østerbro, skal have faaet Navn af følgende Begivenhed.

Engang kom Kong Christian den Fjerde kjørende der paa Veien og mødte en agende Bonde, der ikke vilde vige afveien for Kongen. Da befoel Kong Christian sin Kjoresvend at vige Bonden Pladsen, og idet denne kjørte forbi, sagde Kongen til ham: „Far nu i Mag!“ og derefter blev denne vei kaldet: „Farimagsveien“.

13.

Esrom Sø var tilforn den deiligste Engbund. Men da Høstfolkene engang gif og arbeidede der, hørte de en Røst, som sagde:

„Staaer op at læse!
Esse begynder at blæse!“

Da skyndte Folkene sig fra Arbeidet, og strax skyllede Søen frem. De, som ikke havde agtet paa hiin Røst, omkom i Vandet.

14.

Ellefolket boer i Ellemosjerne. Manden seer ud som en gammel Mand med en sid Hat paa Hovedet; Ellekonen er ung og forførerisk at see til, men bagtil er hun huul som et Deigtrug. For heide maae unge Mandspersoner især tage sig ivare, thi det er vanskeligt at modstaae hendes forføreriske Mine, og derhos har hun en Strengelig, hvilken, naar hun rører den, gaunste bedaarer deres Hjerter. Ofte seer man Manden ved Ellemoser bade sig i Solens Straaler, men kommer man ham alt for nær, da udspiler han sine Skjæver og puster paa Folk, hvilket forarsager Sygdom og Pestilence. Dvinderne sees meest i Maanesskin; da danser de deres Runddands i det høie Græs med saadan Lethed og Ynde, at de sjeldent faae Nei, naar de byde en rask Ungkarl Maanden. Men sit Dvæg maa man vogte, at det ikke græsser, hvor Elle-

folket har været, thi kommer et Kreatur paa et Sted, hvor Ellesfolket enten har spyttet eller gjort det, som værre er, da befaltes det af svære Under, paa hvilke man kun kan bøde, naar man giver det en Haandfuld St. Hansurter at æde, som ere plukkede St. Hans Nat Kl. Tolv. Saa kunde det vel og hælde, at de kunne blandes med Ellesfolkets Dvæg, der er særdeles stort og af en blaa Farve. Saadant sees undertiden paa Marken at slikke Duggen af Græsset, thi deraf lever det.

15.

I Hylbetræet skal der boe et Væsen, som kaldes Hyldemoer eller Hyldeqvind. Hun taaler ikke, at Noget tilføjer Træet nogen Overlast, og derfor døde ogsaa en Mand i Nyboder pludselig, fordi han kort iforveien havde omhugget et Hylbetræ. Ogsaa skal der i Nyboder være et Hylbetræ, som staaer i en lille Gaard og ofte i Tusmørket gaaer frem og tilbage i Gaarden og undertiden kiger ind igjennem Binduet til Børnene, naar de ere alene.

Hyldemoer kan ikke lide, at Noget har Bohave af Hylbetræ. Derfor kom hun ogsaa engang, da man havde lagt et Barn i en saadan Vugge, trak det i Benene og lod det ingen No have, før det blev taget ud af den. En Hyrde hørte ogsaa engang om Natten sine tre Børn græde, og da han spurgte, hvorfor de græd, fik han det Svar, at der havde været En, som diede dem. Da fandt han deres Bryst opsvulmet, men da de lagdes i et andet Kammer, sov de roligt; Marsagen var den, at hiin Stue var fjælet med Hylbetræ.

Indhold

af første Bind.

Første Afdeling.

Sjælland.

	Pag.
Det gamle Kjøbenhavn	7.
Vor Frue Kirke	38.
St. Petri Kirke	44.
St. Nicolai Kirke	44.
Helliggeistes Kirke	48.
Holmens Kirke	50.
Trinitatis eller Hellig Trefoldigheds Kirke	51.
Vor Frelzers Kirke	53.
Graabrødre Kloster	54.
Sankt Klare Kloster	59.
Karmeliterklosteret (Hvidekloster)	61.
Christiansborg Slot	62.
Det store kongelige Bibliothek	74.
Rosenborg Slot	77.
Charlottenborg	107.
Det kongelige Palais i Kalleboderne	108.
Palatierne paa Rosenborg	108.
Universitetet	110.
Raadhuset	114.
Kancellibygningen	115.
Børsen	115.
Proviantgaarden og Tøshuset	118.
Staldmestergaarden	123.
Posthuset	123.
Assistentshuset	124.
Bartou eller Helligaands Hospital	124.
Regentsen	126.
Det kongelige Theater	127.
Den Schoustruppe Gaard	129.
Museet for nordiske Oldsager	129.

	Pag.
Roeskilde	131.
Roeskilde Domkirke	136.
Roeskildes øvrige Kirker	163.
Roeskildes Klostre	165.
Sagn om Roeskilde	173.
Helsingør	174.
Kirker og Klostre	177.
Kronborg	178.
Sagn om Kronborg	181.
Frederiksborg (Hillerød)	185.
Sagn om Frederiksborg	224.
Ringsted	228.
Ringsted Kloster og Kirke	230.
Dronning Dagmar og hendes Kors	234.
Slagelse	245.
Sagn om Slagelse	246.
Sorø Kirke	248.
Sorø Kloster	256.
Sagn om Sorø Kirke	258.
Kallundborg	269.
Sagn om Kallundborg	265.
Vordingborg	270.
Sagn om Vordingborg	274.
Næstved og Skovkloster	277.
Sagn om Næstved	281.
Rjøge	282.
Rjøge Huustors	283.
Præsto	284.
Sagn om Præsto	285.
Storehedinge	287.
Sagn om Storehedinge	289.
Skjelskør	291.
Sagn om Skjelskør	292.

Kirker og Klostre.

Esrom Kloster	294.
Antvorskov Kloster	300.
Øbelholt Kloster	302.
Ødens Kirke	305.
Bjærnede Kirke	306.
Faareveile Kirke	308.
Haraldsted Kirke	308.
Høiby Kirke	309.
Korvig Kirke	310.
Kesknæs Kirke	311.
Hjenneslev Kirke	311.
Voelunde Kirke	312.
Tollase Kirke	312.

Køgeborge og Slotte.

Fortællinger og Sagn.

Søborg	314.
Næserbo	324.
Gurre Slot	329.
Hjortholms Slot	339.
Fredensborg Slot	340.
Jungshoved Slot	341.
Jægerspris Slot	344.
Stodsborg	354.
Hirschholms (Horsholms) Slot	354.
Ballø Slot	357.
Bernstorff Slot	360.
Uranienborg	362.

Borge og Herregaarde.

Fortællinger og Sagn.

Nastrup	369.
Abelersborg	373.
Basnæs, Sagn	380.
Bjergbygaard, den fribige Herremand	380.
Borreby, Alchymisten	383.
Bregentoe	385.
Seegholm, Mandbraberen	386.
Fjurendal, Gunde Rosentrands	390.
Frydendal, Djævlens Drabant	393.
Gaunø, den underjordiske Gang	394.
Giesjelfeld, Røddemaalet	396.
Giesegaard	399.
Gjøslev	400.
Hagestedgaard, Johan Friis	401.
Holmegaard, Claus Daa	402.
Holsteinborg	403.
Jungshovedgaard, Hjøngehøvdingen	405.
Gammel Kjøgegaard	407.
Kofledal, Sagn	408.
Kongsdal	415.
Krogerup, Hans Rostgaard	424.
Kerchenborg, De to Kjøbmænd	426.
Kvirrup, Den uforfærdede Præst	428.
Løvenborg	430.
Nybo, Thorvaldsjens Atelier	434.
Næsbyholm, Christian Rønnenkamp	437.
Navnstrup	439.
Nvegaard	440.
Rønnebaksholm, Magnus Beringsskjold	443.

	Pag.
Selhausdal, Den udjøvende Herremand	449.
Stovsøgaard, Sagn	450.
Tersløfegaard, Ludvig Holberg	451.
Veibyggaard, Ruderne	453.

Mindeværdige Steder.

Veire	455.
Vejborg	464.
Sigersted, Hagbard og Signe	466.
St. Helenes Kirke	470.
St. Sørens Kirke	472.
Nesøens Skov, Ung Valdemars Død	473.
Borreveile Skov, Sagn	474.
Frode Frodegodes Gravhøj	475.
Landsbønen Kirkeby, Peder Svy	478.
Fjenneslevsølle, Absalons Fødeby	480.
Stevns Klint, Sagn	482.
Kirsten Piils Kirke	484.
Tiis Sø	484.
Blodhøien	485.
Sagn fra Sjælland	486.

